

Branislav Lipták
a kolektív

LADCE

Ametyst 2003

DOMOVINA

Kde je moja domovina,
kde je môj rodný kúsok otčiny?
Človek v sebe detstvo ako okovy má
vryté. Nedajú sa preŕať ani odčiniť.

Po celý život nasávame vlahu
z kalužiek detstva. Kto ich preskočí?
V pučiacom vŕbí u nás pri Váhu
vpila sa mi rodná zem navždy do očí.

Vysychajú slivky, ktoré otec sadil,
strom za stromom oceľ času vytína.
Kde je ten chládok, letný slastný chladík,
konca hory modrá čistina?

Kniha života žltne, papier sa už miera,
ale ešte stále hreje zem.
Moje prvé srdce - krvná domovina,
žijem, kým ťa celú neprejdem,

aby som sa znova, opäť vracal
do chotára v mäkkom Považí,
k rozzvoneným lúčnym krásam,
pre ktoré tak rád by znova žiť.

Hoci cementom je často zaprášená,
striebristá moja rodná dedina,
je mi blízka ako drahá žena,
nenahraditeľná, jediná.

Pavel Koyš, 1982

ÚVOD

Vážení čitateľa, milí spoluobčania!

Aj obec, podobne ako človek, má svoj vlastný osud, ktorý jej vtláča pečať jedinečnosti a neopakovateľnosti. Vývoj formuje jej neopakovateľnú podobu a cez osudy a mentalitu obyvateľov dáva jej vnútornú krásu, osobitosť a povahu.

Táto monografia je o Ladcoch a Tunežiciach, o našich obciach, ku ktorým máme každý svoj vlastný vzťah. Je to miesto kde žijeme, ale je to aj niečo viac. Je to spoločenstvo ľudí, ktorých spájajú spoločné osudy. Práve ony dali v priebehu vekov našej obci terajšiu tvár.

Obec je najmenšia územná jednotka, v ktorej ľudia, ulice, domy, stromy tvoria kulisu nášho každodenného života. Väčšina z nás sa tu narodila, prežíva svoj život a tu aj zloží kosti. Toto prostredie vznikalo postupne a do seba vryvalo stopy úsilia našich predkov, zanechalo mozaiku svedectva o ich možnostiach a schopnostiach. My dnes pokračujeme v tejto skladačke, ktorej konečnú podobu nikto z nás nepozná, ale iste môže významne prispieť k jej pozitívnemu formovaniu. Do minulosti sa môžeme obzrieť aj s právom vyčítať nedostatky. Avšak adekvátny stupeň krásy, silných citových vzťahov a neopakovateľný pôvab histórie, ktorý tu zanechala, nemožno nevidieť.

Ladce, primknuté k bájnej slovenskej rieke Váh, zaujímajú v nízkej terase krásneho Považia výhodnú polohu s dôležitými komunikačnými ťahmi, ktoré zosúladzujú krásu prírody. Blízkosť moravských hraníc oddávna posilňovala ducha spolupatričnosti slovanských susedov, sprostredkovávala blahodárne kultúrne a civilizačné vplyvy. Hospodársky vyspelé územie medzi Trenčínom a Žilinou oddávna poskytovalo našim predkom šancu na lepší život.

V tejto súvislosti priniesla výstavba cementárne do našej obce kvalitatívne nový technický, hospodársky a v konečnom dôsledku i kultúrny rozvoj. Pôvodne typická roľnícka dedinka, sústredená okolo jedinej ulice, žijúca z poľnohospodárskej malovýroby a služieb panstvu z kaštieľa, sa rýchlo rozrástla. Podobne rýchlo do jej vnútorného života prenikol aj duch pokrokového myslenia.

Ambíciou tejto knihy je poskytnúť občanom Ladiec, Tunežíc, ale aj ich susedom a širšej verejnosti, pútavý obraz toho, čo sa v našej obci udialo v dávnej i nedávnej minulosti, predstaviť ju v celosti a podľa možnosti zaznamenať všetko podstatné a dôležité čo najpravdivejšie. Keďže kniha chce takáto byť, museli sa v nej opísať všetky politické i spoločenské pomery počnúc prehistóriou, dejinami uhorského i rakúsko-uhorského kráľovstva a cisárstva, pokračujúc vznikom Československa, Slovenského štátu, obdobím Československej socialistickej republiky i vznikom terajšej Slovenskej republiky. Zdá sa, že ani teraz nedajú zmeny na seba čakať. Možno čo nevidieť budeme žiť v spoločnom európskom superštáte. Historické premeny celkom prirodzene súviseli a ešte aj súvisia s vplyvom najrozličnejších ideológií, náboženstiev, národnostných a spoločenských tlakov. Preto sme monografiu o Ladcoch vytvárali z pozície objektívneho nadhľadu. Nemožno zabúdať, že sa naši predkovia, občania Ladiec, museli v zlomových obdobiach správať tak, aby prežili, aby dosiahli čo najoptimálnejšie zmeny. Odtiaľ pramenila toľká angažovanosť vo veciach verejných, spolkových a napokon aj politických. Život nebol nikdy priamočiary, čo nám napokon potvrdzuje i dnešok. Aj v našej obci napredoval vlastnou kľukatou cestou.

Za prípravu knihy, jej zostavenie a realizáciu chcem v prvom rade poďakovať hlavnému tvorcovi, pánovi Branislavovi Liptákovi staršiemu, ale aj všetkým tým, ktorí ju doplnili informáciami, príspevkami a fotografiami. V neposlednom rade ďakujem aj obecnému zastupiteľstvu, ktoré schválilo finančné náklady na jej vydanie.

Ing. arch. Ján Remo, starosta obce

CHARAKTERISTIKA OBCE

Ladce sa nachádzajú v tzv. Považskom podolí. Je to pruh územia rozložený pozdĺž rieky Váh, v ľavskej kotline medzi Trenčínom a Púchovom v osi juhozápad - severovýchod. Pretiahnutý tvar územia naznačuje, že sa na jeho formovaní podieľala inundačná a erozívna činnosť pomerne dravej rieky, po veku vytvárajúcej pozdĺžne i priečne zlomy.

Pôdne vrstvy tvoria treťohorné uloženiny s pokrovom riečnych náplav Váhu a jeho prítokov. Hydrologickou osou je teda Váh, ktorý pred výstavbou vodných diel často menil svoje koryto, čím vytváral štrkové síhote. Terasové naplaveniny Váhu a náplavové kužele jeho prítokov vytvorili významný zdroj podzemnej vody.

Príľahlé Strážovské vrchy, vystupujúce východne od ľavskej kotliny, sú morfológicky členitým pohorím, odrážajúcim zložitú geologickú stavbu. Členia sa na viaceré morfológické podcelky, tvoriace pahorkatiny, vrchoviny až hornatiny. Strážovské vrchy majú vo vzťahu k vážskej nive - patrí do nej aj územie Ladiec - priemerný sklon svahov 10 až 15°, vápencové (Kalište, Butkov) až 40°. Výškový rozdiel medzi nivou a najvyššími vrchmi je 200 až 500 m. Nadmorská výška Ladiec je 250 m n.m., v strede Tunežíc 247 m n.m., na vrchu Butkov 765 m n.m., na Kališti 675 m n.m. a na Dúbrave 547 m nad morom.

Pôda a pôdne typy

Katastrálne územie Ladiec sa nachádza v Považskom údolí a na svahoch Strážovských vrchov. Niva Váhu je vyplnená karbonátovými a nekarbonátovými aluvičnými sedimentmi, ktoré sú väčšinou štrkovité, kamenisté a iba na povrchu obsahujú jemnozeme. Z pôdných typov sú v chotári najviac rozšírené fluvizeme, teda mladé pôdy vyvinuté z nivných sedimentov.

Na pravom i ľavom brehu Váhu a pravom brehu derivačného kanála prevládajú pôdy štrkovité, piesočnaté a hlinítopiesočnaté. Na ľavom brehu kanála sú pôdy piesočnatohlinité až hlinité. Pod povrchom majú štrkovité podloženie. Vďaka väčšiemu podielu jemnozeme a humusu môžu byť využívané ako orná pôda.

Pod svahmi Strážovských vrchov sú väčšie plochy úrodných kvalitných hlinitých fluvizemí, ktoré majú hrubší povrchový humusový horizont.

Vegetácia

V dávnej minulosti, pred pôsobením človeka, boli na území vážskej nivy lužné lesy a v Strážovských vrchoch rôznorodá flóra, pozostávajúca predovšetkým z dubových, bukových, jedľových a borovicových lesov. Činnosťou človeka boli niektoré typy vegetácie nahradené ornou pôdou. Na miestach niekdajších lužných lesov sa dnes pestujú obilniny a okopaniny. Z pôvodnej lužnej vegetácie sa zachovali iba jelšiny pri potokoch a okolo Váhu. Vegetácia na úpätí Strážovských vrchov má i napriek tlaku človeka na les takmer svieži prírodný charakter. Existujú tu dubovo - hrabové, vápnomilné bukové lesy, bučiny na hlbokých pôdach, suchomilné dubové lesy, reliktné borovicové lesy na vápencoch, kostravovo - ovsíkové trávnaté zárasty a bodliakovo - stoklasé trávnaté fytocenózy.

Vodné toky

Cez územie Ladiec preteká rieka Váh a okrem nej je tu vybudovaný odpadový kanál vodnej elektrárne (Nosičky kanál). K potokom patrí Lúčkovský a Slatinský.

Prírodný režim Váhu a jeho prítokov je typu dažďovo - snehového, s maximami spôsobenými topením snehu v marci a apríli a počas letných dažďov. Minimálne prítoky sú v zimnom období. Stredný tok Váhu ovplyvňujú energetické stavby Nosice,

hať Dolné Kočkovce, VE Ladce, VE Hava a VE Dubnica. Starým korytom teda preteká len 5 až 9 metrov kubických za sekundu. Do kanála vtekajú oba ľavostranné prítoky Lúčkovského a Slatinského potoka.

K vodným plochám možno zarátať aj Tunežické rybníky.

Podzemné vody

Sú závislé od tzv. kvartálnych a piesčitých štrkov Váhu. Prirodzené hydrogeologické pomery v Ilavskej kotline sa zmenili výstavbou hydroelektrární. Výbudovaním kanálov poklesli hladiny podzemných vôd v celej nive, čo sa prejavilo i v Ladcoch.

Pozorovací objekt Slovenského hydrometeorologického ústavu, nachádzajúci sa v obci, zaznamenal v rokoch 1963 až 1987, teda za obdobie 25 rokov, maximálnu hladinu vody vo výške 246,22 m n.m. (jún 1965) a minimálnu 242,96 m n.m. (marec 1984). Dlhodobá priemerná hladina je na úrovni 244 m n.m.

Smer prúdenia vody pod zemou v Ladcoch je ovplyvnený prúdením vody vo Váhu, vážskom kanáli a prestupmi podzemnej vody zo svahov Strážovských vrchov. Hlavný smer prúdenia je teda západný až juhozápadný.

Podľa výsledkov chemických analýz sú v Ladcoch podzemné vody bikarbonátovo - vápenato - horečnaté, silne mineralizované a tvrdé. Podľa merania chemizmu vôd v šiestich vrtoch v r. 1994, obsahujú 16 mg/l dusičnanov, 52-260 mg/l síranov a ďalších chemikálií (v sídliskách je to i viac). Podzemné vody majú zvýšený obsah železa a nepriaznivý kyslíkový režim.

Ovzdušie

Na území stredného Považia spadne ročne priemerne 800 mm zrážok. V r. 2001 boli v Ladcoch najvyššie mesačné úhrny v júli (175 mm), minimálne v máji (17 mm) a v októbri (16 mm). Úhrn zrážok v r. 2001 bol v Ladcoch 782 mm, čo je o 40 mm menej, ako celoslovenský priemer.

Maximálne výšky snehovej prikrývky v okolí Ladiec v r. 2001 boli vo februári (90mm), marci (30mm), apríli (10mm), novembri (50mm) a decembri (480mm).

Okolie Ladiec je klasifikované ako mierne teplá oblasť. V priebehu r. 2001 bol najteplejším mesiacom august (19,9° C), najchladnejším december (4,8° C). Prevládajúci smer vetra sa zhoduje s tokom Váhu, je teda severovýchodný, opačný juhozápadný. Cez deň prevláda prúdenie juhozápadné, v noci naopak. Početnosť bezvetria dosahuje hodnotu 28%.

Stav ovzdušia v Ladcoch ovplyvňujú znečisťovatelia: Tepláreň v Považskej Bystrici, priemyselné závody v Púchove, Považská cementáreň v Ladcoch a priemyselné závody v Dubnici n. Váhom.

Krajinná štruktúra

V súčasnej krajinnej štruktúre Ladiec a okolia dominujú prvky poľnohospodársky využívanej plochy, zastavané územia, vodné toky, lomy, cestné a železničné komunikácie. Samostatnú kategóriu predstavujú vegetačné porasty, a to prirodzené i vytvorené človekom. Cez obec vedú trasy plynovodu, kanalizácie, elektrických vedení, telekomunikačných káblov a iných civilizačných prvkov.

Sídelná štruktúra

Pod týmto pojmom rozumieme usporiadanie ulíc, domov a budov, objektov pre podnikanie, výrobu, služby, rekreáciu, kultúru atď. Ak chceme poskytnúť čo najvernejší obraz, treba sa vrátiť aj do minulosti.

Samotný názov obce napovedá zrejme prítomnosť ľadov až ľadovcov, ktoré sa v nízko položenej terase Považia hromadili koncom zimy a začiatkom jari. Podľa dostupných prameňov sa obec Ladce začala formovať ako osada roľníckych usadlostí, postavených po jednej strane ulice (dnešná Štúrova a Koyšova), vedúcej do kaštieľa. Na protiahlej strane ulice stála časť panského majera, určená pre chov koní, súčasná zvonica a dom so sýpkou pre správcu majera.

Slatinský potok bol do Ladiec umelo privedený z Hlože, a to pre potreby liehovaru (a možno aj pivovaru), ktorý bol na mieste terajšieho kameňosochárstva.

Cintorín bol na dolnom konci medzi kaštieľom a obcou, v priestore dnešnej predajne potravín a bývalej budovy obecného domu.

Obec sa začala teda rozvíjať mimo hlavnej stoličnej cesty, ktorá viedla poza Ladce juhovýchodným Záhumním. Pôvodná štruktúra obce je dokumentovaná zastavovacou schémou a doložená katastrálnymi mapami z polovice 19. storočia.

Obytné usadlosti roľníkov boli charakteristické úzkymi parcelami a tým i hustou zástavbou domov, ktoré sa ďalšími prístavbami naťahovali do hĺbky dvorov. Ľudia si obydlia murovali zo surových tehál na podmurovkách z lomových kameňov. Sedlové drevené krovky pokrývali najčastejšie slamou a šindľom. Dispozičné išlo o jednopriestorové domy s prednou izbou, pitvorom a komorou, za ktorými pokračovali stajne, chlievy a stodoly.

Hlavná ulica viedla ku kaštieľu, ktorého čelná fasáda bolo otočená k obci. Tento kaštieľ bol postavený v rokoch 1741 až 1747 v barokovom slohu. Neskôr boli k nemu pristavované ďalšie trakty, čím sa rozšíril do dnešnej podoby. Jeho súčasťou je dodnes park, ktorého pôvodnú podobu možno už len čiastočne rekonštruovať. K parku patrila aj záhrada. Priestory kaštieľa a parku boli ohradené kvalitným, dva metre vysokým plotom vymurovaným z pálených tehál. Areál tvoril samostatný celok, priestorovo od obce dištancovaný.

Zástavba Ladiec sa postupne prenášala na druhú stranu ulice a budovaním domov na Záhumní sa rozšírila aj na okolie stoličnej cesty. Pôvodná stoličná cesta sa rozvojom automobilovej dopravy stala hlavnou osou rozvoja obce, pričom stará ulica, nazývaná aj dedina, si dlho zachovávala svoj archaický vzhľad. Niektoré, i keď už napol rozpadnuté domy, sa tam zachovali dodnes.

Zásadný obrat v urbanistickej štruktúre Ladiec priniesla výstavba cementárne a predtým ešte výstavba železnice, ktorá vznik cementárne do istej miery umožnila. Koncom 19. st. budovali majitelia cementárne objekty robotníckej kolónie. Boli to prevažne pavlačové domy s malými bytmi, avšak na tú dobu na slušnej úrovni. Popri kolóniách, ale vo vyhradenom priestore, sú budované aj byty honosnejšie pre úradníkov a vedúcich pracovníkov v tzv. "Panskej záhrade".

Areál cementárskej továrne je situovaný za železničnou trasou východne od obce a vlečkou pripojený k nádražiu. Staviteľská úroveň továrne už vtedy zodpovedala náročným technickým požiadavkám, v širokom okolí nemala obdoby. Zo začiatku to boli väčšinou hrádzené objekty a objekty z monolitického železobetónu. Z pôvodných stavieb sa dodnes zachovala už len vodárenská veža, unikátna svojou železobetónovou monolitickou konštrukciou.

Otvorenie kameňolomu pre účely cementárne výrazne zasiahlo do širšej scenérie obce. Dnes už dosiahol rozmery, ktoré podstatne zmenili vizáž zalesneného vrchu Butkov na bizarnú skalnú krajinu. Doprava kameňa z lomu si vyžiadala budovanie rôznych dopravných systémov, akými boli najskôr malé koľajnicové dráhy s parnými vláčikmi, neskôr visuté lanovkové dráhy "Draut bánu" (podľa nich dostala názov aj časť horných Ladiec - Pod Drautbánom). Napokon sa doprava kameňa vápenca vyriešila obrovským dopravným pásom, ktorému občania vymysleli názov "Alveg".

V prvej polovici 20. st. dominovali cementárni vysoké komíny, objekty šachtových pecí, chladiaca veža a silá na cement. Po radikálnej prestavbe továrne koncom 60. rokov bol starý objekt postupne búraný. Dominatou sa stali oceľové konštrukcie filtrov a rotačná pec.

Počas Slovenského štátu (1939-1945) sa v Ladcoch uskutočnila hromadná výstavba rodinných dvojdomkov na vyhovujúcej sociálnej i architektonickej úrovni. Táto ulica nesie črty koncepčného riešenia a je to najucelenejšia zástavba rodinných domov v obci. Kvalitne vybudovaná bola aj cesta so záchydom povrchových vôd. Ďalšia výstavba rodinných domov po 2. svetovej vojne v období socializmu nesie už stopy živelnosti a rôznorodosti architektonických prvkov i stavebných materiálov (to sa týka aj ciest). Individuálna bytová zástavba zostala bez napojenia na vodovod, kanalizáciu i plyn.

I keď nemožno uprieť fakt, že obdobie socializmu prinieslo nevídaný rozmach bytovej zástavby, trpela táto sféra architektonickou fádnosťou a nekvalitným prevedením stavebných prác. Aj architektonický parter - chodníky, trávniky, zeleň, lavičky atď. - nebol realizovaný. Občianska vybavenosť sa obmedzila na škôlku a neskôr i školu. Služby, obchody a pod. boli umiestnené v starých a nevyhovujúcich objektoch.

Napriek nedostatkom bol rozsah výstavby tak veľký, že vznikali celkom nové ulice a v priestore starých robotníckych kolónií vyrástlo nové panelové sídlisko.

Impozantným stavebným dielom v začiatku päťdesiatych rokov v polovici 20. st. bol Dom kultúry Ladce. V štýle socialistického realizmu bol oproti kaštielu vybudovaný objekt, schopný plniť aj náročnejšie požiadavky na kultúrne potreby. Pozostáva z dvoch častí. Prvú tvorí hlavná spoločenská sála s bazilikálnym usporiadaním, s veľkým javiskom, povraziskom a šatňami. Sála má stále slušnú úroveň a výbornú akustiku. Poľ storočia slúži spoločenským akciám i stretnutiam občanov. V päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch bola centrom spoločenského života aj celého teritória medzi Dubnicou a Považskou Bystricou. V druhej časti domu kultúry, o čosi menšej, je umiestnené širokouhlé kino so stupňovitou podlahou, obecná knižnica s bohatým knižným fondom, ktorý sa aj dnes rozrastá. Ďalej je tu priestor pre herne a klubovne s kreslami, stolmi, skriňami. V časoch prvých televíznych vysielaní, keď ešte televízor nebol v domácnosti samozrejmou, sa jedna z klubovní stala obľúbeným miestom sledovania športových prenosov. Podobne si tu našli priestor pre činnosť aj záujmové krúžky a spoločenské organizácie.

V osemdesiatych rokoch bol k domu kultúry pristavený dvojpodlažný objekt reštaurácie, žiaľ, zakomponovaný nesprávne, pretože chýbajú prevádzkové prepojenia s pôvodnou časťou a odbytové i komunikačné priestory nie sú najvhodnejšie orientované a zbytočne veľké.

Areál základnej školy je na vhodnom mieste v pokojnej a čistej okrajovej časti Ladiec. Vybudovaná bola podľa typového projektu v rokoch 1971 až 1973. Pozostáva z dvoch dvojpodlažných učebných pavilónov, samostatného pavilónu dielní, telocvične a pavilónu so školským klubom, kuchyňou a jedálňou. Objekty majú ploché strechy. Zodpovedajú dobovému štandardu.

V pôvodnej základnej škole dnes sídli odborné učilište. Je to dvojpodlažný murovaný objekt s valbovou strechou. Dnešná podoba objektu vznikla nadstavbou pôvodnej prízemnej školy vr. 1929.

Vr. 1966 bola do ladčianskeho barokového kaštieľa umiestnená Osobitná učňovská škola. V tejto súvislosti začali vyrastať v tesnej blízkosti parku nové objekty vr. 1985. Žiaľ, na úkor ochrany parku a vzácnych drevín v ňom. Krásne a historické okolie ignorovala i nová architektúra.

Základná škola v Tunežiciach bola postavená vr. 1913 podľa typového projektu malotriednych škôl. Vyučovalo sa v nej do r. 1974. Je to objekt s pekným architekto-

niekým tvaroslovím a jeho atypický charakter svedčí o veľkej pozornosti staviteľov. Dnes je už v tejto budove hostinec a byt hostinského.

Materská škola v Ladcoch bola postavená tiež podľa vtedy typového projektu s pavilónovým usporiadaním troch dvojpodlažných učební, herní, pavilónu kuchyne, hospodárstva a administratívy. Otvorená bola vr. 1971.1 tu možno konštatovať, že štandardná architektúra bola vhodne zakomponovaná do krásneho prostredia v blízkosti parku a kaštieľa. Chýbajú však parkovacie plochy pre automobily.

Po r. 1989 došlo k výraznému poklesu výstavby domov, bytov, vybavenosti, čo neočakával ani najostrejší kritik tzv. nežnej revolúcie v novembri 1989. V dôsledku neprimeraných a radikálnych ekonomických zmien, stratil radový občan šancu na výstavbu vlastného rodinného domu. S výstavbou prestali štát i cementáreň. Žiaľ, ani obec nemá finančné možnosti, ale ani personálny aparát na realizáciu akejkoľvek výstavby. Čiastočná výstavba sa sústredila iba na budovanie inžinierskej infraštruktúry, ako je plynovod, vodovod, oprava ciest a chodníkov. Najväčšou stavbou po r. 1989 je diaľnica, prechádzajúca poza Ladce, čím významne prispieva k bezpečnosti i ozdraveniu životného prostredia Ladčanov. Okrem toho "zrýchlila" dosažiteľnosť hlavného mesta SR na 1,5 hodiny jazdy automobilom.

Napriek hore vyslovenej skepe bol v rokoch 1999 - 2002 spracovaný územný plán obce, v ktorom sú navrhnuté nové plochy pre individuálnu bytovú výstavbu, obchody

i objekty inej občianskej vybavenosti. V pláne sa nezabudlo ani na revitalizáciu starej pôvodnej obce. Ak sa nám v budúcnosti podarí tento územný plán splniť, mohli by Ladce vyrásť na sídlo so štandardom malého mestečka.

Rekreačné a hospodárske zázemie

Brehy a štrkové pláže Váhu boli a stále sú vďačným priestorom pre letnú rekreáciu detí i dospelých. Obľubujú ich aj rybári, ktorých v kraji neustále pribúda. Teleso diaľnice čiastočne "odrezalo" tieto plochy od obce a zatiaľ aj hlukom automobilov zasahuje do prostredia nepriaznivo. No jeho postupným vysádzaním zeleňou a dobudovaním niektorých technických vybavení, umožní rekreovanie sa Ladčanov aj v budúcnosti. Iným miestom aktívneho oddychu sú Strážovské lesy. Popri Lúčkovskom potoku vedie prielomom pomedzi Butkov a Kalište cesta do Ladeckého Záhoria. Táto malebná dolinka je neprejazdná, má komorný charakter, čo zvyšuje pohodu jej návštevníkov. V minulosti slúžila ako zdroj dreva, sena, rozkladali sa v nej pasienky, ba dokonca sa v nej pestovali aj obilniny a okopaniny. V Záhorí si Ladčania stavali koliby pre dobytok i pastierov, ktorí tu strávili s lichvou i pol roka trvajúce obdobie jari, leta a jesene. Dnes tuje viac rekreačných chatiek, ku ktorým vedie cesta cez Horné Ladce (osadu, ktorá vznikla pri Lúčkovskom potoku medzi Skalkou, malebnou skalnou vyvýšeninou s kaplnkou a zvonnicou na vrchole a Ladec-kým Hájom.

Na úpätí Kališťa vzniklo kedysi tiež malé kopaničiarske osídlenie, z ktorého cestnou odbočkou sa možno dostať do areálu kameňolomu Butkov.

Cesta popri Lúčkovskom potoku vedúca pomedzi Butkov a Kalište nás zavedie do krásnej a hlbokéj rokliny. Pri "môstku" ponad Lúčkovský potok začína Ladecké Záhorie, ktoré sa delí dvoma smermi okolo dvoch prítokov. Jeden z nich, kratší, pramení pod Bukovinou a preteká po severnej strane smrekového Dielca. Druhý, dlhší, pramení až v Kútnej a obteká Dielec z južnej strany. Oba potoky vytvorili divoké rokliny s vyvrátenými alebo zlomenými kmeňmi stromov a s vodnými kaskádami. Najväčším terénnym masívom je Bukovina, buková hora, celá patriaca ladeckému chotáru. Jej úpätia siahajú až po belušké a hložské lúky na severe a po košecké na juhu.

Azda najkrajší výhľad v okolí Ladiec je z lúky Drcová, rozkladá sa medzi Búrkovom a Bukovinou. Poskytuje nádherný výhľad na východ k Veľkej i Malej Malenici a na vrch Rohatín s bielymi útesmi vápencových brál. Z Drcovej sa po chodníku dá zísť až k ceste na Mojtín. Z juhozápadných svahov Veľkých lúk, medzi Dielcom a Bukovinou, je zasa krásny výhľad na Považie a Biele Karpaty.

Zo železničnej stanice v Ladcoeh nás žltá turistická značka zavedie do Horných Ladiec, pod Dielec, cez Obesenec, Strúckovú, okrajom najväčšej ladeckej lúky Dehetníka na Podhradské lúky až do Košeckého Podhradia. Komplex Podhradských lúk je jedným z najkrajších a najrozsiahlejších lúčnych plôch v Strážovských vrchoch. Rozprestierajú sa od Košeckého Podhradia cez Prevrat a popod Rohatú skalú (vápencové bralo), cez Mraznicu až po cestu z Beluše na Mojtín.

Cesta na Mojtín je už mimo ladecké katastrálne územie, ale svojimi skalnatými dekoráciami najmä pri Vrátnach a kúpeľnou osadou v Beluškých Slatinách je aj ona pre Ladčanov turisticky dostupná a rekreačne zaujímavá. Podobne je to aj s Mojtínom, Košeckým Podhradím, Zliechovom či najvyšším vrchom Strážovskej vrchoviny, Strážovom.

V teritóriách horeopisovanej prírody sa hojne vyskytujú všetky živočíšne druhy žijúce v Strážovských vrchoch. Faune vari najviac dominuje muflón, ktorého rohové tulajky si Považské cementárne zakomponovali aj do svojho firemného logá.

Vpredu sme už popísali aké dreviny sa v chotári Ladiec vyskytujú, dodajme ešte, že majú charakter zmiešaných porastov. Výrazne sa v nich vyníma prastarý a obrovský buk pri chatkách na Podlavičkách, ktorý je zákonom chránený.

Z krovín sú tu rozšírené lieska, baza čierna, trnka, ruža šípová, borievka obyčajná.

V trávnatých porastoch sa vyskytujú aj ľalia zlatohlavá, kozia brada, klinčeky, lykovec voňavý.

V lesoch a na lúkach či pasienkoch možno nájsť všetky druhy známych i menej známych húb.

Ladecké Záhorie je dobre sprístupnené sieťou kamenných ciest, ktorých generálna oprava bola naposledy uskutočnená v r. 1999, čo má z hľadiska využitia možností rekreácie Ladčanov aj ich susedov veľký význam.

Z poľnohospodárskej pôdy je 372 ha ornej, 106 ha lúk, 181 ha pasienkov, 40 ha záhrad a sádov.

Zaujímavé sú aj niektoré miestne názvy lokalít: Mocovce, Rubanice, Opín, Lúčky, Konca humén, Konca dlhých dielov, Diely, Dlhé diely, Prúdy, Záblatie, U brvna, Zapasienok, Úklady, Pod Kališťom, Nadvčelín, Pod horou, Za horou, Starý háj, Pod hájom, Banské a veľa ďalších.

Doprava

Cez obec vedie cesta II. triedy (1/61), ešte v nedávnej minulosti preťažená premávou automobilov a znečisťovaná exhalátmi. V r. 1994 sa pri zápise jej frekvencie zistilo, že za 24 hodín prejde cez Ladce 8000 vozidiel. Po tejto ceste premávajú autobusy s dopravou osôb do blízkych miest, ako aj diaľkové autobusové spoje.

Cez obec vedie aj dvojkoľajná a elektrifikovaná železničná trať. Železničná stanica je vybavená výhybkami a rampami pre nakládku tovarov najmä akciovej spoločnosti Považské cementárne.

Obyvateľstvo

Podľa písomnej správy z r. 1598 mali Ladce 35 domov. V čase panovania Jozefa II, v r. 1784 mali už 97 domov, 112 rodín a 574 obyvateľov. Podľa súpisu z r. 1828 bolo domov menej a obyvateľov viac (634). V r. 1869 sa v Uhorsku konalo sčítanie ľudu a vtedy v Ladcoch napočítali 619 obyvateľov. V r. 1880 to bolo 607 a o desať rokov neskôr 797 obyvateľov. V r. 1910 pod vplyvom postavenia cementárne a príchodu cudzích robotníkov zo zahraničia, prekročila obec v počte obyvateľov tisícku (1113).

V ostatnom období sa počet obyvateľstva neustále zväčšoval, až v r. 1960 prekročil druhú tisícku (2057). Po zlúčení s Tunežicami v r. 1976 stúpol počet obyvateľov na 2800.

Najnovšie a najpresnejšie údaje sú z r. 2001, keď sa konalo celoštátne sčítanie obyvateľov, domov a bytov. V Ladcoch bolo zapísaných 2604 obyvateľov, z toho v Tunežiciach 468 a v Horných Ladcoch 272. Z celkového počtu bolo 1266 mužov a 1338 žien. Občania bývali v 618 domoch a v 839 bytoch. Slovenskú národnosť tvorí 95,6% a rómsku 1,2 % Ladčanov.

Základné symboly obce

Dňa 14.XII.1995 sa v kultúrnom dome uskutočnila akcia Slávnostné odhalenie erbú obce Ladce. Starosta obce Ferdinand Bušík oboznámil prítomných so základnými heraldickými symbolmi, ktorými sú:

Erb obce, ktorý tvorí v červenom poli zo zlatej lúky vyrastajúci strieborný dub so zlatým lístím a konármi v tvare Ondrejského kríža, zakončenými striebornými žaludmi so zlatými čiaškami.

Vlajka obce je červená so žltobielo štvrtým Ondrejským krížom. Vlajka vexilologicky vyjadruje charakteristickú kompozíciu konárov duba v obecnom erbe.

Pečať obce je okrúhla, uprostred s obecným symbolom s kruhopsom: *O b e c L a d c e*. Erb, vlajka a pečať predstavujú trojicu najvýznamnejších obecných symbolov, od ktorých možno odvíjať ďalšie.

V minulosti mala obec oválnu pečiatku 24x27 mm z r. 1698. Kruhops na pečiatke znel: SIGILLUM + PAGI + LIDECZ + 1698 /pečať obce Ladce -1698/.

Historický symbol obce možno popísať takto: z pažite lúky vyrastá štylizovaný dub so štyrmi konármi v kompozícii šikmého, teda Ondrejského kríža. Nevieme odkiaľ sa takýto obsah a štylizácia zobrali. Možno ich pôvod je v erbe niektorých zemianskych rodov, či šľachtických rodín, ktoré obec vlastnili. Doteraz známe erby sú však iné. Ako najpravdepodobnejšia verzia vzniku symboliky zostáva slobodná voľba obcou. Dub je symbolom sily, čo korešponduje s významom mena Valentín, ktoré sa vysvetľuje ako silný (z latinského valens - silný, zdravý, zdatný). Svätý Valentín je patrónom Ladiec, pričom kostolík v Ladcoch je jediným sakrálnym objektom na západnom Slovensku, zasväteným Valentínovi. Je teda jasné, že obsahom erbu Ladiec má byť dub. Išlo iba o to, aby bol stvárnený v súlade s požiadavkami heraldickej štylizácie a aby pri tom nestratil charakteristickú podobu podľa historickej pečate. Strohé konáre stroma, situované do písmena X, sú síce dosť vzdialené reálnej podobe duba, avšak bolo treba túto jedinečnosť zachovať, lebo práve tým sa erb našej obce odlišuje od iných erbov s motívom duba.

OBDOBIE PRAVEKU A VČASNÉHO STREDOVEKU

Najstaršie nálezy

Ladce sa písomne spomínajú už v 2. polovici 15. st., ale ich história začala oveľa skôr. Územie obce a jej okolie bolo osídlené už v dobe, keď sem vstúpili prví lovci mamutov a sobov v období mladého paleolitu. Na území Ilavskej kotliny sa nachádzajú pamiatky, ktoré svedčia o skultúrňovaní krajiny pred mnohými tisícročiami. Najnovšie výskumy v neďalekom okolí Ladiec (Bolešov, Nemšová, Puchov) dokumentujú, že ani mladopaleolitickí lovci (pred 20 až 15 tisíc rokmi) sa tomuto územiu nevyhli. V Nemšovej sa dokonca podarilo nájsť i stredisko výroby štiepaných kamenných nástrojov z rádiolaritu, ktoré slúžili k lovu a spracovaniu mäsa i koží ulovených zvierat. Sezónna stanica mladopaleolitických lovcov sa už koncom 19. st. objavila na Púchovskej skale, kde okrem kostí mamutov našlo sa aj vyše 700 kusov parohov sobov, ktoré boli pred tisícročiami tiež dôležitou zložkou ľudskej potravy. Počas intenzívnych výskumov v chotári Bolešova bolo objavené miesto, kde sa nielen v mladom paleolite, ale i v neolite a eneolite (mladšej a neskorej dobe kamennej) ťažili rádiolaritu pre výrobu štiepaných kamenných nástrojov. V polohe Tri kopce, na juhovýchodnom svahu vrchu Kráľova, vystupuje vápencové bralo, na ktoré sa viaže zdroj červeného a červenohnedého, ale aj zelenkasto sfarbeného rádiolaritu. Viacero zistených jám (jedna hlboká až 13 m) hovoria o intenzívnom ťažení tohto materiálu pre výrobu štiepaných kamenných nástrojov po dobu dlhých stáročí, zrejme už v období mladého paleolitu, ale najmä v neolite a eneolite, keď tu už žili prví roľníci.

Aj keď priamo z Ladiec a z bližšieho okolia nie sú zatiaľ doložené sídliská lovcov mamutov a sobov, ani prvých roľníkov, v blízkosti Ilavy sa našla brúsená kamenná se-

kerka, v Beluši medená sekera s vejárovito rozšíreným ostrím, v Dolných Kočkovciach zasa medená sekera s krížovým ostrím. V Medzipotočí (D. Kočkovce) nálezy hlinených nádob potvrdzujú, že sa tu úrodné polia využívali už v 4. tisícročí pred našim letopočtom.

Prvé a najstaršie nálezy v blízkosti **Ladiec** pochádzajú až zo staršej doby bronzovej (1900 - 1550 p.n.l.). Pri kopaní kanála pre vodnú elektrárňu cez chotár Hložie sa objavili 21. júna 1935 dva hroby skrčencov. Našli sa pri nich dôležité bronzové ozdoby (Tab. 1:1, nákrčník, Tab. 1:2 záušnice tzv. sibiňského typu, Tab. 1:3-7, 12, 13, 15, aj dve malé náušnice, vyrobené z tenkého zlatého drôtu, Tab. 1:8,9). Posledný tretí hrob sa preskúmal asi 40 m od prvých dvoch, bola v ňom však iba časť lebky a tri bronzové záušnice (Tab. 1:10,11,14). Ostatná časť kostry sa nezachovala.

Keď sa v r. 1936 našli podobné hroby v Púchove, bolo zrejmé, že sa už nejedná o náhodné nálezy, ale azda aj o súvislejšie osídlenie územia v mladšom úseku staršej doby bronzovej ľudom unéctickej kultúry, ktorý sem prišiel z územia severovýchodnej Moravy. Unétická kultúra sa vyvinula už začiatkom staršej doby bronzovej na severe Čiech a postupne zaujala široké teritórium vrátane juhozápadného a čiastočne aj severozápadného Slovenska.

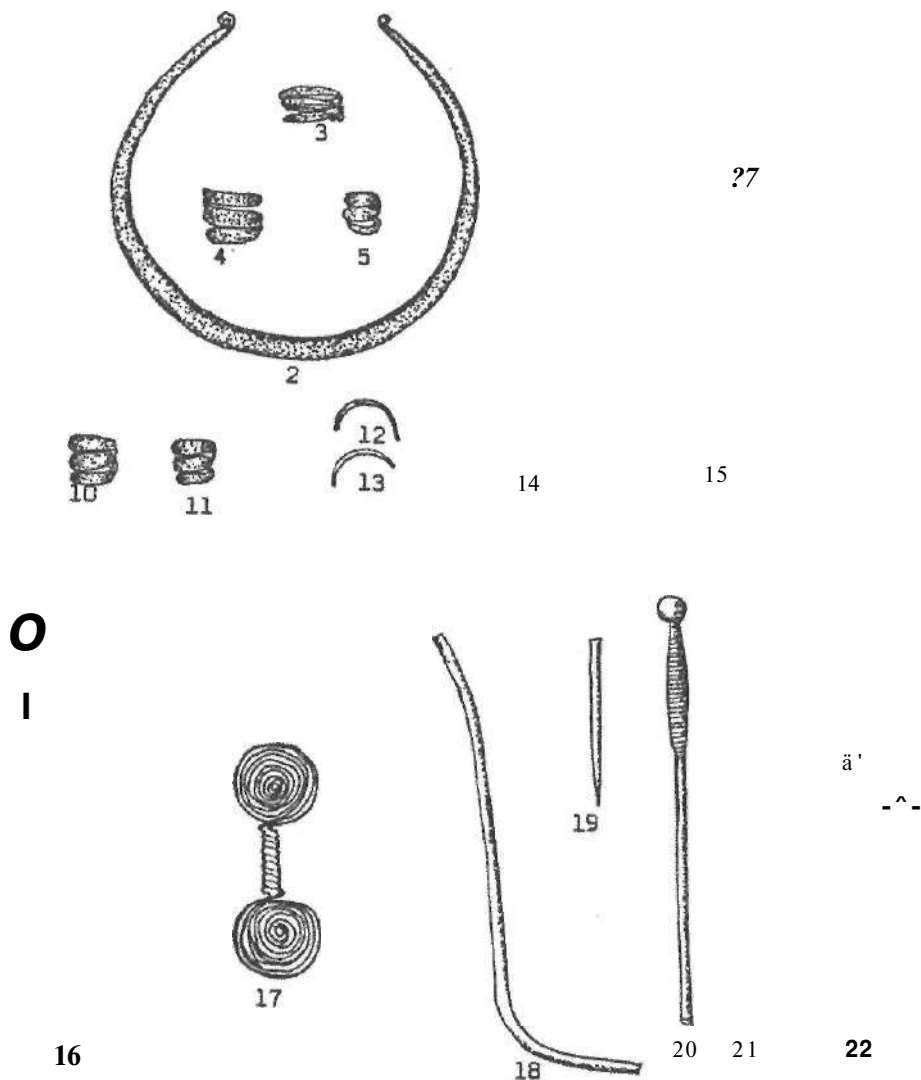
Vysoká umelecká úroveň bronzových predmetov napovedá, že vtedajší remeselníci už dokonale zvládli techniku spracovania farebných kovov a vedeli jednotlivé predmety zručne odlievať do foriem, alebo jemne tepať a tak zhotovovať vkusné výrobky. Záušnice esovitých tvarov patria k unikátnym nálezom na tomto území. Podobné sa našli v Lieskovej jaskyni na Liptove a v zlatom prevedení na hradisku Myšia hôrka v Spišskom Štvrtku.

Do príchodu prvých osadníkov lužickej kultúry nemáme z okolia Ladiec archeologických dokladov. Lužičania zaujali nielen severozápadné Slovensko či iné hornaté územia, ale aj oblasť Nitry, Banskej Štiavnice a Zvolena. Tento mohutný kultúrny komplex sa stal dominantným na veľkom území od rieky Labe v Nemecku až po západnú Ukrajinu, vrátane Poľska, Čiech, Moravy a Slovenska. Hovoríme o dobe tzv. popolnicových polí, pretože ľud lužickej kultúry zanechal ohromné žiarové pohrebiská, ktoré často presahujú niekoľko hektárov (v Púchove bolo lokalizované takéto pohrebisko na ploche 5 až 6 ha), na ktorých sa nachádzali stovky, ba až tisíce popolnicových hrobov. Najväčšie pohrebisko lužickej kultúry sa doteraz skúmalo v Ilave, v Porubskej doline, kde sa našlo vyše 400 hrobov. O niečo menšie, ale tiež významné pohrebiská sa našli v Košeci, Beluši a nakoniec aj v samotných **Ladcoch**. Začiatkom tridsiatych rokov 20. st. sa objavilo niekoľko žiarových hrobov pri regulovaní Lúčkovského potoka. Hroby boli v hĺbke 120 až 140 cm a okrem nádob tu boli aj pekné bronzové ozdoby, ihlice na spínanie odevu s guľovitými hlavicami a vrúbkovaním zdobenými krčikmi (Tab. I: 16,20). Ďalšia ihlica mala kyjovitú hlavicu (Tab. 1:21). Na dvoch zlomkoch z podobných ihlíc sa však hlavice nezachovali (Tab. 1:18,19). Posledným nálezom bol šperk s dvoma ružicami na koncoch a v strede so stočenou špirálkou (Tab. 1:17).

Unétický hrob skrčenca v Hloží.

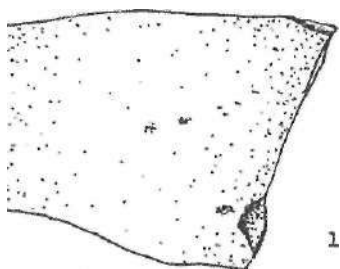
TAB. I.

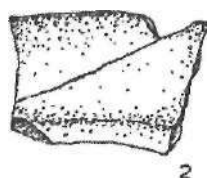
Hloža: 1-br.ihlica, 2-br. nákrčník, 3-7, 11-15 - br. záušnice, 8,9 - zlaté náušnice
(nálezy z hrobův unétičej kultúry - st.d.bronzová)

Ladce: 16,20 - br. ihlice s guľovitými hlavicami, 21 - br. ihlica s kyjovitou hlavicou,
18,19 - zlomky ihlic, 17 - br. šperk s ružicami a špirálou, 22 - železný oštep
(16-21 - ozdoby z popelnicových hrobův lužické kultúry z ml. d.bronzovej
22 - slovanský oštep z 9.-11 stor.)

ii

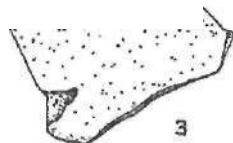

1

2

~7T:.....12.....2\

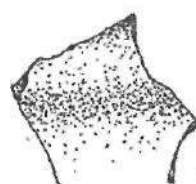
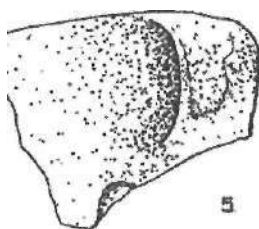
3

4

5

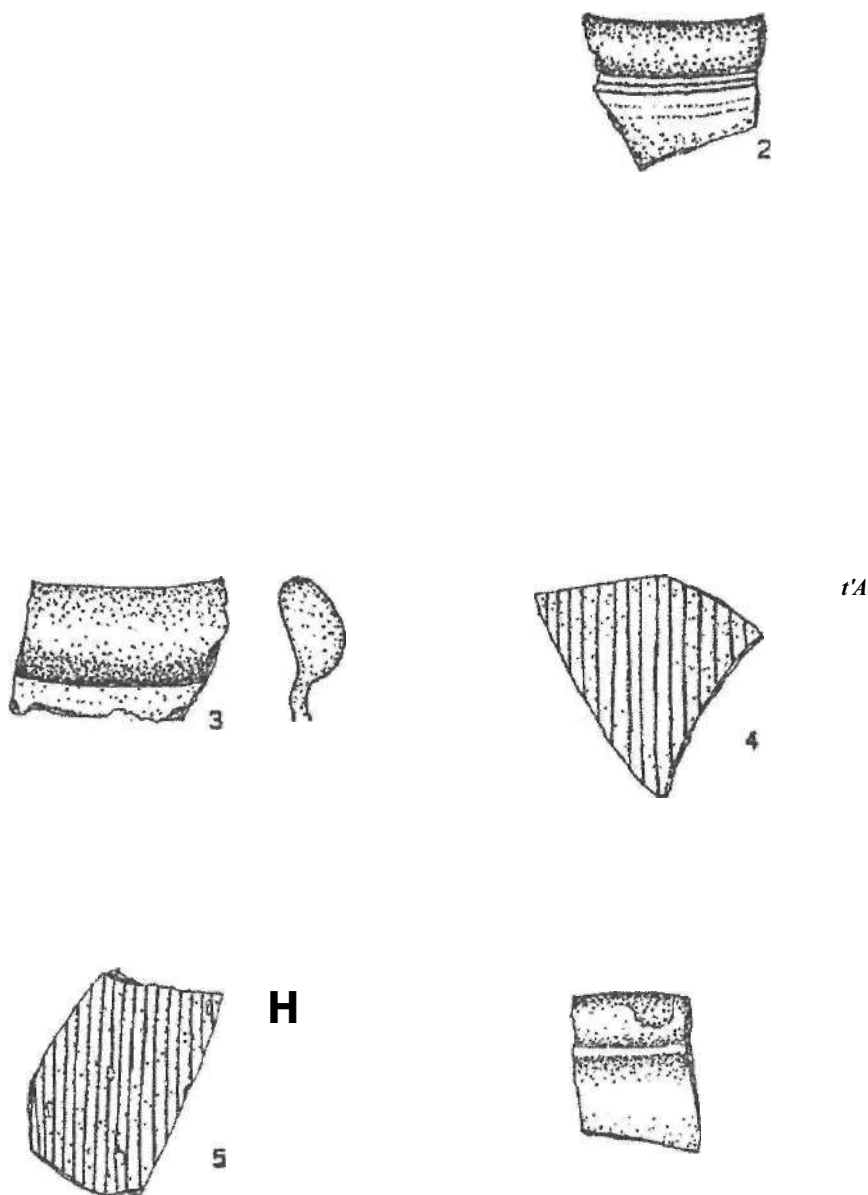

6

Podhorie: 1 - črep z hrdla vázy, 2 - črep z tela misky, 3,5,6 - črepy z okraja a tela hrncov, 4 - črep z tela čiernej amfory (z poškodených hrobov lužickej kultúry - ml. d. bronzová)

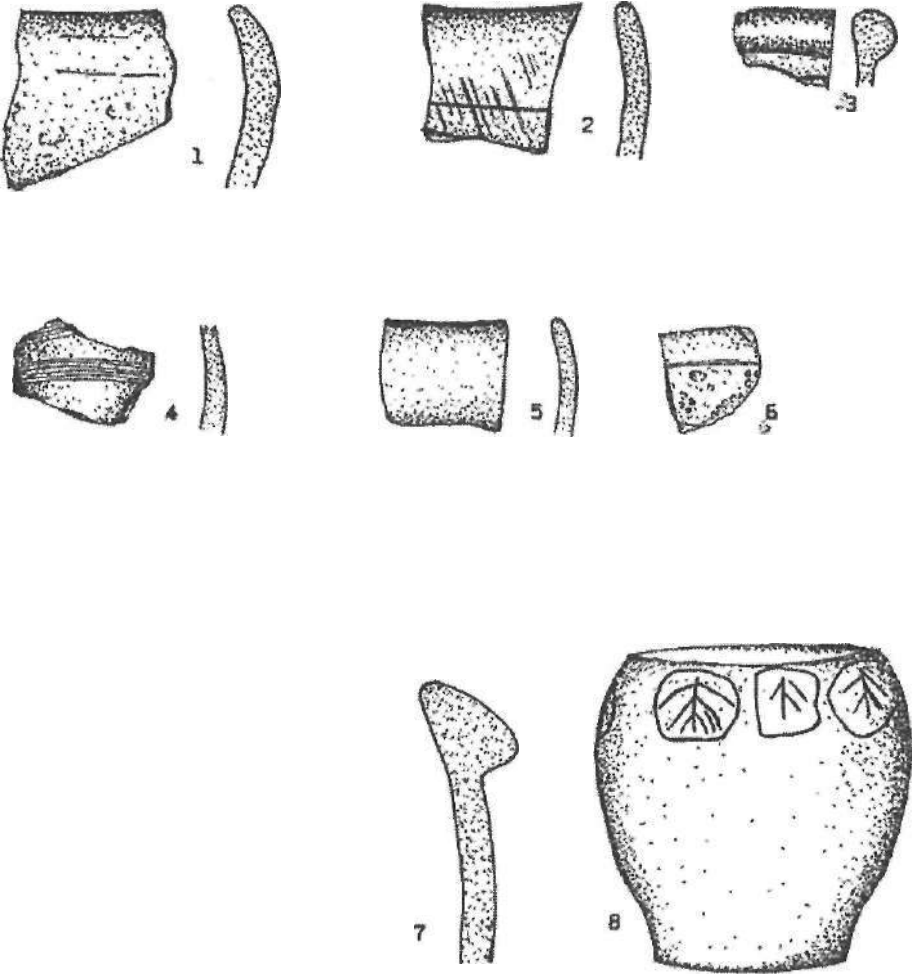
1 i .

10 cm

Nozdrovce, Hradište: 1 - črep s plastickým ornamentom, 2-5 - črepy z okraja a tela grafitových nádob, 6 - črep z nádoby so zahnutým okrajom (nálezy púchovskej kultúry z 1. stor. pred n.l.)

TAB. IV.

Hloža: 1,2,5 - črepy z okraja mís, 3 - črep z okraja grafitovej nádoby, 4 - črep zdobený vodorovnými ryhami, 6 - črep z tela nádoby vyrobenej na hrnčiarskom kruhu, 7 - črep zo zásobnice so širokým okružím, 8 - nádobka zdobená lístkami (1-3, 5-8 - púchovská kultúra, 4 - slovanské obdobie - 9. stor.

Lužické hroby v Ladcoch

Podobné hroby sa objavili opäť aj v r. 1939 pri stavbe cesty do cementárne, a to iba 15 m od predchádzajúceho náleziská. Pomerne veľké pohrebisko lužickej kultúry je i v neďalekom Podhorí, kde sa už v r. 1930 na roli Jána Láhkeho našiel žiarový hrob v hĺbke 35 cm z konca mladšej doby bronzovej (asi 9. st. p.n.l.). Obsahoval črepy z troch nádob a niekoľko spálených ľudských kostí. Pamiatky sa zachránili vďaka prítomnosti miestneho učiteľa Václava Braného. Azda sa jedná o tú istú polohu (Rybníky), kde v r. 1984 urobilo miestne JRD rekultiváciu pôdy, pri ktorej sa zničila väčšina tunajších žiarových hrobov aj niekoľko veľkých mohýl, vybudovaných z kameňa. Na okraji rekultivovaného poľa bolo vyhádzané veľké množstvo kamenov, pochádzajúcich z vencov mohylových hrobov a na povrchu oračiny bolo vidieť veľa črepov z rozbitých popolníc a inej hrobovej keramiky. Väčšina črepov pochádzala z vysokých valcovitých hrdiel váz (Tab.II.1), niektoré aj z dvojkónických misiek (Tab.II.2), alebo hrncovitých nádob (Tab.II.3,5,6), ale aj z tela čiernych amfor, zdobených širokými jamkami a zväzkami šikmých rýh (Tab.II.4). Pohrebisko zrejme trvalo od doby bronzovej do neskorej doby bronzovej (12-8 st. p.n.l.). Žiaľ, dnes už môžeme iba konštatovať, že pôvodné, do zeme uložené popolnicové hroby boli zrejme úplne zničené, takže ani prípadný archeologický výskum by už nezistil, koľko tu bolo hrobov ani v akých súvislostiach sa nachádzali. Pri porovnaní so skúmanými pohrebiskami v Púchove a Ilave môžeme iba odhadnúť, že sa tu mohlo nachádzať 300 až 1000 žiarových hrobov a niekoľko mohylových hrobov, ktoré dokladajú pochovávanie významnejších členov rodiny, prípadne celých rodinných spoločenstiev či príslušníkov jednej veľkoodrodiny.

Ľud lužickej kultúry sa v dolinách severného Slovenska usadil natrvalo a prežíval tu ešte aj v staršej (700-400 p.n.l.) i na začiatku mladšej doby železnej (400-0 p.n.l.). Dokumentujú to nálezy žiarových hrobov z územia severozápadného Slovenska, dokonca popolnicové hroby z okolia Žiliny (Gbeľany) a z Oravy možno datovať do prvých desaťročí mladšej doby železnej. Pod vplyvom keltského etnika, ktoré sa koncom 5. st. p.n.l. začalo usadzovať na rovinách juhozápadného Slovenska, a neskôr prenikalo aj do hornatých častí našej vlasti, sa postupne menil charakter materiálnej kultúry tunajšieho ľudu. Tak v priebehu 3. až 2. st. p.n.l. vznikla tzv. púchovská kultúra (názov podľa Púchovskej Skaly, skúmaná kone. 19. st. barónom Høeningom), ktorá reprezentuje osídlenie severného Slovenska až po koniec 2. st. nášho letopočtu. V rozpätí týchto asi piatich storočí nastal nebyvalý rozvoj celej oblasti stredného Považia. Budovali sa nové sídliská, veľké opevnenia i menšie hrádky. Nachádza sa tu veľké množstvo výrobkov zo železa, bronzu, ale ja strieborné a medené mince, razené pnamo na centrálnych hradiskách púchovskej kultúry.

Mince sa používali pri obchodných stykoch v rámci jednotlivých kmeňov tunajšieho obyvateľstva, pozostávajúceho z pôvodného domáceho lužického ľudu, prisťahovaných Keltov a neskôr aj Germánov. Okrem najznámejších typov severoslovenských keltských mincí (typ Veľký Bysterec, ktorého prvé nálezy pochádzajú ešte z 19. st. z lokality Dolný Kubín - Veľký Bysterec, Trniny), poznáme dnes už aj typ Liptovská Mara (hradisko Havránok v Lipt. Mare), ďalej typ Spiš (nálezy zo Spišského hradu). Začiatkom sedemdesiatych rokov 20. st. sa objavil aj dovtedy neznámy typ drobných keltských mincí typu Divinka (nazvaný podľa prvého nálezu na centrálnom hradisku Žilinskej a Bytčianskej kotliny v Divinke, Veľký vrch). Tento typ mince bol však osamotený dovtedy, pokým Dr. Karol Pieta, DrSc. nezačal spracovávať materiál z výskumov baróna Høeninga z konca 19. st. na Púchovskej Skale. Katalóg nálezov, uložených v Slovenskom národnom múzeu v Martine obsahoval aj kresbu mince, ktorá sa nápadne podobala nálezu z Divinky. Ďalším príspevkom k tomuto

typu bol nález z Považského hradu, kde podobnú mincu objavila žiačka zo ZŠ Lazy p. Makytou počas výletu, ale táto minca, žiaľ, zostala v súkromných rukách.

Poklad mincí z Nozdrovíc

Najdôležitejším príspevkom k pozaniu a najmä rozšíreniu územia používania tohto typu mincí je poklad, ktorý našli hľadači pokladov na Hradišti pri Nozdroviciach. Obsahoval viacero typov mincí, medzi ktorými bolo aj 10 či 12 kusov typu Divinka. Okrem nich sa tu objavili ešte i dve tetradrachmy typu Veľký Bysterec o vysokej hmotnosti v kvalitnej razbe (Tab.V:5,7). Nálezy dobre reprezentujú mincovníctvo severoslovenského kultúrneho prostredia v 1. st. p.n.l. Podobné mince sa už našli aj na viacerých lokalitách púchovskej kultúry a dokonca jeden z exemplárov nájdených na Hradišti pri Nozdroviciach má na averze náznak nápisu CA, ktorý sa ako CAT vzáčne vyskytuje na niektorých ďalších nálezoch. CAT sa vysvetľuje ako skratka mena Kotínov, považovaných za hlavných predstaviteľov púchovskej kultúry. Ich migráciou do Panónie koncom 2. st. n.L, počas markomanských vojen, zanikla aj samotná púchovská kultúra.

Tetradrachmy typu Velem sa donedávna na Slovensku vôbec nevyskytovali. Okrem nálezu z Hradišťa (Tab. V:8) sa nedávno objavili dva podobné exempláre aj na hradisku v Trenčianskych Bohuslaviciach a jeden v Hubine okres Piešťany, tiež v polohe Hradište. Tieto nálezy hovoria o významných kontaktoch severozápadného Slovenska s keltským hradiskom vo Velemszentvide v severozápadnom Maďarsku v 2. polovici 1. st. p.n.l. Drobná strieborná minca s obrazom podobným mušli (Tab.V:6) je v nálezoch na našom území zatiaľ jedinou tohto druhu. Podobný nález, nie je však totožný, pochádza ešte z českého oppida v Stradoniciach. Je možné, že aj minca nájdená na Hradišti pri Nozdroviciach pochádza z prostredia keltských Bojov, ktorí zaujali veľké územie dnešného Česka a nakoniec, s veľkou pravdepodobnosťou, sa podľa ich mena nazýval aj priestor Bojohemum - Bohémia. Vybudovali tu mohutné hradiská, ktoré sa podľa ich pomenovania G. I. Ceaserom začali nazývať oppidami.

Úplne unikátnym nálezom na hradiskách púchovskej kultúry je ale minca kmeňa Eraviskov (Tab. V:9), panónskeho kmeňa Keltov, ktorí žili v období neskorého laténu a začiatkom staršej doby rímskej v priestore ohybu Dunaja. Mince razili asi v kmeňovom sídle v polohe Tabán, na území dnešnej Budapešti koncom 2. polovice 1. st. p.n.l. Už pred rokom 1870 sa celý poklad týchto mincí našiel v Rajeckej Lesnej pri osade Trstená, ale žiaľ, počas vojny sa stratil v Zemskom múzeu v Brne, kde bol pôvodne uložený. Na minciach je zreteľne vyrazený nápis RAVIT - RAVIS, čo je vlastne skratka mena Eraviskov.

Rímske republikánske denáre s menom C. VIBIVS C. F. na reverze oboch mincí patria do 1. polovice 1. st. p.n.l. avšak v prostredí púchovskej kultúry sa vyskytujú len sporadicky (Tab.V: 10,11). Napr. už začiatkom 20. st. sa našli dve strieborné republikánske mince konzulov Memmia a Servilia vo Varíne pri Žiline. Používali ich najskôr kvôli kvalitnému striebriu na výrobu tunajších mincí. Sú však zároveň dôkazom intenzívnych obchodných stykov medzi severozápadným Slovenskom a Rímskou ríšou už začiatkom 1. st. p.n.l.

Ako už bolo spomenuté, najdôležitejším súborom z pokladu na Hradišti pri Nozdroviciach je 10 až 12 mincí typu Divinka (Tab. V: 1-4). Zrejme sa jedná zatiaľ o najväčší počet týchto mincí aj keď nevieme povedať, či sa pri iných akciách hľadačov pokladov nenašli podobné. Napríklad aj v Udici v polohe Klapce alebo v Žiline - Vraní na opevnení Rochovica, odkiaľ máme pozitívne zistené, že sa tu keltské mince našli, ale sa dostali do zahraničia a skončili v súkromných rukách. Mince typu Divinka sú veľmi podobné tzv. pražským kvinárom, ktoré sa razili v polovici 1. st. p.n.l. a ich nálezy sa koncentrujú najmä na území Prahy akebo na veľkom keltskom oppide v Stradoniciach. Zastúpené sú aj na území Nemecka. Tie však nemajú obraz natoľko

štylizovaný, ako ho má divinský typ. Hlava na averze i kôň na reverze sú ešte dosť zreteľné. Za ich možné predlohy sa považujú napodobeniny rímskych republikánskych denárov typu Roma/kôň, ktoré sa razili na území Galie (dnešné Francúzsko) pravdepodobne v polovici 1. st. p.n.l. Keď predpokladáme, že mince typu Divinka sa razili podľa vzoru pražských kvinárov aj s určitým časovým odstupom na niektorých z hradísk púchovskej kultúry na strednom Považí (asi najskôr na hradisku v Divinke, ktoré bolo vtedy najväčším centrálnym opevnením), mohlo by do úvahy prichádzať obdobie medzi rokmi 45 - 35 p.n.l. Tomuto datovaniu nasvedčuje aj nález mladšej rímskej republikánskej mince z Nozdrovíc, ktorý pochádza približne z r. 48 p.n.l. Tým sa vlastne potvrdzuje aj predpoklad, že mince typu Divinka sa razili najskôr v tretej štvrtine 1. st. p.n.l. Používali sa na území kmeňa, ktorý mal centrálné hradisko na Veľkom vrchu v Divinke, pretože nálezy tohto typu keltských mincí nie sú doteraz známe ani z jedného regiónu zaujatého ľudom púchovskej kultúry (Liptov, Orava, Turiec, Spiš). Preto azda najskôr hovoria o intenzívnych stykoch tunajšieho obyvateľstva so západným keltským svetom, ktorý zároveň mohol byť určujúcim pre hospodársky rozvoj aj Ladiac a ich okolia.

Hradište v Nozdroviaciach zasahuje aj do chotára Tunežíc a vie sa o ňom už veľmi dávno. Od tridsiatych rokov 20. st. sa tu nachádzajú črepy z nádob púchovskej kultúry, ktoré sa dostali aj do Slovenského národného múzea v Martine k prof. Vojtechovi Budinskému - Kričkovi (vtedy užíval meno Budaváry). Opakované prieskumy Šarloty Križanovej na tomto opevnení opäť priniesli bohaté nálezy keramiky púchovskej kultúry. Našla ich na viacerých miestach, v hĺbke 90 cm v silnej kultúrnej vrstve, premiešanej črepmi a zvieracími košťami. Črepy pochádzali najmä z nádob s drsným povrchom, vyrobené vo voľnej ruke a zdobené zvislými ryhami tzv. hrebeňovaním. Našli sa však aj zlomky veľmi jemnej, na hrnčiarskom kruhu vyrobenej keramiky, ako aj črepy z grafitových nádob a jedno rozbité hlinené závažie ihlancovitého tvaru.

Prasleny (zotrvačníky z vretien) a závažie sú dôkazom spracovania tkanín a výroby látok na jednoduchých krosnách, aké sa podarilo zrekonštruovať pri výskume Liptovskej Mary. Ich repliku možno vidieť tiež v expozícii púchovskej kultúry v Púchove. Pokiaľ sa prasleny používali na konci vretena, na ktoré sa namotávala vyrobená priadza, hlinené závažia slúžili na napínanie osnovy na krosnách, aby utkaná látka bola pevná.

Aj pri neskoršom výskume Hradišta v Nozdroviaciach a jeho blízkeho okolia sa našli ďalšie úlomky nádob. Najmä výrazné okraje grafitových sitúl (Tab.III:2,3), črepy grafitových nádob zdobených hrebeňovaním (Tab.III:4,5), črepy z veľkých mís s okrajmi zahnutými dovnútra (Tab.III:6), črepy zdobené plastickým ornamentom v tvare polmesiaca (Tab.III:1) a iné. Sídliisko nachádzajúce sa na západnej, juhozápadnej a juhovýchodnej strane opevnenia patrí k najväčším sídliskám púchovskej kultúry na severozápadnom Slovensku. Zrejme malo dlhé trvanie, najmenej počas celého 1. st. p.n.l. až do prvých desaťročí nového letopočtu, keď bolo spolu s hradiskom zničené počas vpádu Germánov. Práve Germáni zapríčinili prerušenie vývoja púchovskej kultúry v období jej najväčšieho rozmachu. Už v 2. polovici 1. st. nášho letopočtu až do konca 2. st. sa územie púchovskej kultúry významne zmenšilo. Počet archeologických lokalít z tohto obdobia oproti predošlému bol v pomere asi 1:4. Z hradísk sa využívali už iba niektoré, predovšetkým Púchovská Skala a ďalšie menšie opevnenia, kde sa podarilo objaviť aj pamiatky zo staršej doby rímskej. Medzi menšie sídliská, ktoré mohli prežiť vpád Germánov, možno azda zaradiť aj lokalitu v Hloží pri kameňolome (druhom od Beluše), v doline vedúcej k Mojtiínu. Okrem bežných črepov púchovskej kultúry z grafitových nádob (Tab.IV:3), mís so zatiahnutým okrajom (Tab.IV: 1,2,5) boli tu aj zlomky na kruhu točených nádob. (Tab.IV:6) a časti hlinených zásobníc so širokým plochým okružím (Tab.IV:7).

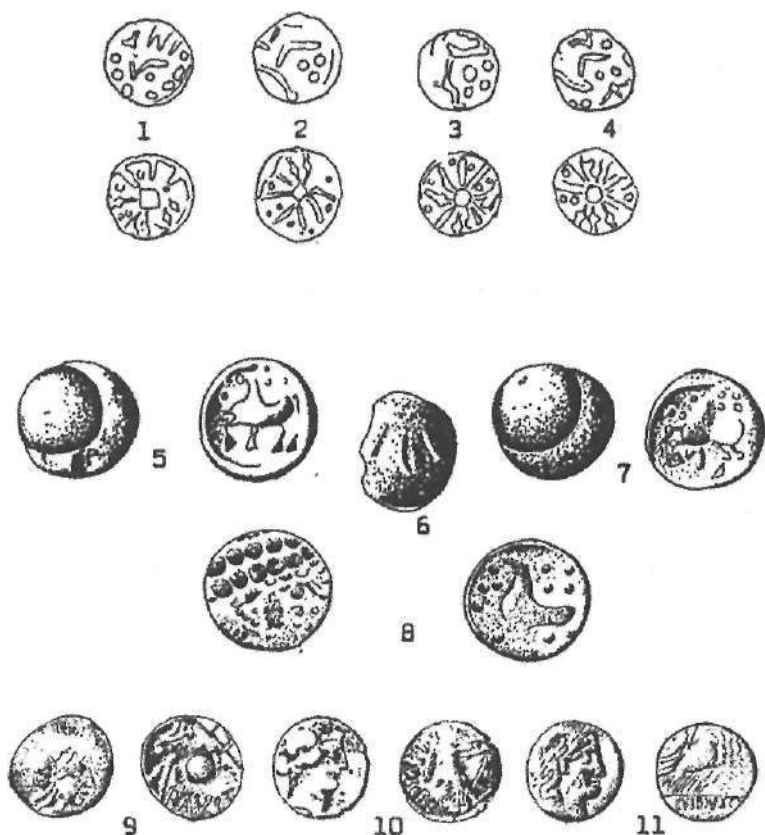
Unikátnym nálezom však bola až úplne celá malá nádoba súdkovitého tvaru, vyrobená vo voľnej ruke a zdobená výnimočným ornamentom v podobe pásu lístkov rôznej veľkosti pri ústí hrnca (Tab.IV:8). Tento nález nemá zatiaľ obdoby v našom prostredí a možno ho azda preto považovať za výnimočný predmet, slúžiaci ku kultovým obradom. Zvlášť pozoruhodné je aj to, že nádobka sa našla celá, neporušená, čo na sídliskách púchovskej kultúry nebýva. Určitou zvláštnosťou je aj smolovitý náter na vonkajšej stene črepu veľkej zásobnice, ktorý slúžil nielen k dekorácii, ale najmä k väčšej nepriepustnosti, ak by bola v zásobnici tekutá potrava. Tento spôsob úpravy povrchu nádob sa v prostredí púchovskej kultúry objavuje dosť často a zdá sa, že tu ide o využívanie jedného zdroja prírodného asfaltu v Strednej Európe, ktorý sa nachádzal v Nezbedskej Lúčke pri Varíne (okr. Žilina), ale v 20 a 30 rokoch 20. st. bol úplne vyťažený. Teraz je tam iba hlboké jazero (20 m) s čistou, ale veľmi studenou vodou. Smolovitý náter sa vyskytuje často, preto bol asi využívaný už v ml. dobe železnej.

Zdá sa, že zánik púchovskej kultúry koncom 2. st. n.l. po odľechení Kotínov do Panónie, je potvrdený aj prenikaním Germánov z juhozápadného Slovenska na sever, do vyprázdneného priestoru. Dôkazom toho je aj germánske, kvádske sídlisko objavené v Beluši, v polohe Pechová, kde sa preskúmali nielen germánske obydlia, ale i pec na vypaľovanie keramiky. Na základe dobre datovateľných nálezov (najmä bronзовých spôn) je sídlisko zaradené na rozhranie 2. a 3. st. n.l.

Ďalším príkladom prenikania Germánov na severozápadné Slovensko je žiarový hrob v Ilave, v ktorom sa našla dvojkonická nádobka, zdobená výraznými ryhami, časť veľkej zásobnice, zdobenej hustými vlnovkami, ale aj železný hrot oštepú s krídelkami, železná bodka (kovanie dolnej časti násady oštepú) a veľký železný krúžok. Nieje preto zvlášť prekvapujúce, že aj železná dýka rímskeho dôstojníka, zvaná pugio, z Tuchyňa, sa našla tak hlboko v barbariku. Zrejme je dôkazom pohybu rímskych légii až v tejto oblasti, či už v súvislosti so spomínaným premiestnením Kotínov do Panónie, prípadne v súvislosti s obsadením karpatských priesmykov, ktoré nariadil po víťazných bitkách légii na rozhraní rokov 179 až 180 rímsky cisár Marcus Aurelius, aby zabránil útoku Kvádov na sever k ich súkmeňovcom.

Osídlenie z ďalších období máme doložené až veľmi neskoro, i keď na druhej strane Váhu sa nachádzajú sídliská aj z mladšej doby rímskej (3. a 4. st. n.l.) i z doby sťahovania národov (5. a 6. st. n.l.). V najbližšom okolí Ladiec sú doteraz známe až najstaršie slovanské nálezy z 8. a 9. st. Predovšetkým územie susedného chotára Beluše je doslova posiate slovanskými mohylníkmi, kde sa najmä v 50. a 60. rokoch 20. st. zistilo na siedmich miestach do 85 mohýl. Výskumy v polohách Koscelišče (34 mohýl) a Garové (25 mohýl) priniesli aj nálezy zbraní, ktoré používali slovanskí bojovníci k obrane tohto územia. Ide o známu veľkomoravskú sekeru bradaticu, ktorá má vedľa otvoru pre násadu aj vysoké tmy, ostne, pre lepšie upevnenie sekery na porisko. V skúmaných hroboch sa našli aj zlomky železných nožov a samozrejme aj črepy z rozbitých nádob. Priamo z územia **Ladiec** pochádza iba jeden železný hrot oštepú, ktorý sa našiel v riečisku Váhu. Je uložený v zbierkach Slovenského národného múzea v Martine. Avšak podľa chronológie vypracovanej prof. A. R'Hkayom DrCs. môže pochádzať z obdobia slovanského osídlenia tohto územia, pričom doba jeho používania spadá do časového horizontu od 9. do 11. st. Celková dĺžka hrotu je 23 cm, má úzky list a dlhšiu tuľajku pre osadenie násady (Tab.I:22). Aj medzi črepami púchovskej kultúry, získanými z kameňolomu v chotári Hlože, sa objavil zlomok slovanskej nádoby, zdobený vodorovnými zväzkami jemných rýh (Tab.IV:4), ktorý podľa tohto výzdobného prvku môžeme datovať do 9. st. Preto je zrejme len otázkou času, kým sa podarí nájsť aj presvedčivejšie dôkazy o osídlení chotára Ladiec i v slovanskom období.

TAB. V.

Nozdrovce, Tunežice, Hradište:
Bysterec,

1 - 4 mince typu Divinka, 5, 7 - mince typu Veľký

6 - minca mušfovitého typu, 8 - minca typu Velem, 9 - minca Eraviskov,
10, 11 - rímske republikánske denáre (všetky strieborné - 1. stor. pred n.l.).

To isté môžeme povedať aj o nasledujúcom období včasného stredoveku, pretože už v r. 1930 sa v Nozdroviciach, v tehelni účastinnej spoločnosti Chalúпка - Kolumbus, našli zvyšky jamy z obdobia stredoveku, v ktorej bolo veľa črepového materiálu z nádob rôznych tvarov, jemne vypracovaných a vyrobených na hrnčiarskom kruhu. Okrem nich sa našiel železný krúžok, nožík, kúsok tuhy aj skloviny, ba i škrabadlo z kameňa s retušovaným okrajom a rydlo z jaspisu, ako aj množstvo zvieracích kostí.

Pretože nálezy nemáme k dispozícii, môžeme sa iba domnievať o ich presnejšom datovaní. V každom prípade sa jedná zatiaľ o jediný nález stredovekého materiálu v okolí Ladiec. A preto aj časové posunutie vzniku obce do staršieho obdobia ako je 2. polovica 15. st. je reálne. Žiaľ ani priestor Ladiec, Tunežíc Nozdrovíc, Podhoria i Hlože, ktoré sa nachádzajú v tesnej blízkosti vedľa seba, zatiaľ nevydal dôležitejšie pamiatky, ktoré by ešte lepšie osvietili dávnu minulosť tohto územia. Významné nálezy z ďalšieho okolia napovedajú, že aj tu mohol prebiehať proces osídľovania podobným spôsobom, ako to bolo v Beluši alebo v neďalekej, Košeci, Ilave i na dru-

hej strane Váhu, kde, ako sa zdá, je pamiatok najstaršieho osídlenia viac. Môže to byť spôsobené nedostatočným prieskumom, či menším šťastím pri ich objavovaní. Z toho dôvodu je dôležité, aby najmä miestni občania sledovali akýkoľvek zásah do terénu, ktorý celkom znenazdania môže priniesť úplne nové náklady a môže byť tak zdrojom výrazného posunu v poznaní období, ktoré predchádzali prvým písomným zmienkám o obci. Obdobie, ktorému sa venuje archeologická veda, je omnoho dlhšie, ako to, ktoré je stredobodom záujmu historikov. Napokon aj v prípade Beluše archeologický výskum objavil osadu z prelomu 12. a 13. st. hoci prvá písomná zmienka o Beluši pochádza až z r. 1330. Pre staršie datovanie Beluše hovorí aj kostolík sv. Anny, ktorý má ešte románsku dispozíciu, a preto určite pochádza najmenej z polovice 13. st. Archeológia v mnohých prípadoch posunula dejiny daného územia aj o niekoľko storočí do minulosti. Preto treba zachraňovať všetky pamiatky materiálnej kultúry, ktoré sa pri akýchkoľvek príležitostiach podarí objaviť. Len vtedy si budeme istejší pri celkovom hodnotení najstarších čias našich regiónov. Písomné pramene o oblasti severozápadného Slovenska sú zatiaľ nedostatočné, pochádzajú z neskorých období, neuspokojujú a skresľujú pôvodnú sídliskovú situáciu.

Jozef Moravčík

NAJSTARŠIE PÍSOMNE ZMIENKY

Všetky písomné údaje o Ladcoch a Tunežiciach pochádzajú z obdobia, keď už obidve obce boli vyvinutými dedinami. Ale to je problém väčšiny slovenských obcí a miest, o ktorých vzniku naša história, žiaľ, nedisponuje hodnovernými dokladmi. Musíme teda rešpektovať túto skutočnosť aj v našom prípade.

Wj•„..... ..

L

m4*m»e*m *** mi\$M m*J&Z?M>M~**-mUwfcej*
'—**!&*****"Wy ***** "e*mmm •*f w+~*If+***timimi **••*

MM4i*
Xij>*4-

JT**/T**** *Hr** m^fmm mmdt**,,»***. M í - A ^ * . íxUMt* U » «Lm/Ä»-

Handwritten text in a cursive script, likely from a historical document. The text is written on a piece of parchment or aged paper, with some ink bleed-through visible from the reverse side. The script is dense and difficult to decipher without specialized knowledge of the language or dialect.

ATöyfl najstaršieho písomného dokladu o Ladcoch

$$A_1 \wedge (U - \sim A_1) \rightarrow A_1$$

...«*, *< \, ^»... ^f, w, ^) ^ ^ ryM ^ ft «tj f» •••, •••>» M k # - y f ^ t o ^ J * T £ ^ * T T ; 2 " * T * * " J «^{i,1} H «**

$$i - a^{\cdot |k, ipA},$$

...*, ... *WA* J?i. A ..Ä ^S ft d l HKA... ^.' L...fc /• Ä <"

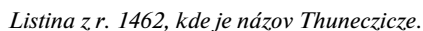
```

- HcMl,rt". f<W0ll"mpE&+>.<#w"v"v"p"><A>Kfc,lr">ffftTf
- "A"JUP"mS>gm"tUp"V~fHfhyv">ffft"lm">...>P>L<
- J<...>CSfJVAt<...>f&lm$>w"fr">fHfUfP">...>(6">ffT">...>P>L<...>gfc

```

Časť listiny o štatúcii do držby Košeckého panstva obec Tuniuk (Tunežice) z r. 1397.

' f 1 f i^)' 't' V*i •")»»* *)* lwý" •/ C«...••• • T»" j 74 il—W^ <č r l f l j y ."••l mf'

$$Zl_2^{r n-aui-} \cdot \hat{\cdot} \cdot f t \cdot i l f f t-r ; \text{---}^* -f \ll^{**}-^{**}-\gg^* w J) \text{---} \ll \cdot C l \text{---}$$

Ladce

Najstarším hodnoverným a písomným údajom o Ladcoch je listina z r. 1472, pod arch. sign. DL 17284, publikovaná v Podmaniczky cs. oklevertára I, ako Leczce. V nej kráľ Matej Korvín 2. februára 1472 daruje Ladislavovi Podmanickému a jeho potomkom majetok Ladce a Mojtín, v župe Trenčianskej, ktoré dovtedy vlastnil Juraj de Hatha. Po smrti Juraja de Hathu mali majetky pripadnúť Stefekovi de Werbno, ale Stefek sa počas bojov s Poliakmi dostal do sporu s kráľom a jeho právo na majetky mu ako "nevernému" bolo odňaté. V kráľovskej darovacej listine sa spomína aj špecifikum "...so všetkým, čo k majetku patrí, teda polia, lúky, pastviny, lesy, vinohrady, rybníky, rieky a mlyny."

Tunežice

Najstarším písomným údajom o obci Tunežice je listina z r. 1397 a neskôr aj z r. 1406, v ktorej sa spomína ako **Tuniuk**. Je to doklad o štatúcii do držby panstva Košeca, čo potvrdzuje kráľ Žigmund. Ďalšie písomné doklady pochádzajú z r. 1462, kde sa Tunežice spomínajú ako Thunezyce. Kráľ Matej Korvín v nich daruje obec najskôr Stiborovi zo Stiboric a potom Blažejovi Magyarovi. Tieto donačné listiny obsahujú veľa formulácií, titulov a právnych sankcií. Vtedajší pisári si potrpeli na zaužívané frázy, ale čo je dôležité, píšú aj to, že obec bola opustená, čo dokladá to, že jestvovala už dávno predtým.

Názvy obcí Ladce a Tunežice môžeme teda rekapitulovať takto:

Ladce: r. 1472 ako Leczce, potom až do začiatku 18. st. dokladom o názve nedisponujeme, v r. 1700 Lidecz, r. 1704 Lédeczy, potom už trvalé Lédecz až do dnešného Ladce.

Tunežice: R. 1397 Tuniuk, r. 1406 Thunezyce, r. 1462 Thuneczicze, r. 1598 Tunesice, r. 1808 Tunyogfalva (maďarské znenie) až po dnešné Tunežice.

Okolie Ladiec

Najstaršími obcami a mestečkami v okolí Ladiec sú: Dubnica (terra Dubnicze) a Kameničany, spomínané už r. 1193. V r. 1229 sa prvýkrát spomínajú Klobušice, r. 1243 Puchov, r. 1224 Pruské, r. 1272 Košeca, r. 1330 Beluša, r. 1397 Podhorie a Hloža. Zo stredovekých hradov, ktoré mali vplyv na Ladce treba spomenúť Košecu, Považskú Bystricu, Lednicu, Beckov, Vršatec a Súcu.

LADCE A TUNEŽICE AKO SÚČASŤ MAJETKU KOŠECKÉHO HRADU

Ladce sa už od polovice 15. st. dávajú do súvisu s hradom a panstvom Košeca. Tento vzťah trval až do polovice 18. st. kedy sa panstvo presídlilo do Ladiec. Dejiny hradu Košeca sú teda aj dejinami Ladiec a Tunežíc.

Podľa písomných materiálov Iľešházyovského archívu, Archívu mesta Trenčína, Štátneho oblastného archívu Bytča, tiež podľa Dejín Slovenska, Letopisu Matice slovenskej a ďalších prameňov ktoré sme preštudovali, možno históriu košeckého panstva chronologicky usporiadať nasledovne:

Prvé písomné zmienky

V r. 1272 je podľa nej majiteľom hradu Košeca a okolitého panstva gróf Smaragdus, syn Jána z Košece. Ide o listinu, podľa ktorej sa Smaragdus pokonáva o chotárnych

hraniciach s Damiánom, opátom zo Skalky. Z dokumentu vyplýva aj to, že vdova po Smaragdusovi darovala dedinu Zliechov kláštoru na Skalke pri Trenčíne.

V ďalšom období je jedným z kastelánov hradu Lórand, prívrženec Matúša Čáka. V tých rokoch sa hrad označoval ako "Kassa" a bol sídlom provincie. Po smrti Matúša Čáka bol hrad v rukách Demetera, prívrženca kráľa Karola Róberta. Vr. 1330 vyhlasujú hrad "Kazcha" za kráľovský majetok a je ním až do r. 1346.

V období od r. 1404 do 1418 je pánom hradu Košeca a celého panstva vojvoda Mikuláš Stibor a po ňom jeho syn. Okrem hradu Košeca mu patrilo veľa ďalších hradov a približne 200 obcí.

V r. 1434 však kráľovský fiskus už habe všetky jeho majetky. Vtedy k nim patrili obce Košeca, Košecké Podhradie, Košecké Rovné, Kopec, Malá a Veľká Poruba, Tunežice, Strmá Rieka, Nozdrovica, Podhorie, Hloža, Dolný a Horný Moštenec, Ďurďové a Mojtín. Už pred zhabaním majetku ovládol hrad v r. 1431 Štefan Lieskovský Kassay (Košecký), trenčiansky podžupan. V tomto roku začali na naše územie prenikať z českých zemí husiti, vtedy už rozdelení na táboritov a sirotkov. Práve sirotkovia boli 9. novembra 1431 pri Ilave porazení uhorským vojskom, na čele ktorého stál Mikuláš Rozgoň.

Štefan Lieskovský Kassay prišiel o majetok v r. 1462, kedy mu ho odňal kráľ Matej Korvín. Okrem Košeca mu zhabal aj Pružinskú dolinu, Bánovce (tu sa spomínajú aj Tunežice) a všetko daroval svojmu vernému vojvodcovi Blažejovi Magyarovi. Proces darovania prebehol začiatkom sedemdesiatych a skončil až v osemdesiatych rokoch 15. st.. Blažej Magyar zomrel v r. 1490. Vtedy do jeho majetku patrili obce Košeca, Malé a Veľké Košecké Podhradie, Ladce, Hloža, Tunežice, Podhradie, Dolné a Horné Kočkovce, Kopec, Košecké Rovné, Vilkno (zaniknutá dedina pri Pružine), Pružina s mýtom, Závratie (zaniknutá dedina pri Mojtíne), Mojtín, Misarov, Sebedražie (zaniknutá osada pri Mojtíne), Nosice, Milochovo, Herbotín (zaniknutá dedina pri Nosičiach), Dolná a Horná Poruba, Dolný a Horný Lieskov, Paština Závada, Horný Moštenec, Ďurďové a Kňazova Lehota.

Ďalšou známou majiteľkou košeckého panstva bola grófka Hedviga, vdova po Štefanovi Zápoľskom. V r. 1506 dáva do zálohu celý majetok Klementovi a Ladislavovi Rozgoňovi za veľmi nízku sumu, 1500 zlatých. V r. 1526 dobyli košecký hrad vojaci Ferdinanda I, ktorý ho v r. 1528 daroval za vojenské zásluhy Pavlovi Kišovi Petroczimu, šľachticovi balkánskeho pôvodu. V tomto období prebiehajú viaceré spory o majetok medzi rodinami Rozgoňovcov a Petrôcziovcov. Po mnohých rokoch napokon uzatvorili zmluvu, podľa ktorej rodina Petrôczioho preberá košecký majetok definitívne - patria k nemu Ladce aj Tunežice - a Rozgoňovcom zostáva tzv. Pružinský vidiek.

V nasledujúcom období zrejme už neprišlo k zmenám, pretože ďalšie delenie majetku panstva Košeca sa uskutočnilo až v r. 1620 medzi Štefanom Petroczim a vdovou Mikuláša Petrôczioho.

Čiernym obdobím je rok 1671, keď cisársky táborník Leopolda I. dal hrad Košecú zbúrať. Ako príčina tohto drastického aktu sa uvádza Petrôczioho nadŕžanie sprisahancovi Vesselényimu a ubytovanie jeho vojsk. Vykonávateľom táborníkového rozkazu bol Sigfrid Annibal Heister, generál panovníkových vojsk. Prirodzene, došlo aj k zhabaniu celého majetku a jeho novým majiteľom, vrátane Ladiec a Tunežíc, sa stala kráľovská komora. Odhadná suma majetku bola 91.000 zlatých.

Po zničení hradu sa centrom panstva stala obec Košeca, v ktorej bol zbudovaný drevený kaštieľ. Do neho umiestnili aj nový panský personál. Vo výkaze zo 17. júla 1671 sa ako zodpovedné osoby uvádzajú správca panstva, kastelán, kľúčiar, hospodár a šiesti drábi.

Majetky boli vo vlastníctve kráľa iba krátko, pretože už v r. 1676 prišli noví majitelia. Kráľovská komora zamenila panstvo Košeca rodine Lippay de Zombor za zámok

Szaszkô (Šašov), za čo Lippaymu doplatila ešte 25.925 zlatých (v tomto období sa do dejín Ladiec dostáva aj meno Motešických).

Po smrti Mikuláša Lippaya vr. 1680 sa panstvo dostalo do rúk niekoľkých držiteľov. Jeho sestra Barbora s manželom Imrichom Balašom si ponechali Hložu, Dolné i Horné Kočkovce a Nosice. Barón Fechofen získal Košecké Podhradie, Malú Porubu, Kopec, Ladce a Podhorie. Katarína Madočániová získala Košec a Pavol Medňanský Košecé Rovné. Jednotliví majitelia bývali vo svojich kúriách, čím sa v podstate majetok rozdrobil.

Barbora Lippayová Balašová mala dve dcéry, Alžbetu a Žofiu. Alžbeta sa vydala za Mikuláša Illešházyho a Žofia sa stala manželkou Pavla Motešického. Po matkinej smrti si majetok rozdelili na dve polovice. Časť s Ladcami pripadla Motešickým, ale neskôr im aj druhú polovicu Illešházyovci dali do zálohu za 207.373 zlatých aj 34 grajciarov na 99 rokov.

Na začiatku 18. st. - v r. 1706 - sa o zmenu majiteľov pokúša František Rákoczi, ktorý chce zmluvu z r. 1676 medzi kráľovskou komorou a rodinou Lippay zrušiť. Cisárske vojská však Rákociho porazili a tým prekazili aj zrušenie zmluvy.

Motešického rod sa v Ladcoch usadil na ďalších dvesto rokov.

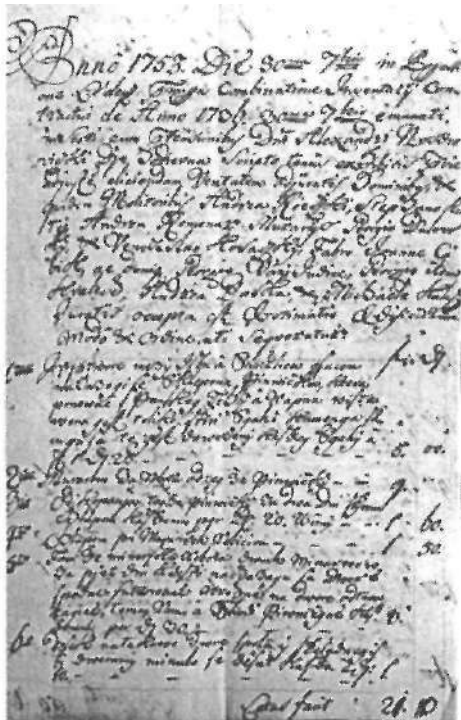
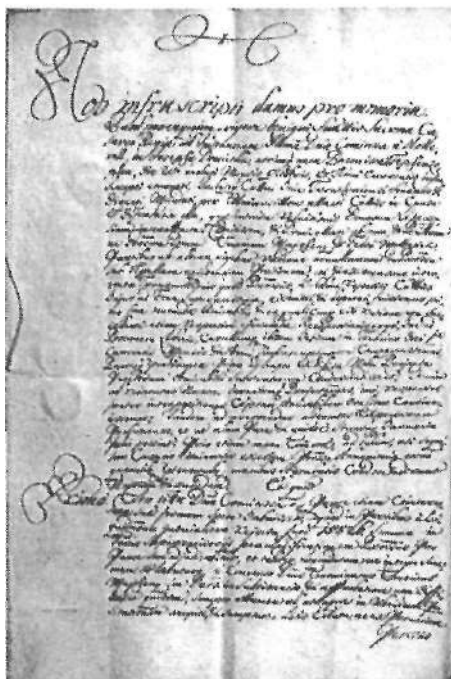
m&T

V listine z r. 1701 sa uvádza vyrovnanie medzi Františkom, Jánom a Karolom Lippay a podpísal ju trenčiansky župan Mikuláš Illešházy.

ROD MAJTHENYI - MOTEŠICKÝ

Rodovú vetvu Motešických môžeme sledovať do začiatku 17. st. iba sporadicky. Dostupné materiály sa zmiňujú len o významnejších členoch rodiny. Od zač. 17. st. je k dispozícii rodokmeň a stručný popis jeho príslušníkov až po Karola a jeho deti v polovici 19. storočia.

Rod Majthenyi je starý šľachtický rod bohatých zemepánov, najskôr žijúcich v Nitrianskej župe (Podhorie) a v Trenčianskej župe (Motešice, Ladce). Prvý, kto používal priezvisko Motešický bol Pavel, podžupan Trenčianskej župy v rokoch 1630 - 1636. On, jeho deti i vnukovia používali obidve mená: Majhényi alias Motešický. V ďalších rokoch, keď už rodina žila v Ladcoch, sa v rode prvá časť mena vynechávala a zostalo iba Motešický (podľa obce Motešice). Erb rodiny sa však nezmenil, bol vždy rovnaký.

Zástupcovia rodu Uhrovický, Príleský, Maťa- Z r. 1753 je v análoch k dispozícii listina obšarovský, Nozdrovický Trstiansky, sa zišli v Lad- hujúca spor medzi Nozdrovickým a občanmi, ktorých u hostiteľa Motešického a na pamäť tohto rímu vykonávali stavebné práce. Zostal im dlžný stretnutia podpísali a opečatilipísomný doklad 196 zlatých. Medzi kolonistami - remeselníkmi boli Andrej Riečky, Štefan Kutej, Andrej Remenár, Vendelín Kováčik, Andrej Baska, Michal Kalus a Ján Cibiček.

Významní členovia rodiny Motešických

K najvýznamnejším členom rodu patrila Ján, ktorý bol kapitánom Huňadyho vojska. Zúčastnil sa okrem iných vojenských ťažení aj osudnej výpravy do Osmanskej ríše k Varne, kde Turci Huňadyho porazili.

V časoch kráľa Mateja Korvína (1458 - 1490) sa v kráľovskom vojsku viackrát vyznamenal Rafael Majthényi, najmä v bojoch proti husitským bratríkom. Po zhabaní hradu Košeca kráľovským fiskusom sa do r. 1491 stal veliteľom posádky tohto hradu. Rafael mal brata Žigmunda, ktorého rod však veľmi skoro vymrel. K potomkom rodu patrila aj prepoštom Zorard. Ďalší Rafaelov brat Ján mal niekoľko synov, z nich Uriel I. bol prepoštom v Turci v r. 1535-1539.

Vojakom bol aj ďalší potomok tohto rodu, Uriel II. Zúčastňoval sa bojov proti Turkom až do príméria v r. 1547. Vyznamenal sa v bojoch o Levice ako rázny veliteľ. K významným bojovníkom proti Turkom patrila i Mikuláš Majthényi, ktorý sa okrem iných bitiek zúčastnil aj na nešťastnom vojenskom strete pri Filákovci v r. 1554.

Motešický v Ladcoch

V nasledujúcich obdobiach sú archívne záznamy o Majthényiovcach celkom skúpe. Až od začiatku 17. st. sa v dokumentoch spomína Pál II, teda syn trenčianskeho podžupana Pavla, ktorého sme už spomenuli hore. Pavol II. mal päť detí: Júliu, Imricha,

Kaštieľ v Ladcoch na fotografii z r. 1888.

Štefana, Teréziu a Juraja. Mužskí potomkovia sa najviac zaslúžili o rozvoj a zveľadenie rodinného majetku.

Z tejto generácie má pre Ladce najväčší význam **Imrich Motešický s manželkou Juditou, rodenou Tolvay**. Imrich dal v Ladcoch postaviť kaštieľ v barokovom slohu ako svoje budúce sídlo. Stavbu začali v r. 1741 podľa plánu viedenského architekta. V r. 1747 sa do nového sídla nasťahoval. Súčasne s kaštieľom boli postavené aj ďalšie obytné a hospodárske budovy, väčšinou priamo v obci alebo na druhej strane stoličnej cesty. Patril k nim "Horný majer" a mlyn, kováčska dielňa, pálenica, krčma, veľké humno a budovy pre úradníkov. Záhradu a neskoršie založený park bol ohradený tehlovým a kamenným múrom.

Pôvodná stavba kaštieľa mala dve časti: mužskú, ženskú a spoločné salóny. O niekoľko rokov bola k hlavnému traktu kaštieľa pristavená kaplnka, vysvätená r. 1660. Dala ju postaviť vtedy už vdova po Imrichovi, Judita, k úcte sv. Valentína. Na stavbu prispeli aj občania Ladiec sumou 20 zlatých. Alojz Medňanský v peštianskom časopise v r. 1826 napísal: "Skoro presne oproti kaštieľu v Horovciach, na ľavom brehu Váhu, upúta pozornosť kaštieľ v Ladcoch. Dlhá, podľa novšieho spôsobu postavená budova, ale priečelím obrátená do dediny, ktorú pretína hradská, nie je pre cestujúceho na plti viditeľná. Postavili ju Motešickovci, keď im kráľ daroval jednu a II-lešházymu druhú polovicu panstva v Košeci, kde starý hrad našli noví majitelia až po základy zničený, takže nezostali nad zemou ani zvyšky rumov."

Imrich Motešický s manželkou mali dve dcéry. Barboru, uvádza sa ako Bora, a Johannu.

Imrichov brat Štefan mal štyri deti. Pavol sa narodil v r. 1736 a zomrel 16. januára 1825. Významne upevnil spoločenské postavenie rodiny tým, že sa oženil s grófkou Bossányiovou. Podobne ako jeho otec aj on mal štyri deti. Jeden z jeho synov, Štefan, sa narodil 6. septembra 1802 v Ladcoch a neskôr sa oženil s grófkou N. Pongrácovou. V politickej kariére to dotiahol až na cisársko kráľovského radcu.

Ďalší z potomkov Pavel IV. bol v r. 1790 - 1796 trenčianskym podžupanom. Pre Ladce má však najväčší význam **Jozef Motešický**, syn Pavla III, ktorý sa narodil v Ladcoch r. 1771. On dal kaštieľ dostavať a zmodernizovať do konečnej podoby. S manželkou vychovali troch synov, **Karola**, Mateja a Jozefa.

Posledný Motešický

Karol Motešický, hoci vychoval sedem detí, bolo posledným Motešickým žijúcim v Ladcoch. V tom čase bolo panstvo už značne oklieštené. V Ladcoch k nemu patrili ešte lesy, polia a pasienky, brehy Váhu s rybolovným právom, majer, kováčske dielne, krčma, pálenica a pivovar. Deťmi Karola Motešického boli Arpád, Šándor, Pavol, Melánia, Berta, Gabriela a najmladšia Otília. Ani jedno z nich však už v Ladcoch nežilo, roztratil sa po celom Rakúsko-Uhorsku. Keď ich otec vr. 1878 zomrel predali kaštieľ i celý majetok. Kúpil ho barón Popper z Veľkej Bytče a Orlového. Zaplatil 500.000 zlatých a kúpený majetok odovzdal ako veno dcére Janette, ktorá sa vydala za baróna Adolfa Schenka, budúceho zakladateľa cementárne v Ladcoch.

Obidve barónske rodiny patrili do podnikateľských kruhov, Schenk bol viedenským bankárom a Popper obchodníkom s drevom, majiteľom pivovaru v Bytči a viacerých hospodárskych aktivít. Adolf Schenk, pôvodom Slovinec, získal barónsky titul od cisára Františka I. za finančné služby. Po získaní ladčianskeho majetku si pripájal k titulu a menu aj prídomok "von Lédecz." S rodinou vlastnili kaštieľ takmer päťdesiat rokov. Rodina Motešických sa z povedomia občanov Ladiec a Tunežíc pomaly vytratila.

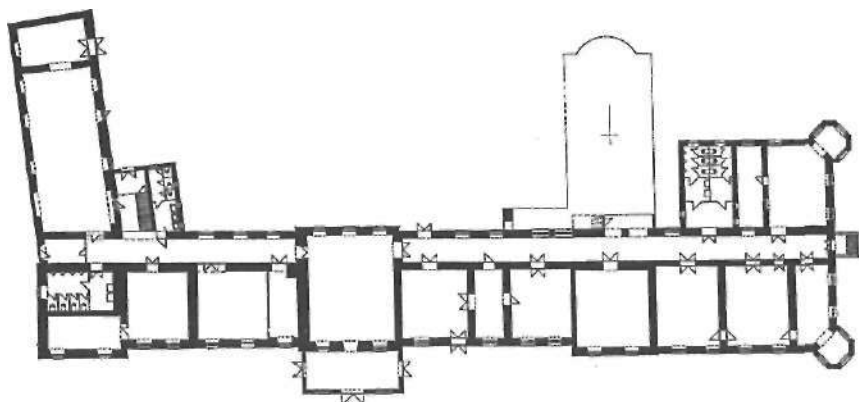

Erb rodiny Majthényi

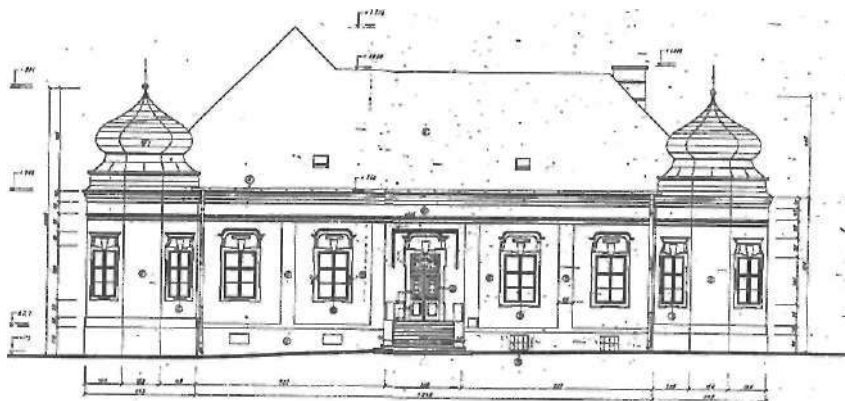
Erb rodiny Majthényi - Motešický

V súpise a genealógii šľachtických rodín Nagy István: Magyarország család szimekel, Pest 1863, zv.7, str. 572, sa uvádza, že pri súpise šľachty vr. 1863 sa nachádza i Majthényi alias Motešický.

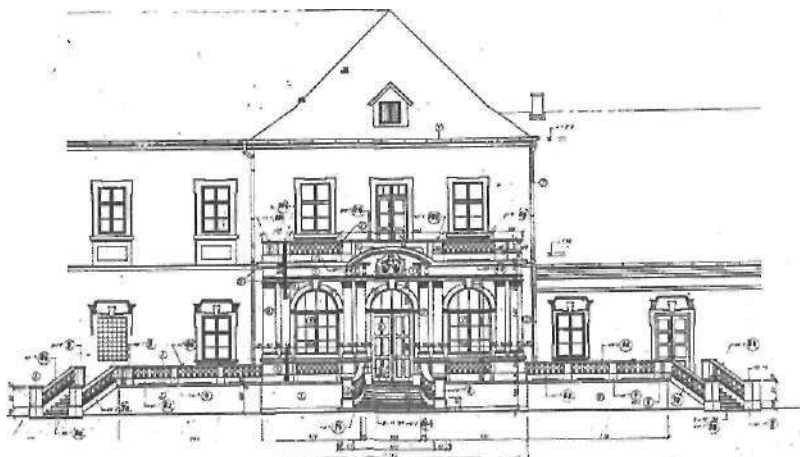
Popis erbu: V belasom dvore štítu, na zelenej pôde s rozložitým stromom je zobrazený kráčajúci medveď. Na prvej strane štítu je polmesiac, na ľavej hviezda. V hornej časti štítu je prilba s korunou a tromi pštrosími perami. Drapérie napravo sú zlato-modré, naľavo strieborno-červené.

Barokový kaštieľ Ladce - pôdorys prízemí

Barokový kaštieľ Ladce - bočný pohľad z juhozápadu

Barokový kaštieľ Ladce - čelný pohľad zo severozápadu

ŽIVOT V 18. a 19. STOROČÍ

Život dedinských ľudí nebol ľahký ani v osvieteneckom období. Aj keď predposledné dve storočia priniesli niekoľko zlepšení a úľav, feudálny systém bol stále na prosťoch občanov tvrdý.

Tereziánsky urbár

Mária Terézia v r. 1767 upravila novým urbárom veľkosť sedliackych usadlostí v celom štáte. Pre Trenčiansku župu boli pre ornú pôdu stanovené štyri kategórie veľkosti: V I. ktg. obsahovala jedna sesia (usadlosť) 16 urbárskych jutár. VII. ktg. 18, III. v ktg. 20 a v IV. ktg. 22 urb. jutár (1 jutro obs. necelý 0,5 ha). Lúky boli zadelené do 2 kategórií podľa toho, koľko sena ročne dodávali (6 vozov, 8 vozov).

Podľa držby pôdy určoval urbár pracovné, naturálne a peňažné povinnosti. Jedna usadlosť (sesia) musela v týždni odpracovať so záprahom deň, pešo (osoba) dva dni. Stanovené boli aj ďalšie povinnosti. Od domu sa platil 1 zlatý ročne a odvádzal sa desiatok z úrody. Okrem toho usadlosť odovzdávala panstvu 2 sliepky, 2 kapúny, 12 va-

jec, holbu masla a tridsať poddaných spolu odovzdalo 1 teľa. Naturálne desiatky a cirkevný desiatok mohli poddaní podľa nového urbáru zaplatiť aj v peniazoch. Tie však nemali, zostalo teda pri starom. V dedinách košeckého panstva, v časti majetkovej držby Motešických, dosahovala jedna usadlosť až 5 hektárov.

Obyvateľstvo v obciach sa delilo aj podľa sociálneho postavenia poddaných na: sedliakov, želiarov a podželiarov. Najväčšiu skupinu tvorili sedliaci. Želiari bývali vo vlastných domoch, ale mali určenú výmeru pôdy. Podželiari nevlastnili nič, ani vlastný dom. Pred tereziánskym urbárom v r. 1720 žilo v Ladcoch 19 daňovníkov, z toho 12 želiarov. V Tunežiciach platilo dane 16 občanov. V 17. a 18. st. žili v Ladcoch aj ďalšie sociálne vrstvy. Boli to zmluvní poddaní, ďalej tzv. slobodníci, oslobodení od urbárskych bremien a remeselníci.

Významnou udalosťou bolo zrušenie nevoľníctva Jozefom II. V Uhorsku sa tak stalo 2. augusta 1785. Tým sa odstránila osobná nesloboda. Poddaní sa mohli venovať remeslám, mohli dať svoje deti na štúdiá a pod. Pravda, trvalo ešte dlho, kým sa zásady zrušenia nevoľníctva uviedli do života.

Spôsob života

Pôda v Ladcoch, podobne ako na celom panstve, bola obrábaná trojpoľným spôsobom (okopanina, obilovina, dŕateľovina). Vplyvom častých vojen bolo poľnohospodárstvo na začiatku 18. st. veľmi zanedbané. Situáciu sťažovali aj morové epidémie, povstania a živelné pohromy. Bežnými plodinami, ktoré sa na ladčianskej rovine pestovali boli raž, pšenica, jačmeň a proso. Na vrškoch a v brehoch sa pestovali ovos, zemniaky a krmivo. Priemerný výnos v prvej polovici 18. st. bol štvornásobok vysiateho osiva. Zo strukovín sa pestovali fazuľa a hrach.

Strava ľudí bola jednoduchá a pozostávala iba z toho, čo sa dopestovalo a urodilo. Dôležitou súčasťou jedla bolo mlieko. Mäso sa vyskytlo na stole iba v nedeľu alebo vo sviatok. U želiarov ani vtedy.

Ladce a Tunežice vždy spravovali richtári. Do ich kompetencií patrili v 18. st. aj menej významné majetkové a trestné spory. Pomáhali im traja, niekedy štyria prisázní, ktorí boli vybraní spomedzi sedliakov, výnimočne aj želiarov.

Obec disponovala aj malou výmerou ornej pôdy a lúk, čo mohla prenajímať. To bol jediný zdroj príjmov, pretože pálenica, krčma a iné zdroje patrili zemepánovi. Zamestnanci pánskeho majetku dostávali plat v peniazoch i naturáliách a vyplácaní boli raz za rok. Napríklad sládok v pivovare dostával 10 zlatých a peniaze na obuv. Okrem toho mu prideliť hrach, obilie, baraninu, soľ a syr. Krčmár, najčastejšie krčmárka na tom boli podobne.

Pohromy

V r. 1663 sa turecké vojská na svojich výpadoch dostali až k Trenčínu. Keďže sa obrancovia mesta hrdinsky bránili, turecký veliteľ Čorbadaši Izkander sa rozhodol obliehanie Trenčína prerušiť. Vojsko rozdelil na menšie tlupy (vatahy), ktoré rabovali a podpaľovali dediny po celej krajine. Dňa 2. októbra 1663 ležalo v plameňoch prakticky celé Považie na obidvoch stranách Váhu. Vtedy boli Ladce aj Tunežice úplne zničené, veľa ľudí zahynulo a boli odvlečení do otroctva.

Turci však neboli jedinou pohromou. Považie zažilo v r. 1630 strašnú povodeň, ktorá sa prihnala celkom nečakane. Ľudia sa len s biedou zachraňovali na stromoch a terénnych vyvýšeninách. Ďalšia strašná povodeň sa prihnala v r. 1683. Naši predkovia už poznali rieku Váh ako nebezpečný živel. V starých dokumentoch je označovaná ako "Rapax" (dravý) alebo "Lupus" (vlk). Určite najväčšia povodeň bola 25. augusta 1813. Len v považskom úseku medzi Žilinou a Novým Mestom zahynulo 203

ľudí, tisíce hospodárskych zvierat a zničené bolo 17000 meríc pôdy. Celková škoda sa pohybovala na hranici 4 miliónov zlatých. Svoj podiel tejto povodni "zaplatili" aj Ladčania a Tunežičania. Povodne sa krajom prehňali aj v r. 1871 a v r. 1894. Boli tak veľké, že zvyšky roztrieskaných plťí plávali rovno cez obec.

Vr. 1845 -1847 prežívali naše kraje i celé Uhorsko veľkú neúrodu spôsobenú suchom.

V r. 1831 sa do Trenčianskej župy zanesla cholera, ktorej v Ladcoch a Tunežiciach podľahlo 32 ľudí. Ďalšia vlna tejto plíagy sa prihnala v r. 1886, no bez väčších následkov.

Akoby pohrôm nebolo dosť, postihli Ladce aj požiare, ktorých bolo v uplynulých storočiach veľmi veľa. Vznikali najmä z nedostatku skúseností a prevažne v usadlostiach so slamenými strechami. V Kronike Ladiec sú v 19. st. zaznamenané dva najväčšie. V r. 1841 zhorela takmer polovica obce a podobne tomu bolo aj v r. 1882. Možno práve tento požiar popohňal obecné zastupiteľstvo k založeniu hasičského zboru a neskôr aj k zakúpeniu striekačky.

OBEC V 2. POLOVICI 19. STOROČIA

Obecné zastupiteľstvá a richtári

Rozhodujúcim medzníkom v tomto období bol rok 1872, keď sa v Ladcoch konali prvé voľby potom, čo vyšiel "Zákon o zriadení obcí v notariátoch". Týmto uhorské úrady určili stanovy, podľa ktorých sa mali obce riadiť.

Podľa nového zákona musel mať obecný úrad richtára, námestníka richtára (podrichtára), dvoch radcov a notára. Okrem nich patrili k úradu dvaja obecní sluhovia, nočný strážca (hlásnik), dvaja hrobári, hájnik a okolitý listár.

Najväčšou povinnosťou richtára bolo dbať na dodržiavanie zákonov. Podľa štatútu mal dbať aj na bezpečnosť osoby a majetku, vyhlasovanie úradných oznamov, vyhotovovanie návrhov útrat (obecný rozpočet) a starať sa o cesty. "Aby premávka vždy udržiavaná bola, preto na všetky pády dajakých prekážok na stoličných cestách, cez obecný chotár vedúcich, okresnej vrchnosti bez odkladu oznámiť sa má".

Vo voľbách v r. 1872 sa v Ladcoch stal richtárom **Jozef Kello**. Jemu i ostatným činiteľom odhlasovalo obecné zastupiteľstvo ročné odmeny: richtárovi 40 zlatých, podrichtárovi Solomonovi Knôpfelmacherovi 25 zlatých. Tzv. úradníci (radní), Jozef Král a Ondrej Koyš dostávali 8 zlatých každý. Obecní sluhovia, Pavol Šedík a Ondrej Peterka, mali odsúhlasené po 15 zlatých. Gazdovi ktorý vyučoval ladčianske deti, jeho meno sa nezachovalo, vyplácal okresný úrad vr. 1875 ročne 25 zlatých.

Obecným majetkom a inventárom boli predovšetkým polia. Tie vyniesli Ladčanom v r. 1872 2000 zlatých. Do majetku patrili aj cintorín, márnica, zvonica a iné obecné priestory. Celkový príjem obce zo všetkého majetku v spomínanom roku bol 2075 zlatých.

Berný (daňový) úrad v Púchove vyrubil v r. 1872 niektorým obciam vysoké dane, na čo sa richtári z Košece, Tunežíc, Ladiec a Beluše sťažovali. Obec Ladce za majetok zaplatila 71,43 zlatého, z čoho za lesy Pod hradiskom to predstavovalo čiastku 14,84 zlatého.

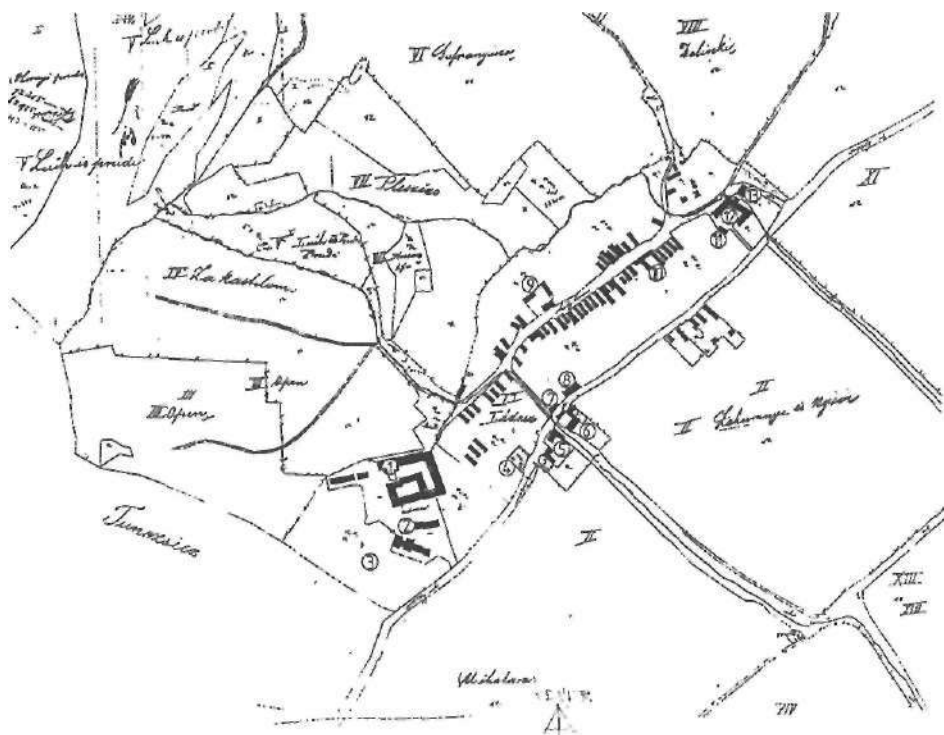
V Tunežiciach vo voľbách do obecných funkcií v r. 1872 zvolili týchto ľudí: richtára **Štefana Gajdošika**, podrichtára Jána Česku a úradníka Štefana Bašku. Vr. 1883 bol richtárom **Ján Česko**. Odmeny v Tunežiciach boli nižšie, richtár dostával 25 zlatých ročne, podrichtár 8, úradník 8, obecný sluha 4 a noční vartáši 20 zlatých. Notár mal však taký istý plat ako ladčiansky, 45 zlatých ročne. V obecnom zastupiteľstve Tunežíc

sedeli vtedy Adam Marguš, Andrej Letko, Solomon Mahrer, Ján Kvasnica, Jakub Biel. Ročný rozpočet tunežického obecného úradu predstavoval sumu 300 zlatých. Ján Česko bol richtárom aj o desať rokov neskôr, ale v obecnom zastupiteľstve už zasadali iní členovia, a to Jozef Eliáš, Anton Kvasnica, Jozef Mikuška a Jozef Vlčanský.

V r. 1877 až 1879 sa v Ladcoch udialo viac zmien. Od r. 1878 bol richtárom **Jozef Koyš**. V zastupiteľstve účinkovali Jozef Kováčik, Pavel Záhradník, Jozef Pagáč, Marek Stiglitz (prenájomca panskej pálenice) a Adolf Wilhelm. Kvôli množiacim sa poľným krádežiam bola ustanovená funkcia poľného hájnika. Od r. 1876 ju zastával Jozef Kukuliaš a od r. 1879 Pavel Šedík za 20 zlatých ročne.

V týchto rokoch bola v Uhorsku zavedená krajinská daň, akési odvody štátu, z čoho si obec mohla odrátať v tzv. obecnej prirážke určité percento. To sa každým rokom menilo, preto sa nedal tento druh príjmu stanovovať presnejšie. I tak to však boli významné čiastky, napr. vr. 1889 pripadlo obci z 1783 zlatých 550 zlatých. K ďalším príjmom patrila pasieneková daň 99 zlatých, árenda z obecnej pôdy 4 zlaté. Na vlastné obecné dane, pozemkové, všeobecné dôchodkové a osobné, bolo vyinkasované v r. 1879 rovných 100 zlatých. Krajinskú daň platil aj prenájomca pálenice Stiglitz 23 zlatých, ktorú mu však župan z neznámych dôvodov odpustil, no prvá štátna učiteľka v Ladcoch, Oľga Janecová, 3 zlatky zaplatiť musela.

Vr. 1883 stál na čele obce richtár **Jozef Kováčik**. Zasadania obecného úradu sa konali obyčajne v dome richtára. V tomto roku sa ročný rozpočet obce priblížil sume

Časť katastrálnej mapy z pol. 19. st. Domy sa nachádzali v časti dnešnej ulice Pavla Koyša a časti ulice Eudovíta Štúra. Okolo tzv. stoličnej cesty - dnes ul. Hviezdoslavova, cesta 1/61 - stáli väčšinou hospodárske budovy panstva Motešických. Na mape chýba zvonica, ktorá sa v cirkevnom zápise z r. 1790 uvádza ako drevená vežička so 120 kg zvonom. Zhorela pravdepodobne v r. 1841. Legenda: 1. kaštieľ a kostol, 2 dvor kaštieľa a hospodárske budovy, 3. park, 4. cintorín, 5. pálenka, 6. majer, 7. kováčska vyhná 8. panské humno, 9. majer, 10. majer, 11. pivovar, 12. majer, 13. pomocný mlyn.

1000 zlatých. Pribudli totiž nové výdavky na doručiteľa 18 zlatých a na zvonára 12 zlatých ročne. Vr. 1885 boli členmi obecného zastupiteľstva Pavel Záhradník, Jozef Martinák, Ján Habánek, Juraj Faturík, Michal Hriadeľ, Juraj Hriadeľ, Augustín Winkler. Úrad patrilo už do košeckého notariátu, kde bol notárom Štefan Korínek.

V dokumentoch o vyrubovaní daní sme našli aj poznámky *bez majetku* pri menách J. Biel, J. Král, A. Čitela. Pri ďalších bola dokonca poznámka *schudobnel*.

Vr. 1888 vystriedal Jozefa Kováčika vo funkcii richtára **Pavel Záhradník**. Práve on sprevádzal podnikateľa Adolfa Schenka a jeho odborníkov pri posudzovaní budúceho lomu Butkov, a ako sa uvádza v zápisnici z r. 1888, stál aj pri započatí prác výstavby cementárne vr. 1889. Vtedy malo ladičianske obecné zastupiteľstvo týchto členov: Jozef Kováčik podrichtár, Mikuláš Kušnier, Pavel Habánek, Jozef Košťalik, Andrej Faturík, Mikuláš Košťalik, Šimon Stiglitz, Juraj Fatura. Vr. 1891 sa v pozvánke na zasadnutie obecného zastupiteľstva, pod podpismi prítomných, uviedlo: *"Na toto zhromaždenie nižepodpísané predstavenstvo s úctou povoláva všetkých ctených pp. údov zastupiteľského zboru"*.

V r. 1891 žiada Hasičský zbor Ladce o finančnú podporu. *Prosba hasičského spolku v obci Ladce straniva udržania hasičskej spoločnosti*. Táto "prosba" sa rovnala polovici ročného obecného rozpočtu. Tu sa prvýkrát prejavila prítomnosť cementárne, ktorá prispela na prosbu hasičov 200 zlatých, čo spolu s príspevkom obce predstavovalo takmer požadovanú sumu 336 zlatých.

Rok 1897 bol v znamení veľkých zmien v obecnom zastupiteľstve. Richtárom bol i naďalej Pavel Záhradník, ale medzi členmi sa objavilo viacero nových mien. 9. januára 1897 schvaľovali obecný rozpočet v hodnote 836 zlatých títo členovia: Róbert Schenk, Šimon Stiglitz, Jakab Neuwirth, Jozef Lippe, August Barényi, Ján Zelík, Jozef Riečky, Michal Koyš, Michal Kvasnica, Jozef Blaško, Andrej Košťál, Vincent Šimíček. Všetci boli prítomní okrem Róberta Schenka, ktorý sa nechal zastupovať. Nebol členom zastupiteľstva, ale presadil, že na každom zasadnutí obecného úradu bude prítomný aj niekto z cementárne.

Na prahu 20. storočia

Po vystriedaní storočí nájdeme v archívnych dokumentoch vr. 1910 nového richtára **Andreja Košťála**. To znamená, že jeho predchodca Pavel Záhradník zastával svoj úrad plných 22 rokov. S Košťálom v obecnom zastupiteľstve zasadali Jozef Vlasatý, Ondrej Král, Michal Koyš, Ján Hriadeľ, Jozef Kello, Pavel Habánek, Juraj Faturík, Michal Kušnier a Adolf Lippe. V r. 1910 sa konali aj poslanecké voľby, poznamenané nepokojmi v súvislosti so silnými maďarizačnými tlakmi a zlými hospodárskymi pomermi. Vtedy museli v Ladcoch, Tunežiciach i v okolitých obciach zasahovať maďarskí žandári.

Notársky systém

Riadil sa v r. 1868 vydaným Štatútom Trenčianskej župy o obvodných notárskych úradoch. Ladce a Tunežice patrili do košeckého notariátu, kam patrili aj Košeca, Nozdrovica, Veľké a Malé Košecké Podhradie, Košecké Rovné, Žliechov a Gápel. Vr. 1895 sem patrili už len Košeca, Nozdrovica, Tunežica a Ladce. Vr. 1898 sa Nozdrovica administratívne spojili s Košecou.

Od r. 1861 bývali notármi občania z Košece, ale neskôr tento úrad zastávali už iba notári z povolania. Z písomných dokladov poznáme mená iba týchto notárov: Ján Hladiš v r. 1742, Ján Janičina 1820, Ľudovít Chmielovský (z Nozdrovíc) 1861, Karol Križan 1907 - 1931, Ján Balogh 1931 - 1932, Koloman Kálnay 1932 - 1938, Štefan Balath 1939 - 1945.

Cintoríny v Ladcoch

Najstarší cintorín, o ktorom sme sa mohli dozvedieť v archívnych listinách môžeme časovo lokalizovať do 18. st. Stála pri ňom drevená zvonica, ktorá pri veľkom požiari v r. 1841 zhorela. Nový cintorín v osemdesiatych rokoch 19. st. založili Ladčania na dolnom konci obce. Vr. 1919 sa už pochovávalo do cintorína, ktorý je v obci dodnes. Jeho založenie a neskôr aj rozšírenie umožnila parcelácia veľkostatku. K areálu najnovšieho cintorína pridala kus svojho pozemku aj rodina Málíkovcov.

Kameňolomy

Významnými výrobnými strediskami obcí v 2. polovici 19. st. boli kameňolomy. Poskytovali surovinu na stavby, hrádze a napokon aj na výrobu vápna a cementu. Kameňolomov bolo viac a ich majitelia sa často menili. V **Ladcoch** mala urbárska obec 2 jutra kameňolomu a pieskovištia pri Váhu od r. 1886. V r. 1888 kúpil kameňolom v bani Butkov a v Kališti barón Schenk. Ďalší kameňolom kúpila cementáreň v r. 1917. V 20. rokoch 20. st. sa kameňolomy rozdelili, časť Kališťa zakúpila Spoločnosť na dorábanie dreva a vápna (Vápenka). **Tunežický kameňolom** patrila rodine Motešických v rámci pozemkov, ktoré vlastnili. Potom ho kratšie obdobie vlastnila ilavská farnosť, od ktorej ho odkúpil barón Schenk. Istý čas ho vlastnilo i Lesné družstvo. Na zač. 20. st. sa ako nový majiteľ kameňolomu uvádza gróf Otto Degenfeld, majiteľ vápenky v Ladcoch a po ňom Dr. Richard Nemann. V r. 1920 je majiteľom tunežického kameňolomu opäť Lesné družstvo v Tunežiciach a potom Ladecká účastinárska spoločnosť na dorábanie vápna a dreva, ktorá ho odkúpila - výmera bola 11 jutár - od Lesného družstva.

V štyridsiatych rokoch 20. st. vlastní tunežický kameňolom Cementáreň v Ladcoch. V r. 1948 sa ho vzdala v prospech Severoslovenských kameňolomov, n.p. Od tých čias patrila štátu, až v ňom posledný majiteľ (Stredoslovenské kameňolomy a štrkopiesky Žilina), výrobu zastavil v r. 1991. Po šesťročnej pauze sa v ňom začal v r. 1997 opäť ťažiť kameň na výstavbu diaľnice.

Obchody a remeslá

Do polovice 19. st. sa v obchodoch kupovali iba najnutnejšie potreby pre život. Preto na pultoch obchodníkov bol väčšinou iba cukor, soľ a petrolej do lúč. Z predmetov gazdovských potrieb to boli sekery, kosy, reťaze, biče atď. Sortiment predaja dopĺňali aj kováči, kolári (panský a obecný), stolári i obuvníci, ktorí spolu s murármi, tesármi a kamenármi poskytovali konkrétne služby v obci i v širšom okolí.

V Ladcoch a Tunežiciach sa obchod rozvíjal paralelne s pribúdaním obyvateľstva, ale pozitívne ho ovplyvnila najmä kúpyschopnosť ľudí po započatí cementárskej výroby.

Najefektívnejšie boli krčmy. Do polovice 19. st. ich vlastnilo panstvo Motešických. Prvá známa ladčianska krčma po tomto období stála v tzv. panskej budove (na mieste dnešného pomníka padlých) a patrila židovi Eichenbahnovi. V strede obce stojaci malý obchodník kúpil vr. 1850 od Motešických obchodníka Mahrer. Ďalší obchodník prišiel do Ladiec vr. 1888 z Červeného Kameňa. Volal sa Adolf Lippe, spočiatku býval na Jakušech, potom kúpil budovu po Martinákovi, v ktorej sídlila aj prvá ladčianska škola. Lippe obchodoval s mäsom a kožkami, neskôr, keď kúpil dom so šiestimi mericami pôdy od Kellu, zriadil si mäsiarstvo. Jeho obchod pretrval v rukách jeho syna, modifikovaný však aj iným sortimentom, až do tridsiatych rokov 20. storočia.

V r. 1888 prišiel z Rajeckých Teplíc do Ladiec aj krčmár Jakub Neuwirth. Kúpil majer po Motešických a s ním i obytné priestory, v ktorých pôvodne býval panský "knižvedúci". Súčasne odkúpil od Adolfa Schenka 60 meríc polí a popri krčme si zriadil obchod.

Vr. 1889 prišiel do Ladiec obchodník Július Mandel. Kúpil od Neuwirtha drevený dom, v ktorom si zriadil obchod s potravinami i textilom. Jeho príchod bol zrejme motivovaný výstavbou cementárne, čo šikovne využil. Predával robotníkom chlieb, údeniny a pálenku, veľmi často im tovar dodával dokonca priamo na stavbu. Tento obchod vr. 1915 vyhorel a Mandel si postavil nový z muriva, (dnešná mraziareň zeleniny p. Kubáňa).

Konjunktúra, determinovaná príchodom robotníkov do Ladiec na sklonku 19. st. prilákala ďalších obchodníkov. Vr. 1889 si v Ladcoch postavil poschodový hostinec Ľudovít Turza. Spočiatku predával iba pálenku, víno a pivo, neskoršie aj mäso, ba dokonca i varil jedlá pre robotníkov cementárne. Na poschodí hostinca zriadil sálu, v ktorej poriadal tancovačky.

V počiatkoch 20. st. postavili krčmu i obchod aj urbámcami, a to v r. 1911. Táto budova slúži pre účely obchodu až dodnes (Potraviny AMV).

Pálenice

Patrili k vysoko ziskovému podnikaniu. Do polovice 19. st. ich vlastnili Motešickí a viedli ich panskí správcovia. Stará pálenica stála na mieste dnešnej križovatky hlavnej cesty s ulicou vedúcou do cementárne. Ďalšia pálenica stála na hornom konci obce. Po parcelácii veľkostatku v r. 1920 ju adaptovali na stolársku dielňu Ľudovíta Kubeša. Osud pivovaru sa naplnil v r. 1841, po vyhorení sa už nikto nepokúsil o jeho obnovenie. Zanikol aj starý mlyn pri vtoku Slatinského potoka do Ladiec, a to v r. 1850. Potom slúžil ako obytný dom pre zamestnancov panstva a počas parcelácie v r. 1920 ho odkúpil bývalý panský kolár Ján Valko.

ODVIATE ČASOM

Oblek a obuv

Ešte na začiatku 20. st. sa značná časť ladčianskych žien obliekala do kroja. Skladal sa z rukáviec, živôtika, sukne s opleckom, spodnice, jupky afertuchy (zástera). Kroj pre všedný deň sa šil väčšinou z doma tkaného plátna, sukňa z modrotlača, zástera bola jednofarebná. Biele časti kroja určeného na sviatočné dni boli šité z bavlneného plátna, jupky, sukne a zástery z plátna kupovaného. Vydaté ženy nosili na hlave ručníky, vo sviatok doplnené tablbu. V chladnom počasí si prehadzovali cez plecيا vlniak

Základ mužského odevu tvorili pláténé gate a košeľa. Počas chladnejších dní nosili chlapi biele súkenné nohavice v nadkolení zdobené našitou čiernou stužkou, vytvarovanou do ornamentu. Hornú časť odevu tvorila kabanica, kožuštek a halena. Na pokrytie hlavy slúžila baranica alebo čierny súkenný klobúk okrúhleho tvaru.

Obuv tvorili prevažne papuče. Ženské sa zhotovovali zo súkna a sáry, podkolen-

Dobové oblečenie z konca 19. st.

ná časť upletená z vlny, bola spapučami zošitá. K obuvi patrili aj čižmy, ktoré nosili muži i ženy najmä v chladnom či nepriaznivom počasí.

Konope na výrobu domáceho plátna sa pestovali prakticky v každej domácnosti. Po dozretí sa ručne trhali, viazali do snopkov a po vysušení sa z nich vymlátilo semeno. Potom sa spravidla 14 dní močili vo vode, upevnené medzi brvnami a zaťažené kameňmi. Počas močenia sa vlákna oddelili a stratili zelenú farbu. Po vybratí snopkov z vody a usušení ich ženy lámali a trepali na trepačkách, čím vlákna zbavovali drevitých častí tzv. pazderia. Túto prácu vykonávali najmä počas jesenných snežných dní. S veľkou pravdepodobnosťou vzniklo v týchto súvislostiach aj pomenovanie "babieho leta". Vytrepané vlákna sa na česákoch upravovali do kúdelí, z ktorých sa priadli niti na vretienkach alebo kolovratoch.

Bývanie

Obytný dom v Ladcoch z konca 19. a na zač. 20. st.

Mlaty či holohumnice stodôl sa budovali z hliny, zmiešanej s narezanou slamou, sečkou, a plevami. Táto zmes sa rovnomerne vrstvila a udupávala, nezriedka dusala drevenými, k tomu prispôsobenými klátikmi. Na holohumnici sa mlátilo obilie cepami. Raž sa mlátila cepami aj potom, keď sa obilie už mlátilo mláťačkami. Dlhá slama raží sa používala nielen do slamníkov, na pletenie povriesol, ktorými sa viazalo obilie, ale aj na zhotovovanie snopcov ako krytiny slamenných striech.

Pálená tehla, betónové kvádre, škridla, eternit a iné modernejšie stavebniny sa v Ladcoch začali k stavbe chalúp používať až v dvadsiatych rokoch 20. storočia.

Vít'azoslav Kalus

V 19. st. a na zač. 20. st. bývali občania Ladiec a Tunežíc väčšinou v domoch z nepálenej tehly, prípadne z dreva. Strechy chalúp sa budovali zo sedlových krovov, prikrytých slamou alebo šindľom. Ladčiansky dom mal obvykle kuchyňu, izbu a komoru. V kuchyniach boli otvorené ohniská, z ktorých dym unikal krátkym komínom sopúchom na povalu pod krov. V niektorých domoch boli tzv. čierne kuchyne, z ktorých dym vychádzal iba prostým otvorom v povale. Najmä takéto riešenie vykurovania bolo dosť častou príčinou požiarov. Iba v málo domoch bola drevená dlážka, väčšinou pozostávala z udupanej hliny, ktorá sa z času na čas vymazávala rozriedenou hlinou a posypala pieskom. Táto úprava sa diala najmä pred hodmi, keď sa bielil celý dom, a to zvonku. Bielenie malo význam aj ozdravovací, obývané priestory boli vápnom dezinfikované. Pri tejto príležitosti sa v posteliach i v slamníkoch vymieňala ražná slama.

Robotnícke kolónie postavené cementárňou v r. 1890 a 1895.

V NOVOM STOROČÍ

Koniec 19. a začiatok 20. storočia je v Ladcoch poznamenaný spoločenskými a sociálnymi zmenami, ktoré priniesla novovzniknutá cementáreň a s tým súvisiace pracovné príležitosti. Cudzí odborníci a robotníci životným štýlom, novými myšlienkami v značnej miere ovplyvnili aj myslenie a konanie Ladčanov.

Do tohoto obdobia zapadá zosilnená maďarizácia najmä prostredníctvom oboch škôl v Ladcoch i Tunežiciach.

V tomto čase vznikajú v Ladcoch dva výrobné podniky s využitím domácej suroviny a domácej pracovnej sily spolu takmer sto robotníkov.

V prvej časti 20. storočia sa definitívne končí éra panského majetku Motešických, Schenka a ich pokračovateľov.

Prvá časť nového storočia je však i svetová vojna, ktorá znamenala utrpenie na frontoch i v zázemí.

Kruhová vápenka

V roku 1910 dala barónka Puttkamerová, vtedajšia majiteľka cementárne postaviť modernú kruhovú vápenku. Výroba bola na tie časy vysoká - 1200 vagónov vápna ročne. V roku 1912 ju modernizovali postavením veľkého drviča na spracovanie suroviny. Ďalšia modernizácia, ktorá bola v pláne sa pre vojnu neuskutočnila.

Po vojne prevzala vápenku Ladecká účastinárska spoločnosť na dorábanie vápna a dreva. Tá v roku 1928 dala postaviť novú šachtovú pec vysokú 30 metrov s priemerom základov 9 metrov. Výroba v novej peci znamenala zvýšenie výkonu, ale najmä kvality vápna.

Parná píla

Plán postavenia parnej píly v Ladcoch schválili patričné úrady už v roku 1911. Stavbu však realizovali až v roku 1914. Majiteľom, na tú dobu modernej píly bol gróf Degenfeld. Píla stála v dnešnom futbalovom areáli a bola 4 - gátrová. Spracúvala drevo dovážané po Váhu pltníkmi, ale i drevo z domácich lesov. Vyrábali všetky druhy reziva a zákazníkov mali na mnohých stavbách Uhorska.

Cez vojnu - v roku 1916 sa výroba zastavila. Píla začala fungovať až v roku 1922, ale už s novým majiteľom. Stala sa nim "Považská drevoobchodná spoločnosť" zo Žiliny.

V októbri 1922 bola kolaudácia úzkokolejnej železnice, ktorá slúžila na odvoz dreva od Váhu do píly. Kolaudácia určila presné parametre a pravidlá premávky, najmä pri prechode cez štátnu cestu. Nesmeli sa spájať viac ako štyri vozne, nesmeli sa prekročiť rýchlosť 8 km za hodinu atď. Vozíky ťahali kone, s ktorými vtedy chodil Jozef Anina.

Správcom píly bol Leopold Kugel. Okrem neho tam pracovali jeden strojník, jeden dozorca a 39 robotníkov. Dňa 7. mája 1927 pílu zatvorili a robotníkov prepustili.

Rozpredaj majetku panstva

Po smrti Adolfa Schenka sa jeho manželka vydala za pruského grófa Puttkamera. Po rozvode s ním sa už v roku 1896 snažila majetok predať, čo sa jej podarilo. Novým majiteľom sa stal gróf Degenfeld. Grófka si ponechala kaštieľ a cementáreň. Potom kúpil kaštieľ a panstvo Dr. Richard Neuman. Ten ukončil éru ladičianskeho panstva tým, že celý majetok po druhej svetovej vojne rozparceloval a predal. Najväčší diel kúpil Ing. Vlach a zvyšok občania Ladiec a Tunežíc. Lesné družstvo v Tunežiciach kúpilo od Neumanna lesy v rozlohe 215 katastrálnych jutár. Podobný postup zvolili aj

v Ladcoch. Ing. Vlach neskôr svoj podiel predal rodinám, ktoré sa do Ladiec presťahovali z Kysúc: Jurajovi Málíkovi, Jakubovi Málíkovi a Šimonovi Vrábľovi.

Prvá svetová vojna

Štefan Eustach Bednárík, popravený v Kragujevaci. Narodil sa v Ladcoch r. 1890

na front. Vzbura, ktorá vypukla v júli 1918 bola krvavo potlačená a 44 jej účastníkov zastrelili. Bol medzi nimi aj 28-ročný **Štefan Eustach Bednárík** z Ladiec, ktorý bol stanným súdom označený za jedného z organizátorov a že sa "ozbrojený zúčastnil vzbury".

Pomník padlým v prvej svetovej vojne (cintorín v Ladcoch)

V októbri 1918 sa skončila dovtedy najstrašnejšia vojna v pamäti ľudstva. Trvala od roku 1914 a znamenala štyri roky krvavých zrážok, hladu a utrpenia. Svojimi následkami neobišla ani Ladce a Tunežice. Celý život hospodársky, politický a kultúrny bol ochromený. Prestali fungovať rôzne organizácie a spolky. Veľa práce, najmä v poľnohospodárstve zostávalo na ženách.

Búrliivé bolo najmä leto 1918. Hlad dostúpil do takej miery, že občania Ladiec si podávajú žiadosť o prídely potravín na Okresný úrad v Háve, ale bezvýsledne. V tom istom čase sa v obci rozšírili letáky, ktoré vyzývajú na ukončenie vojny a vytvorenie Česko - slovenskej republiky. Iné pramene rozširujú správy o udelení autonómie Slovensku v rámci Rakúsko - Uhorska. Tomu však nikto neveril.

V roku 1918 vypuklo v Rakúsko - uhorskej armáde viacero **vzbúr vojakov**. Nás zaujíma vzbura záložných vojakov 71. trenčianskeho pluku v Kragujevaci, ktorí odmietli znova sa vrátiť

Medzi ďalšími významnými účastníkmi prvej svetovej vojny bol František Mierny, ktorý po zajatí v Rusku vstúpil do radov Červenej armády. Z vojny sa vrátil až v roku 1922. Celý svoj ďalší život pracoval v ľavicovom hnutí. Zomrel v roku 1989 ako 99-ročný.

František Mierny

Obete vojny

Počet padlých v prvej svetovej vojne bol v pomere na počet obyvateľov veľký. Z frontov sa nevrátilo 40 občanov Ladiec a 8 z Tunežíc.

V Ladcoch matky, ženy a deti oplakávali týchto mužov: Štefan E. Bednárík, Štefan Bednárík, Ján Cibiček, Vincent Cibiček, Ján Dolný, Ján Eliáš, Michal Faturík, Ján Galanský, Ján Gálik, Ondrej Habánek, Ján Hriadel, Štefan Ištvánik, Ján Kelo, Štefan Košťalik, Ján

Kováčik, Ondrej Koyš, Jozef Král, Ján Kubo, Pavol Kubo, Ondrej Kukuliaš, Ján Kuman, Ján Mesiac, Florián Minárik, Ján Mužík, Jozef Mužík, Jozef Očkaj, Adolf Neuwirth, Jozef Pastierik, Ján Peterka, Jozef Polák, Jozef Prekop, Jakub Schlesinger, Jozef Studený, Štefan Turček, Štefan Varhaník, Jozef Záhradník, Michal Záhradník, Jozef Zajac, Jozef Zelík, Juraj Žovinec.

Z Tunežic sa z vojny domov nevrátili: Ján Galanský, Vincent Galanský, Pavel Kvasnica, Jozef Marguš, Štefan Marguš, Jozef Melicher, Ján Tomaník, Juraj Vozár.

Udalosti po skončení vojny

Hladujúce obyvateľstvo nevidiac iné východisko odhodlalo sa na rabovanie obchodov. V tú jeseň prichádzali do Ladiec i obyvatelia susedných obcí a do rabovania sa zapojili poľnohospodárski robotníci pracujúci na majeri ladčianskeho veľkostatku. Rabovačke u obchodníkov Jakuba Mandla, Alexandra Lippeho a v kantíne (vedúci Hecht) zabránili miestni občania.

V tom istom čase zorganizovali navrátilci z frontov rozdeľovanie potravín z kaštieľa (sklad firmy "Spoločnosť na dorábanie vápna a dreva") občanom. Niektorí účastníkov udal vojakom maďarskej posádky v Trenčíne. Patrola, ktorá prišla do Ladiec našla jedného z organizátorov Floriána Minárika ešte spať. V spodnej bielizni, okovaného v reťaziach ho viedla cez celú dedinu a napriek prosbám manželky, detí i občanov ho za pílou zastrelili.

Onedlho potom dovezli na ladčiansku železničnú stanicu vagón s petrolejom. Veľa občanov i zo susedných obcí odišlo na stanicu, aby sa zaslobili vtedy veľmi vzácnym petrolejom. Vojaci ich strelbou z guľometov zahnali, pričom zastrelili občianku Ladiec Annu Aninovou a dve ženy z niektorej dediny za Váhom.

To boli posledné obete vojny v Ladcoch a Tunežiciach.

Dňa 6. novembra 1918 vznikajú v Ladcoch a Tunežiciach tzv. **Národné rady** pozostávajúce z roľníkov, robotníkov a vojakov, ktorí sa vrátili z frontov.

20. novembra 1918 železničnú stanicu v Ladcoch obsadili príslušníci novej československej armády. Po ich príchode prevzali na stanici službu dosadení úradníci.

V ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKE

Obecné zastupiteľstvo a starostovia

Pre rozvoj obce, jeho výstavbu, hospodársky a kultúrny rozvoj hralo rozhodujúcu úlohu obecné zastupiteľstvo. V Ladcoch i Tunežiciach za pomoci inštitúcií, podnikov i občanov urobili v rokoch Československej republiky (1918-1938) mnoho pre zlepšenie a zmiernenie často nie najlepších životných podmienok. Zo všetkých činov zastupiteľstva tých čias vidieť vzťah k obci, pocit spolupatričnosti, sociálne cítenie i hrdosť na svoje rodisko. Dokazujú to mnohé archívne dokumenty, z ktorých malý výber Vám predkladáme.

V roku 1919 sa začínajú obecné veci v Ladcoch konsolidovať. Dňa 23. januára 1919 potvrdili nasledovné obecné zastupiteľstvo, zvolené ešte pred vojnou: **Jozef Vlasatý**, richtár (starosta), **Jozef Riečky**, podrichtár (miestostarosta), **Pavel Gajdošík** a **Jozef Hatoka**, radní. Výbor obecného zastupiteľstva dopĺňovali **Michal Peterka**, **Pavel Záhradník**, **Ján Riečky** a **Jozef Zelík**.

Z **politických strán**, ktoré ovplyvňovali život v Ladcoch to bola predovšetkým sociálno-demokratická strana, ktorá vznikla ešte pred rokom 1919 a svoju činnosť v tomto roku oživila. Viedli ju všetko zamestnanci cementárne **Štefan Bazala**, **Anton Rohel**, **Ján Turza**, **František Bostelle**, **Jozef Vszelaki**. Títo boli aj organizátormi stávky v roku 1920 do ktorej sa zapojilo robotníctvo v Ladeckej cementárni a v Ladeckej účasťníckej spoločnosti na dorábanie vápna a dreva. Spolu okolo 400 robotníkov.

Z ďalších strán to bola Slovenská ľudová strana (od roku 1925 Hlinková slovenská ľudová strana), Československá strana ľudová, Slovenská národná a roľnícka strana.

Dňa 15. mája 1920 bola v Ladcoch zriadená **četnícka stanica**. Ako dôvody sa uvádzajú, že v Ladcoch je priemysel a teda aj robotníctvo a že o to požiadala továrň (cementárň). Prvým veliteľom četníckej stanice bol **Ján Vondráček** a posádku tvorili ďalší piati. Umiestnenie četníckej stanice sa nezmenilo až do jej zrušenia v šesťdesiatych rokoch G e to budova firmy Tempo - mó-

Četnícka stanica v Ladcoch

^{Dva} ^J ^a predstavitelia sociálno-demokratickej strany **Anton Rohel** a **Štefan Bazala** sa zúčastnili zjazdu ľavice v Ľubochni dňa 16. januára 1921. Reprezentovali tam Odborový zväz lučebných robotníkov.

7. augusta 1921 sa konalo v miestnosti cementárne za účasti 150 osôb verejné zhromaždenie. Žiadosť o povolenie konania schôdze bola podaná pod hlavičkou Komunistickej strany v Ladcoch. Bola to teda zakladajúca schôdza **Komunistickej strany Československa**.

Starosta obce

Andrej Martinák dy **Ján Turza** a členmi vedenia **Anton Rohel**, **Albín Sedlár**, **Michal Habánek**, **Ján Riečky**. Mimoriadne aktívna bola aj Slovenská ľudová strana. To sa blížili voľby.

Pred hostincom p. Slávika sa 2. septembra 1923 konalo veľké zhromaždenie asi 250 osôb, ktorí si vypočuli prejavy zástupcov všetkých strán existujúcich v Ladcoch.

30. septembra toho istého roku zvolili občania 17 - členné obecné zastupiteľstvo. Boli v ňom zástupcovia dvoch strán - KSČ a SLS. Za starostu zvolili opäť Andreja Martináka (Slovenská ľudová strana), za miestostarostu (Pavla Koysa (KSČ).

Na základe volieb sa v tom roku starostom Tunežíc stal **Jozef Letko** a miestostarostom Mikuláš Raček.

V roku 1923 vrcholí prvá povojnová hospodárska kríza. Začína sa vyplácať podpora v nezamestnanosti. Nezamestnaný dostal dennú podporu za seba 8 korún, za manželku 2 a na každé dieťa 1 korunu.

V tomto a ďalších rokoch v Ladcoch okrem iných aktívne v ľavicovom hnutí pracoval **Štefan Bazala**. Narodil sa 26. decembra 1884 v Praznove. V Ladcoch pracoval ako predavač v Budúcnosti a závodnej kantíne, ale aj na iných pracoviskách v cementárni. Bol mnoho rokov členom obecného zastupiteľstva a organizátorom viacerých štrajkov, za čo bol viackrát trestaný. V tridsiatych rokoch Ladce opúšťa. Zahynul pri bombardovaní továrne APOLLO v Bratislave v roku 1943. Jeho syn ako vojak slovenskej armády prešiel na sovietsku stranu a v boji s nemeckými fašistami ako pilot zahynul.

ZátořkvclméhohimUa V septembri 1924 schválilo obecné zastupiteľstvo v Ladcoch **tzv. štatút obce**. Podľa neho sa obecná rada skladala zo starostu, námestníka a ďalších volených členov. V štatúte schválili odmeny jednotlivým funkcionárom. Starostovi 1000 korún ročne a cestovný paušál. Námestník dostával 500 Kč, pokladník 200 Kč atď. Pôrodná babička (roku 1924 Mária Vyhničková) dostávala od obce 450 Kč ročne a za pôrod 50 Kč.

V týchto rokoch boli v Ladcoch dvaja noční strážnici, každý za odmenu 550 korún ročne. Robili aj tzv. "ohňohasičskú stráž" a dozerali na dodržiavanie záverečnej hodiny v hostincoch. Vtedy bola aj funkcia "mrtvolprezerač", ktorý musel prezrieť každého mŕtveho, za čo mu prislúchala ročná odmena 100 Kč. Zvonár a radní dostávali rovnako po 150 korún.

15. novembra 1925 sa konali **volby do senátu a poslaneckej** snemovne. Pred voľbami bolo dosť rušno, na verejných schôdzach i mimo nich. Občania sa napokon rozhodli tak, že do snemovne dostali kandidáti za KSČ 270, HSLS 174 hlasov. Do senátu pre KSČ 208 a pre HSLS 151 hlasov. Hlasy, pravda v oveľa menšom počte dostali i Židovská strana, Sociálno-demokratická strana a niektoré ďalšie.

Výstavba obce

V roku 1925 schválilo obecné zastupiteľstvo výstavbu tzv. **chudobínskeho** domu. Projekt vypracoval Július Bergman a stavbou boli poverení murár Ján Martinák a tesár Juraj Mihálik. Celkový náklad bol 28 000 korún. (Dnes je v tomto dome organizácia chovateľov).

V tom istom roku dal postaviť **Andor Klár**, majiteľ vápenky, dve vily vedľa školy a založil parčík (dnešný obecný úrad a stromy okolo).

V roku 1925 zaviedli v obci Ladce **verejné osvetlenie**. Stálo 55 000 Kč, ktoré vyplátili firme Tiberghien a synovia Trenčín. Tá stavbu a materiál zabezpečila, ale stĺpy na elektrické vedenie museli občania osadiť svojpomocne.

Veľká **povodeň** zasiahla všetky obce na strednom Považí v auguste 1925. Po výdatných dažďoch sa Váh vylial z koryta a odniesol orniciu. Veľkú škodu spôsobili prítoky Váhu Lúčkovský a Slatinský potok. V Ladcoch bolo 63 poškodených a škoda dosahovala takmer 150 tisíc korún. Po tejto povodni začína Referát verejných prác v Bratislave rokovania s obcami okolo Váhu o postavení hrádzi na trase Trenčianska Teplá - Puchov. Veľkú časť nákladov mali znášať obce (Ladce 200 tisíc Kč). Písali sa žiadosti, zostavovali a posielali deputácie. Výsledkom bol sľub, že sa v roku 1927 začne stavať.

V roku 1926 obec a urbariát obnovili činnosť **obecného bitúnku**, ktorý bol umiestnený oproti chudobnískemu domu. Za používanie bitúnku boli stanovené ceny 1 - 5 korún za kus. Bitúnok najviac používal mäsiar Lippe.

*Štefan Ištvánik,
starosta obce*

*Mikuláš Raček
starosta obce*

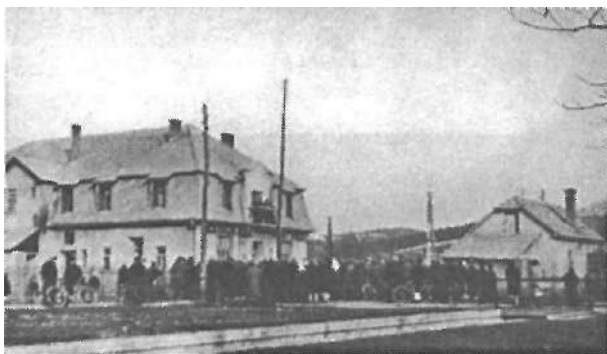
Vo voľbách do obecného zastupiteľstva v roku 1928 najviac hlasov dostala Komunistická strana Československa. Ich kandidát **Štefan Ištvánik** sa stal starostom a Pavel Koyš miestostarostom. V **Tunežiciach** zvolili **Mikuláša Račka**, ktorý funkciu starostu vykonával až do roku 1938.

Na jeseň 1928 zažili Ladčania pravdepodobne najväčšiu oslavu vo svojej histórii. Pri príležitosti **10. výročia vzniku ČSR** zahrali divadlo a usporiadali verejné oslavy. Na nich sa zúčastnila prakticky celá obec (i Tunežice). Súčasťou oslavy bol lampiónový sprievod, hasiči s faklami a vlajkami, alegorické vozy a dovtedy nevidané - ohňostroj. Nechýbala ani dychovka, prejavy a všetko, čo k takej oslave patrí.

Obecné zastupiteľstvo si od roku 1918 už zvyklo na nevyrovnaný **obecný rozpočet**. Rozpočet v roku 1929 však bol už značne rizikový. Výdavky sa nakopili tak, že si museli znova (už tretíkrát) požičať v banke. Niet sa čomu diviť, veď v tomto roku nadstavovali školu, postavili obecný dom s hasičskou zbrojnicou podľa návrhu staviteľa Čevelu z Trenčína (dnešný obchod s potravinami "Klasik").

V rokoch 1930 - 1931 regulovali **Lúckový potok** na trase od železnice po cestu. To opäť zostrilo napätie v obecnom rozpočte až do pasíva 250 000 Kč. Nasledovala ďalšia pôžička, na ktorú ručiteľa robila cementáreň. Reguláciu potoka vykonala firma Holzmann zo Žiliny za 262 000 korún.

V tom istom roku schválili rozšírenie verejného osvetlenia a urobili mosty v Horných Ladcoch, ohradili cintorín a obecný dom. V záhrade za obecným domom zriadili **ovocnú škôlku**. Iniciátorom bol Ján Koyš, úradník zo železnice. Obecné zastupiteľstvo zamietlo žiadosť o domovskú príslušnosť Róbertovi Antonovi Bedrichovi Adolfovi Armínovi Schenkovi, narodenému v roku 1872. Nepomohlo ani to, že bol synom zakladateľa cementárne. Dôvod sa v zápisnici notára Križana neuvádza.

Zhromaždenie občanov v roku 1932

Pohľad na Ladce v roku 1933

Ku koncu veľkej hospodárskej krízy v roku 1932 ustanovili v Ladkoch miestnu stravovaciu komisiu, ktorá riadila vydávanie stravných lístkov pre nezamestnaných. Zostavili aj pomocný zbor, v ktorom boli najmajetnejší občania.

V tom istom roku schválili v **Tunežiciach stavbu obecného domu**. Neobišlo sa to bez dlhotrvajúcich diskusií o tom, kde by mal obecný dom stáť. Nakoniec sa dohodli a obecný dom v roku 1932-1933 postavili.

V roku 1934 má obecne zastupiteľstvo opäť finančné problémy. Schodok prekročil sumu 300 tisíc korún a tak sú nútení zvýšiť rôzne poplatky a miestne dane. Týkalo sa to aj takých poplatkov, ako sú hry v karty, biliard, ale i za dobytok, ošipané, ovce a kozy.

Zaujímavé rozhodnutie vyšlo o cintoríne. Rozhodli, že cintorín sa rozdelí na dve časti: pre kláštor (táto časť sa osobitne ohradila), za tým hroby detí a na druhej strane dospelí.

Obecný dom v Tunežiciach

*Jozef Zajac,
starosta obce*

V roku 1935 sa konali voľby do poslaneckej snemovne a senátu. V tom istom roku volili občania aj členov obecného zastupiteľstva, okresného a krajského zastupiteľského zboru. Vo voľbách získala veľký počet hlasov Hlinková slovenská ľudová strana na úkor sociálnych demokratov a niektorých menších strán. Za starostu obce zvolili **Jána Zajaca**, ktorý nezastupoval nijakú politickú stranu.

Rok 1938 patril aj v Ladkoch a Tunežiciach medzi najrušnejšie v histórii obce. V májových voľbách získala Hlinková slovenská ľudová strana väčšinu hlasov. Všetko sa pripravuje na vojnu. Obec organizuje nákup plynových masiek, pripravujú sa kurzy civilnej protiletectkej obrany (CPO). Výcvik občanov je v patronácii Dobrovoľného hasičského zboru a Červeného kríža. Všetko pod vedením učiteľa miestnej školy Ľudovíta Stacha. Obe mobilizácie - májová i septembrová prebehli v Ladkoch a Tunežiciach rýchle a disciplinovane.

Až v tomto roku - **1938** sa občania Tunežíc dočkali elektrifikácie obce. Inštalačné práce robila firma Tiberghlien a synovia z Trenčína. Niektoré hrubšie zemné práce vykonávali občania.

Na záver tejto etapy histórie našej obce sa ešte vrátíme k jednej udalosti, ktorá veľmi zaujímavým spôsobom ovplyvnila mnohých občanov. V roku **1931** založili v Ladkoch Úverné družstvo. Malo 93 členov, ktorí upísali 159 podielov po 50 Kč. Zvolili prvých členov správy: Štefan Ištvánik, predseda, Ján Král, podpredseda a Členovia Jozef Majerík, Michal Ván, Ján Habánek. Predsedom dozorného výboru bol Rudolf Konicár. Po roku trvania nastali vo vedení značné zmeny. Odišiel Štefan Ištvánik, Ján Habánek a Rudolf Lukovínyi. Družstvo sa rozmáhalo iba pomaly. Príčin bolo niekoľko - hospodárska kríza i nedôvera v novú inštitúciu. I tak malo družstvo úspech, čo nasvedčujú tieto čísla:

V roku 1933 boli vklady 77 tisíc korún, v roku 1939 266 tisíc korún. Rástol i počet členov, z 93 v roku 1931 na 178 v roku 1939.

ODVIATE ČASOM

Kto si to ešte pamätá

V prvých desaťročiach minulého storočia a možno tak bolo aj prv sa museli všetci členovia rodiny podľa schopností a síl podieľať na práci v hospodárstve.

Začína sa to už v útlom veku pasením husí a neskôr kráv. Vykonávanie tejto činnosti počas školského roka bolo obmedzené iba na štvrtok (nebolo vyučovanie) a na nedeľu. V dňoch školského vyučovania kravy pásol Ščeľo s pomocníkom Jožom Jančíkom. Ráno prešiel po dedine z dolného konca a dával znamenie, aby vyhnali z dvorov kravy plieskaním "čápora". Dedina by bola v tom čase mohla niesť aj názov "lipová". Po oboch stranách boli košaté lipy. Na jednej strane od obchodu A. Lippeho až po RFaturíka a na druhej od Aninov po Vánika.

Z horného konca spoločne hnali kravy do Luhu a postupne priberali ďalšie. V Luhu, kde ústil Lúčkovský potok do Váhu, na malej trávnej ploche počkali na oneskorené kravky a potom ich prehnali na pasienok "Prúdy" za Váhom až na hranicu s chotárom Horoviec, kde bol pasienok porastený vrbovými kríkmi.

Pri návrate z paše každá kravička vošla do dvora svojho gazdu, ba až do maštale. Niektoré si s obľubou ošúchali krky o lipy.

V nedeľu obvykle vyviedli na pasienok aj kone k veľkej radosť chlapcov, ktorí sa na nich večer priniesli domov.

Telatá ajalovičky dávali od jari do jesene trvalé na pašu bez prístrešku "Na lazoch". Tu na ne dozeral jeden z roľníkov (dlhé roky F. Záhradník).

V Tunežiciach v určitom období mali pastiera z južného Slovenska, ktorý mal čápor ozdobený farebnými kúskami kože a kovovými krúžkami. Rúčku mal z tmavého dreva s ornamentami vyliatymi olovom.

Husi hnali z horného konca Paľo (prezývali ho "umreš"). Kým došiel do Luhu mal pred sebou riadny krádel. Počas školských prázdnin prevzali pasenie staršie deti. Zostali iba pomocníci pastiera Ščeľfa, iba on ich mohol previezť na hájové cez Váh na tamojšie pasienky.

Aj krádeľ husí prevzali malí pastieri až do žatvy. Pritom si vystruhovali mlyny, ktoré stavali do jarčiek Lúčkovského potoka. Po žatve vyhnali husi na strniská, aby tam vyzbierali vypadnuté zrná a polámané klasy obilia. Bola to osožná práca detí: boli na čerstvom vzduchu a od malička sa učili k zodpovednej práci.

Inak sa pásli kozy. Ich vlastníci zväčša nemali právo pasenia na obecných pozemkoch - pasienkoch. Pásli na svahoch porastených kríkmi.

Dlžní sme Vám vysvetliť, čo bol čápor. Slovo je z maďarčiny - csapkod = šľahať, šibať. Je to dlhý, asi 5 metrov dlhý bič upletený z motúzov, na krátkej 50 centimetrovej rúčke. Na konci biča je "štica" zo sisalového motúza. Po rozkrútení biča nad hlavou sa náhle zmení otáčanie do protismeru a bič pleskne. Je to zvuk ako rana z pištole.

Vít'azoslav Kalus

OBDOBIE SLOVENSKÉHO ŠTÁTU

(1938-1945)

To, čo budete čítať ďalej sú väčšinou roky 2. svetovej vojny. Napriek ekonomickým, politickým a z toho vyplývajúcim ťažkostiam, ktoré vojna prinášala pre všetkých občanov, vidieť v Ladcoch snahu zo strany obecného úradu urobiť čo najviac pre obec - pre občanov.

Niet sporu, že aj tu bol prítomný fašizmus, existovali pronemecké sily, Hlinková garda a iné inštitúcie "stvorené" novým režimom. Bol to predovšetkým rasizmus, ktorý sa snažili vládne kruhy, vrátane Župného úradu v Trenčíne a Okresného úradu v Ilave uplatňovať v praxi. Ich snahy však boli prefiltrované cez notárov a obecných funkcionárov a tak sa do praxe dostali v miernejšej forme.

Obecný úrad a jeho problémy

*Ludovít Stach,
vládný komisár obce*

V rokoch 1938-1945 obecné zastupiteľstvo tak, ako sme ho doteraz poznali neexistovalo. Na jeseň 1938 (po vyhlásení slovenskej autonómie 6. októbra) Okresný úrad v Ilave odvolal z funkcie vtedajšieho starostu Jána Zajaca a celé obecné zastupiteľstvo zvolené demokraticky vo voľbách. Súčasne 15. októbra 1938 vymenoval tzv. **vládneho komisára** obce učiteľa **Ludovíta Stacha**. Ten mal svojich (menovaných) poradcov, ale podľa zákona rozhodoval sám. Poradcov celé nasledujúce obdobie doplňoval o rôznych odborníkov a zástupcov inštitúcií.

Tak na návrh obce, po schválení funkcionármi Hlinkovej gardy a Hlinkovej ľudovej strany boli 14. októbra 1941 do poradného zboru zaradení zástupcovia cementárne František Martiš a Jozef Šulek. Druhý menovaný sa po voľbách v roku 1946 stal v Ladcoch predsedom MNV za Demokratickú stranu.

Zložité hospodárstvo obce

Financovanie obce vo vojnových rokoch bolo problematické a zložité. V rokoch 1939 -1940 nedostala obec Ladce nijaké dotácie a musela hospodáriť iba z vlastných príjmov. I tak rozpočet, pravda úplne mimoriadne bol 650 000 Ks. Rozpočet Tunežíc sa podstatne líšil, pretože ho reprezentovala iba suma 17 tisíc korún.

Príjmy oboch obcí vyplývali z daní, príspevkov okresu a župy, z rôznych účelových dotácií i pôžičiek. Podľa zistení z dobových zápisov obecného úradu žila obec Ladce od roku 1929 v neustálych dlhoch. Inak však nebolo možné obec budovať.

Na daniach vybrali v Tunežiciach v roku 1942 iba okolo 3 400 korún. Zvyšok, vrátane odmien funkcionárom bol z dotácií. Vládný komisár mal mesačne 500 Ks, kancelárska sila 570, pôrodná asistentka 170 a zvonár 20 korún. Obci Tunežice nezostávalo nič iné, iba neustále podávať na vyššie inštalácie žiadosti o podporu. Celý majetok obce bol obecný dom, zvonica a márnica.

Vládnym komisárom v Tunežiciach bol krátky čas (1938-1939) Juraj Kvasnica, v rokoch 1939 -1945 **Augustín Letko**.

Nedostatok financií sa prejavil v brzdení akejkolvek iniciatívy funkcionárov, rovnako v Ladcoch, ako v Tunežiciach. Napr. regulácia potoka v Ladcoch od štátnej cesty po kanál bola plánovaná na rok 1941. Regulácia Lúčkovského potoka realizovaná desať rokov predtým bola nedokončená - chýbalo zábradlie. V tom čase

Pohľad na Ladce > (štyridsiate roky)

Mládež pri úprave potoka

obec nedostala financie od nadriadených orgánov. V roku 1943, keď už nejaké peniaze boli, nebolo železo (spotrebovala ho vojna) a zábradlie sa robilo až po vojne. Namiesto regulácie ďalšej časti Lúčkovského potoka navrhol vládny komisár prehliť, prepchať potok od štátnej cesty a železobetónový most rozšíriť. To sa aj urobilo.

Vládny komisár vo svojich sťažnostiach spomína viacero takých ťažkostí. Napr. konštatuje, že budova obecného domu kle-

sá, pretože má nedostatočné základy. Peniaze chýbali na cintorín, miestne komunikácie i na školu. Kuriózne je, že v roku 1939 pýtajú (i prinútiť) od obce príspevok 40 000 Ks na "Rozvoj slovenskej krajiny".

S rozpočtami mali problémy aj školy. Rozpočet ľudovej školy v Tunežiciach (riaditeľ Ján Retter) sa v roku 1944 pohyboval okolo 20 tisíc korún. Boli v tom zarátané kúrenie a ďalšie, iba najnutnejšie výdavky. Rím.-kat. ľudová škola v Ladcoch (riaditeľ Ján Sivoň) v tom istom roku hospodárila so 40 000 korunami.

Obec a ľudia v nej

V roku 1941 určili pre obec Ladce a Tunežice **cenu** (hodnotu) **pôdy**. Napr. cenu za jednu siahu pôdy pri Rybníkoch určili na 10 Ks, záhrady v Ladcoch tiež na 10 korún. Na ostatnú pôdu rátali cenu za jedno katastrálne jutro. Dolina 6 000 Ks, Závrie a Podskalie 3 500 Ks, Podprevrat a Podstránie 3 000 Ks, Pod Dubovú horu, Podkopčie, Skalité, Prevrat a ďalšie po 2500 Ks. Lúky boli ohodnotené na 2 000 Ks, pasienky na 1 000 Ks. Podobne to bolo aj v Tunežiciach.

V roku 1943 vláda nariadila zavedenie **panätných kníh** (kroniky). Kronikárom obce Ladce bol menovaný Ľudovít Stach súčasne aj pre obec Tunežice.

Ešte v novembri 1938 dostal obecný úrad smernicu ako pomáhať **utečencom** zo zahraniého územia Maďarmi na južnom Slovensku. V Ladcoch to boli Ján Sivoň, učiteľ, Júlia Sivoňová, Katarína Raková a Pavel Belan (železničiar).

V roku 1942 sa zhoršila situácia v zásobovaní. Vyvolalo to ostré reakcie aj v úradnom styku s obcami, notármi a okresom. Sprísnilo sa kontroly obchodníkov a dodávateľov potravín, najmä múky, cukru a masti. Župný úrad zisťuje prípady šmeliny, zriaďuje sa hospodárska kontrolná služba (HKS). Obecný úrad dostal smernicu ako spolupracovať s touto službou a zamedzovať nekontrolovanému úniku potravín do miest, hlavne do Bratislavy. Množia sa sťažnosti robotníkov z Ladiec a preto notár žiada o včasné zásobovanie obce, pretože väčšina robotníkov je odkázaná iba na nákup.

Inak dobrá spolupráca cementárne s obcou dostala štrbiny pri **pomenovávaní ulíc** v Ladcoch. Obecný úrad rozhodol v roku 1940, že ulica v starej obci sa bude menovať Ulica Hlinkovej gardy, hlavná cesta Ulica Andreja Hlinku a terajšia Cementárska ulica ponesie názov Ulica Adolfa Hitlera.

K tomu sa vyjadrili HG, HSLS i Deutsche Partei. Všetci s návrhom súhlasili. Odvolala sa cementáreň, ktorá si neželala, aby ulica viedla až po vrátnicu fabriky, ale len po železničné závery. Nasledovala viacnásobná výmena listov a nakoniec zjednotenie: ulica Adolfa Hitlera povedie až po cementáreň.

Polnohospodárstvo počas vojny

Súkromné hospodárstvo v rokoch 1939 - 1945, ale i po vojne zápasilo s viacerými problémami. V prvom rade to bol tlak na dodávanie potravín, prísne kontroly, nedostatok umelých hnojív, málo vtedy prístupnej poľnohospodárskej techniky. V Ladcoch i Tunežiciach, najmä po roku 1941 chýbali muži, ktorí narukovali do Slovenskej armády. Obec Ladce a Tunežice boli charakterizované najviac malými roľníkmi a robotníkmi - držiteľmi menšej výmery poľnohospodárskej pôdy. Iba časť vlastnila viac hektárov pôdy, ako ostatná väčšina. Robotníci v cementárni, Dubnici nad Váhom, železničiari a na ďalších pracoviskách, ktorí súčasne obrábali pôdu spotrebovali všetky potraviny pre svoje rodiny.

Elektrifikácia

Rozširovanie priemyslu na konci tridsiatych rokov v oblasti Považia si vynútilo rozširovanie vedení elektrickej energie v štyridsiatych rokoch. Viacero týchto prác bolo spojených s Ladcami, čo prinieslo občanom pracovné príležitosti, ale i nepríjemnosti - narušanie poľnohospodárskej pôdy.

V roku 1942 výmer Ministerstva dopravy a verejných prác schvaľuje stavbu diaľkového prenosu elektrickej energie - spojenie nových hydroelektrární na Váhu a celej oblasti Spojených elektrární severozápadného Slovenska a Západoslovenských elektrární. Bolo to 100 000 V vedenie **Ladce - Beckov**. Začínalo vo Vodnej elektrárni Ladce a viedlo medzi Váhom a železničnou traťou. Dňa 1. júna 1943 stavbu dokončili a 25. júla toho istého roku bolo vedenie pod prúdom. Celkom 62 občanov Ladiec a Tunežíc dostalo odškodné za spôsobené škody na pôde pri stavbe vedenia.

Ďalšia energetická stavba v roku 1943 bola 22 KV prípojka **Ladce - Škodové závoody Dubnica nad Váhom**. Pre intenzívne zbrojenie v tomto závode sa stavbe prikladal mimoriadny význam.

Príkazy a zákazy

Už na sklonku roku 1938, ale najmä v roku 1939 a ďalších, vládne úrady, ako to pri zmene režimu býva, chrlili rôzne zákazy a príkazy. Týkalo sa to rôznych oblastí, najmä však politickej.

Najviac inštrukcií prichádzalo do obce Ladce a Tunežice cez notára v Košeci k tzv. "šuskanej propagande". Dňa 2. mája 1939 ukladajú nariadiť každému štátnemu zamestnancovi povinnosť udať rozširovateľa správ na četníckej (potom žandárskej) stanici.

8. novembra 1939 prichádza do Ladiec a Tunežíc inštrukcia o organizovaní spravodajstva. Žiadajú vybrať vhodné osoby a vyškoliť ich v tom, koho majú hlásiť, najmä Židov, Maďarov a Čechov.

1. apríla 1938 (ešte v Československej republike) Ministerstvo vnútra v Prahe cez Okresný úrad v Ilave zakázalo akékoľvek **verejné schôdze** politického charakteru. Nariadenie bolo namierené proti maďarským a nemeckým nacionalistom. Výnimkou boli oslavy 1. mája.

Mnoho zákazov sa týkalo fotografovania na strategických miestach, okrem iného aj pri hydrocentrále v Ladcoch.

Na základe jedného nariadenia vlády Slovenskej republiky sa v Ladcoch dňa 17. decembra 1938 rozpustila organizácia **Jednoty katolíckeho skauta**. Rozpustenie a prebranie majetku vykonal Štefan Saláth, notár, Jozef Filipp a za skautov Anton Szomolányi s Antonom Gavlíkom. Majetok veľký nemali. Odovzdali iba dva stany a nejaké knihy.

V ten istý deň, na základe toho istého nariadenia zrušili v Ladcoch **Robotnícku telocvičnú jednotu**. Organizáciu rozpúšťali tí istí, ako skautov. Za telocvičnú jedno-

tu sa likvidácie zúčastnili Alojz Šteffek, Anton Sedlák, Gustáv Kadlečík. Odovzdali knihy, úradné spisy, legitimácie, členské známky a 431 korún v hotovosti.

V júni 1941 jedno z vládnych nariadení zakazuje v hostincoch počúvať iné rozhlasové stanice ako slovenské.

Prekvapujúci stavebný ruch

Už v roku 1939 kúpila obec pozemok pod stavbu meštianskej školy. Vojnové časy nedovolili takú stavbu realizovať, pozemok však zostal obci.

Z ďalších prác za zmienku stojí ďalšia elektrifikácia obce smerom k Hloží, v dĺžke asi 200 m. V marci 1940 vysadili **lipové stromoradie** okolo Lúčkovského potoka. V tom istom roku odstránili z križovatky dom, ktorý prekážal vo výhlade vodičom a spôsobil smrteľné nehody. Zvážali starú poštu a stavebný materiál použili pre stavbu dvoch rodinných domkov pre chudobných. V roku 1943 ohradili cintorín.

Najviac prác sa však urobilo na komunikáciách. Všetky štetované miestne cesty sa odvodnili, na niektorých urobili betónové obrubníky. Najrozsiahlejšie práce sa urobili na ceste cez dedinu, ktorú vybetónovali na úseku od mostka Slatinského potoka až po obchod Lippeho (po dnešnú odbočku do Základnej školy). Obec budovala cestu vo svojej réžii za pomoci cementárne.

V roku 1939 nemecké firmy za slovenské peniaze asfaltovali hlavnú cestu ako strategickú pred napadnutím Poľska.

Najväčšou akciou vojnového obdobia bola výstavba 15 **rodinných domov**. Rodinné domy, ako to obecny úrad zdôvodňuje v žiadosti o finančnú podporu a stavebné povolenie v roku 1941, majú riešiť neutešené bytové pomery v obci. Doslova píše: "...budú ich obývať miestni nemajetní občania, robotníci. Stanú sa ich majetkom a budú ich môcť obývať aj v starobe."

Domy sa stavali cez stavebné družstvo. Cez komplikované zmluvy a splácanie sa dostali k slušnému bývaniu rodiny, ktoré na výstavbu samé nemali dostatok finančných prostriedkov. Celková hodnota 15 domkov bola okolo jedného milióna korún. Najväčšiu zásluhu na výstavbe, prevzatí finančných záväzkov a komplikovaných vyjednávanií mal obecny úrad. Kolaudácia sa konala dňa 28. augusta 1943.

Rasizmus v praxi

Na Slovensku sa rasizmus prejavil už na konci roku 1939, ale oveľa vypuklejšie po vydaní tzv. Židovského kódexu na Slovensku v roku 1941.

Rok za rokom mali miestne orgány menší vplyv na uplatňovanie týchto zákonov. V rokoch 1941 - 1942 a potom nemohli obecné úrady na zmiernenie represálií veľa urobiť. Viac v prospech svojich zamestnancov robila cementáreň, ktorá sa najčastejšie odvolávala na nenahraditeľnosť židovských zamestnancov.

V roku 1939 prišiel príkaz do 48 hodín označiť židovské obchody nápisom "židovský obchod". V Ladcoch sa to týkalo Alexandra Lippeho a Jakuba Mandla.

V septembri 1939 žiada Ministerstvo vnútra **zoznam Čechov**. V Ladcoch mal zoznam 41 mien. Veľa z nich dostal ohodnotenie "nahraditeľný", niektorí dokonca "nežiadúci".

V roku 1940 si MUDr. Neuirth podal žiadosť o udelenie výnimky zo židovského zákona. Obec dala kladný posudok a výnimku dostal.

Zákazy a obmedzenia sa každým mesiacom stupňovali. Niektoré z nich sa vymykajú dnešnému chápaniu.

9. marca 1940: Židia môžu pri štátnych sviatkoch Slovenského štátu vyzdobiť svoje príbytky iba štátnou zástavou.

1941: Židia sa môžu na uliciach a iných verejných priestranstvách pohybovať iba

do 21. hodiny. Cez Vianoce nesmeli vychádzať od 14. hodiny 24. decembra do 5. hodiny ráno 26. decembra.

Židia nesmeli navštevovať "árijské" rodiny- domácnosti. V marci 1941 dali tzv. dočasné správy na majetok Ferdinanda Neuwirtha, Alexandra Lippeho, Jakuba Mandla.

V auguste 1941 zakázali židovským občanom vlastniť rybolovné náčinie, vlastniť bicykel, vlastniť a používať telefón.

Protižidovská hystéria úradov a vlády dosiahla takých rozmerov, že i košecký notár Štefan Salath musel pod prísahou prehlásiť, že nie je žid ani položid.

Represálie bolo ešte veľa, mnohí to odsudzovali, niektorí podporovali. Hrozný, v histórii nevidaný strašný koniec je všeobecne známy: koncentračné tábory a milióny mŕtvych.

Prominenti v Ladcoch

Z týchto rokov si pamätajú starší Ladčania ešte jednu udalosť, ktorá vyvolala dosť ruchu. Bol to kurz veliteľov Hlinkovej gardy z okresu Hava. Konal sa 21. - 23. marca 1941 v Ladcoch. Na záver bola slávnosť na ihrisku v Ladcoch, na ktorej prehovoril hlavný veliteľ HG a minister vnútra Alexander Mach. Kurzu, najmä jeho záveru predchádzali mnohé opatrenia, aby zabezpečili čím väčšiu účasť zo širokého okolia. Zaistili prepravu osobným vlakom, slávnostný obed atď. Náklady znášali obce, napr. Košeca 500 Ks, Tunežice 200 Ks, Ladce znášali niektoré vecné náklady.

VOJNA A JEJ NÁSLEDKY

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ POVSTANIE

Rok 1944 bol aj v Ladcoch v znamení príprav na Slovenské národné povstanie. Zostavili zoznam mužov - vojakov v zálohe, s ktorými sa v prípade povstania počítalo. Za predsedu Revolučného národného výboru zvolil ilegálny výbor KSS a ostatné odbojové zložky **Valentína Bednárika**. Vojenskými otázkami bol poverený **Ľudovít Kučera**.

Na základe známej inštrukcie, že povstanie začne armáda, ilegálne vedenie v Ladcoch poslalo dve spojky do Zliechova, kde bola vojenská protiletECKÁ hláska. Na ich požiadanie poslali potom do Zliechova dvoch mínerov bratov Martinákovcov. Za nimi odišla väčšia skupina na čele s Ľudovítom Kučerom.

V Strážovskej vrchovine, teda aj v okolí Zliechova operovali jednotky II. partizánskej brigády Jána Žižku, ktorej velil Teodor Póla. Táto brigáda v počte asi 1500 členov operovala v oblasti od Mojtina po Inovec pri Trenčíne. Zvádzali boje s nemeckou armádou, hlavne so špeciálnou jednotkou Edelweis v okolí Valaskej Belej, Trenčianskych Teplic a Zliechova. Súčasne vykonávali diverzie na komunikáciách na trati Trenčín - Puchov. V priestore Ladce - Hava v čase od 14. septembra 1944 do 19. februára 1945 vybuchli míny osemkrát alebo iným spôsobom prerušili trať a zastavili dopravu.

Z Ladiec a Tunežíc sa v rôznych útvaroch povstaleckej **armády** zúčastnilo desať občanov.

Podľa evidencie Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov bolo z Ladiec a Tunežíc do SNP zapojených 33 občanov.

V boji proti fašistom **položili svoje životy v SNP: Štefan Cibíček, Jozef Horký, Štefan Jánešík, Jozef Martinák, Pavel Martinák, Rudolf Zelík.**

V zahraničnom odboji Rudolf Fatura a Ján Hromka a v koncentračných táboroch Alojz Ištvánik, Jozef Janešík, Leopold Laššo, Emil Vani, Vojtech Lippe, František Stránsky, Jozef Rosina.

Život v obci - jar 1945

Dych vojny bolo cítiť v bežnom živote všade, v Ladcoch i Tunežiciach. Prejavovalo sa to v chovaní ľudí, v starosti o to, čo bude, ako prežijeme. Ani vojnová mašinéria už nešla tak, ako predtým.

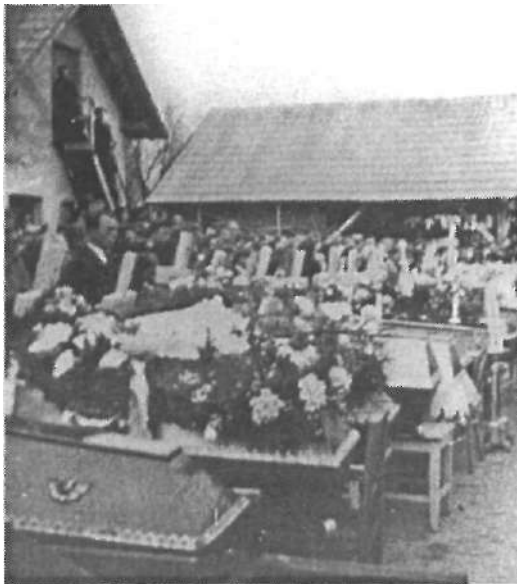
Partizáni prichádzali do dediny po zásoby potravín, nemeckí vojaci - posádka sídlia v škole bola nervózna. Žiaci i naďalej chodia do školy, i keď do provizórií, roľníci vychádzajú do poľí zasieť budúcu úrodu. Obchodníci predávajú to málo tovaru, ktoré možno ešte dostať na prídelové lístky. Aj cementáreň vyrába ďalej cement pre zbytočné pevnosti i pre budúcu obnovu po vojne.

Začiatkom apríla počuť už kanóny zo Zliechova. V Zliechovskej doline sa však front zastavil až do konca apríla. Ladčania ale počuli aj ďalšie výbuchy. To nemeckí špecialisti ochromili chod ladčianskej vodnej elektrárne.

Ladčianska tragédia

Podľa zápisu zo zasadania Okresného súdu v Ilave zo dňa 12. septembra 1945 bol priebeh udalostí najväčšej ladčianskej tragédie nasledovný:

Dňa 14. apríla 1945 zadržali partizáni v Horných Ladcoch dvoch nemeckých vojakov, ktorí išli smerom do lomu cementárne. Nemecké veliteľstvo sa o tom dozvedelo o 16. hodine. Za cementárňou postavili kanóny menšej ráže a začali paľbu na kameňolom. Večer toho istého dňa sústredili väčšie množstvo vojakov, ktorí odišli smerom ku kameňolomu. Všetko prehliadali a na ceste späť, krátko po 20. hodine v Horných Ladcoch zapálili 34 domov.

Pohreb zavraždených Nemcami 16. apríla 1945

že nemeckí vojaci zajatí partizánmi boli zastrelení.

V tom čase na záchranu rukojemníkov veľa urobil páter Ján Hutyr, ako tlmočník a prosebník za ich oslobodenie. Ponúkol dokonca i seba, ako náhradu. To isté urobilo aj 30 sestier z kláštora.

Nemci však boli neoblomní. Páter Hutyr pod rúškom spovede vynášal od zajatých lístky rodinám a bol takto jediným spojením medzi rukojemníkmi a zúfalými rodinami.

Po tom strašnom čine sa jednotka vrátila do Ladiec a ich veliteľ, nadporučík Schoppel vyhlásil, že ak partizáni nevrátia zajatých príslušníkov nemeckej armády, za každého zastrelia 10 občanov Ladiec, dovedna dvadsať.

15. apríla 1945 vzalo päť nemeckých vojakov vládneho komisára Ľudovíta Stacha, aby s nimi išiel hľadať partizánov a dvoch nemeckých vojakov. Potom v Horných Ladcoch každého muža, ktorý išiel okolo zajali. Bolo ich šesťnásť, ďalších štyroch potom odviedli z domov. Nad všetkými veliteľ nemeckej jednotky vyniesol rozsudok smrti, ale vykonanie rozsudku odďaľoval tým, že odkazoval manželkám a príbuzným, aby pôsobili na partizánov a dvoch Nemcov vydali. Potom sa rozchýrilo,

Dňa **16. apríla 1945** dvadsať mužov odvieďli do cementárne, kde 19 z nich príslušníci vojenskej jednotky ADJ 14055 PK DR o 16. hodine 55. minúte pištoľami do tyla **zastreľili**. 80-ročného Ondreja Ráca prepustili.

Po tomto hroznom čine bežali na miesto popravy kláštorne sestry, telá umyli, opatrili, obliekli a uložili do truhiel. Podvážali ich na kláštornom pohrebnom voze a na druhý deň 18. apríla ich pochovali na cintoríne v Ladcoch. Pohrebné obrady vykonal páter Ján Hutyra.

Mená obetí zostanú navždy v pamäti Ladčanov: **Augustín Martinák** (20-ročný), **František Martinák (24)**, **Jozef Kukuliaš (21)**, **Vincent Košťalik (26)**, **Michal Košťalik (56)**, **Vincent Habánek (35)**, **Ján Galanský (52)**, **Alojz Peterka (48)**, **Emil Michalovič (32)**, **Ján Hriadel (50)**, **Emil Dano (16)**, **Vincent Peterka (38)**, **Gregor Kubičina (34)**, **Carmino Alvino (54)**, **Ján Zákopčan (48)**, **František Faturík (23)**, **Augustín Kadlečík (33)**, **Jozef Habán (19)**, **Matej Kališák (56)**

Pomník obetiam druhej svetovej vojny v Ladcoch

Doska na pamäť zavraždeným občanom, umiestnená na administratívnej budove cementárne

Ďalšia nezmyselná tragédia sa odohrala začiatkom decembra 1944 v ladčianskych horách. Pred koncom vojny sa uchýlili tri židovské rodiny do vybudovaných úkrytov. Ľudia z cementárne i obce sa o nich starali, nosili im jedlo a iné potrebné veci.

Začiatkom decembra 1944 ich našli postrieľaných. Vrahovia zabili **Jozefa Findela**, bývalého riaditeľa cementárne, jeho manželku Margitu, ich syna Jána. Zabili aj Ervína Šuleka a Margitu Šulekovú (rodenú Lippeovú) a manželov Freierovcov. Prežila iba malá 9-ročná dcéra Jozefa Findela.

Koncom mája 1945 zatkla bezpečnosť sedem podozrivých. Pre nedostatok dôkazov ich oslobodili, rovnako, ako po druhom zatknutí a súde v roku 1947.

Aj títo postrieľaní občania patria do histórie obce, ako nevinné obete nezmyselnej vojny a ľudskej zloby.

Oslobodenie obce

V našej oblasti operovala a napokon ju aj oslobodila 40. armáda, ktorej velil F.F. Žmačenko. V rámci nej bojovali a postupovali príslušníci 4. rumunskej armády.

Prvé oslobodzujúce jednotky prišli do Ladiec dňa 30. apríla 1945 nadržanom.

Dňa 1. mája prišli ďalší, z ktorých jedna časť sa ubytovala v škole a zdržala sa v obci tri dni. Niektorí ostali do 7. mája, potom školu uvoľnili a mohlo sa začať vyučovanie. A to už bol definitívny mier pre našu obec.

Pamätná tabuľa padlým partizánom na kultúrnom dome

NÁRODNE VÝBORY A ROKY OBNOVY

Prvý Miestny národný výbor

Už 28. marca 1945 sa zišli v byte Jána Ištvaníka ilegálni pracovníci a partizáni. Úlohou stretnutia bolo zvoliť MNV v ilegalite, ktorý by hneď po oslobodení začal pracovať. Z členov KSS, sociálnych demokratov a nestranníkov sa zostavila 12-členná kandidátka.

Valentín Bednárík, prvý predseda MNV v roku 1945

30. apríla 1945 sa zišli opäť a zvolili Miestny národný výbor v zložení: **Valentín Bednárík**, predseda, František Mierny, podpredseda. Členovia: Florián Minárik, Jozef Koyš, Pavel Koyš, Ondrej Fatura, Ján Zelík, Rudolf Král, Jozef Moravec, Ondrej Prekop, Jozef Majbach

Tento výbor potom overili na verejnom zhromaždení občanov dňa **13. mája 1945**. Ďalšia schôdza sa konala **20. mája**, kde národný výbor doplnili o členov Demokratickej strany, ktorá v Ladcoch vznikla práve v tento deň. Do MNV doplnili Jána Koyša, Pavla Petrika, Leopolda Kubeša, Jozefa Hriadela, Antona Rohela a Jána Habánka. Zmenili sa aj čelné funkcie. Predsedom zostal Valentín Bednárík, Ján Koyš sa stal podpredsedom.

14. júla 1945 revolučný Miestny národný výbor zrušili a zvolili riadny MNV. Jeho členmi boli tí istí, ktorí boli zvolení 20. mája.

Neľahké úlohy

Problémov na riešenie bolo v oboch obciach denne dosť. Okrem zásobovania ťažkosti boli s mostami cez kanál, ktoré boli zničené. Roľníci nemohli vyjsť do polí za kanálom. MNV organizoval zbierku pre vyhorelých v Horných Ladcoch a pre pozostalých po zavraždených. Robil sa aj súpis hospodárskych zvierat - výsledok bol žalostný.

V tomto čase sa začína život politizovať. Dedina však drží pospolu, pretože problémy života sú spoločné a treba ich aj spoločne riešiť. Tak je to všade, vrátane spoločenských organizácií, ktoré sa práve v tomto čase začínajú aktivizovať a vznikajú nové.

Volby v máji 1946

Májové voľby mali vyjasniť mnohé otázky v celej republike. Nebolo to inak ani v Ladcoch a Tunežiciach. V čase volieb 26. mája 1946 mali Ladce 1618 obyvateľov, z toho 1092 voličov. Pri voľbách získala **Demokratická strana** 514 hlasov, Komunistická strana 458 hlasov. V takomto pomere boli zvolení poslanci MNV. Okrem toho bol z Ladiec zvolený Anton Rohel do Okresného národného výboru v Ilave, ktorého sa stal predsedom za Demokratickú stranu.

V decembri 1946 zvolili čelných funkcionárov. Predsedom MNV sa stal **Jozef Šulek** (DS), 1. podpredsedom Ján Habánek. Do rady MNV zvolili Jozefa Hriadela, Mareka Janešíka, Jána Cibička, Vincenta Hulca a Jozefa Cibička.

V **Tunežiciach** sa predsedom MNV stal **Jozef Baska**.

Napriek ťažkostiam

V ďalšom období bolo najaktuálnejšou otázkou starosť o potraviny, šatstvo a iné životné potreby. Nebolo jednoduché pomôcť tým, ktorí to najviac potrebovali - vojnovým poškodencom. MNV na tieto otázky vytvoril komisiu.

I napriek takýmto ťažkostiam dokázali už v roku 1947 elektrifikovať Horné Ladce, zariadiť v obci miestny rozhlas a vykonať množstvo práce pre občanov.

Najvýznamnejšou kultúrnou udalosťou tohoto obdobia bola slávnosť **odhalenia pomníka padlým** v druhej svetovej vojne. Odhalenie za účasti významných hostí, medzi nimi povereníka školstva Ladislava Novomeského sa konalo 20. apríla 1946. Autorom sochy je akademický sochár Štefunko.

Akčné výbory

Vo februárových udalostiach 1948 sa aj v Ladcoch a Tunežiciach zostavil Miestny akčný výbor, ktorý mal na určitú dobu nahradiť Miestne národné výbory. V Ladcoch sa jeho predsedom stal Vojtech Barančík a desať ďalších občanov bolo členmi. Dňa 5. apríla v duchu smerníc o akčných výboroch bol rozpustený MNV. V oboch obciach zostavili Dočasnú miestnu správnu komisiu v zložení: Vojtech Barančík (predseda), Pavel Koyš (podpredseda) a ďalších osem členov.

Dňa 30. mája 1948 sa v celom Československu konali voľby do Národného zhromaždenia.

Opäť národné výbory

V ďalších rokoch sa správy obcí znova ujali národné výbory. Riešili aj také otázky, ako pracovné sily a zapojenie žien do pracovného procesu a mnohé iné, ktoré sa z dnešného pohľadu zdajú nepochopiteľné. Neboli to roky ľahké, ale i tak sa podarilo MNV urobiť viacero diel, ktoré pomohli občanom. V roku 1949 urobili reguláciu potokov, rozšírili miestny rozhlas, opravili miestne komunikácie.

V tom istom roku sa zrušilo súkromné podnikanie a zriadil sa tzv. komunálny podnik. Centrom sa stala Dubnica nad Váhom a Hava. V Ladcoch bol vedením poverený Ján Volek. V obci bolo v tom čase (pred zrušením) 32 živnostníkov. Medzi nimi 5 hostincov, 3 stolári, 4 murári, výrobca betónových výrobkov, 4 krajčíri, 3 obchody s potravinami, mäsiar, 2 holičstvá a kaderníctva, obuvník, inštalatér, autodoprava, obchod so železným tovarom i predaj dreveného uhlia. Po zriadení komunálnych služieb niektorí do nich vstúpili, niektorí si našli inú prácu.

Päťdesiate roky

V roku **1951** mala Rada MNV v Ladcoch týchto členov: Pavel **Faturík**, predseda, členovia: Elena Koyšová, Ján Sivoň, Ján Král, Jozef Košťalik, Jozef Hriadel, Ján Volek, Jozef Král.

VTunežiaci bol od roku 1951 až do roku 1960 predsedom MNV **Jozef Mihálik**.

Rok 1953 je plný udalostí. Jednou z tých nepríjemných bola výmena peňazí a vkladov. Súčasne zrušili lístkový systém na potraviny a priemyselný tovar, stanovili sa jednotné maloobchodné ceny.

Na čele Miestneho národného výboru bol **Jozef Petrik**, predseda, Boris Mierny, tajomník a František Fatura, podpredseda.

Jedna kuriozita: zima 1952/1953 bola mimoriadne bohatá na sneh. Veľké množstvo ho napadlo i v máji 1953.

Pavol Faturík, predseda MNV v Ladcoch (1951)

Jozef Mihálik, predseda MNV v Tunežiaci (1951-1960)

Ján Turza, ľavicový funkcionár od r. 1921. Predseda MNV v Ladcoch (1954)

Vincent Hulc, predseda MNV od roku 1955

Znova zmeny

Vo voľbách 16. mája 1954 boli voľby do národných výborov. Po nich vyzeral MNV v Ladcoch takto: **Ján Turza**, predseda, Elena Koyšová, tajomníčka. V rade MNV boli Ján Sivoň, Vincent Zelík, Helena Cibičková.

O rok neskôr pre chorobu odstúpil Ján Turza a na jeho miesto zvolili **Vincenta Hulca**.

MNV musel riešiť veľa zanedbaných otázok, medzi nimi predaj v obchodoch, verejné osvetlenie a pod.

V máji 1955 zbúrali 35 m vysoký komín bývalej pálenice, ktorý dovtedy tvoril dominantu pri vstupe do obce od Púchova.

Impozantná výstavba

Po voľbách v roku 1957 stál na čele obce **Vincent Hulc**, ako predseda, tajomníkom bol Jozef Prekop.

V roku 1959 sa začala nevídaná výstavba bytov, väčšinou v réžii cementárne. Prvých 72 bytov bol začiatok rozmachu v tejto oblasti, ktorý pokračoval počas celých šesťdesiatych, sedemdesiatych a čiastočne i osemdesiatych rokov.

Územná reorganizácia

V roku 1960 sa uskutočňuje na všetkých úrovniach územná reorganizácia. Ladce a Tunežice nie sú už v okrese Hava, ale v okrese Považská Bystrica. Nie sú už ani v kraji Žilina, ale v kraji Banská Bystrica.

V tom istom roku sa predsedom MNV stáva **Ján Volek**, tajomníčkou zostáva Elena Koyšová. V **Tunežiaci** je na čele obce **Ladislav Kvasnica**.

VTunežiaci postavili v rokoch 1957 -1958 dlho očakávanú predajňu potravín. Investorom bola Jednota SD a stavba vyšla na 34 000 korún.

OBDOBIE ROKOV 1961 AŽ 1990

Údaje o tomto období sme vybrali z dôsledne vedenej obecnej kroniky Ladiec, v dobovej výseči rokov 1961 až 1990. Po roku 1948 dominoval v živote obce - tak ako v celej krajine - socializmus a politika komunistickej strany. Svoje ciele a zámery presadzovala prostredníctvom väčšinového zastúpenia funkcionárov v Miestnom národnom výbore Ladiec. Treba objektívne vidieť, že politika komunistickej strany (KSS) sa stretávala s porozumením občanov pre otázky výstavby bytov, zlepšovania zdravotníctva, sociálnych služieb, poľnohospodárstva, životného prostredia a celkového zveľaďovania obce. Na druhej strane sa však dostávala do rozporu v otázkach náboženského čítania, kádrového systému, rozvoja drobných služieb a remesiel. Komunistická strana spolu so zväzom žien zohrali rozhodujúcu úlohu pri zakladaní Jednotného roľníckeho družstva a neskôr aj pri jeho rozšírení na celooobecné. Okrem Dedinskej, neskôr Základnej organizácie KSS v Ladcoch fungovali Závodná organizácia KSS Považskej cementárne, ZO KSS Základnej školy, Materskej školy a Odborného učilišťa. Uznesenia týchto organizácií boli prenášané na funkcionárov MNV, ktorí zabezpečovali ich plnenia v Ladcoch i Tunežiciach. Z týchto skutočností sa formovalo tridsaťročné obdobie premien, ktoré v nasledujúcich riadkoch popisujeme v chronologickom slede plnenia plánov a predsavzatí Miestneho národného výboru.

V r. 1961 bol predsedom MNV **Ján Volek** a tajomníčkou Elena Koyšová. Rada MNV zápasila s viacerými problémami v otázkach poľnohospodárstva a zásobovania obyvateľstva potravinami, najmä mäsom. Preto bola v obci vymenovaná spotrebiteľská rada a vzniklo viac tzv. občianskych výborov s akčným poslaním a výbor ľudovej kontroly. V Tunežiciach bol v tomto roku predsedom MNV Ladislav Kvasnica.

Ján Volek, predseda a definitívny odchod z Ladiec očakávaný s nádejami občanov, *MNV v Ladcoch* že sa tento stav zmení k lepšiemu. Zo zápisov tohto roka vyberáme aj údaj o extrémnom počasi 26. apríla, keď okolité vrchy zapadli snehom.

V r. 1963 sa funkcie predsedu MNV Ján Volek vzdal a jeho miesto zaujal **Milan Majerík**. Podporil myšlienku vydávania obecného časopisu Ladecké zvesti, ktorých redaktorom sa stal učiteľ ZDS Branislav Lipták. Ich prvé číslo bolo vytlačené v cementárni. V tomto roku sa mali stať Ladce aj strediskovou obcou, avšak neboli splnené podmienky bezprašnosti, preto krajský hygienik návrh na zriadenie strediskovej obce zamietol.

V r. 1964 sa 14. júna konali voľby do zastupiteľských orgánov obce. 30 poslancov zvolilo za predsedu MNV opäť **Milana Majeríka**, za podpredsedu Jozef Petrika a za tajomníčku **Elenu Koyšovú**. Pri príležitosti 20. výročia Slovenského národného povstania udelil prezident "Partizánskej obci Ladce" Rad červenej hviezdy za mimoriadnu odbojovú činnosť a za osobitné zásluhy o Slovenské národné povstanie. MNV prevzal do svojej správy byty Vodnej elektrárne Ladce, vedúcim domovej správy bol vtedy Rudolf Košťaliak. V **Tunežiciach** sa vo voľbách stal predsedom MNV **Jozef Rožník**.

Milan Majerík, predseda MNV v Ladcoch

Jozef Rožník, predseda MNV v Tureči

covej, Marte Bielikovej, Štefánii Ďurišovej, Gabriele Removej a Emílii Zákopčanovej. V tomto roku obec Ladce realizovala aj družbu s českou dedinou Štěkeň v strakonickom okrese, ktorej zástupcovia navštívili Ladce v decembri.

Nové bytovky v Ladcoch

Vznik novej ulice

dovtedy zavedené nebolo. V marci bolo, napriek nesúhlasu MNV, zrušené v obci zdravotné stredisko. V septembri rokovali rady MNV Ladiec a Tureč o zlúčení oboch obcí. Zástupcovia Tureč však s fúziou nesúhlasili.

V r. 1965 bol v Tureči vybudovaný nadjazd ponad železnicu, čo významne prispelo k bezpečnosti dopravy a rampový prejazd cez koľaje bol zrušený. MNV Ladce realizoval viacero úprav obecných chodníkov a ciest a začal zamestnávať aj vlastného cestára. Domová správa obhospodaruje už 21 budov so 153 bytmi. Vo sviatok Medzinárodného dňa žien (MDŽ), udelil MNV "Čestný odznak materstva" Márii Kľavňovej, Márii Rá-

V r. 1966 bol prijatý výhľadový plán rozvoja obce. Jeho príprave prebehla podrobná analýza stavu najdôležitejších oblastí života. V Ladcoch žilo vtedy 2168 obyvateľov, z toho žien 1091. Počas roka sa narodilo 37 detí a zomrelo 13 občanov. Obec spolu s cementárňou, JRD, školstvom atď. poskytovala 760 pracovných príležitostí, z iných obcí do Ladiec dochádzalo do práce 308 osôb a z Ladiec denne cestovalo do iných dedín a miest 368 ľudí. Vo výhľadovom pláne je zakotvená aj úloha budovania vodovodu z Pružiny do Dubnice a z neho majú byť napojené aj Ladce. Park prešiel do správy Osobitnej učňovskej školy.

V r. 1967 bola v Horných Ladcoch dokončená veľká požiarňa nádrž s priamym prítokom vody z Lúčkovského potoka. Slúžila súčasne aj ako kúpalisko, hoci nespĺňala hygienické kritériá. Ďalej bolo v Ladcoch rozšírené verejné osvetlenie do častí, kde

Dramatický rok 1968 neobišiel ani Ladce a Tunežice. Občania s mnohými propagovanými politickými zmenami súhlasili, no vo viacerých nemali jasno. Aktivita MNV, jeho komisií i viacerých záujmových organizácií v tomto smere bola veľmi vysoká.

V r. 1969 bol občanmi s uspokojením prijatý zákon o Československej federácii, ako čiastočné naplnenie slovenských požiadaviek zrovnoprávnenia Čechov a Slovákov v rámci republiky. Boli zriadené obvodné úrady, pre Ladce v Košeci, avšak Ladčania s tým nesúhlasili. Navrhovali takýto úrad zriadiť v Ilave. VTunežiciach sa v tomto roku rekonštruovalo klasické verejné osvetlenie na výbojkové, bola vybudovaná cesta k Váhu a nová autobusová zastávka. Aj do Horných Ladiec sa rekonštruovala cesta v hodnote 600.000 korún, na čo prispeli Štátne cesty n.p., Okresná správa komunikácií a cementáreň. Verejné osvetlenie bolo rekonštruované na neónové aj v Ladcoch, podobne miestny rozhlas a započalo sa s výstavbou nových ciest v zastavovacej časti obce. Po prvý raz sa v Ladcoch konala oslava 1. mája pre občanov obidvoch obcí. Bol to výsledok politického kvasenia rokov 1968 - 69. Osláv sa zúčastnilo veľké množstvo ľudí, značne prevyšujúce počet ľudí každoročne odchádzajúci na oslavy v Ilave. Politická aktivita Miestnych národných výborov poklesla.

Oslavy 1. mája sa v Ladcoch konali aj v r. 1970, ale potom ich okresné orgány zrušili. Predsedom MNV sa stal **Ing. Emil Záhradník**. V septembri bol dobudovaný a skolaudovaný dom smútku, postavený z iniciatívy MNV a občanov. 1. decembra sa v celej republike uskutočnilo sčítanie obyvateľstva. Vyplynulo z neho, že v Ladcoch žilo v tom čase 655 robotníkov, 61 družstevníkov a 292 ostatných zamestnancov. V 593 bytoch žilo 2216 obyvateľov.

V dňoch 26. a 27. novembra 1971 sa uskutočnili voľby do zastupiteľských zborov všetkých stupňov. Občania v Ladcoch zvolili 27 členný MNV. Predsedom sa stal opäť **Ing. Emil Záhradník**, podpredsedom Ladislav Černota a tajomníkom **Rudolf Galanský**. V Tunežiciach zvolili za predsedu opäť **Jozefa Rožníka**.

V r. 1972 bola snaha zbaviť sa formalizmu uplynulého obdobia, preto sa spoločenským organizáciám v obci prideliť konkrétné úlohy pri zveľaďovaní Ladiec. V júni bol v rámci volieb do Okresných národných výborov vybraný nový poslanec (po smrti Gejzu Škrabáka) Jozef Rožník.

V r. 1973 bolo započaté s rekonštrukciou budovy bývalej materskej školy na budovu Miestneho národného výboru. Súčasne sa pripravovala stavba domu služieb.

Rok 1974 priniesol rozšírenie niektorých služieb obyvateľstvu v rámci Okresného priemyselného podniku. MNV *Ing. Emil Záhradník*, zakúpil projekty na vodovod Ladce - Tunežice - Podhorie. *predseda MNV v Ladcoch* K významným stavbám patrí aj rekonštrukcia miestneho rozhlasu, asfaltovne, niektorých komunikácií a dokončenie prestavby bývalého obecného domu na predajňu OBUV.

V r. 1975 bolo dané v Ladcoch do užívania 40 bytových jednotiek cementárne, 6 byt. jednotiek JRD a 6 jednotiek školstva. V rámci príprav na výstavbu vodovodu MNV požiadal o zaradenie tejto stavby do investícií.

Rok 1976 je rokom nových volieb do zastupiteľských zborov. Boli 22. a 23. októbra. Je to aj rok **zlúčenia Ladiec s Tunežicami**. Na prvom zasadnutí poslancov bol za predsedu zvolený **František Zelík**, za podpredsedu František Česko a za tajomníka **Miloš Košina**.

V nasledujúcom roku 1977 je výstavba vodovodu v štádiu prípravy projektu a ONV v Považskej Bystrici rozhodol o jej realizácii až v r. 1979. Kopili sa problémy aj v zastaralej obchodnej sieti. Domová správa bola delimitovaná do Ilavy, kde sa sústre-

Bytová výstavba v Horných Ladcoch

ďovalo riadenie a údržba bytov pre celý obvod. Byty cementárne a bytovej správy v Ladcoch boli vybavené teplovodom.

V r. 1978 realizovala cementárne výstavbu čističky vôd v ústí Lúčkovského potoka do kanála hydroelektrárne. Koncom roka bol do užívania odovzdaný aj Dom služieb v Ladcoch a započalo sa s výstavbou ďalšej bytovky pre učiteľov.

Enormná zima v r. 1979 spôsobila energetickú krízu, čo motivovalo kompetent-

ných funkcionárov posunúť čas, aby sa úradovanie a vyučovanie v školách začínalo až za svetla. Schôdze organizácií sa z tohto dôvodu končili ešte pred úplným zotmením a vypínalo sa i verejné osvetlenie.

Problém s energiou zostal aj v r. 1980, preto boli pre ladčianske organizácie stanovené limity odberu elektriny. Prekročeniu limitu hrozila pokuta. Sčítanie ľudu, domov a bytov v tomto roku ukázalo, že v Ladcoch žije 2851 obyvateľov, z toho v Tunežiciach 526 a v Horných Ladcoch 290. Evidovalo sa 1013 bytov, z čoho 118 v Horných Ladcoch a 191 v Tunežiciach.

František Zelík, predseda MNV v Ladcoch

Volieb 5. a 6. júna 1981 sa v Ladcoch zúčastnilo 1903 občanov, ktorí zvolili 27 členný Miestny národný výbor. Predsedom sa stal opäť **František Zelík**, podpredsedom František Česko a tajomníkom **Ján Suchár**. Na verejných zhromaždeniach boli zvolené občianske výbory, ktorých predsedom v Ladcoch sa stal Ladislav Nagy a v Tunežiciach Jozef Rožník.

Rok 1982 by sme mohli charakterizovať ako rok dokončovania stavieb predajní OTEX, DROGÉRIE (z bývalej čerpacej stanice) čistiacej stanice, klubu mládeže. Obec sa pripravovala na plynofikáciu a preloženie skládky domového odpadu z Luhu k Váhu.

V nasledujúcom r. 1983 vypracoval MNV perspektívny plán rozvoja obce do r. 1990. Najviac kritiky znášala stále neuspokojivo vybavená obchodná sieť a veľká prašnosť cementárne.

Vr. 1984 vyčistila Melioračná správa Slatinský potok a vybavila ho aj opornými múrmi od Základnej školy po dom M. Cahela. Príjmy a výdavky obce sa pohybovali na úrovni 1,200.000 korún. Najviac finančných prostriedkov odčerpali školy.

Prioritou roka 1985 bola stavba vodovodu (pôvodne ONV odložená z r. 1977 na rok 1979). Bola schválená projekčná úloha, vydané územné rozhodnutie a schválené vyňatie pôdy z pôdneho fondu. Stredoslovenské kanalizácie dodali obci projektovú dokumentáciu, ktorá stavebné práce riešila už celkom konkrétne.

V r. 1986 sa buduje vodojem ako prvá stavba vodovodu. Podobne sa pracuje aj na skládke domového odpadu na výmere 4,5 ha a stanovujú sa pravidlá jej používania. Drobné prevádzkárne MNV boli reorganizované a súčasne boli pre ne zakúpené aj

*Rudolf Galanský,
predseda MNV v Ladcoch*

vozidlá a mechanizmy. Vo voľbách do zastupiteľských orgánov 23. a 24. mája bolo zvolené 27 poslancov, ktorí si vybrali za predsedu MNV **Rudolfa Galanského**, za podpredsedu Ladislava Černotu a za tajomníka **Juraja Letku**.

V r. 1987 bolo započaté aj s plynifikáciou, na čo Ladčania už dlhšie čakali. Podnik Plynárne Žilina najskôr budoval regulačnú stanicu a potom aj rozvody potrubí plynu až k jednotlivým obydliam občanov.

V r. 1988 boli navrhnuté a aj schválené nové názvy ulíc. Okrem jedinej sú všetky pomenované po známych slovenských dejateľoch a spisovateľoch. MNV rieši aj problémy s domovým odpadom, pretože napriek vybudovanej skládke, vznikali tzv. "divoké skládky" a smetné nádoby boli nedostatočne využívané. Pokročila aj výstavba vodovodu, prívod vody bol realizovaný po vodojem a rozvod v Horných Ladcoch. V rámci plynifikácie zaviedli plyn do domácností na ulici Ľudovíta Štúra a ďalších, v celkovej dĺžke 1500 m.

V máji 1989 sa konali doplňovacie voľby do Federálneho zhromaždenia a voliči mali možnosť prvýkrát si vybrať z dvoch kandidátov. V tomto mesiaci bola dokončená aj **rekonštrukcia a prístavba kultúrneho domu**, v rámci ktorých boli vymenené vodoinštalácie, podlahy a strechy, čo prispelo k modernizácii budovy. Prístavbou sa získali nové priestory slúžiace na zhromažďovanie sa občanov, klubovú činnosť, rodinné oslavy, reštauračné služby atď. Výkurovanie objektu tuhým palivom bolo nahradené parným vykurovaním so zdrojom tepla v cementárni. Tieto náročné úlohy na modernizácii kultúrneho stánku v Ladcoch finančne zabezpečila cementáreň šiestimi miliónmi korún.

Dom služieb v Ladcoch

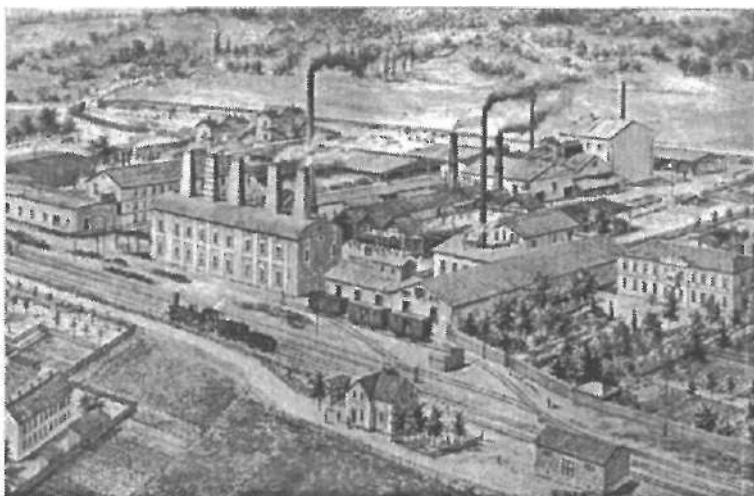
CEMENTÁREŇ - NEODMYSLITEĽNÁ SUCAST OBCE

Vznik cementárne

Adolf Schenk von Lédecz, viedenský bankár slovinského pôvodu so zmyslom pre podnikanie a obchod vystihol potrebu cementu pre rozvíjajúci sa priemysel na sklonku 19. storočia. Na konci osemdesiatych rokov dal preskúmať vápenec vyskytujúci sa vo vrchu Butkov na jeho panstve v Ladcoch. Množstvo a kvalita tejto suroviny ho utvrdili v zámere postaviť v Ladcoch **cementáreň**.

Dňa **25. júna 1889** sa začína výstavba a po 230 dňoch, dňa **9. februára 1990** začali výrobu. Bol to prvý cement vyrobený modernou technológiou v Hornom Uhorsku, teda na **Slovensku**. Nová firma niesla názov "LÉDECZER PORTLAND - ZEMENT FABRIK DES ADOLF VON SCHENK - LÉDECZ".

Cementáreň v Ladcoch v roku 1900

Náklady na výstavbu boli vysoké - 941 414 zlatých. Ladecký cement bol pomerne lacný, pretože odpadli náklady na dovoz z Nemecka, či dokonca z Anglicka. Používal sa v celom Rakúsko-Uhorsku. Spomenieme iba niektoré stavby: pevnosti v Krakove, mosty v Púchove i v Šarišskej župe, pri výstavbe kanalizácie vo Viedni, železnice v Novohrade, železiarní v Třinci a inde.

Po smrti Adolfa Schenka sa často menili majitelia. Prvá zmena je v roku 1896, kedy je majiteľkou Jeanette Schenková (manželka), syn Róbert a dcéra grófká Valentína Ausbergová. V roku 1906 sa ako majitelia uvádzajú iba poslední menovaní.

Podstatná zmena nastáva v roku 1911, kedy sa novým majiteľom stáva "Zolnauer Zement und Kalkfabrik - Aktiengesellschaft" (Žilinská účastinárska spoločnosť na výrobu cementu a vápna). Nový majiteľ prevzal akcie na 100 % - 8000 kusov, z ktorých každá mala hodnotu 200 korún. Celková cena za cementáreň bola 1 167 000 korún.

Výroba cementu rýchlo rástla. Už v roku 1890 vyrobili 2300 ton a o rok neskôršie 25000 ton.

V roku 1895 zamestnávala cementáreň asi 500 zamestnancov. Boli to zväčša robotníci a maloroľníci z Ladiec, Tunežíc, Beluše, Hlože, Podhoria, Nozdrovíc a Košece. Odborníkov si povolal Schenk z Rakúska a Nemecka a odborných robotníkov zo Slovenska a Poľska. Cudzí robotníci boli ubytovaní v 52 bytoch pre ženatých a slobodní vo veľkých ubytovacích priestoroch, akejsi slobodárni. Kolónie, kde boli robotníci ubytovaní postavili v rokoch 1890 a 1895, súčasne s kantínou (dnešný LAHOZ), kde vedúci Kaufmann predával potraviny a bolo tam aj pohostinstvo.

Technológia výroby

Postup výroby a celá technológia sa podstatne líšil od dnešnej. Líšila sa nielen technickou úrovňou, ale najmä náročnosťou na ľudskú prácu. Surovina sa ťažila hneď od začiatku v lome Butkov, ved' práve preň Schenk postavil cementáreň v Ladcoch. V roku 1895 dodával lom 200 až 250 ton suroviny za deň. Vtom čase už bol rozsiahly: meral 720 metrov na dĺžku, široký bol 136 m a vysoký 45 metrov. Vápenec sa dopravoval 110 metrov dlhou zväžnicou a potom úzkokoľajkou do závodu, asi dva kilometre.

V lome sa tvrdo pracovalo. Dvaja chlapi museli naložiť 12 vozíkov kameňa, ktorý neskôr natíkli do veľkosti hlavy. Z lomu púšťali vozíky tak, že chlapi na nich stáli a brzдили. Po rovine a potom aj späť ťahali vozíky kone -jeden kôň dva vozíky. Prvým vedúcim lomu bol A. Sontág. Býval v dome blízko železnice, kde mal aj krčmu. Neskôršie sa tam nasťahoval Weill, ktorý si krčmu ponechal.

V surovinových mlynoch mleli pomocou mlynských kameňov. Namáhavá a veľmi ťažká bola hlavne práca na peciach. Vápenec a slieň sa najskôr zbavili vlhkosti v 12 tuneloch sušiacej pece alebo v parných sušiarňach. Pomer vápenca a slieňu určovalo už vtedy laboratórium. Materiál sa drvil v dvoch drvičoch, potom sa dopravil valčekovými dopravníkmi do mlynice na surovinu. Takto získané melivo sa uskladňovalo ako surovinová múčka v zásobníkoch. Pomocou elevátora sa potom múčka presunula do dvoch miešacích šnekov, tam sa navlhčila a ako plastická masa prešla do lisov. Tu sa za deň vylisovalo 6000 kusov dva a pol kilograma ťažkých tehál. Tehly sa potom sušili v tuneloch a v etážových peciach vypaľovali na slinok.

Už v rokoch 1908 - 1919 sa v Ladcoch robili pokusy s automatickou výrobou v Schneiderovej šachtovke. Pokusy sa robili pod vedením Ing. Alberta Hauenschilda ml. Podarilo sa mu dosiahnuť na tú dobu pozoruhodného výkonu 30 - 40 ton slinku za deň.

Počet pecí postupne narastal podľa odbytu a požiadaviek trhu. V roku 1896 ich bolo šesť.

Na skladovanie cementu sa používali tzv. boxy, ktoré pojali asi 10 000 ton cementu. Nakládka cementu išla priamo do železničných vagónov. Podľa prania zákazníka sa cement balil do vriec po 50 kilogramoch alebo do drevených sudov po 50, 100, 180 alebo 200 kilogramov. Na zhotovovanie sudov mali vlastnú dielňu, ktorá napr. v roku 1896 vyrobila 700 takých sudov.

Pracovné pomery

Pracovné pomery boli také, ako vo všetkých vtedajších priemyslových podnikoch. Dvanásťhodinová pracovná doba bola od 6. hodiny ráno do 18. hodiny s hodinovou prestávkou na obed. Ochranných prostriedkov nebolo, iba to, čo si každý priniesol so sebou. V kameňolome sa pracovalo iba vo dne a to 8 - 10 skupín po dvaja. Pri peci pracovali štyria chlapi.

Zachovali sa normy a zárobky niektorých profesií, ale i cien tovaru v deväťdesiatych rokoch 19. storočia. Niektoré z nich: Pri peci zarobili 1 zlatku za dvanásťhodinovú pracovnú smenu. Tí, ktorí vozili kameň 1 zlatý, mlynári 1,5 zlatky. V lome Butkov sa pracovalo "na akord" a zarobili 1,20 - 1,30 zlatky.

Vedúci závodu, ktorý prijal svojich ľudí zo Slovinska a Poľska sa im zaručil, že zarobia 5 zlatých denne, byt, petrolej a drevo zadarmo. Sľub dodržal. Zaujímavé sú aj niektoré platy vedenia. Technický riaditeľ zarábal 830 korún (415 zlatých) na mesiac, hospodársky riaditeľ 550 a úradníci 240 - 280 korún mesačne. Majstri okolo 70 a robotníci 45 - 50 korún.

Keď ste prišli do niektorého obchodu v Ladcoch, tak ste dostali 1 kg najlepšej múky za 12 grajciarov a chlebovej múky - 85 kg vrece za 7 zlatých. Kilogram cukru bol za 30 grajciarov, soľ za 12. Pol litra petroleja na svietenie vyšlo na 8 - 10 grajciarov. Šaty pre muža - modráky boli za 2,50 zlatých, letné "cajchové" 3 - 4 zlatky, lepšie šaty až 15 zlatých.

Po prvej svetovej vojne

Výroba cementu pokračovala aj cez celú prvú svetovú vojnu. V rokoch 1913-1918 vyrobili 178 tisíc ton cementu, ktorý bol vo väčšine využívaný na stavbu pevností. Len malá časť sa dostala na nevojeniskú výstavbu.

Roky po vojne sú rokmi rozmachu cementárne po všetkých stránkach. Pokračujú ďalej pokusy s vývojom automatickej šachtovky. Obnovil ich Dr. Bockisch a po ňom Ing. Andrej Bereczki, ktorého šachtové pece dosiahli denný výkon 80 ton.

V roku 1920 sa uzatvárajú prvé kolektívne zmluvy medzi zamestnávateľom a zamestnancami, za ktorých vystupoval Zväz robotníctva chemického (skupina Ladce). Po prvýkrát sa v Ladcoch objavujú pojmy, ako rodinné prídavky, dovolenka.

V tomto roku organizovala ľavicová sociálna demokracia v cementárni tzv. decembrový štrajk, ktorého sa zúčastnilo 270 robotníkov pod vedením štrajkového výboru na čele ktorého stáli Štefan Bazala, Anton Rohel, Ján Turza, František Bostelle, Jozef Wszelaki a ďalší. Po štrajku bolo 11 robotníkov obvinených a odsúdených na Župnom súde v Trenčíne.

Významné medzníky

V roku 1924 organizovali odbory v cementárni mzdový štrajk, z ktorého síce vyšli víťazne - mzdy sa neznížili, ale stávka mala opäť dohru pri súde.

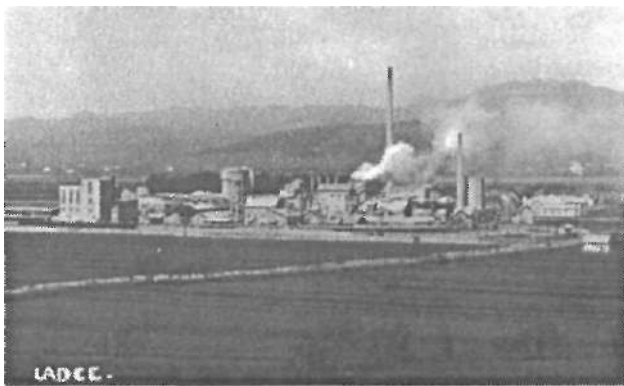
V roku 1927 postavili zväžnu reťazovú dráhu, ktorú potom v roku 1929 prestavali na lanovú zväžnu dráhu.

V roku 1927 začali pracovať podľa nového pracovného poriadku. Kategorizácia zamestnaní v cementárni podľa tohoto poriadku bola takáto: podkopník, skalák, topič, strojník, mazač, mleč, vypaľovač, zámočník, kováč, sústružník, mosadzník, stolár, tesár, remenár, elektrikár, klampiar, murár, pomocný robotník, nádeník, dozorca. Podľa tohoto poriadku sa pracovalo 8 hodín na tri smeny. Výplata bola každú sobotu za prácu od piatku rána do štvrtku večera. Fajčenie bolo v celom závode prísne zakázané.

V roku 1930 okolo 1000 robotníkov stavalo cementáreň na výrobu hlinitanového cementu. V roku 1933 v tomto závode začali vyrábať cement značky BAUXIMENT.

Tieto roky sú charakterizované aj organizačnými zmenami, fúziami spoločností, ktoré vlastnili cementárne. V roku 1929 sa na základe toho mení i názov na "Slovenské továrne na portlandský cement Lietavská Lúčka - Ladce, účastinárska spoločnosť".

V tridsiatych rokoch výroba cementu v Ladcoch nikdy neprekročila 100 000 ton. Najviac vyrobili v roku 1935 (93 418 ton), najmenej v roku 1933 (39 tisíc ton). Najnižšia je teda výroba v rokoch hospodárskej krízy i napriek tomu, že sa v okolí stavajú významné stavby, ako vodná elektrárňa Ladce a cesty. Niektoré výkyvy sú však reálne spojené s prestavbou závodu, zavádzaním nových technológií i tým, že závod "bauxitka" neprosperoval, pretože výroba bola drahá a z toho vyplývala vysoká cena na trhu.

Cementáreň na konci tridsiatych rokov

Drastické zníženie výroby postihlo cementáreň počas 2. svetovej vojny. Veľký záujem nemeckých bánk o cementárne Ladce a Lietavská Lúčka vedenia týchto závodov odrazili a založili skupinu Slovcement. Následky boli kruté: zastavenie vývozu do Nemecka a do krajín Nemcami ovládanými. Po porážke nemeckých armád pri Stalingrade potreba cementu na výstavbu pev-

ností bola veľká a výroba v Ladcoch stúpila až na 100 000 ton v roku 1943.

Ladecká cementáreň už pred prvou svetovou vojnou a najmä po nej bola technologicky na vysokej úrovni. Vystriedalo sa tu veľa významných odborníkov európskeho významu. Ing. Albert Hauenschild, Dr. Andrej Bokisch, Ing. Andrej Bereczki, Schneider, Szomodi, Gottlieb, prof. Figuš a najmä Anton Koch, jeden z najväčších odborníkov na šachtové pece v Európe.

*JUDr. Vojtech Varhaník,
riaditeľ cementárne*

Po skončení druhej svetovej vojny Ladecká cementáreň ako prvá na Slovensku začína vyrábať cement už v júli 1945. Riaditeľom cementárne bol vtedy **JUDr. Vojtech Varhaník**.

V roku 1950 mení cementáreň názov na Slovenské cementárne a vápenky, n.p., Cementáreň Ladce. V ďalších rokoch nasleduje výstavba mnohých nových zariadení. Nový, tzv. Stupavský mlyn, dielne, driiareň, nové silá, ale najmä lanovka, ktorá pri doprave suroviny z lomu nahradila pôvodnú úzkokolejnú železničku. V tom istom roku sa v cementárni začína vyrábať vápno. V roku 1952 sa riaditeľom cementárne stal **Teofil Haršáni**.

Šesťdesiate roky

Od roku 1961 sa začína realizovať myšlienka rekonštrukcie cementárne v Ladcoch. Bola v takom rozsahu, že možno hovoriť o výstavbe úplne nového závodu. Pôvodný zámer technológie na šesť šachtových pecí sa zmenil na **rotačnú pec**.

Hlavným dodávateľom bola Stavindustria v Bratislave, dodávateľom technológie Pferovské strojárny a mnoho ďalších i zahraničných firiem.

Ťažký bol najmä rok 1968. Starý závod musel naďalej vyrábať a nový bol vo finiši výstavby. Slávnostné otvorenie - zapálenie v peci sa konalo 5. februára 1969, výstavba niektorých zariadení však pokračovala ďalej. Po celý čas výstavby, od roku 1962 bol riaditeľom cementárne opäť **JUDr. Vojtech Varhaník**. Po skončení výstavby na jeho miesto nastúpil **Ing. Ján Bačinský**.

*Výstavba dopravníka suroviny
z lomu do cementárne*

Hlavné udalosti vo výstavbe

Po prvýkrát prekročili projektovanú výrobnú kapacitu v roku 1972 - 555 000 ton cementu. V roku 1974 602 000 ton a v roku 1977 dokonca 616 tisíc.

V roku 1973 sa riaditeľom cementárne stal **Ing. Ladislav Bulík**, v roku 1977 ho vystriedal **Ing. František Strakovič** a toho v roku 1988 **Ing. Oldřich Kebísek**.

V roku 1974 začali stavať opravovňu vozňov Raj, ktorá po zmenách v priestoroch i technológiách pracuje dodnes.

Najväčšie organizačné zmeny nastali v roku 1978, kedy sa od Ladiec odčlenila vápenka v Žiranoch. K cementárni Ladce, ako podniku prideliť Cementáreň Lietavská Lúčka ako závod.

*Ing. František Bulík,
riaditeľ cementárne*

V roku 1982 sa v rotačnej peci prvýkrát začali spaľovať opotrebované pneumatiky. V tom istom čase sa v Belušských Slatinách buduje Pioniersky tábor.

Ďalšia modernizácia sa uskutočňuje v roku 1988, kedy plynofikovali rotačnú pec. I rok 1989 je rokom mnohých zlepšení technického rázu, hlavne v lome Butkov.

Rok 1989 je rokom storočnice cementárne, ktorú dôstojne oslávili nielen cementári, ale i všetci občania Ladiec, Tunežíc a ďalších obcí, ktorým fabrika po desať-ročia dávala obživu.

Oslavy mali slávnostný i pracovný ráz. Usporiadali sa rôzne súťaže v rámci podnikov CEVA, kultúrne programy i vedecké sympózia. Medzi hosťami nechýbali ani ministri, zástupcovia všetkých závodov - cementárni na Slovensku i rodák z Ladiec, významný slovenský básnik Pavel Koyš, ktorý pri tejto príležitosti venoval cementárom v celej histórii tejto fabriky svoju báseň.

Rotačná pec pred dokončením

MUŽNÍ MUŽI

(Ladeckým cementárom k storočnici)

*Cement sa láme zo skaly.
Láme sa, drví v tvrdohlavom mlyne
predtým ako sa zakalí.
Čas cementu ako čas človeka plynie.*

*Cement sa dvíha z ohňa, tuhne v plameni,
predtým ako magnezitom spája vesmír.
Cement je ako človek väčšmi pevný ako znavený,
od poslednej molekuly presný.*

*Cement ako sivá hmota mozgová
veky dozrieval, kým dostal chlapské dlane.
Iba mužní muži lámu skalú odznova,
bez rečí ju pália odhodlane.*

*Cement stvoril človeka pre seba,
do ciev svojich spoľahlivých múrov.
Lebo ak raz v zemi pevne nesedia,
prasknú pod zlým dychom mrazov, búrok.*

*Zo stavbárskych rúk sa zdvihnú vežiaky,
detipritúlia si biele školy, jasle.
Cement sviští v autostrádach k diaľkam bežiacich.
Rozpadli sa bez cementu ríše zašlé.*

*Čas je prísny. Vždycky vedno s nami pokročí.
Nezvrátajme sa my v Čase starom.
Na mestá, čo potomkom sa zaskvú v novom storočí,
pripíme, rozzvoníme srdcia.*

Železobetónová sláva cementárom!

Privatizácia

Už v roku 1992 predložilo vedenie podniku privatizačný projekt. Medzitým sa rokovalo s viacerými zahraničnými firmami - záujemcami o Považskú cementáreň. Ministerstvo hospodárstva SR rozhodlo, že podnik bude zaradený do verejnej súťaže. Záujem bol veľký. Lákadlom bola najmä kvalita vyrábaného cementu, rovnomernosť výroby a vysoký export. V ďalšom období sa situácia spolitizovala a tým aj skomplikovala. Nasleduje vypracovávanie ďalších privatizačných projektov, množstvo rokovaní s potencionálnymi záujemcami, zástupcami Fondu národného majetku, ministerstvami.

Dôležitým medzníkom je 30. september 1994, keď cementáreň prestáva byť štátnym podnikom a stáva sa akciovou spoločnosťou. Na čele predstavenstva je **Ing. Oldrich Kebísek**, potom **Ing. Anton Barcik**, generálny riaditeľ.

Ešte predtým, v novembri 1993 vznikla a.s. Portlandcement ako obchodná spoločnosť.

Významným bolo mimoriadne valné zhromaždenie v decembri 1995, kedy sa stanovili zásady ďalšej hospodárskej politiky podniku.

V roku 1997 akcie Považskej cementárne vlastnili Portlandcement a.s. 69,24 %, Taxconnenta, s.r.o. Bratislava 20 %, obe spoločnosti 76 % Reštitučný fond 3 % (akcie zmenili majiteľa na Stavemat, s.r.o. Bratislava), Fond národného majetku 4 % (prešlo na Obchod s cennými papiermi).

V roku 1999 sa uskutočnil vstup firmy BERGER HOLDING GmbH do Považskej cementárne. Táto firma v Passau v Nemecku patrí k renomovaným stavebným firmám. Podnik bol založený v roku 1905 a zaoberá sa zemnými i podzemnými stavebnými prácami, prepravovaním betónových zmesí a výrobou cementu.

V roku 2000 bolo percentuálne zastúpenie majiteľov akcií: Berger Holding GmbH 72 %, Lafarge betón, s.r. Bratislava 27 %, drobní akcionári 1 %.

Vedenie akciovej spoločnosti Považská cementáreň bolo v roku 2001 nasledovné:

Ing. Anton Barcik, generálny riaditeľ

Ing. Ľubomír Martinka, obchodný riaditeľ

Ing. Jozef Mikušinec, výrobo-technický riaditeľ

Ing. Mária Kebísková, ekonomická riaditeľka

Ing. Pavel Martaus, riaditeľ kvality a stratégie

Ing. Peter Šumaj, personálny riaditeľ

V predstavenstve boli Ing. Anton Barcik, ako predseda predstavenstva a členovia: Johannes Berger, Erwin Gessl, Ing. Ľubomír Martinka, Ing. Jozef Mikušinec, Ing. Mária Kebísková.

V dozornej rade Franz Wallner, predseda dozornej rady, Ing. Pavel Martaus, podpredseda, Anton Malovec, člen.

Nové výrobné aktivity

Po roku 1992 dokončili modernizáciu lomového hospodárstva, ekologizáciu výroby, technické vybavenie spojov, úpravu železničnej vlečky, rekonštrukciu cementovej mlynice a paletizačnú linku.

Kvalita cementu sa ukázala ako rozhodujúci ukazovateľ pri predaji. Prešli na novú európsku kvalitatívnu normu a vyrábali nové vysokoštandardné cementy. Z nových výrobkov zaujal na trhu Lanová a Lasuflex.

Od roku 1998 do spoločnosti Považské cementárne, a.s. patrí spoločnosť LADCE BETÓN s.r.o. Bratislava - výroba betónových zmesí s rozvozom betónu.

Predaj a export

Po roku 1990 značne poklesol odbyt cementu na domácom trhu. Pozornosť sa obrátila na vývoz do zahraničia, kde z Ladiec len za rok 1992 vyviezli cement za 233 miliónov korún. I v ďalších rokoch, napriek enormnému zdraženiu dopravy sa vyváža ďalej do Nemecka, Českej republiky, Rakúska, Maďarska a Švajčiarska. V roku 1997 udelili Považskej cementárni, a.s. ocenenie "Najlepší exportér roku 1997 Slovenskej republiky". V roku 1999 ocenili cementárske výrobky z Ladiec cenou "GRAND PRJK SLOVÁK GOLD".

Na prelome storočia sa v cementárni doslova lámu rekordy vo výrobe slinku i cementu. V roku 2001 výroba prekročila doterajšie výkony, keď vyrobili 670 000 ton. Stalo sa už tradíciou, že predajú všetko, čo vyrobila.

Obchodná politika cementárne je trvalé proexportná. Na trhoch v zahraničí umiestňujú viac ako 80 % produkcie, pričom najväčším odberateľom je strategický partner Berger Holding GmbH Passau.

S rastom výroby a predaja sa zvýšilo aj imanie podniku a rast vykazovali aj ďalšie ekonomické ukazovatele.

Modernizácia

V novembri 2001 osadili základný kameň výstavby uhoľného hospodárstva, čím sa začal investičný program na ďalšie roky. Odštartovali najrozsiahlejšiu etapu modernizácie a rekonštrukcie cementárne. Hodnota celej akcie sa pohybuje v sume 1 a pol miliardy korún.

Modernizácia cementárne v roku 2001

Modernizácia smeruje k rozšíreniu celého areálu cementárne za účasti domácich i zahraničných dodávateľov. Na jeseň 2001 sa začali práce na budovaní uhoľného hospodárstva. Jeho vybudovaním sa cementáreň zaraďuje medzi výrobcov, ktorí majú plne vybudovanú palivovú základňu primárnych i alternatívnych palív.

Medzi ďalšie aktivity v modernizácii patrí nová dopravná linka, homogenizačné silo, zlepšená ťažobná technika v lome, nová surovinová mlynica, modernizácia baliarne a expedícia, rekonštrukcia elektroenergetiky a vodného hospodárstva.

Vplyv na ovzdušie

V roku 2001 zrekonštruovali niektoré odprašovacie zariadenia. Zatiaľ najväčším činom v tejto oblasti bolo inštalovanie elektrofiltra za chladičom slinku. Veľmi drahá stavba prispela k podstatnému zníženiu prašnosti v Ladcoch a okolí oproti roku 1991 na 7 % tejto hodnoty v roku 2001.

Od októbra 2001 začali v rotačnej peci spaľovať mäsokostné múčky a odpadne živočíšne tuky. Medzi občanmi to spôsobilo dosť ruchu a obáv. Vedenie Považskej cementárne, a.s. vyvinulo veľa úsilia, aby vysvetlili zbytočnosť takýchto obáv.

Dostatočne dlho trvajúce skúšky a skúsenosti zo zahraničia dokázali, že obavy nie sú na mieste.

Ladecká cementáreň je súčasťou obce. Vždy ňou bola a zrejme aj bude. Bez nej si nevieme predstaviť nielen istotu zamestnania, slušných zárobkov, ale i pomoci, ktorú poskytuje školám, organizáciám, inštitúciám, obci. Ladecká cementáreň bola úspešná aj v minulosti. Pravda, parametre výkonov i posudzovania boli trochu iné. Jedno však zostalo: úspešnosť fabriky znamenala zamestnanosť, sociálnu istotu a životnú úroveň mnohých občanov Ladiec a okolia.

Pokiaľ ide o samotnú cementáreň, jej výrobné úspechy na 110. výročí založenia tohoto podniku to trochu filozoficky, ale výstižne povedal terajší člen predstavenstva Považskej cementárne, a.s. Ervin Gessel: "Starý pioniersky duch sa nikdy nestratil. Vôľa vyrábať kvalitný cement nebola nikdy zlomená. Ba práve naopak. Portlandský cement z Ladiec je špičkový európsky produkt. A my od Bergera sme hrdí, že ako spoločníci budeme môcť prispieť k tomu, aby tak bolo aj v budúcnosti. Aspoň dovtedy, kým sa nedozvieme, čo vlastne svet v jeho najhlbšej podstate drží pokope. Pokiaľ ide o betón je táto otázka už dávno zodpovedaná: ladčiansky cement!"

ŽELEZNICA A POŠTA V LADCOCH

História železničnej trate cez Ladce sa začína už v roku 1874, kedy odovzdali do prevádzky parnú železniciu z Bratislavy do Nového Mesta nad Váhom a v roku 1878 do Trenčína.

V roku 1882 vymeriavali trasu železnice na úseku Trenčín (Istebník) - Žilina. V roku 1882 a 1883 vykupovali pozemky (2 zlaté za štvorcovú sľahu) a v roku 1883 začali výkopové práce. Zamestnanie tu našli stovky občanov z obcí okolo budúcej železnice. Platy boli na tú dobu dobré - 8 šestákov denne. Hneď sa stavala aj koľaj a ešte v ten istý rok, teda v roku **1883 sa na trati Trenčín - Žilina pohol prvý vlak.**

V roku 1909 celú trať zdvojkolažnili, čím sa doprava nielen zrýchlila, ale sa stala aj bezpečnejšou.

Železničná stanica

Zaujímavým vývojom prešla železničná stanica v Ladcoch. V roku 1889 to bola iba zastávka a nákladisko vozňových zásielok cementárne. Tu sa nakladali sudy a vrecia s cementom, účtovať dopravné sa však chodilo na železničnú stanicu v Beluši. O rok neskôr si zamestnanci cementárne vymohli, aby zastávka Ladce bola aj účtovným miestom.

Železničnou stanicou sa Ladce stali až v roku 1912. Ustanovil

Lokomotíva zo začiatku 20. storočia

sa staničný úrad a vykonávali sa práce na rozšírení stanice. Zriadili kancelárie a čakáreň, prebudovali koľajisko. Práce prerušila prvá svetová vojna, dokončili ich až v roku 1919. Prednostom od roku 1917 bol **Rudolf Lukovinyi** až do roku 1932, kedy ho vystriedal **Anton Szomolányi**.

K zásadnej prestavbe stanice pristúpilo riaditeľstvo železníc v roku 1935, keď bolo treba získať miesto pre najnovšie technické zabezpečovacie zariadenie. Prestavba stála takmer pol milióna vtedajších korún.

Druhá svetová vojna, najmä jej záver neobišiel ani železničnú stanicu Ladce. Dňa 28. apríla 1945 (podľa záznamov železničnej stanice) zasiahla delostrelecká paľba aj stanicu Ladce. Na druhý deň železničiari prerušili službu - vlaky prestali premávať. Špeciálne jednotky nemeckej armády zničili koľaje a vyhodili do vzduchu výhybky. Odvliekli semaforey a telegrafický prístroj. Ostatné zariadenia zachránili za mestnanci.

Prednostom stanice v štyridsiatych rokoch bol **Andreášsky** a od roku 1948 **Emil Balažoviech**.

Zásluhou obetavej práce železničiarov a desiatok dobrovoľných pracovníkov dňa **18. mája 1945** obnovili dopravu na úseku Ladce - Hava.

V roku 1945 bola preprava na železnici značne znížená, ale od roku 1946 sa počet vlakov postupne zvyšuje. Podobne je to aj v ďalších rokoch a v roku 1959 sa už signalizuje značná preťaženosť trate. Sú to roky, kedy sa časť prepravy ľudí i tovarov prenáša na automobilovú dopravu.

V roku 1959 sa stal náčelníkom železničnej stanice v Ladcoch **Viktor Cahel**, v roku 1970 **Štefan Jánošík** a od roku 1986 **Pavol Fatura**.

Pokračuje preťaženosť trate, najmä nákladnou dopravou.

Prevratné zmeny

V roku 1988 **elektrifikovali** železničnú trať na trase Bratislava - Puchov. Vyžiadalo si to nielen montáž elektrickej trakcie, ale aj prebudovanie zvrškov trate, výmenu a obnovu koľají. Tieto rozsiahle práce robili pracovníci Železničného staviteľstva Bratislava - Traťová dištancia Trenčín a frekventanti Vojenského učilišťa Valašské Meziříčí.

Dňa 2. februára 1988 vypravili zvláštny vlak s hosťami a pracovníkmi pri výstavbe trate. Moderná elektrifikovaná trať bola otvorená.

Dopravná intenzita

Stojí za zmienku, ako sa zvýšila dopravná intenzita na elektrifikovanej trati. Napr. v roku 1990 nákladka v Ladcoch bola 507 tisíc ton. V Ladcoch len do Nemecka a Maďarska naložili 1548 vozňových jednotiek. V ďalších rokoch sa nákladka pohybuje okolo 70 000 ton. V roku 2000 naložili 8 338 vozňov, vyložili 3 978 vozňov. Cez stanicu prešlo 17 580 vlakov nákladnej prepravy a 21 703 vlakov s cestujúcimi.

Rok 2001 znamená organizačné zmeny a niektoré technické opatrenia. Na prechode cez trať do cementárne položili tzv. gumokov a urobili ďalšie vyvolané stavebné úpravy celkom za 5 000 000 Sk. Na technickej úprave sa podieľali Považská cementáreň, a.s. a Železnice SR.

V tomto roku sa prepravná činnosť oddelila od Železničnej spoločnosti, a.s. Správa nákladnej prepravy sa premiestnila do Trenčianskej Teplej a Správa osobnej prepravy do Púchova. Druhou firmou sa stali Železnice SR, ktoré sú správcom dráhy a železničných zariadení.

POŠTA VLÁDCOCH

Okolo roku 1870 sa chodilo pre poštu do Košece. Obecný úrad v Ladcoch už v roku 1872 na to prijal osobitného sluhu, ktorý každé dva dni nosil poštové zásielky z Košece.

Poštový úrad v **Ladcoch** zriadili v roku **1890**. Vplyv na to určite mala začínajúca cementáreň, cudzí robotníci a rastúca obec. Ladčianska pošta mala dlho svoje priestory na železničnej stanici a určitý čas aj v cementárni. V roku 1912 sa obecne zastupiteľstvo uznáša i vytvára podmienky na presťahovanie pošty priamo do obce. V tom istom roku dávajú návrh na zriadenie telefónnej centrály

Terajší poštový úrad v Ladcoch

v Ladcoch a v roku 1913 sa už buduje telefónne vedenie pre účastníkov.

V roku 1934 bol v obci Tunežice menovaný prvý obecný listonoš, ktorý každý druhý deň nosil poštu z Ladiec do Tunežíc.

Pošta v Ladcoch vykonáva dnes mnohé služby občanom, podnikom a inštitúciám. Vykazuje vysoké mesačné výkony v manipulácii s balíkmi, listami, účtami, poštovými poukážkami atď. V ladčianskej pošte funguje pobočka Poštovej banky, služby firme Kodak, predaj novín a časopisov, žrebov a pod. Pošta, ktorej vedúcou je už viac rokov Marta Uričková zamestnáva pracovníčku pri priehradke a tri doručovateľky.

NAJSTARŠIE VODNE DIELO A ELEKTRÁREŇ

Na Slovensku sa ako prvé významné dielo tohto druhu začala projektovať a stavať **vodná elektráreň v Ladcoch**, ktorá mala využiť hydroenergetický potenciál Váhu na úseku Ladce - Tunežice. Projektanti sa po mnohých návrhoch rozhodli pre tzv. kanálový systém.

Vodné dielo muselo okrem energetického využitia zabezpečiť aj iné požiadavky. Bol to najmä odtok veľkých vôd Váhu, plavba plôtí, prechod štrku, ťah rýb a plavba 1000 - tonových lodí.

Generálnym projektantom vodného diela bolo Ministerstvo dopravy a verejných prác v Prahe, hlavným inžinierom projektu Ing. Belousov, investorom Krajinský úrad v Bratislave a dodávateľom Konsorcium súkromných firiem **Lanna - Kruliš**.

Výstavba začala v **júni 1932** výkupom pozemkov, výstavbou príjazdových ciest k hatí a elektrárni a výstavbou dvoch obytných domov.

Na 1. stavebnom úseku sa začali práce v auguste 1932 a ukončili v roku 1934. To bol úsek hať v Dolných Kočkovciach.

Na 2. stavebnom úseku (prívodový a odpadový kanál) sa začalo v septembri 1933 a ukončilo v roku 1935. Pracovalo sa vo dne i v noci. Presunuli 2 300 000 kubických

Idyla na Váhu pred výstavbou hydrocentrály

regulačného zariadenia hate (Dolné Kočkovce) je voda privádzaná **prívodným kanálom** do elektrárne. Jeho dĺžka je 5 945 metrov.

Odpadový kanál odvádza vodu vytekajúcu z turbíny vodnej elektrárne. V čase výstavby bol zaústený do koryta Váhu pri Tunežiciach. Po výstavbe elektrárne v Ilave (od 1940) sa toto zaústenie zrušilo a odpadový kanál sa pripojil k prívodnému kanálu pre elektrárňu v Ilave. Dĺžka odpadového kanála je 2,2 km a šírka na dne 8 metrov.

Po výstavbe v elektrárni inštalovali dve Kaplanove turbíny. Každá mala výkon 7 500 kW. Inštalovaný výkon elektrárne bol 13,8 MW, dosiahli však až 15 MW.

Plťová komora

Plťová komora mala svoje opodstatnenie. Až do roku 1945 sa cez ňu plavili plte z Oravy, Liptova i Kysúc. Podľa pozorovania a záznamov sa v rokoch 1926 -1929 prepravilo na Váhu 15 535 plťí s celkovým objemom okolo 200 000 kubíkov dreva. Najväčšia "plťoplavba" bola v roku 1912, kedy sa preplavilo 11 376 plťí. Plte bývali asi 6,5 metra široké a dĺžka dosahovala až 30 metrov.

Cez plťovú komoru po výstavbe elektrárne najviac plťí sa prepravilo v roku 1941 -181. Na začiatku, hneď po výstavbe v rokoch 1936 - 1937 iba 25 plťí. Po porušení hate na konci vojny nebola už plavba plťí nikdy obnovená.

Stavitelia

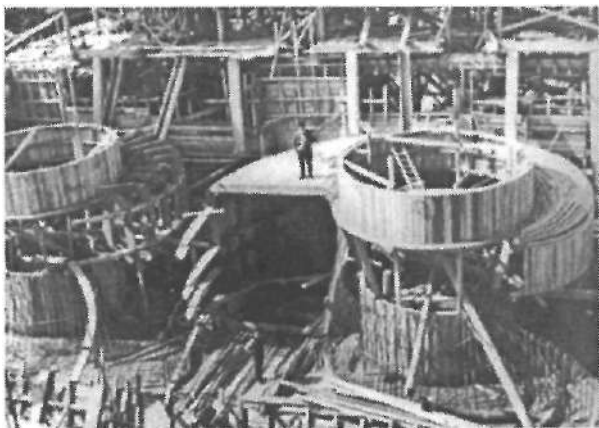
Stavbu hate, prívodného a odpadového kanála vykonali firmy Ing. Jachýmek z Brna, Ing. Kruliš z Prahy, bratia Redlichovci z Brna, firmy Vagner a Ing. Šula z Bratislavy. Zemné, betonárske a murárske práce na elektrárni vykonávala firma Lanna a spol. z Bratislavy. Stroje a železné konštrukcie boli od firmy ČKD, generátory a rozvodne z Plzne.

metrov zeminy a štrku, z toho na násyp jeden milión dvesto tisíc kubíkov.

Na 3. stavebnom úseku (hydrocentrála, plťová komora, rozvodná) sa začalo v septembri 1934 a ukončilo v roku 1935. Práce uzavreli montážou elektrického zariadenia v roku 1936.

Parametre

Využívaný úsek Váhu od Púchova po Tunežice je dlhý **11,2** km so spádom 14,57 m. Od re-

Stavba elektrárne

Zástupcom investora, teda Krajinského úradu v Bratislave bol **Ing. František Smrček**. V ďalších rokoch patril medzi najvýznamnejších staviteľov vodných diel na Slovensku. Narodil sa v Prahe 14. novembra 1891. V roku 1920 nastúpil ako inžinier do služieb štátu. V roku 1932 nastúpil, ako vedúci na stavbu elektrárne v Ladkoch. Ing. František Smrček toto dielo dokumentoval aj knižne. V čase výstavby a mnoho rokov i po nej býval v bytovkách hydrocentrály v Ladkoch. Od roku 1940 viedol výstavbu elektrárne v Ilave a od roku 1949 - 1956 stavbu priehrady v Nosiciach (Priehrada mládeže). František Smrček zomrel 11. novembra 1959 pri plnení pracovných povinností.

Na stavbe diela v Ladkoch odpracovali robotníci 1 294 303 pracovných smien. Najväčší počet robotníkov pracoval v roku 1935-1 850 a v roku 1936 až 2 200.

Ing. František Smrček, vedúci výstavby hydrocentrály (uprostred)

Uvedenie do prevádzky

Výstavba bola ukončená 19. novembra 1935. Aby mrazy nepoškodili betónové tesnenie, napustili kanál vodou. Po dosiahnutí maximálnej hladiny (258,9 metra n.m.) kanál vypustili. Po prehliadke a odstránení chybných miest kanál definitívne napustili dňa 20. júna 1936.

Dokončené dielo (1936)

Prvý agregát uviedli do prevádzky **15. októbra 1936** a **druhý 15. novembra 1936**.

Nájomníkom sa stali Spojené elektrárne severozápadného Slovenska, úč. spol. v Žiline. Prvým správcom bol **Ing. Emil Launer**.

Zničené a obnovené vodné dielo

Vojna neušetrila ani vodné dielo v Ladkoch. Ustupujúca nemecká armáda demolovala veľkú časť hate a stavby. Krátko po oslobodení, medzi 1. a 8. májom sa podarilo provízorne uviesť elektrárňu do prevádzky tým, že demolovaná hať vzdala hladinu vody. Pred nacistami skryli náhradné súčiastky, ktoré potom namontovali a stroje spustili. Neskôr sa podarilo strojníkovi Bartolomejovi Tvrdeму nájsť pri Prahe debnu s demontovanými súčiastkami, ktoré potom veľmi komplikovane dostali do Ladiec.

V septembri 1945 začala Štátna stavebná správa v Ilave rekonštrukčné práce na celej elektrárni. Začali rozoberaním oceľovej konštrukcie a potom pracovali na stavebnej časti objektu. 30. októbra 1947 bola ukončená hrubá stavba hate a **25. mája 1949** aj montáž strojového zariadenia.

Ďalšie roky

Ďalšie roky sú rokmi intenzívnej výroby elektrickej energie i mnohých technických zlepšení, úprav a organizačných zmien.

Vedenie podniku bolo dlho v Trenčíne. V roku 1977 ho premenovali z Považských elektrární, n.p. na Vodné elektrárne k.p. Trenčín. To prinieslo zmenu v jednotlivých elektrárnach. V závode Dubnica nad Váhom boli začlenené elektrárne Hava, Ladce, Dubnica a Trenčín. V roku 1988 sa podnik premenoval na Slovenské energetické podniky a v roku 1990 na Slovenský energetický podnik, Vodné elektrárne Trenčín, odštepny závod (Ladce).

V roku 1995 je plný názov vodnej elektrárne: Slovenské elektrárne, a.s., Vodné elektrárne Trenčín, závod Dubnica nad Váhom, **výrobia Vodná elektráreň Ladce.**

V posledných rokoch sa občanov Ladiec bytostne týkala rekonštrukcia a čistiace práce na odpadovom kanáli v rokoch 1967 a 1968. Pracovníci dodávateľských firiem vymenili obloženie, zabezpečili tesnenia a iné práce, ktoré trvali dovedna 18 mesiacov. Čistenie kanála malo nepríjemný dopad na občanov. Z mnohých studní sa stratila voda a do niektorých sa nevrátila ani po napustení kanála.

Počas letného a jesenného obdobia 1992 kanál opäť vypúšťali. Začalo sa 11. júla 1992 (trvalo 3 dni) a znova ho napustili 12. novembra (trvanie 4 dni). Vo vodnej elektrárni prerušenie prevádzky využili na veľké opravy a rekonštrukcie. Náročné práce stáli okolo 20 miliónov korún.

Aj ďalšie roky až do roku 2001 sa venujú zavedeniu nových technológií, strojového zariadenia a tým skvalitneniu výroby. V roku 1996 je to oprava rozvodne, v roku 1998 čistička dažďových a zaolejovaných vôd a nový pojazdný výtokový žeriav. V roku 1999 robia rekonštrukcie na zvýšenie prietoku vody zo 75, m³/s. na 90 m³/s. a zvýšenie inštalovaného výkonu.

Ďalšie opatrenia sme zaznamenali aj v rokoch 2000 - 2001. Ladčianska vodná elektráreň už nieje iba najstaršou na Slovensku, ale patrí medzi najmodernejšie a najvýkonnejšie.

ODVIATE ČASOM

Koniec idyly na Váhu

Generácie žijúce v súčasnej dobe si už vôbec nevedia predstaviť, aké idylické časy sme prežívali v našom detstve, keď sme sa mohli hrať pri Váhu. A to i napriek tomu, že sme museli žiť o poznanie skromnejšie, ako žijú deti dnes.

Náš starý Váh bol v minulosti pánom svojho riečiska, najmä ak sa v ňom z akéhokoli dôvodu zvýšila vodná hladina. Počas malého či primeraného prietoku vody nám deťom poskytoval dostatok radosti z kúpania a chytania rybičiek spod kameňov, len tak, prosť do ruky.

V niektorých oddelených jazierkach bolo veľmi príjemné kúpanie v slnkom prehriate vode, ktorá ani za najväčších horúčav nevyschla, lebo cez štrkové vrstvy boli priehlbne napájané vodou z Váhu.

Časť jazierok sa zmenila na močiare, veľký raj žiab. Z dlhých snúrok žabích vajčiek sa liahli žubrienky, budúce žabky a žaby. Tie sa živili larvami komárov vyvíjajúcich sa v vode.

A tie večerné žabie koncerty?! Tie sú už nenávratne preč.

Na okraji chotárnej časti Šefranice bola v minulosti na spevnenom brehu vysadená skupina asi tridsiatich vrb. Poniže nich, celkom blízko pri vode, sa svojou záludnosťou "vyhrážal" po dlhé roky stály vodný vír, nazývaný "úton". Ak sa do neho náhodou dostal húsato, voda ho stiahla a bolo po ňom.

Toto miesto neskôr upravili tak, že ho zaviezli zeminou z výkopu odpadového kanála. Na budovanie moderného objektu doplatila aj vrbina, i ona musela zo scenérie Váhu zmiznúť. Jej drevnú hmotu zakúpili rumunskíkorytkári, ktorí sa v Ladcoch zjavili celkom neočakávane. Drevo vrúb ručne spracovali na korytá i menšie korytka, vahany a iné kuchynské predmety. Haluzami a trieskami vrúb kúríli na ohňoch pod kotlíkmi, v ktorých manželky Rumunov varili skromné jedlo. Keď prácu skončili, zostali na mieste starej vrbiny iba holé pne.

Doteraz s obdivom spomínam na zručnosť rumunských korytárov.

Vít'azoslav Kalus

BLUDÁR VÁH

(povešť)

V skromnej drevenej chalúpke na okraji Ladiec žili dva chudobní bratia. Občas zarobili dáky grajciar, keď prevádzali pocestných na opačný breh rieky v člnе. Raz, takto pred sobotným večerom, u nich zaklopal stavec a riekol:

- Šuhajci, potreboval by som previezť cez rieku. Peniaze nemám, ale keď ma cez vodu preplahočíte, vyzradím vám tajomstvo, ktoré bude stáť za to!

Zdal sa im akýsi podivný a možno práve to ich k činu pohlo. Na brehu Váhu všetci traja nasadli do člna a mladí bratia sa chopili vesel. Ale div divúci, museli poriadne napnúť svalstvo, aby sa z miesta pohli. Kropaje potu sa im len tak liali dolu tvármi, kým cez rieku preveslovali na druhú stranu. Tam im stavec povedal:

- Viem že ste chudobní ako kostolné myši, a preto, ale i za vašu ochotu, sa vám odmením cennou radou. Na dne vodného ramena, v ktorom priväzujete svoj čln, je veľký poklad. Odstráňte vodu zo zátoky a bohatstvo bude vaše.

Stavec sa potom z člna pobral a čoskoro zmizol vo večernej tme. To čo počuli im nedalo zaspáť. Ale ako vodu z ramena rieky odstrániť? Hoci to bolo takmer nemožné, pustili sa do roboty. Rozhodli sa breh zátoky prekopať a vodu vypustiť. Lenže čoskoro pochopili, že im na to sily nevystačia. Starší z bratov zúfalo vydýchol:

- Iste by to stálo za to, keby nám, hneď čo i diabol, pomohol! V tú chvíľu to nad nimi zafičalo a pred ich očami sa zjavilo poriadne čertisko. A vraj, darmo oni túto vodu vysúšajú, ten poklad je na inom mieste. Keď čertovi pomôžu, keď sa nechajú zapriahnuť do pluha, ktorým on musí krajinu orať, urobia úžitok jemu i sebe.

Nuž museli byť dvaja bratia pokladom posadnutí, keď sa nechali čertovi zlákať. Ej, orali tí, orali, ale ako?! Za nimi ostávala brázda hlboká na štyri siahly a voda Váhu sa do nej len tak valila. Orali kľukato, sem i tam, len aby niekde vyorali poklad. Blúdili s čertovským pluhom i s čertom a menili riečisko na nepoznanie. Až sa tak utáhali, že pred pluhom aj dušu vypustili.

Od tých čias rieka netiekla priamo, ale sa kľukatila sem i ta, čo ľudia nazvali blúdením a rieku neskôr nazvali Bludárom. Asi ju preto v niektorých starých písmach nájdeme označenú ako "vagabundus" - blúdiaci. Pre dnešné časy zostal ten kratší názov. Vag, čiže Váh.

Milan Húževka

POLNOHOSPODÁRSTVO

O stave poľnohospodárstva a problémoch našich roľníkov sme sa už zmieňovali v predchádzajúcich kapitolách. Teraz budeme hovoriť o zásadnom prelome v poľnohospodárstve, jeho prechode na veľkovýrobu, starostiach, radoostiach, úspechoch i pádoch tohoto ťažko skúšaného sektoru hospodárstva.

JEDNOTNÉ ROĽNÍCKE DRUŽSTVO

V obci Ladce založili jedno z prvých roľníckych družstiev v kraji. Jeho zrod nebol ľahký, ani jednoduchý. Ani metódy získavania roľníkov nebolo možno pokladať za agitáciu, aspoň nie vždy a všade. Do snahy založiť družstvá na slovenských dedinách zapojili rôzne orgány a organizácie, masy ľudí.

V roku 1949 sa v Ladcoch usporiadalo viacero zhromaždení roľníkov, na ktorých vysvetľovali zákon o JRD a výhody spoločného hospodárenia. Začala sa konkrétna agitácia na založenie Jednotného roľníckeho družstva v Ladcoch.

Panoval názor, že najskôr treba presvedčiť ženy, pretože práve tie znášajú najväčšiu ťarchu prác vo vtedajšom roľníckom stave. Preto sa okrem MNV, KSS, pracovníkov cementárne najviac agitácie ujala Živena - Slovenský zväz žien.

Vyvrcholením bolo zhromaždenie asi 40 občanov dňa 26. marca 1950, kde zvolili desaťčlenný prípravný výbor na čele s **Elenou Koyšovou**. Hneď po tejto schôdzi sa do JRD prihlásilo 11 žien s 15 hektármi pôdy. Za začiatok založenie JRD možno pokladať **zhromaždenie 9. júna 1950**. Na ňom zvolili správu družstva na čele s **Jánom Uričkom**, ako predsedom a Elenou Koyšovou, podpredsedníčkou a ďalších sedem členov výboru. Zvolili dozorný výbor na čele s Ľudovítom Bakošom a podpredsedníčkou Antóniou Minárikovou.

V roku 1951 zvolili nové predstavenstvo, v ktorom nastali niektoré zmeny. Hlavným bodom rokovania bol však prechod z II. na III. typ JRD, adaptácie maštale s takmer tristotisícovým nákladom. V novembri toho istého roku presvedčovali niektorí funkcionári družstevníkov, aby zostali na druhom type. Bol to doslova boj názorov a treba povedať, že išlo o kardinálnu otázku. V decembri 1951 sústredili kravy do adaptovanej maštale a o to vlastne išlo.

Na konci roka 1951 hospodáril družstvo na 170 hektároch poľnohospodárskej pôdy, z toho 51 hektároch ornej.

V nasledujúcom roku nastali zmeny vo vedení družstva. Podpredsedom sa stal František Fatura. Prijali ďalších členov s pôdou, ale i tak bolo v JRD zo 176 členov iba 38 výkonných roľníkov. V tomto období si zaobstarali niektoré mechanizmy, medzi nimi prvú elektrickú dojičku. Adaptovali ošipáreň pre 100 kusov a začali chovať sliepky.

10. októbra 1952 odhlasovali prechod na III. typ JRD. V ďalšom roku začali prácu organizovať v pracovných skupinách: v živočíšnej bol vedúcim Ján Uriček, v rast-

Ján Uriček, prvý predseda JRD v Ladcoch

Elena Koyšová, jedna z iniciátorov založenia JRD v Ladcoch a jej podpredsedníčka

linnej výrobe Terézia Cibičková. Z radov členov JRD vyčiarkli všetkých, ktorí na JRD nepracovali a ponechali iba výkonných roľníkov. Druhým závažným rozhodnutím bolo pridelenie záhumienok 15 družstevníkom.

V tomto roku sa stáva podpredsedníčkou JRD Ladce **Elena Koyšová**. Pracovná jednotka dosiahla 11,30 korún a naturálie, čo bol dvojnásobok oproti roku predchádzajúcemu.

Prvá žatva na JRD Ladce

O dva roky neskôr - v roku 1955 konštatovali, že hospodárenie sa zlepšilo (pracovná jednotka 16,80 Kčs), ale nespĺnili plánované stavy dobytka i ošípaných. Uspokojivá bola situácia v stave objektov. Dokončili kurín, mostnú váhu, senník, mŕčovú jamu, hnojisko, ovčín-všetko v hodnote 200 000 Kčs.

Rok 1956 bol doteraz najúspešnejší. Zvýšili sa náklady na hektár pôdy, ale mimoriadne vysoké výnosy a niektoré iné príjmy dovolili vykazať pracovnú jednotku 40 korún, najvyššiu v Žilinskom kraji.

Napriek týmto výsledkom najväčším negatívom, ktoré neumožňovalo naplno rozvinúť veľkovýrobu bol fakt, že **JRD** so svojimi 69 hektármi ornej pôdy patrilo medzi najmenšie v okrese Hava.

Nábor ďalších členov

Zima 1957 - 1958 bola v znamení snahy rozšíriť rady družstevníkov a založiť **celoobecné družstvo**. Intenzívna agitácia, vedená KSS, sa začala v októbri a skončila založením celoobecného družstva v roku 1958. Agitácie sa zúčastňovali pracovníci cementárne, MNV, učitelia, pracovníci zo ZTS, ZVS Dubnica nad Váhom i samotní družstevníci. Bola to úmorná a často konfliktná práca s používaním argumentov i administratívnych tlakov. Niekoľkokrát denne sa vysielali rozhlasové relácie, vydávali dedinské noviny Hlas Ladiec. **Vo februári 1958** vstúpili do družstva všetci výkonní roľníci v obci a tým bolo celoobecné JRD v Ladcoch založené. Potom nasledovalo sústredenie všetkého dobytka, ošípaných i koni. Dostavali hydináreň pre 500 nosníc, začal sa stavať krávin T-117, adaptovali päť maštali. **JRD** v Ladcoch malo po roku 1958 456 hektárov poľnohospodárskej pôdy, z toho 240 ornej a 84 hektárov záhumienok. Značne sa znížili náklady na výrobu a zvýšili príjmy.

JEDNOTNÉ ROĽNÍCKE DRUŽSTVO V TUNEŽICIACH

Po predchádzajúcej viacročnej agitácii zišli sa 18. februára 1958 na ustanovujúcej členskej schôdzi členovia novozaloženého Jednotného roľníckeho družstva v **Tunežiciach**. Začali hospodáriť na výmere 140 hektárov, z čoho bolo 100 hektárov ornej pôdy.

Prvým predsedom sa stal **Emil Koiš**. Ťažkosti, ktoré zákonite prišli v začiatkoch družstva pomáhali prekonávať organizácie požiarnikov, športovcov, žien i mnohých pracovníkov zo závodov, najmä z Dubnice a miestneho kameňolomu.

ZLÚČENIE JRD

Dňa 28. januára 1961 sa v kultúrnom dome Ladce konala zlučovacia schôdza, na ktorej sa spojili **JRD** Košeca, **JRD** Nozdrovica, **JRD** Tunežice, **JRD** Ladce, **JRD** Hava, **JRD** Košecké Podhradie. Na schôdzi rozhodli, že nové družstvo ponesie názov **Jednotné roľnícke družstvo 1. máj** so sídlom v Košeci.

V prvej správe družstva boli Emanuel Majtán ako predseda, **Jozef Skalka**, zástupca predsedu. V správe mali zastúpenie všetky spojené družstvá.

Nové družstvo malo v decembri roku 1961 celkom 2034 hektárov poľnohospodárskej pôdy, z toho 1084 ornej, 245 lúk a 62 hektárov pasienkov. V celom komplexe 870 záhumienkárov vlastnilo 305 hektárov.

Prvý dožinkový veniec, najstarší členovia družstva

V roku 1963 sa zmenilo vedenie družstva. Na čelo zvolili Jozefa Skalku. Je to obdobie, kedy sa riešili mnohé problémy organizácie, nedostatku v krmovinovej základni z vlastných zdrojov, stagnácia vo zvyšovaní stavov hospodárskych zvierat. V niektorých výrobných strediskách nebola spokojnosť s výškou pracovnej jednotky (16 Ks).

Ladčianske výrobné stredisko si v šesťdesiatych rokoch počínalo uspokojivo. V rôznych hospodárskych ukazovateľoch sa pohybovalo v priemere alebo na popredných miestach.

V prvej polovici šesťdesiatych rokov bol vedúcim výrobného strediska v Ladcoch **Jozef Porubčan**. Bol vedúcim aj v roku 1967, kedy malo stredisko i celé družstvo najlepšie výsledky v dovtedajšej histórii. Členmi vedenia strediska boli Jozef Štefanec, zootechnik, Michal Košťalik, skladník, agrónóm Vincent Eliáš a ekonómka V. Martináková.

Žatva kombajnom za cementárňou

V roku 1968 prišiel nový vedúci strediska **Ing. Ivan Porubčan**. Pod jeho vedením

stredisko zvädza boj najmä o vyššie hektárové výnosy. Dá sa to i keď pomaly sa hektárové výnosy šplhajú z 30 q postupne nad 40 i 50 q z hektára. Podobná situácia je v celom družstevnom komplexe. Zárobky sa zvýšili na 25 Kčs za pracovnú jednotku. I tak sa však nevyrovnali priemerným zárobkom pracujúcich v priemysle.

V roku 1973 sa JRD 1. máj rozšírilo o roľníkov z Iliavky a Malého Košeckého Podhradia s ktorými "pribudlo" 250 hektárov poľnohospodárskej pôdy.

V roku 1976 sa zmenilo vedenie výrobného strediska. Odišiel Ing. Ivan Porubčan a do Ladiec sa vrátil z Tunežíc Jozef Porubčan.

O rok neskôr - v roku 1977 pribudli do JRD Košeca ďalší roľníci z Hornej Poruby, Kopca a Štátnych majetkov Hava. Výmera pôdy vtedy už bola 3 085 hektárov.

V roku 1982 sa zmenili vedúci funkcionári JRD 1. máj. Na výročnej schôdzi zvolili predsedu **Stanislava Kvasnicu** a za podpredsedu Jozefa Porubčana.

V Ladcoch dosahujú vysoké úrody obilia: v roku 1982 46 q, v roku 1984 56 q z hektára. Prvýkrát dosiahli dojivosť 3 400 litrov mlieka na dojnicu. Takýto trend pokračuje aj v ďalších rokoch a parametre výroby obilovín, mlieka, ale i ďalších produktov sa stabilizujú.

V roku 1990 zvolili v Košeci nové predstavenstvo: Ing. Milan Kremeň, predseda, Jozef Porubčan, podpredseda. V roku 1991 bolo zvolené úplne nové predstavenstvo na čele s **Ing. Stanislavom Kvasnicom**.

Od júla 1991 sa urobila organizačná prestavba družstva, keď sa základnou organizačnou jednotkou stalo hospodárske stredisko. Značne sa znížil počet členov a zamestnancov - o 215 pracovníkov. Poľnohospodárska výroba však ešte nebola ohrozená, jej výsledky boli podobné, ako v predchádzajúcich rokoch.

V roku 1992 je už situácia horšia. Celkový úpadok spôsobili vysoké vstupy do výroby, nízke ceny poľnohospodárskych výrobkov, drastické zníženie dotácií, nesolventnosť - dlhy niektorých odberateľov. Klímu zhoršovali i názory niektorých politikov na družstevníctvo, legislatíva i daňový systém. V roku 1992 sa k tomu pridalo aj enormne suché počasie.

Na dvore JRD

V ďalších rokoch pokračujú ekonomické problémy družstva. I keď výroba vo väčšine úsekov stúpa, celková hospodárska situácia sa iba pomaly zlepšuje.

V roku 1993 zaviedli vlastnú mäsovýrobu, ktorej rentabilnosť ukázala, koľko sú hodné takéto podnikateľské nápady. V roku 1996 bola zisková takmer 1 a pol milióna korún. Tento trend pokračuje aj v ďalších rokoch. V roku 1996 boli všetky hospodárske strediská stratové, okrem spo-

mínanej mäsovýroby a strediska Ladce, kde vyprodukovali 200 tisíc korún zisku.

V deväťdesiatych rokoch vedú stredisko **Stanislav Záhradník**, agronóm a vedúci, Viera Závacká, zootechnická a Jozefína Grulichová, ekonómka. Aj na stredisku Ladce, tak, ako v celom JRD sa striedajú lepšie roky s horšími. Medzi tie lepšie patrí napr. priemerná dojivosť dojníc v Ladcoch v roku 1997. Boli najlepší z celého družstva s výsledkom 3 768 litrov na dojnicu.

Poľnohospodárske družstvo 1. máj Košeca obhospodarovalo v roku 2001 3133 hektárov. Družstvo malo 471 členov, z toho pracujúcich 139. V Ladcoch bolo 13 pracovníkov. V roku 2000 chovali v celom komplexe 1047 kusov hovädzieho dobytku (494 dojníc), 1 272 ošípaných a 407 oviec. V celom družstve v tomto roku vyrobili 1,742.181 litrov mlieka. Výrobné stredisko Ladce bolo najlepšie a vyrábalo najlacnejšie.

Od roku 2001 je na čele PD Košeca **Ing. Pavol Palček**, ktorý vystriedal mnoho-ročného predsedu Ing. Stanislava Kvasnicu.

Napriek problémom, ktorým naše poľnohospodárstvo prechádza sú predpoklady, že ho ťažké otrasy, ktoré muselo vytrpieť nezlomia. Príslovečná húževnatosť poľnohospodárov ich vyvedie zo situácie, ktorú zapríčinila faktická devastácia dobre zabehanej veľkovýroby a nespĺnia sa zábery tých, ktorí si nevážia práce roľníka, v našom slovenskom národe vždy uznávanej.

ODVIATE ČASOM

Rok na dedine

Rok roľníka pred osemdesiatimi rokmi, ale i predtým a potom nebola nijaká prechádzka. V každom ročnom období bol naplnený prácou, ktorá bola vždy iná, zaujímavá a vždy ťažká. Netýkali sa ho cementárske boje o výšku mzdy ani dĺžku pracovnej doby. Pracoval od svitu do mrku. Čo robil roľník od jarného času do zimy?

Jar

Po zmiznutí snehu a obschnutí roľ bolo trebapooráť a zasieť jarné obilniny. Potom sa vyvážal hnoj a zaoraval, pripravovala sa sadzba zemiakov a iných okopanín. Prevážne to bola práca chlpská. Ženy v tom čase stáčalipovriesla z ražnej slamy a pripravovali sadbu zemiakov. Nezabudli si vybrať kúsok zeme pre konope. Siat' ho bolo určitým umením, lebo podľa hustoty boli jemné vlákna.

Po o kopaní a ohrnutí zemiakov sa začal z dvorov ozývať typický klepol kosa - chystalo sa kosenie trávy.

Ženy sledovali kvitnutie konopí, aby spomedzi ostatných vytrhli tzv. poskonné (samčie, na ktorých bol iba peľ). Materné stebľa zostali, na tých sa vytvorilo semeno. Neskoršie sa vytrhali, zviazali do snopkov a dali do močidla.

Chlapi sa vybrali na lúky. Kosenie trvalo niekoľko dní a chlapi v blízkosti lúk aj prespávali, aby využili rannú rosu ("za rosy sa dobre kosí"). Kosenie Dehetníka trvalo vždy týždeň. Zhrabávanie sena bolo namáhavé, ale keďže sa tejto práce zúčastňovalo viacej žien, veru si aj zaspievali a pri tom zabúdali na únavu. Zväzanie už bola zase chlapiarska robota.

Leto

Na opisovanie leta roľníka netreba veľa slov. Vystrieda sa tu množstvo pocitov: radosť z krásnych slnečných dní - dozrievanie obilia. Šťastie z dobrej úrody - predzvesť dostatku chleba. Strach - z búrky, krupobitia, dažďa - zničenie úrody. Obava, či bude dostatok síl zvládnuť všetky práce. Všetka činnosť bola zameraná na kosbu, zväzovanie obilia do snopov, ukladanie do krížov a zväzanie.

Jeseň

Mlátenie obilia sa robilo ručne - cepami. Dlho, až do začiatku zimy sa z humien ozývali údery cepov, niekedy až šiestich mlatcov. Vymlátané obilie zbavovali od pliev vejačkami. Úplné vyčistenie robil potom mlynár na trieri pred mletím. Dokonalé vyčistenie bolo možné až na rajtari. Jeden taký, ktorý si vypožičiavali všetci gazdovia mal Michal Kalus. Zhorel však spolu s jeho humnom. Prvé mlátačky - vytriasačky s pomocou gepla si nemohol dovoliť každý. Jedna takáto mlátačka sa zachovala v humne niekdajšieho roľníka Ondreja Tomaníka v Tunežiciach. Rovnako sa v Tunežiciach zachoval aj jeden rajtar. Priekopníkmi strojného mlátenia aj s čistením zrna bol v Ladcoch Augustín Kováčik, v Tunežiciach Mikuláš Raček a Jozef Kvasnica.

Na jeseň, na konci leta po zbere obilia sa robili podmietky. K tomu pribudol zber ostatných poľnohospodárskych plodín, oberanie ovocia, hlboká orba a výsev ozimín.

Z ovocia sa jablká odkladali, alebo rozkrajovali a sušili - štiepky. Zo sliviek sa varil lekvár, alebo sa tiež sušili. Hrušky sušili v peci po upečení chleba.

Zima

Nadišiel čas na rôzne opravy poľnohospodárskeho náradia, spracovávali sa konope, driapalo perie. Dôležitá práca čakala chlapov - rúbanie a dovoz dreva z lesa, chystanie paliva na celý rok. Celá rodina túžobne čakala na významnú udalosť - "zabíjačku".

Vítazoslav Kalus

LESNÉ DRUŽSTVO URBÁRSKE SPOLOČENSTVO

Urbárska pôda bola v období feudalizmu v strednej Európe hlavná kategória poľnohospodárskej pôdy, ktorú prevážne dedične užívali poddaní roľníci. Pomenovanie súvisí s "urbármí" - pozemkovými knihami.

V čase panovania Márie Terézie a Jozefa II. sa v Rakúsko-Uhorsku uskutočnili rozsiahle reformy, tzv. **urbárska regulácia**, čo boli zákonné úpravy vzťahov medzi poddanými a zemepánmi.

Zákonom o zrušení poddanstva v roku 1848 bola urbárska pôda čiastočne oslobodená od feudálnych tiarch a stala sa aj v Ladcoch a Tunežiciach základom **súkromného vlastníctva** roľníkov.

Urbárske lesy, držba lesov vznikla v roku 1853, kedy na základe **urbárskeho patentu** začalo sa prideľovanie lesných podielov do vlastníctva bývalých urbárskych roľníkov.

Zákonom Uhorského snemu z roku 1871 sa lesné prídeľy stali **spoločným** vlastníctvom urbárskych **spoločenstiev**, ktoré ich spravovali.

Samosprávnosť

Na konci 19. a na začiatku 20. storočia mnohé problémy vyplývali z neznalosti zákona, ale najmä jeho zlé vysvetľovanie v praxi. Pred založením pozemkových kníh bola v Ladcoch i Tunežiciach urbárska obec totožná s politickou obcou (obecný úrad). Z toho vyplývalo, že urbárikov zastupoval starosta, spravoval im pridelený les atď.

Od roku 1894 môžu urbárnici spravovať svoj majetok prostredníctvom **valného zhromaždenia** a spolumajiteľstva.

Prvé valné zhromaždenie v Ladcoch sa konalo v roku 1900. Ďalšie známe zasadanie bolo v roku 1913, z ktorého sa zachovala po maďarsky písaná "Majetková podstata", v ktorej sú zahrnuté nielen pasienky pri Váhu, Pod Kalištom a lesy v ladčianskom chotári, ale aj lesy v chotári Veľké Košecké Podhradie (privrat dulôben - Prevratské doliny) 83 jutár a Okružle doliny 56 katastrálnych jutár (1 kat.jutro = 0,5755 hektára).

Valné zhromaždenie v roku 1919

Prvé povojnové valné zhromaždenie bolo 30. septembra 1919. Na čele spoločenstva stál vtedy **Jozef Zelík**, ako predseda, Juraj Faturík, gazda (hospodár), Ján Riečky, pokladník a Karol Križan - notár.

Na programe bola, okrem iného, kúpa nemovitostí z košecko - ladeckého panstva patriacich Dr. Richardovi Neumannovi a spol. Predtým prerokovali výhodnú zmluvu na predaj dreva spoločnosti v Prahe a ďalšie kúpy a predaj lesov.

Aj po tomto zasadaní boli aktívni v obchodovaní. Prenajali pôdu pod úzkokolejnú železnicu od Váhu po pílú. Zmluvu podpísali za urbárikov Jozef Zelík, Juraj Faturík, Ján Riečky, Jozef Hriadel, Jozef Vaň. Za Ladeckú spoločnosť na dorábanie vápna a dreva riaditeľ Gerô, notár Križan a starosta obce Jozef Vlasatý. Na zmluve bola pečiatka s maďarským textom (v auguste 1919!) "Lédecz Kôzseg. Urb. kôzbirtosság pecsetje"

Počas celých desať rokov bol na čele spoločenstva Jozef Zelík. V roku 1928 vo výbore ešte Jozef Faturík, urbársky gazda, Štefan Eliáš, pokladník, Štefan Ištvánik, zapisovateľ.

V ďalších rokoch 1930-1931 Zelíka vystriedal Ján Koyš a v roku 1932 nový predseda **Jozef Hriadel** (Janových).

Ohraničenie pozemkov

V januári 1932 objednalo urbárske spolumajiteľstvo v technickej kancelárii Trenčín ohraničenie pozemkov družstevných lesov a urbárskych pasienkov podľa komasačnej mapy a osadenie hraničných znakov. Vtom istom roku ohraničili pozemky:

Pasienky: U studienky, Pod Kalištom, Komár, Za mostekom, Sihote

Role: Pod Kalištom, Obesenec

Hora: Pod bukovinu, Obesenec

Pravidlá

13. apríla 1939 valné zhromaždenie pod predsedníctvom **Pavla Habánka** schválilo Lesné hospodárske pravidlá. Od tohoto dňa spravovali hospodárske záležitosti valné

zhromaždenie spolumajiteľov, ďalej predseda, výbor, lesný gazda, pokladník a zapisovateľ. Na valnom zhromaždení sa s hlasovacím právom mohli zúčastňovať iba skutoční majitelia. Títo sa nachádzali v osobitnom zozname členov s právom hlasovať.

Predseda, výbor, lesného gazdu, pokladníka a zapisovateľa volilo valné zhromaždenie na tri roky. Pravidlá určovali veľmi presne ich povinnosti a práva.

Veľmi dôležitou kapitolou "pravidiel" bola časť o ťažbe. Podľa lesného hospodárskeho plánu mohli byť na spoločnom lesnom majetku vykonané ťažby, ktoré boli vopred vyznačené Okresným úradom v Ilave. Bola to ročná mýtna ťažba vyznačená podľa hospodárskeho plánu, prebierky, čistenia porastov, ťažba kalamitného dreva, zbieranie odpadového dreva a haluziny.

Poľovné právo, ako vedľajší úžitok sa prenajímalo spolu s obecným poľovným právom.

Ďalšie roky

V januári 1939 Krajský úrad v Bratislave schválil **hospodársky plán lesa** bývalých urbárikov v Ladkoch na obdobie 1938 - 1947. V pláne bola nielen ťažba, ale aj zalesňovanie. Vypukla vojna a plán sa väčšinou nedodržiaval.

V roku 1940 spracovali Zoznam majiteľov urbárskeho práva, v ktorom je 158 podielnikov. Z toho istého roku je Zoznam urbárskeho hospodárskeho práva. Je v ňom 254 podielnikov a je potvrdený Okresným súdom v Ilave. Podobný zoznam potvrdil súd i v roku 1943.

Z hľadiska ďalšieho osudu urbárskeho spolumajiteľstva je dôležitý rok 1950. Dňa 7. septembra toho roku poslať Okresný národný výbor v Ilave výmer, podľa ktorého majú odovzdať spoločné hnutelnosti a nehnuteľnosti do vlastníctva Jednotného roľníckeho družstva v Ladkoch. Preberanie sa uskutočnilo dňa 15. septembra 1950 za účasti zástupcov ONV Hava, MNV v Ladkoch, JRD v Ladkoch. Za bývalých urbárikov prišiel Ondrej Zajac, Pavel Koyš a Jozef Majerík. JRD vtedy prebralo 3 katastrálne jutra ornej pôdy, 110 jutár pasienkov a ostatné plochy 90 jutár.

V **lesnom hospodárení** sa pokračuje tak, ako predtým. Okresný národný výbor v Ilave naďalej rozpisuje tzv. lesnícky plán na jednotlivé roky, kde boli stanovené kóty pre ťažbu, ceny dreva atď.

Dňa 5. mája 1957 sa v Ladkoch konalo spoločné zasadanie Lesného družstva a Urbárskeho spolumajiteľstva. Predsedom Lesného družstva bol Ján Zajac, Urbárskeho spolumajiteľstva Emil Kalus.

Dňa 14. apríla 1958 oznámil ONV v Ilave, že podľa zákona boli zrušené útvary bývalých urbárikov, komposesorátov a iných útvarov, ktoré spoločne užívali lesy. Podľa toho všetky lesy zrušených útvarov preberá Krajská správa lesov v Žiline - Lesný závod Pruské. Podielníci zrušených útvarov zostávajú vlastníckymi podielov. Ďalej určili množstvo dreva, spôsob ťažby, evidencie a pod.

Do majetku patril aj Urbársky **dom**, ktorý postavili v roku 1911. Slúžil ako obchod a krčma. V roku 1932 ho dali do prenájmu Ondrejovi Peterkovi za ročné nájomné 3 500 Kč. Podľa záznamu z roku 1950 prešla budova do majetku JRD. Využívala ju však škola na učebne. Na začiatku sedemdesiatych rokov, po dostavbe novej školy budovu žiaci opustili. Po prestavbe slúžila budova obchodným účelom. Tak je to doteraz, budova sa však do majetku urbárikov vrátila.

Po roku 1989

Majetkové, organizačné a právne otázky sa po roku 1990 vrátili do pôvodného stavu pred rokom 1950, resp. 1958.

V Ladkoch sa 17. decembra 1991 konala Ustanovujúca schôdza Združenia urbárikov a členov Lesného družstva. Na schôdzi určili prípravný výbor, ktorého

hlavnou úlohou bolo pripraviť registráciu a riadiť všetky práce spojené s vysporiadaním majetkových vzťahov. Za zodpovedného vedúceho zvolili Jozefa Martináka. Na schôdzi schválili Stanovy, podľa ktorých sa určil oficiálny názov: Združenie urbárikov a členov Lesného družstva.

V júli 1992 podpísali zástupcovia Stredoslovenských lesov Žilina a zástupcovia Lesného družstva v Ladcoch dohodu o vydaní lesného majetku. Po prebratí sa majetok Lesného družstva nachádzal v štyroch samostatných častiach: Háj, Bukovina, Dielec, Ladecká kamenná (les Za Kališťom).

Obdobným spôsobom sa pristupovalo k uzatváraniu dohody s bývalými urbárikmi. Celkovú výmeru 86 hektárov dali do prenájmu Okresnej lesnej správe v Považskej Bystrici. Tento majetok sa nachádza vo Veľkom Košeckom Podhradí s miestnym názvom Blatné doliny a v ladčianskom chotári Obesenec.

V roku 1993 sa z jednej vyčlenili dve organizácie: Urbárske pozemkové spoločenstvo a Lesné družstvo, pozemkové spoločenstvo.

Lesné družstvo hospodáril v lesoch podľa stanoveného lesného plánu a potrieb pri ochrane lesa. Výskyt kôrovca prinútil ťažiť drevo aj v Bukovine a Dieľci. Začala sa ťažba, ale i výsadba listnatých a ihličnatých stromkov. V tomto roku vyťažili 659 plnometrov dreva.

V roku 1994 vidieť ďalší pokrok v konsolidácii oboch organizácií. Urbárske pozemkové spoločenstvo má na čele predsedu Jozefa Martináka, Mária Kantoríková bola pokladníčkou a členmi Ing. Emil Záhradník, Ing. Emil Reno, Ondrej Hriadel. V Lesnom družstve je predsedom Jozef Martinák, pokladníčkou Božena Majeríková a členmi výboru Ing. Emil Záhradník, Ing. Emil Remo a Valentín Bednárík.

Ďalšie roky boli v znamení ochrany a výsadby lesa. To si vyžadovalo brigádnickú činnosť členov, ktorá sa v roku 1995 značne zvýšila. Vyťažili viac, ako 1000 plnometrov dreva, prenajali starší dom na kanceláriu, kúpili terénne vozidlo.

V roku 2000 bol majetok Lesného družstva a Urbárskeho spoločenstva opäť spoločný. Obe spoločenstvá začali fungovať ako združenie fyzických osôb. Všetky činnosti v tomto i ďalších rokoch boli riadené prijatými projektami a lesné hospodárske práce sa vykonávali podľa lesného hospodárskeho plánu. Spoločný majetok bol teraz 257 hektárov lesa, 116 hektárov pasienkov.

V chotári Veľké Košecké Podhradie boli naďalej v prenájme lesy o výmere 80 hektárov. V roku 2000 evidovali v Lesnom družstve 241 členov, v lesných pasienkoch 267 členov. V Urbárskom spoločenstve v lesoch 295 a v pasienkoch 295 členov.

V roku 2000 zomrel dlhoročný predseda Jozef Martinák. Zaslúžil sa o konsolidáciu oboch spoločností po navrátení majetku v roku 1990.

Potom zvolili výbor, ktorého predsedom sa stal Ing. Emil Záhradník. Ten sa funkcie vzdal v roku 2001. Na valnom zhromaždení 5. septembra 2001 zvolili nové predstavenstvo, ktorého členmi sa stali: Vladimír Kalus, predseda, podpredsedovia Milan Bystrický a Ferdinand Štefanec, hospodárky Margita Kantoríková a Božena Majeríková. Ďalšími členmi Ondrej Hriadel a Anna Koyšová. Rovnako zvolili dozornú radu: Marián Kováčik, Jozef Jesenský, Oľga Binková.

Lesné družstvo v Tunežiciach

V roku 1921 uzavreli kúpno-predajnú zmluvu medzi Dr. Richardom Neumannom, Felixom Neumannom, Dr. Karolom Pfefferom a jeho manželkou (obyvateľmi Viedne), ako odpredávajúcimi a Tunežickým lesným družstvom ako kupujúcim. Neumann a spol. odpredali lesy o výmere 215 katastrálnych jutár za sumu 129 000 Kč. Zmluva

mala podmienku prednostne odpredať drevo na spracovanie Ladeckej účastinárskej spoločnosti na dorábanie vápna a dreva v Ladcoch. Zmluvu podpísali 29. októbra 1921 Dr. Karol Pfeffer, ako zástupca odpredávajúcej strany, Ing. Rudolf Čapek a Rudolf Kubányi ako svedkovia. Za kupujúcich Juraj Mihálik, predseda lesného družstva, Jozef Letko, starosta, Jozef Marguš ml., Jozef Mikuška, Ján Česko a Jozef Eliáš, členovia výboru. Štátny pozemkový úrad kópiu potvrdil až 19. decembra 1924 a v Úrade pozemkovej knihy v Ilave sa zapísal v roku 1925.

Táto zmluva je pre Lesné družstvo v Tunežiciach dôležitá nielen z historickej, ale najmä ekonomickej stránky. Kúpou lesov sa výmera Lesného družstva zdvojnásobila.

I napriek tejto obchodnej transakcii sa úradne Lesné družstvo v Tunežiciach založilo až 15. decembra 1928, keď sa v miestnosti obecného predstavenstva v Tunežiciach konalo zakladajúce valné zhromaždenie. Predseda Lesného družstva **Juraj Mihálik** v príhovore spomenul, že všetci spolumajitelia lesov v katastri Tunežice sa už v roku **1920** spojili v družstve. Už vtedy sa rozhodlo o vytvorení družstva, bolo zvolené vedenie, zabudli sa však zapísať do firemného registra a splniť i ďalšie úradné formality, ktoré zákon predpisuje.

Všetci přítomní na valnom zhromaždení súhlasili s tým, že základný kapitál družstva budú tvoriť pozemky a lesy, ktoré sú pozemkoknižne zapísané. Celkom 51 členov vlastnilo 51 podielov. Dohodli sa aj na tom, že pre všetkých účastinárov bude rovnakou hodnotou nehnuteľnosť, teda podiely po 2000 Kč, spolu 102 000 korún. Na zhromaždení zvolili funkcionárov: Juraj Mihálik, predseda, Jozef Raček, podpredseda, členovia správnej rady Jozef Mikuška ml., Šimon Binka ml. Do dozornej rady zvolili Jána Česku ml., Štefana Galanského a Jozefa Letku st.

Ďalšie roky, najmä tie, keď družstvá preberá štát, resp. Jednotné roľnícke družstvá sa veľmi podobajú tým v Ladcoch.

V roku 1992 sa začalo aj v Tunežiciach organizovať založenie Združenia urbárikov a členov Lesného družstva. Urobili sa všetky organizačné opatrenia, zvolil výbor, vyhľadali patričné dokumenty v archívoch.

V roku 1996 Lesná pôda patriaca urbáriátu mala 43,23 hektára, Lesnému družstvu patrilo 121,47 hektárov lesa. Výbor Lesného družstva a urbárskeho družstva viedol v tomto i po ďalšie roky **Miroslav Kvasnica**, ako predseda.

Okrem ťažby a zalesňovania veľmi vážnou otázkou bolo v rámci reštitučného zákona navrátenie pozemkov dnešného kameňolomu.

ŠKOLY V LADCOCH

Prvú školu - obecnú zriadili v Ladcoch v roku **1876**. Škola nemala nijakú budovu, učilo sa v dome niektorého gazdu, ktorý vedel čítať a písať. Čo vedel, to cez zimné dni naučil aj deti. Zachovala sa správa, že dovtedy, do vzniku obecnej školy, okolo roku 1857 učil gazda Cibiček, neskoršie Jozef Koyš.

V rokoch 1874 - 1876 bola škola v dome Michala Kušnieru, kde vyučoval gazda Petráš. Táto budova zhorela a školu presťahovali do priestorov na miesta, kde v deväťdesiatych rokoch 19 storočia postavili už riadnu školskú budovu. V severnom rohu dvora stála vyhňa, tú však čoskoro zväľali.

V **obecnej škole** mal vyučujúci okrem platu zdarma byt, kurivo, na čo prispieval i vtedajší majiteľ veľkostatku Karol Motešický. Obec podľa zákona z roku 1865 platila tzv. 5 %-nú prirážku, z čoho sa až do roku 1880 platil učiteľ. Po roku 1875 obec odovzdávala ešte 12 zlatých ročne na penzijné poistenie učiteľa. Často však peniaze nepoukázali, pretože v obecnej kase nijaké neboli.

Poštátnenie školy

V roku 1883 školu **poštátnili**. Uhorský minister výučby a kultu prevzal dovtedy obecnú učiteľku **Oľgu Janecovú** za štátnu učiteľku s ročným platom 300 zlatých a 100 zlatých ako miestny príplatok. Pri škole zriadili kuratórium, ktorého predsedom bol hlavný slúžny v Ilave Ľudovít Šándor, členmi Jozef Korínek, notár v Košeci a gazdovia z Ladiec Jozef Koyš, Jozef Kelo, Jozef Kováčik, Michal Turza.

Do školy chodili deti vo veku 6-12 rokov. Vyučovalo sa od novembra do konca apríla. Z učebných predmetov sa žiaci učili písanie, čítanie, rátanie, zemepis, dejepis a náboženstvo.

V novej budove

Keď barón Schenk dal postaviť cementáreň, najmä cudzí robotníci (Slovinci, Poliaci, Nemci, Rakúšania) naliehali, aby sa postavila riadna škola, pretože aj počet **detí** v školskom roku značne stúpol. Čoskoro sa dohodli. Schenk k doterajšiemu pozemku pridal ešte ďalší a dodal stavebný materiál. Občania obstarali ručnú robotu a povozy. Ostatné náklady hradil štát. **Tak sa v roku 1893 postavila nová škola.**

Budova školy v Ladcoch, postavená v roku 1893

Na školu prichádzali noví učelia. V roku 1897 tu učila učiteľka Kmošková, po nej Izabela Feketeová a Winkler. V roku 1899 učila ladčianske deti Eugénia Mikovényiová a od októbra 1899 Jozef Pauer, pochádzajúci z Lednických Rovní. Títo dvaja sa zosobášili a učili v Ladcoch až do roku 1914. Po nich bol do Ladiec preložený Róbert Bártha ako správca a Alžbeta Herrová ako učiteľka. Ne-

vedeli po slovensky a neznali sa s občanmi. Tí v dobrom spomínali na Jozefa Pauera s manželkou, ktorí dbali na poriadok a čistotu v škole, pred budovou vysadili kvetinové záhony, vysádzali stromky a robili osvetu medzi občanmi, najmä mládežou.

Po skončení prvej svetovej vojny Alžbeta Herrová Ladce opustila a R. Bártha, hoci rodom z Udice, odišiel do Maďarska.

Po vojne

Od júna 1919 prišiel do Ladiec **Emil Pauer** (brat Jozefa Pauera), ktorý naposledy učil v Lietavskej Lúčke. Stal sa správcom školy a jeho manželka Anna Pauerová učiteľkou. Školu našli vo veľkom neporiadku, záhrady, ploty i niektoré zariadenia zničené.

Hneď v júni toho roku menovali nové kuratórium, teraz už slovenské na čele s Augustínom

Budova školy so žiakmi, foto r. 1922

Barényim, dlhoročným správcom cementárne. Členmi kuratória boli Pavel Gajdošík, Jozef Vlasy, starosta obce, Jozef Kelo, Jozef Riečky, Juraj Fatura a Róbert Smetana.

Cez prázdniny Gúl - august 1919) boli v obci i v škole ubytovaní československí vojaci, ktorí tvorili zálohu pri nasadení proti Maďarskej republike rad. Bol to 1. dragúnsky pluk, 2. eskadróna.

Vojaci sa spriatelili s občanmi, dokonca poriadali zábavy, z ktorých čistý zisk venovali škole. Správca za ne kúpil prvé slovenské knihy a možno povedať, že položil základ prvej slovenskej knižnice v Ladcoch.

16. septembra 1919 prišlo prvýkrát do slovenskej školy 114 detí.

Emil Pauera, správca školy s manželkou a žiakmi, r. 1922

V dvadsiatych rokoch

Škola, najmä zásluhou správcu Emila Pauera začala prosperovať. Zlepšila sa materiálna stránka, knihy, pomôcky, technické vybavenie. Uskutočnili sa dovtedy nevídané veci - napr. výlet do Bratislavy. Na konci roku 1921 bolo v škole už 163 žiakov. V tomto roku, 14. apríla navštívil školu nitriansky biskup Andrej Kmeťko, ktorý sa tu zastavil na svojej ceste do Košec.

Sociálnu úroveň týchto rokov charakterizujú niektoré akcie poriadané školou a rôznymi spolkami pre chudobné deti. Typickými boli tzv. stromkové slávnosti. Jedna z nich sa konala 24. decembra 1922, aby "pomohli zaobuť a ošatiť chudobné dietky". Slávnosti sa konali potom každoročne až do konca štyridsiatych rokov. Najväčšími darcami pri týchto dobročinných akciách boli Ladecká cementáreň, majiteľ pily a vápenky Andor Klár, Ing. Vlach z veľkostatku.

V roku 1924 sa v škole otvára otázka nedostatku priestorov. Obec žiada o pomoc školský inšpektorát v Trenčianskej Tepłej, ten prenáša ťarchu na obec Ladce. Napriek týmto problémom sa škola rozmáhala. Pribudli nové učiteľky Hriadlovská a B. Gregušková a s nimi aj nové formy práce. Prvýkrát poriadajú výstavu ručných prác, čím vytvorili tradíciu pre každoročné prezentovanie sa na verejnosti. Na doplnenie vyučovania využívali krátke filmy, ktoré im vďaka cementárni premietali zadarmo v kine Vzdelávacieho spolku. Filmy spájali s prednáškami a niektoré premietali i pre verejnosť. Obdobie dvadsiatych rokov je v používaní vyučovacích metód v celom Česko-Slovensku veľmi progresívne a pokrokové. Ladčianska škola vďaka učiteľom nebola výnimkou.

V roku 1926 znova nastolujú otázku nadstavby školy (už nie prístavby). Názory sa vyostrujú. Už nielen medzi partnermi: školský inšpektorát - obec, ale aj vo vnútri obecného zastupiteľstva. Posledné prieťahy sa zaznamenali v roku 1928, ale potom sa už sen učiteľov, žiakov i občanov uskutočňuje - školu nadstavujú.

Od 21. mája 1929 sa začalo stavať. Žiaci sa zvyšok školského roku učia v prírode. Na stavbu dozerala stavebná komisia, na čele s projektantom nadstavby Ing. Gretschelom z cementárne. Pri výstavbe bolo veľmi aktívne predstavenstvo obce, osobitne starosta Štefan Ištvánik. Už pri realizácii stavby prijali niekoľko zlepšení, napr. postavenie murovaných detských záchodov, zabezpečenie modernejšieho vybavenia

Budova školy v Ladcoch po nadstavbe v roku 1929

košecký farár Dr. Šimon Gallo. Celkové náklady na stavbu boli 287 434 korún.

Aktivita po roku 1930

Zlepšené materiálne a priestorové podmienky akoby inšpirovali učiteľov k nápadnej práci s deťmi. Zaviedli mnoho nového, čo súhlasilo s pokynmi moderného česko-slovenského školstva, ale i z iniciatívy vedenia školy a učiteľov.

V roku 1930 založili pri Štátnej ľudovej škole v Ladcoch prvé **rodičovské združenie**. Jeho prvým predsedom sa stal Rudolf Lukovínyi, prednosta železničnej stanice v Ladcoch. Formy práce združenia sa príliš neodlišovali od dnešných.

10. októbra 1931 navštívil školu minister školstva a osvetu v Prahe Dr. Dérer. Vysočil uspokojenie nad aktivitou učiteľov a starostlivosťou obce o materiálnu stránku školy.

V školskom roku 1933 -1934 vzrástol počet žiakov na 316, teda dvojnásobok z roku 1920. Vznikla dočasná 6. trieda, ktorú už museli umiestniť do zasadacej miestnosti obecného domu. V tomto roku prišiel do ladčianskej školy Ľudovít Stach, ktorý hneď v prvom roku zaviedol systém triednych samospráv.

V roku 1933 sa v škole zaviedli dve tradície. Peniaze získané pri rôznych akciách sa všetky obracali na knihy do učiteľskej a žiackej knižnice i do knižnice učebníc pre chudobných. A druhá tradícia: usporiadanie Dňa matiek v každom mesiaci máji.

Na konci tridsiatych rokov sa v škole udialo veľa zmien. V roku 1938 odchádza zo školy jej správca Emil Pauer, ktorý sa za dvadsať rokov účinkovania v obci najviac zaslúžil o jej konsolidáciu a rozvoj. Tu sa na chvíľu zastavíme, pretože Emil Pauer si zaslúži, aby sme sa o ňom dozvedeli viac. Narodil sa 24. de-

v triedach a pod. Kúpili nové lavice, tabule, alebo ich zhotovil stolár Leopold Kubeš. Obec sa musela zaviazat' na prevzatie vecných nákladov na nové triedy, čo opäť vyvolalo napätie v obecnom zastupiteľstve.

Stavba pokračovala nevídaným tempom, takže dňa 7. septembra 1929 sa v novopostavených triedach už učilo. 21. októbra 1929 školu posvätil

Žiaci Štátnej ľudovej školy s Emilom Pauerom a učiteľmi

cembra 1883 v Lednických Rovniach v mlynárskej rodine. Vyštudoval učiteľstvo, rovnako ako jeho manželka. Jeho prvé miesto ako učiteľa bolo v Lietavskej Lúčke, v Ladcoch celý zvyšok rokov. O jeho učiteľských zásluhách sme už písali. Emil Pauer však bol mimoriadne činný v rôznych kultúrnych a spoločenských spolkoch, ako Vzdelávací spolok, Slovenská liga a iných. Na rozvoji kultúry v obci má zásluhu aj jeho manželka Anna, ktorá napriek zaneprázdnenosti pri výchove štyroch detí bola dobrou učiteľkou. Emil Pauer zomrel 10. decembra 1943 v Trenčíne a jeho manželka 18. decembra 1965.

Po odchode Emila Pauera zo školy poverili vedením školy **Jozefa Novotného**. Za jeho krátkeho účinkovania vo funkcii zaviedli v škole rozhlas, prvý školský rozhlas v okrese Hava. Jozef Novotný bol v čase pobytu v Ladcoch veľmi aktívny v kultúrnej oblasti a medzi mládežou. 31. decembra 1939 ho okresné orgány dávajú k "dispozícii" pražskej vláde a ako Čech musí Slovensko opustiť.

Po ňom sa riaditeľom na krátky čas stáva **Koloman Kvet**, ktorého Ministerstvo školstva čoskoro správcovstva školy pozbavuje a menuje **Ľudovíta Stacha**, ktorého už po štyroch mesiacoch vystriedal **Ján Sivoň**.

Dňom 26. novembra 1940 premenilo Ministerstvo školstva po dohode s nitrianskym biskupom doterajšiu Štátnu ľudovú školu na Rímskokatolícku ľudovú školu.

Náklady na udržiavanie školy však zostali i naďalej obci. V tom čase utvorili i nové školské kuratórium na čele s Ondrejom Peterkom.

I napriek finančným ťažkostiam, v ktorých sa obec nachádzala postavili v rohu pozemku školy novú učebňu.

V rokoch vojny, v sťažených podmienkach pokračovala škola v tradične dobrej práci v škole i mimo nej. Ako predtým, i teraz sa spoliehali na kvalitnú prácu učiteľov.

Povojnové roky

Roky po vojne sa dotýkajú ladčianskej školy rovnako, ako iných oblastí života. Sme svedkami mnohých reorganizácií i obsahových zmien.

Už koniec roka 1944 bol rušný. Do školy sa od 9. novembra 1944, po potlačení Slovenského národného povstania nasťahovali nemeckí vojaci a boli v nej až do konca apríla 1945. Vtedy sa vyučovalo v rôznych provizóriách, v budove detskej opatrovne, v kláštore "na porte", v klubovni Hlinkovej mládeže a inde.

Po odchode nemeckých vojakov museli školu upraviť, porobiť opravy, čistenia. Zničené boli mnohé pomôcky a zariadenia. O niekoľko týždňov vyučovanie pokračovalo už v budove školy.

V máji 1945 bola škola opäť pretvorená na Štátnu ľudovú školu a od 1. septembra 1945 zriadili **Štátnu meštiansku školu**, do ktorej odčlenili žiakov šiesteho ročníka a vyšších tried. V roku 1946 už existovali v Ladcoch dve školy: Štátna ľudová škola a Štátna meštianska škola.

...giaci štátnej ľudovej školy s učiteľmi, pátrami, lazaristami a správcami školy Jánom Sivoňom (1940)

Ďalšia, zásadná reorganizácia sa uskutočnila od nového školského roka 1948 - 1949. Vzniká **Národná škola**, na ktorej zostal riaditeľom Ján Sivoň a z Meštianskej školy **Stredná škola** s riaditeľom Vojtechom Barančíkom. Národná škola bola umiestnená v budove starej školy a okrem riaditeľa tu vyučovali V. Gazdíková, K.Schmerová, Mária Kubicová, Pavol Jesenský. Stredná škola mala učebne v budove bývalého urbárskeho hostinca.

Učiteľ je mimoriadny fenomén doby, ktorú sme vám opísali. Bol hybnou pákou kultúrneho a spoločenského života na dedine. Predurčovalo ho na to jeho vzdelanie i entuziazmus s ktorým vykonával svoje povolanie. Pracoval v diametrálne sa líšiacom prostredí, v škole i mimo nej, od dnešného. Vo vtedajších podmienkach bol každý dobrý učiteľ osobnosťou. Ich problémy neboli len v metodikách, úväzkoch, platoch, ich problémy boli v sociálnom postavení detí, hygieny, kultúrnosti správania i vzťahu rodičov ku vzdelaniu svojich potomkov. To sú časy, keď žiaci na Vianoce dostávali od štedrých sponzorov topánky, ošatenie, keď až do zimy chodili do školy bosé. To všetko museli vkomponovať do pedagogického procesu v škole i mimo nej.

Vzhľadom na nízky počet inteligencie v obci boli pri organizovaní každej oslavy, divadla, viedli knižnicu, spevokol, ovocinárov a pracovali vo všetkých organizáciách či spolkoch.

Nedá sa zabudnúť a nepoďakovať takým učiteľom, akými boli Jozef Pauer, Emil Pauer, Anna Pauerová, Vincencia Gazdíková, Ľudovít Stach, B.Gregušková, Karolína Schmerová, Jozef Novotný, Štefan Galusek, R. Stipanitz, Anton Szomolányi a ďalší. Ich činnosť a zásluhy by sa dali vyjadriť textom na diplome, ktorý dostal v roku 1921 od Krajinského úradu v Bratislave Emil Pauer. "Za vzdelávaciu, školskú a mimoškolskú humanitnú činnosť".

Ďalších päťdesiat rokov školstva

V tejto časti vám v skratke ukážeme rozvoj ladčianskeho školstva v ďalších päťdesiatych rokoch. Budú to iba najhlavnejšie udalosti a fakty, ktoré hrali rozhodujúcu úlohu v živote škôl a obcí.

V roku **1951** zriadili v Ladcoch Detské jasle a Materskú školu. Umiestnené boli v budove dnešného obecného úradu (v bývalej vile riaditeľov cementárne). Čoskoro po otvorení nastali priestorové problémy a ďalšie, ktoré musel MNV riešiť.

V nasledujúcom roku otvorili pri Strednej škole tzv. Družinu mládeže. Tu bola aj jedáleň, kde sa stravovali žiaci i učitelia.

V roku **1953** sa v rámci reorganizácie školstva ruší Národná i Stredná škola a zriaďuje sa nový typ školy Osemročná stredná škola. Po skončení 3. ročníka chodia do Ladiec aj deti z Tunežíc. Vtedy mala OSŠ v Ladcoch 270 žiakov a riaditeľom bol Ján Sivoň,

zástupcom

riaditeľa

Fran-

Prvýrok y Materskej školy v Ladcoch

František Žitva, dlhoročný riaditeľ školy

tišek Žitva. Po odchode Jána Sivoňa na dôchodok funkciou riaditeľa poverili **Františka Žitvu** a jeho zástupcom **Valtera Fábryho**.

V školskom roku **1959 - 1960** mala škola už dvanásť tried a 357 žiakov. V tomto roku zavádzajú polytechnické vyučovanie, v provizórnych priestoroch zriaďujú dielne. Prvým dielenským učiteľom bol Valter Fábry.

Školu znova reorganizujú, školskú dochádzku predlžujú na deväť rokov a zriaďujú Základnú deväťročnú školu. Situácia vo vyučovacích priestoroch je neudržateľná. Celkom 13 tried sa vyučuje na smeny.

Združenie rodičov a priateľov školy sa aktivizuje pod predsedníctvom Štefana Galanského.

Začiatkom šesťdesiatych rokov prechádza Materská škola zaťažkávajúcou skúškou, pretože kapacita ani zďaleka nestačí vyhovieť žiadostiam rodičov na umiestnenie v MŠ. Riaditeľkou v tom čase je **Paulína Míková**.

V roku **1965** dosiahol stav žiakov v ZDŠ rekord 534 žiakov. To signalizuje vážne problémy pre budúcnosť, ak sa nevyrieši výstavba školy. Je to aj rok mimoriadnej aktivity Združenia rodičov a priateľov školy, ktoré vedie Emil Fatura. Podporujú iniciatívu učiteľov v poriadaní akcií, ktoré zostali v pamäti detí i vtedajších rodičov. Patrili medzi ne najmä výstavy výtvarných a dielenských prác, karnevaly, Medzinárodné dni detí a ďalšie.

V roku **1966** preberá od vojenského útvaru Ministerstva vnútra priestory kaštieľa školský sektor a zriaďuje tu **Osobitnú učňovskú školu internátnu**. Otvorenie predchádzali mnohé úpravy, opravy, najmä stavebné. Prvým riaditeľom školy sa stal **Štefan Vašek**, zástupcom riaditeľa Ing. Vendelín Čiernik.

Úplná dvojsmennosť v ZDŠ a nedostatky priestorov v Materskej škole sa začali riešiť v roku **1968**. Začali výstavbu novej Materskej školy a schválili projekty novej Základnej deväťročnej školy. 10. novembra sa uskutočnila obhliadka staveniska pre budúcu ZDŠ.

V roku **1970** sa v osobitnej učňovskej škole vyučujú odbory maliar-natierač, murár, stavebný zámočník, krajčírka, záhradníctvo. Za štyri roky veľa zmenili v ubytovaní, priestoroch na vyučovanie a pracovný výcvik i v systéme výchovy v internáte. Vedúcim výchovy bol **Štefan Saksa**.

1. novembra **1971** za prítomnosti oficiálnych zástupcov školstva, cementárne a národných výborov slávnostne otvorili Materskú školu a jasle. MNV Ladce ju prevzal do svojej správy. Prvou riaditeľkou bola Paulína Míková a po nej **Viera Kováčova**.

7. mája 1971 bol slávnostný výkop na stavbe

Slávnostný výkop na novej ZDŠ 7 mája 1971

ročnej školy. Hneď potom sa stavba rozbehla na prvom pavilóne a bytovkách.

Začiatok výstavby ZDŠ

k žiakom, rodičom i ostatným občanom. Na vysokej úrovni organizoval telovýchovu, nevynímajúc rôzne masové vystúpenia. Mal k tomu blízko, veď v mladosti bol sám aktívnym športovcom. Nebola mu cudzia ani oblasť kultúry a ostatné úseky spoločenského života. Zomrel 24. marca 2002.

Začiatkom decembra **1973** ukončili práce na prvom pavilóne ZDŠ a vyučovať sa v ňom začalo 16. decembra 1973. V októbri nasledujúceho roka otvárajú druhý pavilón. ZDŠ opúšťa všetky staré priestory, všetky budovy, kde po desaťročia trávili školské roky ladčianske deti. Budovu postavenú v 19. storočí preberá Osobitná učňovská škola a Urbársky dom adaptujú na predajňu potravín.

Od roku 1971 je riaditeľom ZDŠ **Lukáš Zelenka**, ktorý prišiel s manželkou - učiteľkou z Pružiny. Riaditeľom bol až do roku 1986. V Ladcoch pôsobil v ťažkom a komplikovanom období výstavby školy. Takúto situáciu skúsil aj v predchádzajúcom pôsobisku.

V Osobitnej učňovskej škole sa rozšíril počet žiakov. V školskom roku **1974 - 1975** majú už 17 tried. Ešte viac sa aktivizujú mimoškolské činnosti, najmä telovýchova a šport pod vedením učiteľa školy Ing. Ladislava Dvorského. V roku 1976 zažili prvú veľkú športovú údaľosť, keď boli hosťiteľmi Celoslovenských športových hier mládeže Osobitných učňovských škôl dievčat.

V roku **1978** sa mení názov na Osobitné odborné učilište. Odchádza doterajší riaditeľ Štefan Vašek. Riaditeľom sa stáva **Karol Kunák**. Tieto roky sú rokmi rozsiahlych opráv a rekonštrukcií na kaštieli.

Na začiatku osemdesiatych rokov v OOU rozšírili počet profesií. Pre vyučovanie a odborný výcvik sa vytvárajú lepšie podmienky. Ďalšími úpravami, najmä v novozískanej budove po ZDŠ.

V školskom roku **1982 - 1983** sa znížil počet ročníkov v Základnej škole na osem. Už v predchádzajúcich rokoch, ale od tohoto roku intenzívnejšie organizuje školstvo plavecký a lyžiarsky výcvik žiakov.

V tom istom roku odchádza z Ladiec mnoho-ročný riaditeľ ZDŠ **František Žitva**. František Žitva sa narodil 29. novembra 1914 v Tunežiciach. Po štúdiách na Učiteľskom ústave v Spišskej Novej Vsi ako učiteľ a riaditeľ pracoval v školách, Mojšova Lúčka, Varín, Stará Bystrica, Valaská Bela, Ladce a od roku 1971 v Lietavskej Lúčke. Bol to pedagóg s vynikajúcim vzťahom

Riaditeľ ZDŠ Lukáš Zelenka odovzdáva cenu na pretekoch v parku

V roku **1986** odchádza na dôchodok Lukáš Zelenka, riaditeľ ZŠ. Riaditeľom sa stáva **Dalimil Pružinec**. Rovnako na dôchodok odchádza i zástupca riaditeľa Valter Fábry a na jeho miesto ustanovili **Máriu Liptákovú**. Pod novým vedením sa začína rozvíjať krúžková činnosť, spolupráca s rodičmi v mimoškolskej činnosti. Sme svedkami mnohých technických a estetických úprav v budove a v parkových priestoroch areálu. Začal sa program elektronizácie vo výchove a vzdelávaní. V škole sa objavujú prvé počítače.

V Osobitnom odbornom učilišti boli do funkcie zástupcu riaditeľa menovaní PaDr. Vladimír Hromek a Ing. Jozef Jahoda. Vedúcim výchovy je Marián Justh. Škola zriadila elokované pracovisko v Mojtíne so štyrmi triedami záhradníkov.

Už predtým v roku 1985 začali výstavbu nového školského areálu tým, že asanovali staré budovy dielní.

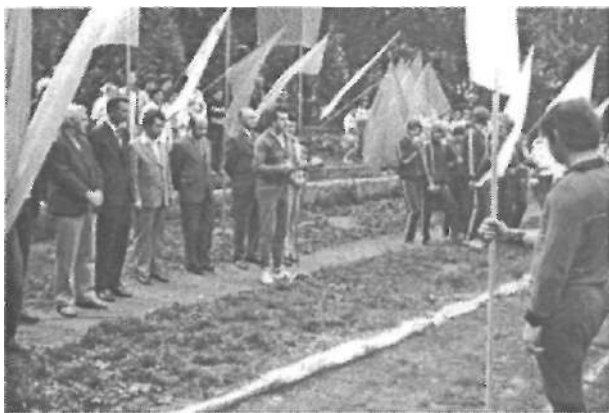
Prvou etapou výstavby je budova s kotolnou, zámočnickou, stolárskou dielňou a učebňami.

V roku **1988 -1989** rekonštruujú budovu bývalej ZDŠ na moderné vyučovacie priestory pre krajčírky, dokončujú dielne pre záhradníkov. Najväčšie investície idú do strechy kaštieľa.

V osemdesiatych rokoch pod vedením vedúceho výchovy **Mariána Justha** sa v Odbornom učilišti uplatňujú netradičné formy výchovy, ktoré rozvíjajú na vynikajúcej úrovni.

K zmene vo vedení Základnej školy dochádza v roku **1990**. Riaditeľkou sa stala **Mgr. Mária Letková** a zástupkyňou Mgr. Ľudmila Vráblová.

Zmeny sa uskutočnili aj v Odbornom učilišti.

*Otváranie celoslovenských šport, hier mládeže
na Pionierskom štadióne v Ladcoch*

Mladí murári z OU Ladce

Úspešní športovci z Odborného učilišťa

Riaditeľom je **Paed.Dr. Vladimír Hromek**, zástupcom riaditeľa pre odborné predmety Jozef Hladký a pre všeobecno-vzdelávacie predmety Mgr. Miroslav Sňahničan.

V roku 1990 majú novú riaditeľku aj v Materskej škole. Stala sa ňou **Irena Gajdošíková**, dlhoročná učiteľka tejto školy. Materská škola pokračovala v tradične nájaditeľnej práci s deťmi. Robili tak i pri značných finančných problémoch, ktoré pomáhal riešiť Obecný úrad v Ladcoch, Považská cementáreň i ďalší sponzori.

Nápadité akcie pre deti sú v Materskej škole Ladce samozrejnosťou. Fotografia je z akcie "Rozprávkový les".

Spoločenské zmeny sa prejavili vo výchovno-vyučovacom procese v Základnej škole. Do popredia sa dostali nové predmety, najmä cudzie jazyky. V škole ustanovili školskú radu, ako iniciatívny a poradný orgán. Aj táto škola má finančné a materiálne problémy. Podporu hľadajú na obecnom úrade, v Považskej cementárni i u rodičov. Napriek ťažkostiam dosahujú dobré výsledky nielen vo vyučovaní, ale i mimoškolskej práci s deťmi, v rôznych športových, kultúrnych i verejno-prospešných aktivitách.

V roku 1992 dokončili v Odbornom učilišti výstavbu murársko-maliarskeho pavilónu. V tomto roku sa riešia vážne otázky reštitúcií, navrátenie kaštieľa, parku, záhrad a misijného domu cirkvi. Majetok môže škola užívať až do roku 2002 za nájomné.

Bývalú Družinu mládeže v Základnej škole nahradil od roku 1993 Klub detí. V Základnej škole v tomto čase úspešne vedie detský dychový súbor učiteľ Základnej umeleckej školy František Letko.

V roku 1993 usporiadali v Odbornom učilišti dve mimoriadne úspešné akcie. Bola to súťaž MISS Odborných učilišť z celého Slovenska a Vianoce s FUN rádiom, kde vystupovali herci SND, významné súbory a jednotlivci.

Aj ďalšie roky sú v znamení zápasu škôl s nedostatkom financií, pomôcok i učebníc.

Rok 1996 je v Odbornom učilišti v znamení 30. výročia trvania tejto nanajvýš humánnej inštitúcie v Ladcoch. Poriadajú množstvo kultúrno-spoločenských, športových a iných akcií. Okrem iného Celoslovenské športové hry dievčat.

V roku 1997 prechádzajú prví žiaci do 9. ročníka ZŠ. Tým sa začala reorganizácia základného školstva s opätovným prechodom na deväťročnú školskú dochádzku. Ďalší rok je pre Základnú školu významným z viacerých dôvodov. Do prevádzky sa dala plynofikácia školy, ktorú finančne dotovali Okresný úrad v Ilave a Obecný úrad v Ladcoch. Na konci školského roka odišla do dôchodku Mgr. Mária Letková. Novou riaditeľkou bola menovaná Mgr. Ľudmila Vráblová a jej zástupkyňou Mgr. Monika Fábryová.

V roku 1999 nastali personálne zmeny aj v Odbornom učilišti, keď sa zástupcom stal Ing. Stanislav Turčák a vedúcim výchovy Mgr. Stanislav Krét.

V roku 2000 zriaďujú na všetkých troch školách samosprávy. Tzv. školské rady obsadili zástupcovia pedagogického zboru, zamestnancov obce a rodičov.

V roku 2001 je Základná škola v Ladcoch vyhodnotená ako najlepšia škola v okrese Hava vo svojej kategórii do 400 žiakov.

Materská škola je poriadateľom celookresnej výstavy učebných pomôcok a detských prác. Výstava mala veľký úspech u učiteľov z celého okresu Hava.

V tomto roku sa mení vedenie v Základnej škole. Do dôchodku odchádza Mgr. Ľudmila Vráblová. Na základe konkurzu je za riaditeľku menovaná **Mgr. Miroslava Jankejevová**.

V Odbornom učilišti sme zaznamenali niekoľko skutočne ojedinelých udalostí. Niektorí žiaci sa zúčastnili na Špeciálnych olympijských hrách na Aljaške, odkiaľ priniesli dve zlaté a jednu striebornú medailu. Zlaté medaily získali aj na Špeciálnej letnej olympiáde v Groningene (Holandsko).

Rok **2002** znamená významný medzník v riadení školstva. Materská škola a Základná škola v rámci presunu kompetencií prechádzajú do správy obce v ekonomických a niektorých ďalších otázkach. Odborné učilište prechádza do Samosprávneho kraja Trenčín.

Škola v Tunežiciach

História školy v Tunežiciach je trochu kratšia, ako v Ladcoch. Prvá škola bola do roku 1907 vo vtedajšom dome č. 2 u Jána Česku, potom v dome Košťála (vedľa kaplnky). Od tohoto obdobia sa datuje snaha obecnú školu poštátniť a zabezpečiť tak financie na jej prevádzku i plat pre učiteľa. Vtedy tu učil Vass Reszô a po ňom Anna Kreichelová.

V školskom roku 1906 -1907 sa 85 žiakov učilo v stiesnených pomeroch. Po viacerých žiadostiach sa obecnému zastupiteľstvu vyhovie a v roku 1911 zriaďuje Štátnu ľudovú školu v Tunežiciach. Novej školskej budovy sa deti i občania dočkali v roku 1913. Výstavbou týchto typizovaných školských budov sledovala uhorská vláda zvýšenie vzdelanostnej úrovne, ale predovšetkým to boli maďarizačné snahy.

Situácia sa potom stabilizovala až do tridsiatych rokov. Počet žiakov neustále narastal a v roku 1936 už jedna trieda chodila do školy na zmeny. Vtedy postavili obecný dom tak, že vznikla ďalšia trieda, v ktorej sa už od roku 1937 vyučovalo. V tridsiatych a štyridsiatych rokoch učili v Tunežiciach **Ján Retter** a **Margita Košíková**.

V roku 1948 žiaci Národnej školy chodili do školy v Tunežiciach a žiaci Strednej školy do Ladiec.

V roku 1952 bola riaditeľkou školy **Mária Nováková**. Vtedy školský referát rozhodol, že žiaci 4. a 5. ročníka budú chodiť do Národnej školy v Ladcoch.

V roku 1961 bol riaditeľom školy Karol Rusnák a od roku 1964 **Mária Blažicková**, za ktorej účinkovania dosahovali žiaci dobré výsledky v škole i v mimoškolskej činnosti. Mária Blažicková bola riaditeľkou Základnej školy v Tunežiciach až do jej zrušenia v roku 1974.

Škola v Tunežiciach (1942-1943). Medzi žiakmi je správca školy Ján Retter, učiteľka Margita Košíková a lazarista páter Kristín.

KULTÚRNY A SPOLOČENSKÝ ŽIVOT

Vzdelávací zväz a kino

Skutočný a organizovaný kultúrny život sa v Ladcoch a Tunežiciach začal až po skončení 1. svetovej vojny v novovzniknutej Československej republike. Súviselo to s prijatím nových zákonov o kultúre a osvete, o zriaďovaní kultúrnych inštitúcií, spolkov a ich aktivitou, so vznikom slovenského školstva a s príchodom slovenských učiteľov. V týchto súvislostiach sa 9. decembra 1922 zišlo zhromaždenie záujemcov a funkcionárov obce, aby iniciovalo založenie **"Vzdelávacieho zväzu"**. Úlohou zväzu malo byť rozširovanie kultúry, osvety a vzdelania. Ako sa neskôr ukázalo, zväz bol popri robotníckych spolkoch a potom aj založenej Slovenskej lige, rozhodujúcim činiteľom v rozvoji kultúry obce. Vedúcu úlohu zohrali učители a hmotnú pomoc zabezpečovala cementáreň. Poskytovala bezplatne priestory, elektrickú energiu i finančné prostriedky tým spolkom, ktoré sa do kultúrneho diania aktívne zapojili. Predsedom Vzdelávacieho zväzu od r. 1922 bol až do jeho zániku v r. 1938 obetavý správca školy Emil Pauer.

Súčasne so Vzdelávacím spolkom vzniklo v Ladcoch aj kino, v ktorom boli prvé filmy premietnuté už koncom roka 1922. Prvým premietačom filmov bol Anton Rohel, pokladníkom Jozef Král a uvádzacom Ján Kočišík. Prvé zvukové filmy sa v Ladcoch začali premietiť už v r. 1934, o čo sa opäť po finančnej stránke postarala cementáreň.

Z ďalších významných kultúrnych činov Vzdelávacieho zväzu bolo založenie spevokolu v r. 1930, čoho iniciátorom bol Ján Koyš a dirigentom učiteľ Róbert Stipanicz. Mládež účinkujúca v spevokole sa schádzala na nácvik viachlasového spevu jedenkrát týždenne v zasedačke obecného úradu.

Ochotnícke divadlo

Ochotnícke divadelníctvo narážalo v prvej polovici 20. st. najmä na priestorové a finančné problémy. Jeho priekopníkmi sa stávali najmä mladí ľudia, organizovaní vo Vzdelávacom zväze, v Zväze komunistckej mládeže, vo Federovanej telocvičnej jednote, v Slovenskej lige. Išlo zväčša o tých istých, ktorí mali k divadlu vrelý vzťah. Spo-

čiatku divadelné hry predvádzali v drevenej fabrickej jedálni, vždy iba v nedeľu popoludní alebo večer. Predtým dopoludnia požíčovali a znášali z domácností stoličky do hľadiska. Neskôr sa divadelnícke javisko presťahovalo do kinosály na poschodí kantíny.

Vo vývoji podmienok hrania divadla bol rozhodujúci rok 1929, keď hostin-

Divadelní ochotníci na začiatku tridsiatych rokov

slávik postavil nový hostinec

(dnes Centrik), ktorého súčasťou bola aj veľká sála. V nej si ochotníci svojpomocne zhotovili javisko a vyrobili alebo dokúpili kulisy. V nových podmienkach sa v Ladcoch hralo divadlo až päťkrát v roku. Okrem toho sa s nacvičenými hrami putovalo aj po okolitých obciach. V repertoári súboru prevládali hry Urbánka a Timravy. Najväčšiemu úspechu sa tešili Hrob lásky, Až lipa zakvitne, Rozmajrín, Mlynár a jeho dieťa, Kríž pod lipami, Svedomie a ďalšie. Divadelníci hrali aj jednoaktovky, politicky zväčša ľavicovo zamerané.

Počet divadelných ochotníkov začal narastať, k čomu prispela najmä škola nacvičkom nových dramatických útvarov. Tak sa formovala nová divadelná ochotnícka generácia. V tridsiatych rokoch 20. st. však k ladčianskemu divadelnému ochotníctvu prispieval aj kláštor, v ktorom sa hrali náboženské divadelné hry, preložené z taliančiny, ako aj svetské hry zamerané na dospelávajúcu mládež. V r. 1939 nastal však v tejto sfére útlm a divadelníci s činnosťou prestali, čo trvalo až do skončenia 2. svetovej vojny.

Medzi najlepších režisérov ochotníkov v Ladcoch patrili **Jozef Mikušinec** a tunežickí učители. K najobľúbenejším hercom patrili Jozef Majbach, Ján Borovička, Ondrej Peterka, Ján Cibíček, Vincent Fatura, Rudolf Fatura, Róbert Horký, Ján Turza, Jozef Letko a veľa ďalších.

Založenie dychovej hudby

Bola založená v r. 1921, no jej vznik sprevádzalo viacero ťažkostí. Hlavnými iniciátormi a prvými zakladateľmi tohto telesa boh Pavel Habánek, Ján Bednárik a František Trčka, ktorý sa do Ladiec prisťahoval z moravského Nedašova. Prvé hudobné nástroje boli zakúpené za vypožičané peniaze. Vznikol dvanásťčlenný orchester:

Pavel Habánek, Pavel Turza, Ján Habánek, Jozef Košťalik, Ondrej Fatura, Ján Bednárik, Ondrej Peterka, Rudolf Galanský, Ferdinand Záhradník, Jozef Kukuliaš a Štefan Čemeš. Pod vedením kapelníka Františka Trčku robil hudobný súbor významné pokroky a neskôr aj pod vedením Pavla Habán-

^/ dychová hudba v Ladcoch, založená v roku 1921*

ka. Dychový súbor vystupoval na každej oslave v dedine, na svadbách a pohreboch. Najvýznamnejším a pre súbor aj historickým vystúpením bolo účinkovanie na 1. mája 1925 v Trenčíne.

Vr. 1927 sa učiteľom dychovky stal pán Kotlík z Lednických Rovní, ktorého na skúšky súboru prevážali cez Váh na člně. Bol to odborne zdatný a náročný učiteľ hudobník, jeho zásluhou úroveň ladčianskej dychovky stúpala ešte viac. V tridsiatych rokoch 20. st. dychovka absolvovala viacero samostatných koncertov v Ilave, v Ražejkách Tepliciach a okrem toho sa zúčastňovala aj na súťažiach. Keď vr. 1938 museli niektorí hudobníci súboru narukovať na vojenčinu, teleso stagnovalo. Naposledy vystúpilo na Zjazde partizánov r. 1945 v Bratislave.

Členovia pôvodnej ladčianskej dychovky tak zapálili iskru záujmu, ktorá čoskoro po tomto období rozohrala aj mladú generáciu, schopnú ďalšej muzikantskej činnosti. O nej sa zmienime nižšie.

Obecná knižnica

Jej počiatky siahajú do januára 1926, keď Matica slovenská poslala obci tridsať kníh. Tento akt bol súčasťou projektu, v rámci ktorého hodlala Matica slovenská poslať postupne sady kníh na všetky obce a za pomoci miestnych výborov a škôl mali vzniknúť obecné knižnice. Tento zámer sa v Ladcoch vydaril perfektne. Vo februári dostali opäť tridsať knížiek, obec dala zhotoviť pre knihy skriňu. Bola umiestnená v škole a učitelia začali občanom požičiavať prvé knihy.

Fond knižnice sa postupne rozrástol tak, že už r. 1931 schvaľuje obecné zastupiteľstvo knižničný výbor v zložení Pavel Koyš, Štefan Ištvánik, Ján Koyš a knihovníka učiteľa Róberta Stipanitzu.

Kultúra v obci po 2. svetovej vojne

Po oslobodení Ladiec od nemeckých okupantov vr. 1945 sa kultúrny život obce začal rozvíjať pod vedením Miestnej osvetovej rady, ktorú ustanovil Miestny národný výbor. Jej predsedom od r. 1946 bol dočasný riaditeľ meštianskej školy v Ladcoch Jozef Tomaník. V r. 1950 túto inštitúciu nahradila Miestna osvetová komisia s predsedom Jozefom Hriadeľom mladším. Členmi komisie boli občania, ktorí už pracovali v osvetovej rade. Zmeny v názve sa dožilo aj miestne kino, premenované bolo na Sokolov a dostalo tiež nového správcu Františka Žitvu.

Stavba kultúrneho domu

Vr. 1951 bolo udelené stavebné povolenie pre závod cementárne na výstavbu domu kultúry, Závodného klubu ROH cementárne v Ladcoch. Predpokladalo dve etapy stavby. V prvej išlo o vybudovanie veľkej sály a kinosály, ktoré mohli potenciálne slúžiť aj potrebám verejných zhromaždení, prípadne poriadaniu tanečných zábav. K sálam patrili javiská, šatne a vestibulárne priestory. V druhej etape výstavby mali byť dobudované klubovne, knižnica a byt domovníka. Toto dielo započali už na jeseň r. 1951 Československé stavebné závody v náklade 16 miliónov korún (ešte v starej povojnovej mene) v čom boli aj náklady na zariadenia. Stavba bola úspešne **dokončená** v r. 1953 a stala sa pýchou Ladčanov, pretože predstavovala na celom strednom Považí najkrajší a najlepšie vybavený dom kultúry s vynikajúcou akustikou.

Hudobné premeny

Dychová hudba mala v Ladcoch vždy dominantné postavenie. Hoci po skončení vojny vznikli v obci aj ďalšie menšie kapely rôznych žánrov, ako napríklad "Tanečná skupina J. Danu" a "Tanečný orchester pri Závodnom klube", dychovka zaujímala vždy, doslova i obrazne, prvé miesto. Na konci roka 1946 prišli aj zástupcovia kláštora s návrhom vytvoriť väčšie hudobné teleso - dychovú hudbu. Na oslavách 1. mája 1947 už vyhrával šesnásťčlenný dy-

Spojená dychová hudba v r. 1954

chovy orchester pod vedením Štefana Habánka. Táto dychovka získala v r. 1949 prvé miesto na súťaži v Žiline a druhé miesto na celoštátnej súťaži hudobných súborov vo Svite. Iniciatíva pochádzajúca z kláštora priniesla kladné ovocie a ovplyvnila aj vznik novej mladšej "Dedinskej dychovej hudby". Nacvičuje ju kapelník Štefan Habánek pod patronátom cementárne.

*Veľký dychový orchester na celoslovenskej súťaži v Ladcoch.
Diriguje mjr. Miroslav Križek*

V r. 1954 sa sa však počet hudobníkov obidvoch dychoviek zmenšil, čo viedlo k tomu, že sa telesá spojili. Vytvorená hudba patrila k Závodnému klubu ROH a jej vedením poverili kapelníka Pavla Habánka. Po jeho smrti ju viedol Emil Martinák, ktorý ju doviedol v r. 1958 aj k víťazstvu na krajskej súťaži v Sučanoch.

Detský dychový orchester s dirigentom Rudolfom Pagáčom

Pre ďalší vývoj dychovky malo veľký význam

založenie "Mládežníckej dychovej hudby" v Ladcoch. Zaslúžil sa o ňu obetavý hudobník František Letko i jeho syn František. Dychovka mladých sa v r. 1970 zúčastnila na súťaži "Dni cementárov" v Stupave, spolu s orchestrom dospelých. Práve tam sa zrodila myšlienka oba súbory spojiť a vytvoriť veľký orchester.

Najväčší rozvoj dychovej hudby v Ladcoch sa začal v r. 1971, keď jej vedenie prevzal kapelník Posádkovej hudby Trenčín, major Miroslav Križek. Do jej repertoáru sa dostávali čoraz náročnejšie skladby, vďaka čomu súbor žal úspech za úspechom. Na tomto vzostupe hudby mali zásluhu - okrem hrajúcich členov orchestra - aj predseda ZK ROH Eduard Žáčik, tajomník klubu Daniel Šotkovský, Ján Čemeš a ďalší. K úspechom tohto obdobia patria víťazstvá z rôznych stavbárskych, ale aj okresných, krajských i celoslovenských súťaží, poriadaných ministerstvom kultúry. Pekná a nenapodobiteľná atmosféra zavládla aj v r. 1972, keď na "Stretnutí troch generácií" v Ladcoch koncertovali najstarší dychovkári z r. 1921, povojnová hudba a mládežnícky orchester.

Pre zabezpečenie generačnej kontinuity v dychovej hudbe bol v r. 1974 založený 45 členný detský dychový orchester v spolupráci ZDŠ - ZK ROH, ktorý viedol kapelník Rudolf Pagáč a už po rok trvajúcom nácviiku uskutočnil s detským súborom prvé vystúpenie.

Tanečný orchester ZK ROH pod vedením E. Zimpricha

Veľký dychový orchester sa prebojoval cez okresné a krajské súťaže dychových hudieb na súťaž "Pádového Trenčín 1974", kde zvíťazil. Úspech zopakoval i v ďalších ročníkoch. V r. 1976 ladčianski dychovkári reprezentovali dokonca celé Slovensko na "Kmochovom Kolíne" v Čechách. Detský dychový orchester OHNÍK účinkoval v Maďarsku, v Zjazdovom paláci v Prahe a v Banskej Bystrici.

Viacero už hore spomínaných súťaží sa konalo v ladčianskom dome kultúry. Vždy boli na vynikajúcej organizačnej i umeleckej úrovni a vari preto sa upevňovala ich tradícia. Milovníci dychovej hudby vnímali Ladce ako miesto, kde je tento hudobný žáner v spoľahlivých rukách. K nezabudnuteľným, a ako sa zdá, zatiaľ neopakovaným úspechom dychovkového telesa Ladiec, patrí účasť veľkého dychového orchestra z Ladiec na festivale vo francúzskom Štrasburgu 26. augusta až 3. septembra 1978, kde vystúpilo veľa podobných súborov z celej Európy. Aj tu najväčší úspech zožali Ladčania, o čom svedčí diplom, ktorý si odtiaľ priniesli.

Po náhlom úmrtí vynikajúceho dirigenta Miroslava Křížka prevzal dirigentskú paličku Rudolf Pagáč z Púchova.

Od druhej polovice osemdesiatych rokov 20. st. krivka aktivity i kvality dychovej hudby v Ladcoch klesala a znižoval sa aj počet hudobníkov. Mladší hľadali uplatnenie iných dychovkách a orchestroch. Zmenšila sa aj príležitosť na hranie a záujem o dychovú hudbu (aj v dôsledku súčasného vývojového hudobného trendu) neustále klesal. Obrat k lepšiemu, ako sa zdá, nastal v r. 1992, keď bol pri Základnej škole v Ladcoch založený detský dychový orchester. Viedol ho František Letko, učiteľ Umeleckej školy v Ilave. Podobne sa z bývalých hudobníkov začali formovať aj nové dve kapely, a to "Ladčanka" a "Marguška".

Nová éra knižnice

Kvalitatívny rozvoj knižnice v Ladcoch sa začal po vybudovaní Závodného klubu ROH v r. 1953. Po knihovníčke Jane Krušinskej prevzala knižnicu **Jozefína** Kalusová. Pod jej vedením sa knižnica vzťahovala nielen v počte knižných zväzkov, ale aj počtom čitateľov, výpožičiek a v organizovaní zaujímavých podujatí s knihou.

Vr. 1975 mala ladčianska knižnica už 7254 zväzkov a 13000 výpožičiek. Vr. 1987 už vlastnila 12000 zväzkov a realizovala 18500 výpožičiek.

V deväťdesiatych rokoch prevzal knižnicu do správy Obecný úrad v Ladcoch. Napriek finančným problémom a enormnému zdraženiu kníh sa podarilo v deväťdesiatych rokoch udržať v knižnici štandardné ukazovatele. V r. 1996 sa vedúcou knižnice stala **Eva Riečka**, dlhoročná spolupracovníčka zosnulej Jozefíny Kalusovej.

Kino v kultúrnom dome

História tejto inštitúcie pokračovala v nových priestoroch. Najvýraznejší krok začal technickým vybavením a výberom filmov. Už v začiatku šesťdesiatych rokov bol Závodný klub ROH vybavený širokouhlou premietačkou, na čom mala zásluhu predovšet-

kým cementáreň a predseda ZK ROH Eduard Žáčik. Stúpla návštevnosť i rentabilnosť kina. Boli poriadané "týždne filmov", organizovali sa rôzne súťaže v spolupráci s miestnymi novinami. Kino sa stalo komplexnou kultúrnou inštitúciou. Počet divákov sa pohyboval na hranici 18000 divákov za rok a počet premietnutých filmov bol 250 až 270 za rok. Pokles v návštevnosti i premietanosti filmov nastal až v polovici osemdesiatych rokov 20. st. Od r. 1990 vzrástol príliv filmov z produkcie najmä USA, čo spočiatku návštevnosť ovplyvnilo pozitívne, ale už o rok sa tento záujem vytráca. Obecný úrad a vedúca kina Zdena Hriadeľová museli pristúpiť k niektorým reštrikčným opatreniam, napríklad zrušili premietanie detských filmov. Napokon, kvôli absolútnej nerentabilnosti, bolo kino v Ladcoch zatvorené. Vr. 1991 si Ladčania mohli pozrieť vo svojom kine premiéru slovenského filmu "Let asfaltového holuba", na ktorom spolupracovali rodáci z Ladiec, Miroslav Remo a Bohumil Martinák. Obnovenie premietania filmov v r. 2002 je, ako sa zdá, príslubom novej nádeje a vývojovej etapy v budúcom živote kina.

Ďalšie úseky kultúry

Medzi kultúrnych aktivistov, ktorí v minulosti zaznamenali úspechy, patria aj filmári amatéri z AMFI KLUBU pri ZK ROH. Vznikol r. 1966 so zámerom dokumentovať udalosti v obci, no čoskoro ambície týchto nadšencov siahajú i ďalej. Vr. 1977 premietli prvé, zaujímavo koncipované filmy na prehliadke usporiadanej pre verejnosť. Pod vedením Miroslava Remu dosiahli viacero úspechov na okresných, krajských i celoslovenských prehliadkach tvorcov amatérskeho filmu. Najúspešnejšími autormi boli Miroslav Remo, Ľubomír Remo, Štefan Kováčik, Miroslav Malacha a ďalší. Keď si v r. 1991 pripomenuli 25 rokov činnosti AMFI KLUBU, konštatovali, že za toto obdobie nakrútili 62 súťažných filmov.

Aj činnosť **ochotníckych divadelníkov** sa po skončení

2. svetovej vojny sľubne roz- *Spevacka skupina Slovenského zväzu žien, založená v r. 19*
behla. Nadviazala na staré

tradície. Neskôr v podmienkach nového závodného klubu nacvičovali hry rôzne organizácie. Pracovníci JRD Ladce nacvičili Bačovu ženu, požiarnici hru Po krvavých chodníkoch, nacvičovali však aj príslušníčky SZŽ i žiaci škôl. Na činnosť ochotníkov mali vplyv profesionálne divadlá zo Žiliny, Martina, Banskej Bystrice, Zvolena a Nit-

Divadelní ochotníci v šesťdesiatych rokoch

*Súbor nefolklorneho tanca,
ktorý založila a viedla Alžbeta Bušíková*

leckej činnosti. Speváčky vystupovali na rôznych oslavách a podujatiach Zboru pre občianske záležitosti. Prvou vedúcou tejto skupiny bola učiteľka Elena Fábryová, po nej Mária Liptáková a Viera Kráľová. Spevácky krúžok žien sponzoroval ZK ROH a MNV Ladce. Pod vedením Márie Liptákovej účinkuje dodnes.

Od prvej polovice sedemdesiatych rokov vyvíja úspešnú činnosť aj súbor detského **nefolklorneho tanca**. Vede ho Alžbeta Bušíková. S nápaditou choreografiou zaujala pozornosť na mnohých verejných podujatiach. Úspešne s deťmi vystúpila na rôznych súťažných prehliadkach v rámci okresu i kraja. V r. 1991 sa zúčastnili i na celoslovenskej prehliadke takýchto súborov v Pezinku, keď so súborom spolupracovala i Bohunka Bušíková - Fabová.

Fotokrúžok v Ladcoch

bol založený v r. 1957. Spočiatku sa zameriaval na fotodokumentačné a neskôr i umelecké snímky. Jeho členovia absolvovali veľa podujatí, súťaží i výstav v rámci okresu i kraja. Sami organizovali výstavy v Ladcoch. V tomto krúžku sa vystriedal dlhý rad dobrých fotografov: Jozef Polomík, Július Šedík, Jozef Fatura, František Strakovič. Pracovali i s deťmi a vychovali z nich viac dobrých fotografov.

Z ďalšej činnosti si zaslúži pozornosť **kurzová činnosť**, ktorá v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch min. st. zaznamenala vysokú aktivitu. Obľube sa tešili najmä kurzy praktické, jazykové, spoločenské a ďalšie. Najstabilnejší z nich bol **hudobný kurz**, ktorý viedla Oľga Zimprichová. Vychovala v ňom desiatky hudobníkov. Sem treba zaradiť aj **rádiokrúžok** a **výtvarný krúžok**, ktoré započali činnosť už v päťdesiatych rokoch.

ry, hostujúce v Ladcoch. No, účinkovanie profesionálnych scén zanechávalo aj negatívnu stopu, klesol záujem o ochotnícke divadlo. Takmer zaniklo. V r. 1967 F. Bušík nacvičil s ochotníkmi rozprávkovú hru Radúz a Mahulienu, ktorá záujem občanov o svojich divadelníkov opäť prebudila.

Vr. 1972 bola v Ladcoch založená **spevácka skupina žien**. Pričinili sa o to členky SZŽ. Tým akoby sa vyplnila medzera v záujmovej ume-

Hudobný kurz v r. 1961 s vedúcou Oľgou Zimprichovou. V strede je knižničarka Jana Krušínská a vľavo riaditeľ ZDŠ František Žitva

Organizačná a ekonomická záštita kultúrnej a osvetovej činnosti bola v **Závodnom klube ROH Cementárne Ladce**. Dbali o ňu dobrovoľní a obetaví pracovníci Jozef Pecháček, Ing. František Strakovič, Valentín Bednárík a ďalší. Od r. 1966, keď za jeho tajomníka nastúpil Branislav Lipták, sa ZK ROH čiastočne profesionalizuje. Po Liptákovom odchode zastávajú funkciu tajomníkov postupne Daniel Šotkovský, Ján Suchár a Viera Remová.

V deväťdesiatych rokoch patrí medzi významné kultúrne počiny v Ladcoch založenie klubu REPETE v r. 1996. Vedie ho Marián Justh a orientuje ho na úspešnú televíznu reláciu s Milanom Krajíčkom. V tomto klube aktívne vystúpilo viacero populárnych slovenských spevákov.

Úcta básnikovi

Po smrti ladčianskeho rodáka, slovenského populárneho básnika 2. polovice 20. st. **Pavla Koyša**, sú v Ladcoch každoročne organizované Večery poézie Pavla Kpyša, zamerané na ľúbostnú slovenskú poéziu. Organizujú ich Obecný úrad Ladce, Považské osvetové stredisko Považská Bystrica, Klub priateľov poézie Pavla Koyša Bratislava, Spolok slovenských spisovateľov a Okresná knižnica Považská Bystrica, pod záštitou Ministerstva školstva Slovenskej republiky. Podujatie začína spomienkovou oslavou pri buste básnika (od r. 1996), súťažou v prednese poézie a spoločenským večerom poézie na počesť Pavla Koyša. V kultúrnom programe Večerov poézie Pavla Koyša už vystúpili viacerí slovenskí umelci, ako Mária Kráľovičová, Juraj Sarvaš, Anton Baláž, Angela Vargicová, Jozef Bachratý a ďalší. Na podujatí sa pravidelne zúčastňuje manželka básnika JUDr. M. Koyšová, jeho sestra A. Kreubauerová, zástupcovia MK a MŠ SR, zástupcovia Považskej cementárne, a.s. Ladce a viacerí spisovatelia, z ktorých boli už prítomní Osvald Záhradník, Jaroslav Rezník, Vojtech Kondrôt, Milan Ferko, Ján Lenčo a ďalší. Osobitný význam má rok 1996, keď bola Koyšovi odhalená busta na stene kultúrneho domu v Ladcoch, od akademického sochára Tibora Bártfaya.

V r. 2000 schválilo **Obecné zastupiteľstvo OÚ Ladce** pomenovanie jednej z ulíc na "Ulicu Pavla Koyša", v ktorej stojí jeho rodný dom, pod popisným číslom 200. Narodil sa v ňom r. 1932.

Manželka básnika JUDr. M. Koyšová a sestra Pavla Koyša A. Kreubauerová

*Účastníci Večera poézie Pavla Koyša
pred bustou básnika*

Obecné slávnosti

Významným oživením kultúrneho života v obci boli vždy rôzne oslavy. V medzivojnovom období 20. st. na nich vždy vystupovali žiaci ladčianskej školy a, samozrejme, nikdy nechýbala ani ladčianska dychová hudba. K hlavným slávnostiam roka patrila tzv. "stromková" pred Vianocami, na ktorej boli rozdávané darčeky chudob-

Tribúna z osláv 1. mája 1969 v Ladcoch

Deň matiek, ktorý bol však s príchodom nového socialistického režimu nahradený Medzinárodným dňom žien. Oslava Dňa matiek sa obnovila až v deväťdesiatych rokoch 20. st. po viac ako polstoročnej prestávke. Najpopulárnejším sviatkom bol po dlhého obdobia Deň slobody - 28. október, oslavovaný každým rokom za veľkej účasti občanov Ladiec a Tunežíc. Azda najpamätnejšia oslava tohto sviatku bola v r. 1928.

Z príležitostných osláv sa v histórii Ladiec vyníma otváranie nadstavby miestnej školy vr. 1929 a najmä odhalenie a posvätenie pomníka padlým z 1. svetovej vojny, ktoré sa konalo 11. júna 1939. Zúčastnil sa ho vtedy aj delegát Slovenského snemu Pavol Čarnogurský. K zaujímavým oslavám patrí manifestácia Zjednotenia slovenského národa 20. novembra 1938, po vyhlásení slovenskej autonómie (6. okt. 1938

ným deňom (topánky, ošatenie, školské pomôcky atď.), za účasti miestnej honorácie. Pravidelne sa oslavovalo aj výročie narodenia prezidenta T. G. Masaryka, ako i pietna spomienka na M. R. Štefánika. Počas Slovenského štátu sa v Ladcoch slávil meniny Dr. Jozefa Tisu a istý čas boli aj pokusy o organizovanie slávnosti na počesť Adolfa Hitlera. Od r. 1932 sa oslavoval

Sprievod

v Žiline). Veľký sprievod hasičov, skautov, príslušníkov Hlinkovej gardy, občanov Ladiec, sa pohol z kláštora k hostincu Slávika (Majerovský). Tam si účastníci sprievodu vypočuli prejav zástupcov jednotlivých strán a korporácií, po ktorých si príslušníci politických zoskupení podávali ruky.

K obľúbeným oslavám Ladčanov patria aj prvé máje, počas ktorých sa protestovalo proti nízkym mzdám v rokoch svetovej hospodárskej krízy. Mali protivládny charakter. Najпамätnejšiu demonštráciu viedli v r. 1922 komunisti a odborová organizácia cementárne, ktorú

*Zo slávnosti odhalenia symbolu slovenskej štátnosti
- dvojkríža na Skalke 2. septembra 2000*

zastrešoval Zväz robotníctva chemického, stavebného a tehliarskeho priemyslu v Československu. Prvomájové oslavy sa však v nasledujúcich desaťročiach nevyhli istej šablónovitosti a formalizmu. Výnimku tvoria roky 1969 a 1970 počas Dubčekom deklarovaného progresu. Sálala z nich bezprostrednosť, úprimnosť a sympatie s novým ponímaním socializmu s "ľudskou tvárou".

Od r. 1947, na konci apríla, sa v Ladcoch koná každý rok pietna spomienka na padlých v 2. svetovej vojne, k počte devätnástich zavraždených občanov nemeckými fašistami. Organizuje ju Slovenský zväz protifašistických bojovníkov, Komunistická strana a Obecný úrad (do r. 1990 MNV) v Ladcoch. Tieto inštitúcie organizujú aj oslavy či pietne akcie k výročiu Slovenského národného povstania.

Na oslavách Medzinárodného dňa detí sa v obci podieľajú školy a ich Združenia rodičov, Telovýchovná organizácia, Závodný klub ROH, Slovenský zväz žien a do istého obdobia aj Vojenský útvar miestnej posádky. V Tunežiciach ku dňu detí prispievali Jednota - spotrebné družstvo a Osvetová beseda. Pripravovali pre ne výlety a rôzne športové i spoločenské hry.

K oslavám druhej polovice min. st. patril aj Medzinárodný deň žien, zameraný na pracujúcu ženu. Náplňou tejto oslavy boli bohaté kultúrne programy, stretnutia so ženami na pracoviskách a odovzdávanie darčiek a kvetín.

Po roku 1993 sa v Ladcoch organizujú oslavy: Deň ústavy a Deň zvrchovanosti Slovenskej republiky. V r. 2000, z iniciatívy Slovenskej národnej strany, Hnutia za demokratické Slovensko a Obecného úradu v Ladcoch, sa realizoval zámer vybudovať na Skalke v Horných Ladcoch symbol slovenskej štátnosti, monumentálny slovenský dvojkríž. Šesť metrov vysoký artefakt bol odhalený 2. septembra 2000 v rámci osláv Dňa ústavy SR. Prítomní boli aj poslanci NR SR Ján Sitek, Rastislav Šepták, Imrich Andrejčák a ďalší. Po slávnostnom odhalení dvojkríža bola zapálená vatra, ktorá sa má tradične rozhorieť v každom nasledujúcom roku. Na Deň zvrchovanosti sa konali aj stretnutia občanov v priestoroch "Pod gaštanmi", opäť pod patronáciou SNS a HZDS, pričom koncertovala ladčianska dychovka.

Medzi kultúrne oslavy v Ladcoch patrí v ostatných rokoch Víťanie Nového roka. Je v réžii obecného úradu a kultúrnej komisie obecného zastupiteľstva. Pri tejto príležitosti sa Ladčania stretávajú na križovatke uprostred obce, aby takto privítali Nový rok. Na prelome tisícročí (2000 - 2001) sa ich tam zišlo niekoľko stoviek. Privítali ich melódie ladčianskej dychovky, občerstvenie a zaujímavý ohňostroj.

Obecný časopis

Vr. 1958 sa začal v Ladcoch vydávať časopis Hlas Ladiec, ktorého poslaním bolo pomáhať zakladateľom Jednotného roľníckeho družstva. Počas roka vyšlo 15 čísiel. Po založení družstva zanikol a po dlhšej prestávke začal v r. 1962 vychádzať v ZK ROH mesačník a neskôr aj dvojtyždenník Nový život. Redaktorom bol B. Lipták. V r. 1966 sa názov časopisu zmenil na Ladecký cementár, ale zameriaval sa aj na problematiku obce. Bol to mesačník na 16 stranách formátu A4. Bol viacfarebný a tlačil sa už ofsetom vo vlastnej tlačiarňi Závodného klubu. Okrem rôznych informácií prinášal i programy kina, zoznam kultúrnych podujatí a vedomostných súťaží s regionálnym obsahom. Vr. 1987 sa začali vydávať **Ladecké zvesti**, ktorých redaktorom je dodnes opäť Branislav Lipták.

Kronika obce

Branislav Lipták, kronikár, redaktor Lad. zvestí a autor tejto monografie

Prvého obecného kronikára vymenovalo Obecné zastupiteľstvo Ladiec v r. 1930. Postupne sa v tejto funkcii vystriedalo sedem občanov, žiaľ, aj keď zozbierali dosť cenných údajov z histórie obce, kroniku ani nespracovávali, ani nevedli. Najvýraznejšie sa tejto práci venovali Jozef Mikušinec (organizátor ochotníckeho divadla v dvadsiatych rokoch 20. st.) a Ľudovít Stach, komisár obce, ktorý bol vybraný za kronikára Ladiec i Tunežíc. Keď bol za kronikára Ladiec menovaný **Branislav Lipták** v r. 1987, obec nemala kroniku. Po viacročných výskumoch v okresnom, oblastnom i ústrednom archíve, po zozbieraní potrebných materiálov od občanov a organizácií, podarilo sa Liptákovi zostaviť kroniku Ladiec a započat' s jej systematickým vedením. Pri historických rekonštrukciách poslúžila novej kronike azda najviac školská kronika, ktorú od r. 1922 poctivo písal správca školy Emil Pauer a po ňom aj ďalší riaditelia. Podobne boli získané cenné údaje i z kroniky Hasičského zboru Ladce.

V r. 2002 má kronika obce Ladce napísaných viac ako 1500 strán a jej neoddeliteľnou súčasťou je archív dokumentov a **pamätná sieň**, zriadená r. 1997 v kultúrnom dome ako stála expozícia.

Kronika obce a časopis Ladecké zvesti sa stali podkladmi pre internetovú stránku www.ladce.sk, na ktorej sú podrobnosti o obci a najnovšie informácie o všetkých stránkach života v Ladcoch. Autorom a neustálym obnovovateľom internetovej stránky je Ing. Vlastimil Neipl. Týmto sa Ladce dostali na úroveň obcí a miest s najmodernejšou informačnou metódou.

KULTÚRNY ŽIVOT TUNEŽIČANOV

Od r. 1919 sa zväčša sústreďoval okolo niekoľkých tanecných zábav v roku, konaných v prírode, pretože obec nedisponovala nijakou sálou. Na začiatku tridsiatych rokov 20. st. sa už tieto podujatia mohli konať v sále krčmy M. Letkovej a neskôr v sále, o ktorej vybudovanie sa v r. 1937 postaral J. Mihálik. Istý vzostup kultúrneho života

Divadelní ochotníci v Tunežiciach r. 1932

v Tunežiciach sa datuje od r. 1933, keď bol založený divadelný ochotnícky súbor Viktorom Janegom z Nozdrovíc. Prvá divadelná hra súboru mala názov Čertov mlyn. Po Janegovi súbor viedla učiteľka Nováková, ktorá si dokonca trúfala na naštudovanie operety Mlsní kocúri. Úspešne ju predviedli v niekoľkých okolitých dedinách, ako aj v Ladcoch.

Divadlo v Tunežiciach (tridsiate roky)

V r. 1937 bola v Tunežiciach zvolená knižničná rada v zložení Juraj Kvasnica, Ján Retter a knihovník Ondrej Marguš.

V r. 1946 bola v obci ustanovená Osvetová rada na čele s Jánom Retterom a jej členmi boli Ladislav Eliáš a Ondrej Raček. Osvetová rada, neskôr beseda, bola veľmi aktívna najmä v päťdesiatych rokoch, keď sa započalo s premietaním filmov, prednáškami a vzdelávacími podujatiami.

Kurz vyšívania v Tunežiciach

V r. 1975 bol v Tunežiciach postavený montovaný objekt OSVETOVÁ BESEDA. Na vybudovaní tohto stánku mal veľkú zásluhu predseda MNV Jozef Rožník a predseda telovýchovnej organizácie Bohumil Kvasnica. Areál okolo Osvetovej besedy bol oplotený a vybavený sociálnym zariadením ešte v tom istom roku. Prvým vedúcim kultúrnej ustanovizne sa stal **František Česko** a po ňom **Emília Kvasnicová**.

Kurz strihov a šitia poriadaný osvetovou besedou, Slovenským zväzom žien a Jednotou SD v Tunežiciach

Kultúra v Tunežiciach sa rozvíjala v spolupráci s Klubom mládeže, Slovenským zväzom žien a Spotrebným družstvom Jednota. Organizovali sa najmä praktické kurzy a práca s mládežou.

ZBOR PRE OBČIANSKE ZÁLEŽITOSTI

Pôvodne sa zbor nazýval Aktív pre občianske záležitosti a vznikol v Ladcoch ako pomocný orgán Miestneho národného výboru vr. 1953. Jeho predsedom bol vtedy Vincent Hulc. V ďalšom období sa aktív premenoval na zbor. Jeho členovia sa venovali občianskym obradom: sobášom, víťania novorodencov do života, pohrebom.

Na stretnutí so staršími občanmi

Oslava výročia sobáša

Privítanie do života

Neskôr zbor rozšíril pôsobnosť aj na besedy s významnými občanmi a ich prijatie v obradnej sieni, na stretnutia dôchodcov, vydávanie občianskych preukazov pätnásťročným, odovzdávanie výučných listov učňovskej mládeži, stretnutia so žiakmi opúšťajúcimi základnú školu, rozlúčky s brancami, výročné sobáše (strieborné, zlaté atď.), návštevy starých a bezvládných občanov a podobne.

Vr. 1971 bola predsedníčkou zväzu ZPOZ Elena Koyšová a od r. 1973 Ladislav Černota. V tom období mal ZPOZ v Ladcoch 12 členov a pomocný zbor v Tunežiciach 4 členov. Rozvinuli úzku spoluprácu s cemenárňou a zabezpečovali účasť jej vedenia na obradoch pre zamestnancov. Podobne takúto spoluprácu začali realizovať aj v ladčianskej Hydrocentrále, v podnikoch v Dubnici a v Beluši. Od r. 1977 stál na čele ZPOZU František Česko. Pracuje v ňom už rad učiteľiek Materskej školy, Základnej deväťročnej školy i spevácka skupina žien.

Stretnutie žiakov, ktorí reprezentovali školu a obec v šk. r. 2001 • 2002

Záslužná práca členov ZPOZ pokračovala i v osemdesiatych rokoch. Medzi najdôležitejšie akcie patrili stretnutia s dôchodcami nad 70 rokov, storočnica cementárne, prijatie osobností a najlepších pracovníkov obce, ktorých fotografie boli umiestnené v "Galérii najlepších".

Po r. 1990 si ZPOZ udržal schopnosť pokračovať v pestrej palete činností, o čo sa zaslúžila jeho najnovšia predsedníčka Alžbeta Bušíková. Vr. 1998 vedie ZPOZ už Anna Peterková s členkami výboru Máriou Liptákovou, Irenou Gajdoškovou a matrikárkou Ľubomírou Porubčanovou. Dlhoročným organistom v obradnej sieni bol Valter Fábry, po ňom je ním Peter Lachký. Aj v súčasnom období si ZPOZ udržiava vysoký štandard a rozširuje repertoár podujatí, ako napríklad pozvanie žiakov, ktorí nejakým spôsobom preslávili svoju školu alebo obec a iné.

ĽUDOVÉ ZVYKY

Boli, sú a dúfajme že aj budú súčasťou života v Ladcoch. Stále patria k najzaujímavejším a nenahraditeľným pokladom každého národa. Boli časy, keď obyvatelia dedín veľmi citlivo prežívali jednotlivé časti roka a staré zvyky najčastejšie spájali s náboženským dianím. Zvyky sa vzťahovali najmä na Vianoce, Tri krále, fašiangy, Veľkú noc, ale aj na tie, ktoré sú spojené s príchodom a odchodom ročných období, z ktorých zavieva ešte pohanský duch. Nadobudli však modernejšie prvky. Žiaľ, "zásluhou" rozvoja industrializácie zvyky predkov zanikajú. Tým väčšiu vďaku musíme cítiť k tým, ktorí majú chuť a dobrú vôľu zachytiť ich v pôvodnej podobe alebo zaznamenať po nich aspoň nejakú stopu. Vzhľadom k povedanému môžeme sa dnes zmieniť iba o niektorých zvykoch našich predkov.

Tri krále

Medzi Novým rokom a sviatkom Troch kráľov navštívil každú ladčiansku domácnosť farár, organista, kostolník a miništrant. Po príchode tejto skupiny do dvora, predovšetkým kňaz vysvätil príbytok a organista zaspieval vianočnú koledu. Jeden z tých štyroch potom napísal trojkráľovou kriedou na zárubňu dverí písmená G + M + B (Gašpar, Melicher, Baltazár). V 19. storočí do pripravených nádob alebo vriec, ktoré za farárom nosili na to vybraní cirkevní sluhovia, sa uskutočňoval tzv. zosyp obilia, koleda. Hneď po tejto "suite" navštevovali domy v Ladcoch chlapi, oblečení za troch kráľov (biele dlhé koše, atrapy biskupských čiapok atď. niekedy aj s maketou betlehemskej maštale s jasičkami a postavičkami Márie, Jozefa či oslíka a kravičky), ktorí pri vstupe do chalupy zaspievali: "My tri králi, prišli sme k vám, šťastie, zdravie vinšovať vám..." Troch malých kráľov obvykle domáci obdarovali orechmi, ovocím, slaninkou a sladkosťou.

Fašiangy a pochovávanie basy

Fašiangy zaberajú časové obdobie po Troch kráľoch až k Popolcovej strede. Vždy predstavovalo veselosť, pretože po ňom nasledovalo 40 dňové obdobie pôstu, a preto sa bolo treba adekvátne vybiť. I keď sa Ladce stali "fabrickou" dedinou, všetky fašiangové zvyky prevzali aj robotníci, prisťahovaní do obce z iných krajov. Na konci 19. a v 20. stor. boli ešte veľmi živé a pestré, patrili k nim smažené šišky, "maškary" (maskovaný sprievod dedinou) a hudba. Od začiatku 20. rokov hudobnú časť fašiang prevzala ladčianska dychovka, ktorá sa napokon stala aj ich definitívnym organizátorom. V nespútanej fašiangovej nálade sa mohlo takmer "všetko". Sprievod maškár

a hudobníkov sa zastavil pri každom dvore, odkiaľ príslušnému "predákovi" gazda alebo gazdina vždy niečo vložili do koša (vajcia, pálenku) alebo nastokli na šabľu kus slaniny. Získaná požíveň poslúžila ako občerstvenie na večernej zábave. Vo fašiangoch sa angažovali v tých ostatných rokoch najmä bratia Ján a Jozef Čemešovci, Štefan Vavřík, Anton Záhradník a ďalší muzikanti dychovky. Azda najviac sa fašiangy rozvinuli do krásy v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 20. st. Obyčajne končili večerným maškarným plesom v sobotu, organizovaným ženami, nedeľným detským karnevalom, pondelňajšou zábavou - benefíciou a utorčovým pochovávaním basy. Najmä zábava pri pochovávaní basy sa odohrála v kultúrnom dome za účasti niekedy až 700 ľudí všetkých vekových kategórií. Vyvrcholila polnocou, keď basa symbolizujúca veselosť, bola "pochovaná" počas komickej "pohrebnej reči" a predstieraného "náreku príbuzných". Sála burácala smiechom i "plačom", čo sa o polnoci akoby uťalo a každý sa pobral domov.

Veľká noc, Svätý Juraj, stavenie májov

Veľkonočné zvyky v Ladcoch sa riadili všeobecne zaužívanými pravidlami, ku ktorým patrilo najmä "zaviazanie zvonov", už na tzv. Zelený štvrtok. Počas Veľkého piatku sa Ladčania zúčastnili omši v Košeci alebo v Ladcoch a podobne tomu bolo aj na Bielu sobotu. V nedeľu, keď boli zvony kostolných veží opäť "rozviazané", pôst končil a už večer mohla byť poriadaná tanečná zábava, na ktorej prišla k slovu opäť dychovka.

Na Ďura, 24. apríla, sa vraví, že zima sa delí s letom. Tento svätý, ktovie prečo, oprávňuje mládež k roztopaši odnášať gazdom z dvorov predmety (často i celé vozy, vchodové brány atď) a zanášať ich až na kraj dediny, či vynášať ich na strechy a stromy. K "najparádnejšiemu" takémuto kúsku patrilo v Ladcoch vynesenie rebriového voza na strechu stodoly.

Stavenie májov prešlo v Ladcoch zaujímavým vývojom, počas ktorého sa v obci najskôr víťala jar, potom to bola demonštrácia lásky chlapca k dievčaťu a neskôr aj príležitosť na politické vyjadrenie. Najmä stavenie májov hlboko prežívali mládenčí, ktorí svojej milej museli máj najskôr ukradnúť v lese a potom ho postaviť vo dvore vyvolenej. Po skončení 2. svetovej vojny stavali máje v Ladcoch aj regrúti, ktorí mali v tom istom roku narukovať k vojenskej posádke. Regrútske máje sa stavali iba pri križovatke uprostred dediny a pred kultúrnym domom, čo organizačne viedol "večný ladčiansky regrút" Štefan Juríček. Pravdaže, ani pri tejto príležitosti nesmela chýbať dychovka, pálenie a dobré slovo odvedeným regrútom od zástupcu predstavenstva obce.

Predvianočné zvyky

Deň pred Luciou, t.j. 12. decembra sa dievčence a niektoré ženy priodeli bielymi plachtami a takto navštevovali rodiny v chalupách. Na to vybraným husím krídlom alebo metličkami zhotovenými z brezového prúťia vyhánali z chalúp "zlých duchov a nečisté sily". Z ich návštevy mali deti strach, ale dospelí zábavu, čo sa neobišlo bez pohostenia "Lucií". Zvyk robenia bosorkinho stolčeka sa z Ladiec vytratil, dnes už nevedno kedy.

Podobne je to i s vianočnými koledami a zvykmi počas samotných Vianoc. Zaviedol sa však pekný zvyk víťania Nového roka.

Ludová výroba

Ludia v minulosti boli často odkázaní na vlastný fortiel, preto si takmer každý vedel vyrobiť tie najnutnejšie predmety, potrebné pre denný život, ale i pre zábavnejšie účely. Veľkú noc mládenci a chlapci plietli z vrbového prútia korbáče. Najjednoduchší sa uplatol iba z troch prútikov, no šikovnejší ich plietli zo šiestich, ôsmich i šesnástich prútov. Zatiaľ dievčence a ženy maľovali vajíčka alebo sfarbené rôznymi odtieňmi na škrupinu vajíčok vyškrabávali rôzne ornamenty. Najlacnejším farbením vajíčok bolo ich uvarenie v cibulových šupách.

Počas jari sa najmä chlapci venovali "vyklepávaniu" píšťaliiek z vrbových vetiev. Niektorí z nich sťahovali kôru, predtým špirálovito narezanú, a zhotovovali trúbky i väčšie trúbky. Aby sa im nerozkrúcali, prepichovali ich trňmi.

Z dozrievajúcich stebiel obilia si mládenci zhotovovali kosierky na ozdobenie klobúkov alebo kabátov, dievčence z nich plietli ozdoby do vlasov. Praktickejším predmetom zhotoveným zo slamy bola slamienka na kysnutie cesta k pečeniu chleba.

Po skončení žatvy sa aj v Ladcoch zhotovoval dožinkový veniec, ktorý ženci priniesli hospodárovi, pričom nechýbal spev a vinše. K známym piesňam patrila tá so známym štvorverším: "Gazda náš, gazda náš, dajže nám oldomáš! Dajže nám ho z lásky, zbierame klásky." Dožinkový veniec uvili dievčence z klasov všetkých druhov obilia a vyzdobili ho poľnými kvetmi, najmä sinokvetom, poľnými margarétkami a pod. Gazda s hrdosťou zavesil veniec nad vchodové dvere svojej chalupy.

Po skončení žatevných prác plietli muži košíky i väčšie koše, potrebné na zber zemianok. Z olúpaných vrbových prútikov sa plietli koše na chlieb, z lúpanej liesky boli zasa zhotovované opálky, ktorých okraje tvorili do kruhu stočené a koncami spojené lieskové palice. Z prútia briez, avšak zbaveného lístia, sa zhotovovali metly, používané v minulosti v každom dome. Na Nový rok musela byť takáto metla v každom dome úplne nová.

Víťazoslav Kalus

PARK V LADCOCH

Vznikol takmer súčasne s postavením kaštieľa v 2. polovici 18. st. Generácie Mošešických a po nich aj Adolf Schenk park subtilne udržiavali, dopĺňali, či aj menili jeho podobu výsadbou nových drevín. Park bol vzorne udržiavaný aj v rokoch 1925 - 1950, keď patrila kláštornému osadenstvu. Gejza Runkovič, autor knihy Parky a vzácne stromy v okrese Považská Bystrica z r. 1978 ho charakterizuje ako prírodnú - krajinársku, s veľkou biologickou a kultúrnou hodnotou. Svojou transpiračnou schopnosťou významne ovplyvňuje vlhkosť vzduchu a spríjemňuje životné prostredie Ladčanov.

Po vstupe do parku, vľavo, je dvojradová aleja z 23 líp, zväčša malolistých. Pozoruhodné sú z nej najmä štyri lipy s obvodom kmeňa 262, 263, 266 a 300 cm. Vstup do parku okrášľuje aj skupina javorov mliečnych a jeden agát biely. Profesor Runkovič v knihe ďalej uvádza, že od hlavného vchodu do parku vedie jednoradová aleja s 13 lipami, ktorých obvod kmeňa je 200 až 240 cm. Na konci aleje vyniká jeden javor mliečny s obvodom kmeňa 200 cm. Neďaleko neho je skupina 15 agátov bielych s obvodom kmeňa 60 až 100 cm. Vedľa nich rastie aj pagaštan konský s obvodom kmeňa 265 cm a patrí medzi najväčšie v bývalom okrese Považská Bystrica.

Povedľa dlhého tehlového plota sa tiahne stromoradie, ktoré sa skladá najmä z líp, najsilnejšie majú obvod kmeňa 260 až 305 cm. Medzi lipami rastú pagaštany konské a javory poľné s impozantnými obvodmi kmeňov 147 až 230 cm. Sú pravdepodobne

najväčšie na označenom území. Na konci tohto stromoradia je ďalšia skupina javorov poľných.

V ľavom rohu parku stoja tri mohutné lipy malolisté s obvodom kmeňov 250 až 290 cm. Vzácnou ozdobou parkuje platan západný s obvodom 328 cm, čo je tretí najväčší platan v označenom území. V zadnej časti parku rastie i katalpa bognóniovitá s obvodom kmeňa 240 cm. Vedľajší priestor neďaleko nej zdobia tuje západné, kričkovité magnólie, borievky a iné dreviny. Aj tu rastie lipa malolistá s obvodom kmeňa 316 cm. V zadnej časti parkuje ešte skupina šiestich tuji západných, buk lesný, pagaštan konský, borovice sosny a ďalšie stromy.

Tisy v ladčianskom parku

Najväčším pokladom ladčianskeho parku sú dva tisy obyčajné. Jeden rastie ako dvojitý s obvodom kmeňov 200 a 193 cm, druhý s obvodom kmeňa 228 cm. Sú to po tisochoch v Pruskom najväčšie tisy na strednom Považí.

Stav parku v Ladcoch v súčasnosti nie je uspokojivý. K jeho znehodnocovaniu prispeli Vorošilovove závody v Dubnici a zdá sa že i vojenská posádka, ktorá tu mala kasáreň. Po odchode vojakov z Ladiec sa o park staral MNV a neskôr, od r. 1966, Odborné učilište. Obidve inštitúcie sa snažili park aspoň udržiavať. V r. 1990 sa mal problém parku riešiť kardinálnejšie. Obecný úrad v spolupráci s Odborným učilišťom začal pripravovať jeho rekonštrukciu. Boli vykonané odborné dendrologické výskumy a vypracovaná štúdia i projektová úloha rekonštrukcie. Žiaľ, k realizácii myšlienky zatiaľ nedošlo kvôli nedostatku finančných prostriedkov.

Stihlo sa vykonať aspoň ošetrovanie vzácných tisov odborníkom z Ochrany a údržby chránených stromov, a to na základe objednávky Obecného úradu Ladce.

Kaštieľ i park boli v rámci reštitúcií vrátené pôvodnému majiteľovi, rádu Milosrdných sestier svätého Vincenta z Pauly. Rok 2002 však zastihuje park už viac rokov bez ochrany a verejnosti je neprístupný.

Zoznam listnatých drevín parku: agát biely, brest horský, breza bradavičnatá, buk červený, buk lesný, dub lesný, forzátia previsnutá, hloh jednosemenný, hloh obyčajný, imelovník biely, jaseň štíhly, skalník obyčajný, javor horský, javor mliečny, javor poľný, katalpa biognóniovitá, lieska obyčajná, lipa malolistá, lipa striebřistá, lipa veľkolistá, magnólia Soulangeova, pagaštan konský, platan západný.

Ihličnaté stromy a kríky: borievka netata, borievka obyčajná, borovica sosna, jedľa biela, smrek obyčajný, smrekovec opadavý, tis obyčajný, tuja východná, tuja západná.

V katasri obce sa nachádza chránený **buk** lesný v Lúčkovskej doline, ktorého vek sa odhaduje na 400 rokov. Obvod jeho kmeňa je 688 cm a priemer koruny 12 m. Tento strom je úradne vyhlásený za chránený od r. 1975.

NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT

V dejinách náboženstiev a náboženského života bolo veľa pohnutých období. V tejto súvislosti zažilo veľa prevratných zmien aj stredné Považie, ktorých sprievodným znakom bolo nezriedka aj násilie. Heslo "Cuis regio, eius religio" sa uplatňovalo najmä v 2. polovici 16. st. keď sa k nám rozšírila reformácia (do Trenčianskej župy z Čiech a Moravy). Vtedy sa reformačné novoty šírili najmä pod tlakom zemepánskych vrchností. Z toho vyplývajúce rozbroje trvali dvesto rokov, až sa napokon väčšia časť nášho regiónu rekatolizovala.

Príslušníkov rímsko-katolíckeho náboženstva je v Ladcoch a Tunežiciach väčšina, podľa ostatného sčítania viac ako 80 %. Podobne to bolo aj v uplynulom storočí. Za príklad slúži školská štatistika z Ladiec v r. 1934, z 316 žiakov bolo 306 katolíkov.

Ladčania a Tunežičania patrili oddávna do farnosti Košeca. K tomuto historickému exkurzu sme použili diplomovú prácu Mariána Vojteka, spracovanú na Rímsko-katolíckej Cyrilometodejskej bohosloveckej fakulte, Teologického inštitútu v Nitre.

Košecká farnosť

V zápise kanonickej vizitácie košeckej farnosti z 3. októbra 1797 sa uvádza, že táto farnosť je veľmi stará, ale o roku jej zriadenia niet písomnej správy. Prvú zmienku nájdeme v pápežských desiatkových účtoch z rokov 1332 - 1337, ktoré spomínajú v obvode archidiakonátu 32 farností, medzi nimi aj Košecu. Dozvedáme sa z nej aj to, že farár z Košecy zložil milodar 23 grošov.

Schematizmus z r. 1790 uvádza, že okrem mestečka Košecy počíta sa do farnosti šesť filií: Nozdrovice, Tunežice, Ladce, Veľké Podhradie, Malé Podhradie a Kopec. Podľa tohto prameňa majú **Tunežice** cintorín s krížom, v strede dediny sa nachádzala drevená zvonica s deväťdesiat kilogramov vážiacim zvonom. **Ladce** majú takisto cintorín s krížom, kostol a v dedine stála drevená vežička so sto dvadsať kilogramovým zvonom.

O stavbe prvého farského kostola v Košeci zatiaľ nemáme k dispozícii nijakú písomnú zmienku. Keď sa však vr. 1332 spomína v pápežských účtoch fara, musel existovať aj kostol.

Počas reformácie ho zaujali evanjelici a košecká farnosť sa stala významným evanjelickým centrom. V r. 1635 bol kostol v Košeci poškodený povodňou natoľko, že boli narušené jeho základy i celá statika. Záznam z vizitácie v roku 1786 uvádza, že kostol bol udržiavaný podpornými stĺpmi a museli z veže preniesť zvony nad vchod do cintorína. Starý kostol bol v roku 1830 zrúcaný. Skutočnosť, že už ani priestorovo nestačil pojať množstvo veriacich, začalo sa v Košeci so stavbou nového, pri čom najviac pomohla Judita Motešická, rodená Tolvaj z ladčianskeho panstva.

Základný kameň pod ešte dnes stojaci kostol v Košeci bol položený 15. júla 1779. Vybudované boli základy v hodnote 4.000 zlatých. Potom bolo z pokladne farnosti vyčerpané 6.000 zlatých na ďalšiu stavbu. Dosť chytro sa minuli a stavba kostola sa spomalila. Mohli za to aj napoleonské vojny, vtedy v Európe zúriace plnou intenzitou. Trvalo tridsať rokov, kým sa iba v čiastočne dobudovanom kostole mohli konať prvé bohoslužby. Úplne dokončenie stavby bolo realizované až v r. 1833.

Pretože stavba kostola pohltila všetky finančné prostriedky farnosti, vnútorné zaradenie bolo prenesené zo starého kostola (kazateľnica, dva oltáre, krstiteľnica, organ, relikvie, ktorých autentickosť bola potvrdená v r. 1749). V novom kostole už boli dve spovednice. Vo vizitačnom zápise z r. 1830 sa píše, že kostol je postavený z pevného materiálu v barokovo-klasicistickom slohu. Nemal zvonicu. Zvony boli umiestnené v starej zvonici nad bránou starého cintorína.

Trvalo osemnásť ďalších rokov, kým sa podarilo zakúpiť do kostola nové vybavenie, na čom mal zásluhu košecký farár **Jozef Emmanuel** (od r. 1836) a patróni farnosti, najmä Karol Motešický. Výdavky na nové zariadenie kostola činili 3.000 zlatých. Až potom bol slávnostne posvätený biskupom Augustínom Roškovaním 28. júna 1864. Prítomných bolo viac kňazov z celej diecézy a veľké množstvo veriacich. Pobožnosti trvali dva dni a hoci počas nich veľmi pršalo, vydržali na nich od započatia až do konca.

Kostol svätého Valentína v Ladkoch

Do r. 1716 v Ladkoch kostol nebol. Až potom sa spomína súkromné oratórium baróna Ferdinanda Fefferhofena, do ktorého chodili slúžiť omše ilavskí trinitátori. Podľa všetkého neprávom, pretože až kanonická vizitácia oratória v r. 1728 dala súhlas, aby sa tam mohli omše slúžiť. Nebolo to však pre veriacich Ladiec, tí museli chodiť do Košec. Až v polovici 18. st. dala Judita Motešická postaviť pri kaštieli kostol k úcte svätého Valentína. Posvätil (konsekroval) ho gróf Anton Révay **20. júla 1760**, novomestský prepošt, konsekrovaný biskup Millevitánsky a svätiaci biskup Ostrihomskej arcidiecézy. V tomto kostole sa slúžila omša pre veriacich iba dvakrát v roku, a to na sv. Valentína 14. februára, deň patróna, a na deviatu nedeľu po Duchu Svätom, teda v deň výročnej posviacky kostola. O kostol dbali patróni (Motešickí a po nich barón Schenk), prispievali naň 500 zlatými ročne.

Oltár a kazateľnica ladčianskeho kostola

Kostol sv. Valentína je spojený s kaštieľom (**visitacio 1830**). Postavili ho z pevného materiálu so silnými stenami. Strecha bola pôvodne pokrytá šindľom a druhý raz v r. 1792 obnovená tiež šindľom. Kostol nemá vežu, pri jeho vchode do kaštieľa postavili ozdobnú vežičku. Nachádza sa v nej 80 kilogramov vážiaci zvon a nad vchodom panské hodiny. V interiéri sú dva

oltáre – Podľa tejto vi

zitácie jeden väčší, hlavný, zasvätený sv. Valentínovi so šiestimi svietnikmi. Menza je celá mramorová a k oltáru vedú stupne. Mramorový bohostánok hlavného oltára má cimbórium. Menší oltár je zasvätený sv. Jánovi Nepomuckému a je z dreva. V kostolnej lodi sú umiestnené lavice vo dvoch radoch. Večné svetlo svieti na svätyni. Ďalej sú v ňom umiestnené dve nádoby na svätenú vodu, jedna z medi, druhá z mramoru. Krstiteľnica v ňom nie je. Na ľavej strane kostola je k múru pripevnená kazateľnica. Oproti hlavnému oltáru je vybudovaný drevený chrus s organom so siedmimi registrami. Kostol má tiež sakristiu a oratórium pre panstvo. Postavený je v rokokovom slohu s bohatým zariadením z polovice 18. st. a s iluzívnymi maľbami. Oltár, kazateľnica a organová empóra s vyrezávaným parapetom a organovou dvojdielnou skriňou sú prácou jedného rezbára, ktorého meno nepoznáme.

V r. 1925 sa kaštieľ s parkom i kostolom dostáva do majetku rádu Milosrdných sestier svätého Vincenta z Pauly. Nové majiteľky sa o všetko vzorne starali a kostol sprístupnili aj veriacim. Keď sa v roku 1950 kláštory rušili, kaštieľ i s kostolom sa

dostal do správy Vorošilových závodov v Dubnici, umiestnili v objekte svojich učňov. Neskôr kláštor zaujal Vojenský útvar Ministerstva vnútra ČSR. Kostol prestal slúžiť svojmu účelu a hoci bol zavretý, jeho vnútorné zariadenie sa poškodzovalo. Až v r. 1968, po podpisovej akcii Ladčanov, Miestny národný výbor v Ladcoch dáva súhlas k opätovnému užívaniu kostola k náboženským účelom. Súhlas k jeho užívaniu musel dať aj KNV Banská Bystrica, pretože objekt patril do správy Osobitnej učňovskej školy. Po úpravách a odstránení niektorých nedostatkov bol kostol sprístupnený verejným. Renovácie kostola vo väčšom rozsahu (podlaha, výmena starých lavíc, oprava chóru atď.) sa uskutočnili až v r. 1992.

Náboženské cítenie súčasných veriacich ovplyvňuje čoraz viac ekumenizmus a tolerancia, čo je postoj hodný nielen kresťana, ale i moderného človeka našej doby.

Vzťah Ladčanov a Tunežičanov ku košeckej farnosti bol vždy popri duchovných potrebách aj ekonomický. Veriaci prispievali na všetky výlohy, spojené s údržbou i prevádzkou kostola v Košeci. Napr. v rokoch sedemdesiatych a osemdesiatych 19. st. prispeli na plat organistu 20 zlatými, na drevo a vykurovanie 20 - 25 zlatými, na opravy bytu organistu, kostola, zvonice v r. 1881 zaplatili až 100 zlatých.

Kňazi rímsko-katolíckej farnosti Košeca

Mikuláš r. 1332, Andrej r. 1509 - 1519, Ján Ugrocénus r. 1561 prestúpil k protestantom, Tomáš Bartovič r. 1672 - 1711, Pavol Galgócy r. 1711 - 1712, Ján Baltazár Magin r. 1712 - 1717, Ján Ladislavides r. 1718 - 1721, Michal Červjenka r. 1721 - 1736, František Ripňanský r. 1736 - 1749, Štefan Kolbay r. 1749 - 1758, Mikuláš Budinský r. 1758 - 1802, Juraj Kulifaj r. 1802 - 1846, Jozef Emmanuel r. 1846 - 1890, Jozef Monček r. 1890 - 1910, Jozef Rochetti r. 1910 - 1912, Michal Beňo r. 1912 - 1918, Ignác Diera r. 1918 - 1922, Dr. Šimon Gallo r. 1922 - 1939, Anton Kocúr r. 1939 - 1959, Jozef Polčín r. 1959 - 1992, Jozef Petrek r. 1992 - 2002, Ján Findura r. 2002 - doteraz.

Medzi fárarmi košeckej farnosti zaujíma azda najvýznamnejšie miesto **Jozef Emmanuel**, pochádzajúci z Vŕbového. Bol zakladajúcim členom Matice slovenskej a Slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom. Ako básnik sa venoval poézii, veršami a článkami prispieval do slovenských časopisov. Prvé básne mu vyšli v Oriete tatranskom. Je autorom vianočnej divadelnej hry *Betlehem*, uverejnenej v Budíne r. 1856. Napomáhal štúrovskému úsiliu šíriť spisovný jazyk, čo malo zaiste vplyv aj na veriacich, žijúcich v jeho farnosti. Zomrel v Košeci 8. mája 1890 a pochovaný je pred farským kostolom.

Adam Letko sa narodil v Tunežiciach 25. mája 1735 rodičom Adamovi a Barbore. Kňazskú dráhu začal ako kaplán v nitrianskej katedrále a v Trenčíne. V r. 1766 - 74 bol farárom v Lednici a v Bolešove. Okrem slovenského jazyka ovládal latinčinu, maďarčinu, nemčinu a taliančinu. **Vojtech Borčický** sa narodil v Ladcoch 14. apríla 1750 urodzeným rodičom Imrichovi a Kataríne. V r. 1773 - 77 pôsobil v nitrianskom seminári ako profesor biblických vied a bol už doktorom posvätenej teológie. Potom bol profesorom v Záhrebe, odkiaľ nastúpil na faru v Diviakoch a neskôr v Podskalí. Od r. 1800 bol kanonikom v Nitre a od r. 1820 veľprepoštom vo Vacove, kde aj zomrel 10. decembra 1834. **Ján Marko** sa narodil v Tunežiciach 29. marca 1806. Pôsobil na viacerých miestach ako kaplán. R. 1832 prešiel už ako kňaz do Ostrihomskej diecézy a v r. 1836 bol farárom v Starej Turej, v r. 1840 v Senici, potom v Lehote a v Modranke. Zomrel 1. februára 1879.

Sakrálné objekty v Ladcoch

Okrem už hore opísaného kostola sv. Valentína sa v Ladcoch nachádzajú aj ďalšie sakrálné objekty. **Kaplnka na Skalke** v Horných Ladcoch bola postavená po oslo-

bodení obce v 2. svetovej vojne. Po r. 1990 prešla viacerými stavebnými úpravami, ktoré začali v r. 1993. V r. 1995 bola rekonštrukcia dokončená a v r. 1997 bola ku kaplnke pristavená aj štýlová zvonica, a to z financií obecného úradu. Zvon do nej zakúpil farský úrad v Košeci. Zasvätená je Povýšeniu sv. Kríža. Posviacka sa konala 14. septembra 1997. **Zvonica v Ladcoch** bola prvýkrát renovovaná v štyridsiatych rokoch 20. st. V režii obecného úradu bola renovovaná aj v r. 2002 (výmena fasády, strechy, dverí a úprava priestoru pred kaplnkou). Zasvätená je Nepoškvrnenej Panne Márii. **Kaplnka so zvoncou v Tunežiciach** bola postavená v r. 1922 podľa návrhu staviteľa Kolika z Ilavy, na mieste drevenej zvonice, o ktorej vieme, že stála už v r. 1790. Zvon zo starej zvonice museli Tunežičania počas prvej svetovej vojny odovzdať armáde. Stavbu zvonice v Tunežiciach riadil v r. 1922 starosta Pavel Baska. Nový zvon na objednávku ulfala firma Matoušek v Brne v r. 1923. Posviacka kaplnky a zvonice sa konala na hody v r. 1924. Jej rekonštrukcia a oprava v r. 2002 sa uskutočnila z rozpočtu nákladov Obecného úradu v Ladcoch. Modlitebňa v Tunežiciach vznikla adaptáciou bývalého obecného domu v r. 1999, za veľkej podpory občanov a pomoci Obecného úradu, Lesného družstva v Ladcoch a Odborného učilišťa v Ladcoch. Obraz venoval dôstojný pán Čiernik. Posviacka objektu sa konala 1. mája 1999, vykonal ju košecký farár dp. Jozef Petrek. Ďalšia úprava objektu a vylepšenie interiéru boli vykonané v r. 2002 zo zdrojov obecného úradu. V r. 1998 bol znova inštalovaný zvon do Porty, veže vchodu do kaštieľa.

Ďalšie aktivity veriacich

Profesor Anton Hlinka s vdp. Jozefom Petrekom

V r. 1995 bol zorganizovaný zájazd na stretnutie s pápežom Jánom Pavlom II. v Nitre. V tom istom roku, v septembri, bola postavená socha Panny Márie na nádvorí kaštieľa. 24. apríla 1998 navštívil Ladce profesor Anton Hlinka, za prítomnosti poslanca NR SR Ing. Rastislava Šepťáka a starostu obce Ferdinanda Bušika. Hlinka rečnícky vystúpil pred občanmi Ladiec v kultúrnom dome. 23. mája 1999 sa v kostole a v kultúrnom dome v Lad-

coch uskutočnilo stretnutie rehoľných sestier sv. Vincenta a bratov lazarisťov. Zišlo sa štyridsať sestier. Najstarším z účastníkov bol páter Kristín. V r. 2001 započali v obci aj ďalšie aktivity vo vzťahu k deťom a mládeži. Vznikol tzv. Anjelský spolok s 13 členmi a 10 čakateľkami. Ďalej vznikla Mariánska družina, ktorá nadväzuje na podobné združenie v časoch existencie kláštora.

KLÁŠTOR A MISÍ JNA SPOLOČNOSŤ

Rád Milosrdných sestier vznikol v Paríži r. 1663, založil ho sv. Vincent z Pauly za pomoci blahoslavennej matky Lujzy de Merillac. Bol pôvodne spolkom bohatých žien pod názvom "Panie kresťanskej lásky" (Dames de charite). Mal pomáhať chudobným, biednym a žobrákom. Do spolku sa neskôr začali hlásiť dievčatá, ktoré chceli tejto činnosti zasvätiť celý život, dostali meno "Dcéry kresťanskej lásky". Do Rakús-

ko-Uhorska vetva rádu prerástla až v 19. st. Od začiatku mal sídlo v Gratz, kde pôsobil veľa rokov a postupne sa rozširoval po celom kráľovstve. Rýchlo sa rozrastal, preto sa rozdelil na rakúsku a uhorskú provinciu. Na rozpad Rakúsko-Uhorska v r. 1918 rád reagoval ďalším rozdelením provincie na rakúsku, juhoslovanskú, rumunskú a československú. Ešte za Rakúsko-Uhorska vyvíjali činnosť sestry rádu v Trenčíne. Starali sa o chorých v župnej nemocnici a mali tri školy: materskú, ľudovú a meštiansku. Ako ošetrovateľky zostali v župnej nemocnici aj po r. 1918, ale zo škôl museli odísť, lebo neovládali slovenčinu. Potom ich nahradili sestry Notre Dáme, ktoré prišli z Čiech.

Československá provincia sestier sv. Vincenta bola založená 1. februára 1922. Jej riaditeľom sa stal kňaz Jozef Danielik. Ich prvým sídlom bola Nitra, odkiaľ sa presťahovali do Trnavy a založili v nej Ústredný dom s čisto slovenským noviciátom. Budúce sestry rádu mali sídlo v trnavskom sirotinci.

Keď sa v r. 1924 naskytla príležitosť kúpy kaštieľa v Ladcoch, využili to. Počas obdobia rokov 1924 až 1925,

aj za finančnej podpory amerických Vincentiek, sa v ladčianskom kaštieli robili stavebné úpravy s dodávateľom Trnavská stavebná spoločnosť. Opravy boli dosť rozsiahle, vymieňali sa krovky, opravovali povaly a miestnosti, prehĺbila sa studňa atď. Po skončení týchto prác prišiel 28. júna 1925 do Ladiec Juraj Tutz, splnomocnenec generálneho dozoru Milosrdných sestier z Paríža, aby budovu prevzal pre rád Milosrdných sestier svätého Vincenta z Pauly. Súčasne bolo sestrám udelené obývacie povolenie od Župného úradu v Turčianskom sv. Martine. Potom, 19. júla 1925, posvätil kláštor nitriansky biskup.

Misijný dom v Ladcoch, postavený v r. 1927

Rozsah činnosti sestier po založení provincie v Československu r. 1922 vyplýva z týchto údajov: mali 29 domov (stredísk), z toho na Slovensku 22. V roku 1933 už bolo týchto stredísk 48. Sestier bolo v r. 1922 len 422, ale v r. 1933 už 595, z toho päť sa ich zúčastnilo na tzv. pohanských misiách v Afrike a v Ázii.

V Ladcoch bol zriadený veľký učebno-liečebný kombinát. Po celom Slovensku bolo roztrúsených veľa materských, ľudových i meštianskych škôl. Vznikol učiteľský ústav, detské domovy a domovy pre starých a chorých ľudí. Rozsiahla činnosť sestier bola i v zdravotníctve, ako ošetrovateľky pracovali v siedmich nemocniciach. Len v Košiciach bolo v nemocničných službách 73 sestier rádu. Tam bolo aj stredisko výchovy ošetrovateľiek s trojročným učebným cyklom.

Rád Milosrdných sestier sv. Vincenta v Ladcoch požiadal v r. 1942 o povolenie, a 2. decembra toho istého roka aj obdržal, na zriadenie samostatnej provincie na území Slovenska s materským domom v Ladcoch. Bolo to však podmienené požiadavkou na slovenskú príslušnosť provincionálneho riaditeľa, provincionálnej predstavenej a predstavených jednotlivých domov, *aby boli z tohto hľadiska spoľahlivé*. Náboženstvo mohli vyučovať iba sestry slovenskej národnosti. Zriadenie každého ďalšieho rehoľného domu si vyžadovalo súhlas župného úradu v Turčianskom sv. Martine.

Rád si nerobil nároky na verejnú dobročinnosť alebo verejné prostriedky. K Ústrednému domu v Ladcoch vtedy patrili: Apoštolská škola a Vincentium v Banskej Bystrici, Penzionát v Beluškých Slatinách, Rím. kat. ľudová škola a detská opatrovňa v Malackách, Ľudová škola a detská opatrovňa v Moravskom sv. Jane, Rím. kat. dievčenská meštianska škola v Nitre, Dievčenské reálne gymnázium v Nitre, Učiteľská akadémia v Nitre, Detský domov v Nemecskom Právne, Zotavovaňa v Smolenickej Huti, Domov sv. Lujzy v Martine, Mariánium vo Zvolene a Detská útulňa vo Výčapoch.

Rozsiahla bola aj charitatívna činnosť sestier rádu. Z archívneho dokladu z r. 1933 (obdobie svetovej hosp. krízy) vyplýva, že na čele rádu stála vizitátorka Bernardína Soldánová, asistentka Vincencia Olšavská a ekonómka Kajtána Patakyová. Tvorili predstavenstvo provincie.

Na čele seminára (noviciátu) so 60 novickami bola Olívia Paulská. V ústrednom dome žilo 11 prestárlych a chorých sestier, ktoré už nevládali pracovať. Riadnych sestier (okrem novíciek) bolo v Ladcoch 34. Charitatívna činnosť sa prejavovala najmä navonok. V kláštore sa poskytovalo prvé ošetrovanie zranených občanov, sestry navštevovali chorých v domácnosti a pod. Chudobným podošným, ktorí v čase krízy putovali republikou za prácou, bolo poskytnuté jedlo. Podľa záznamov bolo v r. 1933 poskytnuté takýmto pútnikom 3136 jedál. V zime sestry rádu podávali chudobným deťom mlieko.

V r. 1942 dostávali niektorí žiaci Rím. kat. školy v Ladcoch obedy v rámci zimnej podpory detí. Obedy sa podávali v kláštore, pričom obec na ne finančne prispievala počas 75 dní.

16. septembra 1943 na žiadosť Ústrednej správy slovenskej provincie Dcéry kresťanskej lásky povolil Župný úrad v Trenčíne zriadenie Detskej opatrovne v Ladcoch.

Obec hradila vecné náklady a zabezpečovala jednu pomocnú silu. Zriadenie tento inštitúcie sa zdôvodňovalo zamestnanosťou matiek počas vojny. Ladčiansky kláštor mal aj svoje hospodárstvo, na ktorom pracovali rádom sestry, vďaka čomu bol takmer sebestačný.

Zadný veľjod do k m o m

Kláštor v 30. rokoch 20. storočia

Počas pôsobnosti v rokoch 1925 až 1950 zohral okrem náboženského poslania pozitívnu úlohu aj v oblasti školskej, charitatívnej i kultúrnej. Pri kláštore bola zriadená tzv. Mariánska družina (asi 40 dievčat), v ktorej sa nadvicovali s mládežou divadlá, kratšie scény na slávnosti náboženského i svetského charakteru. Z kláštora pochádza aj iniciatíva z r. 1946 založiť z mladých ladčiansku hudbu. Sestry sa vzorne starali o priľahlý park, chátkať začal až po ich odchode.

Kláštor bol za drastických okolností zrušený koncom augusta 1950. No už 3. mája v tom roku boli z kláštora autobusom odvezení starí bratia (Ľudovít Orješek, František Mihina a ďalší) do Sv. Beňadika. V druhom autobuse boli novici a teológovia, ktorí sa dostali do Kostolnej a na stavbu Priehradu mládeže. Najskôr museli sestry rádu opustiť školstvo, výchovné ústavy a postupne do r. 1960 aj zdravotnícke zariadenia.

Sestry rádu v detskom domove

*Jozef Danielik, riaditeľ
Československej provincie
Milosrdných sestier
sv. Vincenta*

*Jozef Hutyrá, vizitátor,
provinciál, direktor Spo-
ločnosti dcér kresťanskej
lásky na Slovensku*

V tridsiatych a štyridsiatych rokoch, ako sme už napísali, boli Ladce strediskom Misijnej spoločnosti. V r. 1927 bola pre ňu pred kláštrom postavená osobitná budova Misijného domu. Vizitátorom, provinciálom a hlavným organizátorom zriaďovania Ústredného domu misijnej spoločnosti bol páter lazarista Jozef Danielik. Pomáhali mu Jozef Härig a František Kuchár. Keď Danielik 9. decembra 1938 zomrel, jeho nástupcom sa stal Kuchár, ale po vzniku Slovenského štátu ako Moravan túto funkciu nesmel zastávať. 26. júna 1942 bol do funkcie vizitátora a provinciála vymenovaný páter **Ján Hutyrá**, ktorý bol súčasne aj direktorom Spoločnosti dcér kresťanskej lásky na Slovensku. Práve táto spoločnosť sa stala jeho životným poslaním. Narodil sa 1. februára 1912 v Jablonožke na Spiši. Po vyštudovaní na Gymnáziu v Levoči nastúpil do kňazského seminára v Spišskej Kapitule a potom vstúpil do Misijnej spoločnosti sv. Vincenta. Prvú misijnú úlohu dostal vo vysokoškolskom internáte Svoradov v Bratislave. Do pamäti Ladčanov sa zapísal v boji o záchranu životov ruckojemníkov, ktorých fašisti napokon aj tak povraždili. Po zrušení kláštorov na Slovensku mal pohnutý život, niekoľkokrát ho väznili. Po prepustení z väzenia v r. 1965 organizoval cirkevný život v Čechách i na Slovensku. Zomrel 20. februára 1978 v Brne, kde je aj pochovaný.

Z misionárov v Ladcoch spomenieme aspoň Františka Mihinu, Ľudovíta Orjeka, Ernesta Kristína, Štefana Kristína, Jána Belu, Juraja Kapeca, Františka Kosnáča, Antona Mikuloviča, Vojtecha Košíka, Martina Janeka a Augustína Mikulu.

*Deti v opatrovni
kláštora počas
2. svetovej vojny*

Z DEJÍN EVANJELICKÉHO A. V. CIRKEVNÉHO ZBORU

Do evanjelického a. v. cirkevného zboru v Košeci patrí dnes 30 obcí a 3 mestá, diaľpory medzi Púchovom a Trenčínom. Nachádza sa v ňom asi 2000 veriacich, medzi nimi aj z Ladiec.

Reformačné učenie preniklo do našej oblasti, teda i do panstva Košeca, v poslednej štvrtine 16. st. Medzi horlivých stúpcov reformácie patrili Pavol Kiš Petrôcz, ktorý získal košecký hrad od panovníka Ferdinanda I. Pochopiteľné je, že sa preroformačne správala aj celá Petrôczova rodina.

Prvým košeckým evanjelickým farárom bol Daniel Ugrocenus a po ňom diakon Ján Artopeus. Košecu vtedy vyňali spod jurisdikcie rímskej cirkvi, čo znamenalo, že v nej žilo len evanjelické obyvateľstvo, čo sa týkalo celého panstva, teda i Ladiec a Tunežíc. Rozkvet evanjelickej farnosti trval do r. 1671. Potom, keď bol Petrôcz zľapaný ako burič proti kráľovi, košecký hrad, "hniezdo sprisahancov", obsadil a vzápätí aj zbúral cisársky generál Sigfrid Anibal Heister. O rok neskôr jeho vojaci obsadili aj košeckú faru a pre tento región nastala tvrdá protireformácia. Tlaku sa poddali aj patróni farnosti Nozdrovickí. Košecký farár Senior Ondrej Sartorius putoval do vyhnanstva. Krátke nádeje pre evanjelikov svitli počas povstania Tòkòlyho a Rákócziho, no po ich porážkach ostrá protireformácia pokračovala tak dôsledne, že sa košeckú evanjelickú cirkev nepodarilo oživiť ani po vydaní tolerančného patentu v r. 1781.

Až v r. 1860 prišiel do Košece mlynár Ján Krupička z Prahy, ktorý si prenajal farský mlyn od katolíckeho farára Jozefa Emmanuela. Pri pozemkovej reforme v r. 1921 prišli do Košece viaceré evanjelické rodiny z podjavorinského a z podbradlianskeho kraja a hneď aj zorganizovali a oživotvorili svoju cirkev.

Príchodom diakona Ľubomíra Marcinu 1. novembra 1991 do Košece, započalo sa s prípravami stavby **nového evanjelického kostola**, ktorého základný kameň bol položený 7. marca 1993 a tiež aj vysvätený generálnym biskupom ev. a. v. cirkvi Pavlom Uhorskaiom. Potom už práce na stavbe rýchlo pokračovali a kostol bol postavený za 18 mesiacov. Všetky práce na kostole boli vykonané svojpomocne v rámci 20000 brigádnických hodín a náklady na materiál boli 2,5 milióna korún. Väčšina týchto prostriedkov pochádzala z partnerských zborov z Nemecka, ale aj z Kanady a Fínska. Stavbu účinne podporil aj Turčiansky seniorát, obecné a mestské úrady (Ladce nevynímajúc), firmy a podniky (Považská cementáreň venovala na celú stavbu zdarma cement). Oltár a ďalšie zariadenie interiéru zhotovil a daroval rodák z Košece, akademický sochár Igor Mosný. Posviacka kostola sa konala 31. októbra 1994.

Farár Ľubomír Martina inicioval aj zriadenie **Charitatívneho strediska** evanjelickej diakonie v Košeci. 6. septembra 1996 bola vydaná zriaďovacia listina. Táto inštitúcia je už plne funkčná a rieši starostlivosť o dôchodcov a ľudí odkázaných na pomoc iných. Okrem toho bolo v rámci diakonie rozhodnuté zriadiť **Domov dôchodcov** v Košeci. Základný kameň k tejto stavbe posvätil 1. mája 1997 generálny biskup ev. a. v. cirkvi Doc. ThDr. Július

Posvätenie základného kameňa modernizácie Považskej cementárne 20. U .2001, zľava diakon Ľubomír Marcina a spišský diecézny biskup František Tondra (tretí zľava).

Filo. Z prostriedkov Okrúhleho stola Ekumenickej rady cirkví SR čoskoro začali aj práce na stavbe. Realizovali sa v zložitých ekonomických podmienkach, ale dielo sa podarilo. Hotové iste zlepši vratkú sociálnu istotu najmä starých ľudí v našom regióne.

Evanjelickej zbor v Košeci teda ožil a dnes, pod vedením diakona Ľubomíra Marcinu, sa čoraz viac vzmáha.

SPOLKY, ORGANIZÁCIE A ZDRUŽENIA

Spolky a organizácie zohrávali vždy v živote občanov dôležitú úlohu. Pred 1. svetovou vojnou nebolo v Ladcoch, okrem hasičov, nijakých spolkov. K maďarským cítili Ladčania odpor a slovenské boli zakladané len s nevôľou vtedajších úradov. Situácia sa podstatne zmenila po skočení vojny a po vzniku Československa, pretože štát združovanie občanov v organizáciách podporoval.

Niektoré spolky, ešte aj dodnes žijúce, majú korene vzniku v predmníchovskej republike. Zmenili sa iba podmienky ich činnosti a niekedy aj ich názvy. V niektorých prípadoch sa zmenil i vzťah ich členstva k svojej organizácii, žiaľ, často k horšiemu. Najviac nás mrzí, že môžeme o nich dnes rozprávať iba neúplne, pretože agendu a písomnosti odkladali len málokedy. Nenávratne sa stratila.

DOBROVOLNÝ HASIČSKÝ ZBOR

Ladce

V Ladcoch bol prvý "ohňohasičský zbor" založený v r. 1883.1 keď sa Ladčania vedeli chrániť pred požiarmi aj predtým, organizáciu založenú nemali. K zakladateľom ladčianskeho ohňohasičského zboru patrili predovšetkým Šimon Stiglitz, prenájomca panskej pálenice. Ďalej to bol Adolf Lippe, obchodník. Prézesom, predsedom, bol Stiglitz, komandantom, veliteľom, sa stal Lippe. Prvý významnejší kontakt s ohňom zažili ladčianski hasiči už v r. 1887 pri veľkom požiari v Ladcoch, druhý v r. 1890,

krátko po založení cementárne, keď požiar zachvátil pece a šopy. Práve tam sa ladčianski hasiči mimoriadne vyznamenali, za čo boli pochválení aj v Trenčianskych novinách. Čo bolo však veľmi dôležité, definitívne sa zapísali do povedomia cementárskych podnikateľov.

Prakticky všetky hasičské zbory tých čias zápasili s nedostatkom v materiálnom vybavení. Prvú ručnú striekačku si ladčianski požiarnici zakúpili vr. 1888. Pováčšine sa na ňu poskladali. Podľa zachovanej vtedajšej pokladničnej knihy vieme, že v r. 1890 dostali od cementárne 160, z kaštieľa 200 a z obce 30 zlatých na zakúpenie vybavenosti pre 25 hasičov. Potom, až do r. 1909, prispievala cementáreň hasičom 40 zlatými každoročne. Ďalšie príjmy boli z obce, a to 200 zlatých a niečo získali aj dobrovoľnými zbierkami od občanov.

Adolf Lippe sa vzdal funkcie veliteľa už v r. 1894, na jeho miesto bol zvolený Ján Hriadeľ a v r. 1898 Štefan Turza. Predsedom hasičského zboru bol riaditeľ cementárne T. Manków a po ňom August Barényi, administratívny správca fabriky. V pomerne krátkych časových intervaloch sa striedali aj velitelia. Postupne nimi boli Jozef Pauer, správca školy, Rudolf Materna, a v r. 1909 Ján Habánek.

Dňa 5. januára 1921 sa zišiel hasičský zbor na svoje prvé povojnové valné zhromaždenie. Mal vtedy 30 členov a ich veliteľom bol stále Ján Habánek. V r. 1923 bol za veliteľa hasičov zvolený Pavel Koyš a za miestoviteľa Ondrej Peterka. Títo dvaja muži ovplyvnili ladčianske hasičstvo významným spôsobom. V r. 1924 stavia obec hasičom zbrojnicu vedľa štátnej cesty pri moste. Hasiči majú na činnosť ročný príjem 200 korún od obce a 200 korún od cementárne. Sporadicky im prispievali aj vápenka, píla a veľkostatok.

Dôležitým krokom k lepšiemu bolo zakúpenie motorovej striekačky v r. 1928. Pri tejto príležitosti usporiadali hasiči veľkú slávnosť za účasti všetkej ladčianskej honorácie i za prítomnosti pána Schmidta, zemského veliteľa Slovenského hasičstva. V rámci týchto osláv sa uskutočnilo dovtedy nevídané hasičské cvičenie za účasti siedmich požiarnych zborov.

Pri posviacke hasičskej zástavy s členmi Dobrovoľného hasičského zboru (1934)

ochranu. Členovia zboru držali v hasičskej zbrojnici každú noc stráž. V r. 1940 vypukol v Ladeckej spoločnosti na dorábanie dreva a vápna veľký požiar. Zhorela celá budova, technické zariadenia i ďalšie príslušenstvá. Živel sa nedal zvládnuť.

Podľa snáh Bratislavy sa mal i Hasičský zbor v Ladcoch stať súčasťou Hlinkovej gardy, no proti tejto tendencii slovenské hasičské zbory vystúpili celoplošne a tak sa zámer neuskutočnil.

V r. 1934, na základe nariadenia Župného úradu v Trenčíne, bol v Ladcoch prijatý *Požiarno policajný štatút*, ktorý stanovoval preventívne protipožiarne predpisy pre občanov. V tom istom roku sa konala v kláštore posviacka "hasičského práporu", ktorý je dnes vystavený v pamätnej sieni obce.

Hasičský zbor bol aktívny aj počas 2. svetovej vojny, zameriaval sa najmä na CPO - civilno protileteckú

Pavol Koyš sa funkcie veliteľa ladčianskych hasičov vzdal až v r. 1950 a na jeho miesto nastúpil Jaroslav Peterka. Dlhoročný miestoveliť Ondrej Peterka odišiel do hasičskej jednotky zriadenej v cementárni, ktorú tam sám založil. Na rôznych súťažiach a iných akciách si počínala veľmi úspešne.

Hasičský zbor z Ladiec na cvičení v Prejte (v r. 1936)

V r. 1955 - 1960 sa hasičská členská základňa v Ladcoch omladila. Vznikli tak dve družstvá schopné zásahu (okrem nich fungovali aj družstvá starších členov a družstvo žien). Funkciu veliteľa vykonával Adam Vrábel. Jaroslav Faturík bol tzv. cvičebným inštruktorom. Spolupracovali s ladčianskou školou, na ktorej často organizovali výcvik mladých požiarnikov a v letnom období držali i žatevné hliadky.

Veliteľ hasičov Ondrej Peterka v r. 1951

Úspešné boli aj šesťdesiate roky 20. st. okrem preventívnej práce (prehliadky vykurovacích systémov, výcvik atď.) zúčastňovali sa požiarnych súťaží, športu, širili kultúru a osvetu. Vtedy vo výbore pracovali predseda Milan Majerik, podpredseda Jozef Bednárík, tajomník Pavol Kalus ml., veliteľ Ladislav Nagy, vedúci mládeže Jozef Mikušinec a pokladník Pavol Kalus st. Milan Majerik odstúpil z funkcie predsedu v r. 1977, vtedy mala organizácia 23 členov. Jeho miesto zaujal Jozef Kováč. Azda aj jeho zásluhou sa základňa rozrástla na 69 členov. Mládež lákala požiarnická hra *Plameň*.

V r. 1983 oslávili ladčianski hasiči storočnicu založenia svojej organizácie veľkolepým programom, v rámci ktorého sa uskutočnili súťaže viacerých kategórií. Medzi hosťami boli prítomní aj hasiči z družobnej obce Štéken z okresu Strakonice v Čechách. Eufória osláv mala kladnú odozvu a organizácia sa upevnila navonok i vnútorne. V obci fungujú tri organizácie: obecná (predseda M. Majerik), fabrická (predseda Ing. V. Mikloší) a tunežická (predseda V. Marguš).

V r. 1991 bol prijatý niekdajší názov organizácie na Dobrovoľná požiarna ochrana. Jej predsedom je Milan Majerik a podpredsedom veliteľom Ján Prekop. V r. 1993 oslávili požiarnici v Ladcoch 110 rokov založenia, pričom vyznamenali za príkladnú

Vyznamenávanie DHZ pri 110. výročí založenia

prácu viacerých svojich členov. Pri tejto príležitosti bol schválený aj nový Požiarny poriadok obce.

Od r. 1995 pracujú vo výbore požiarnikov predseda František Meliš, podpredseda veliteľ Štefan Kuman, podpredseda preventista Igor Kalus, tajomník Ing. Karol Horký, pokladník Marián Markuš, strojník Milan Kalus, materiálovo technický referent Vincent Kalus. V novom

storočí sa činnosť zásluhou mladých funkcionárov oživila. Organizácia bola presťahovaná do novej zbrojnice, získanej adaptáciou priestorov starej kotolne. Zásluhou finančnej dotácie z obecného úradu bola vybavená technicky, hygienicky i esteticky. V r. 2001 sa ladčianski požiarníci zúčastnili 13 rôznych súťaží a v júni 2002 boli aj organizátormi okresného kola previerky prípravy hasičských zborov okresu Hava. Zúčastnilo sa ho 23 družstiev.

Spríevod obcou pri 110. výročí založenia DHZ, na čele Milan Majerík

Tunežice

Zo zachovaných dokladov vieme, že Dobrovoľný hasičský zbor v Tunežiciach mal v r. 1927 sedem členov. Patril pod obec Ladce, osamostatnil sa až v r. 1937, keď zakúpil prvú motorovú striekačku. Vtedy už počet členov stúpól na 31. Predsedom zboru bol Ján Prekop, po ňom Ján Hrdina, ktorý funkciu zastával až do r. 1942. Potom ho vystriedal Štefan Letko. Počas jeho vedenia bola požiarna zbrojnica v Tunežiciach adaptovaná na garáž so skladom pohonných hmôt. V r. 1954 mala ich organizácia už 40 členov, z toho 9 členné družstvo žien.

Činnosť tunežických požiarnikov pozostávala z preventívnej ochrany, osvetu, starostlivosti o techniku a cvičení. V r. 1979 je už predsedom zboru Ján Grečný. Spolu s členmi zorganizovali súťaž šietich požiarných družstiev na futbalovom ihrisku v Tunežiciach. V r. 1982 vzniklo aj hasičské družstvo dievčat, ktoré úspešne vystúpilo na viacerých súťažiach. V r. 1991 má organizácia v Tunežiciach už 42 členov a pracuje pod vedením predsedu Valentína Margaša a veliteľa Antona Koiša.

V r. 2002 bola tunežická hasičská organizácia zrušená a pričlenená k Dobrovoľnému hasičskému zboru v Ladcoch.

ORGANIZÁCIE MLÁDEŽE

Do r. 1924 sa mládež v Ladcoch nezdužovala v nijakom spolku. V marci 1924 vznikol v Ladcoch Komunistický zväz mládeže, ktorého prvým predsedom bol Jozef Majbach. Zväz aktívne pracoval v telocvičnej jednote a v ochotníckom divadle. V dvadsiatych a tridsiatych rokoch 20. st. sa ladčianska mládež združuje vo Vzdelávacom zväze, v Slovenskej lige a dievčence vyvíjajú činnosť v kláštore v Mariánskej družine. V období Slovenského štátu bola v rímskokatolíckej ľudovej škole založená Hlinková mládež, ktorá už v r. 1941 eviduje 2 čaty víchat, 2 čaty orlov a 2 čaty junákov. Dievčatá boli organizované v dvoch kmeňoch víl a v jednom kmeni diev. Vedúcich mládeže tvorili ladčianski učitelia.

Po skončení 2. svetovej * • • m ^ ^ ** vojny, už 3. júna 1945, bol v obci založený **Slovenský zväz mládeže (SSM)**. Pracovali v ňom Milan Fatura, Miroslav Fatura, Anna Vičanská, František Zelík, Jozefína Haršániová, Milan Juríček, Pavel Potočný, Ján Gach, a ďalší. V r. 1950 mal SSM už 40 členov.

V nasledujúcich päťdesiatych rokoch 20. st. sa členovia mládežníckej organizácie zamerali, okrem športu a kultúry (divadlo, spoločenský tanec atď.), aj na pomoc novozaloženému JRD, predovšetkým počas špičkových poľnohospodárskych prác. Počas šesťdesiatych rokov sa mládež zúčastňuje aj na verejnosti prospešných prácach (za pomoci cementárne postavila televízny vykrývač na Vršatci). V tomto období využíva k svojej činnosti nový kultúrny dom. V r. 1967 bol založený **Klub mládeže** s pravidelnou päťdňovou činnosťou, do ktorej patrili kurz šitia, kurz spoločenského tanca, turnaje, besedy, kvízy, výstavy, spoločenské zábavy atď. Vznikol i vlastný estrádny súbor pod vedením Ladislava Faturu a Dušana Sagana. Klub viedli dobrí organizátori Jaroslav Koyš, Anna Bajzova, Anna Košťaliková a iní. Toto obdobie patrí v histórii ladčianskej mládeže medzi najefektívnejšie.

Členovia klubu ALFA na lyžovačke v Tatrách

Podobne sa v sedemdesiatych rokoch správala aj mládež v **Tunežiciach**. V r. 1978 obetavo prestavili a prispôsobili budovu bývalej školy na **Klub mládeže ALFA**, ktorý bol slávnostne odovzdaný do užívania v januári 1979. I v ňom bola organizovaná podobná činnosť ako v Ladcoch, ale aj zájazdy, turistika, šport, diskotéky atď. V tom čase patrí tunežický mládežnícky klub k najlepším v okrese Považská Bystrica a slúžil ako školiťský vzor iným podobným klubom. Pracovala v ňom klubová rada s predsedom Františkom Kvasnicom, Mariánom Rafkom, Vladimírom Letkom, Vladimírom Margušom, Dušanom Minárikom a ďalšími.

Po r. 1970 patrí k významným činnostiam pomoc vo verejnosti prospešných prácach. Mládež vedie Jozef Mikula a neskôr Pavol Haršáni. V r. 1982 si ladčianska mládež svojpomocne vybudovala klub v časti budovy bývalej četníckej stanice.

V ostatných rokoch vyvíja činnosť mládež v turistike a nenáročných športoch. "Objavuje" aj tradície, ako napr. stavanie májov, kladie ohne v júni na Jána i partizánske vatry v auguste. Opäť založila klub mládeže v r. 1990 v prístavbe kultúrneho

domu. Tento klub má 67 členov a vedie ho Miroslava Bušíková. Pracujú v ňom s deťmi, upravujú okolie kultúrneho domu, založili súbor moderného tanca Total, ktorý vedú Bohunka a Alžbeta Bušíkové. Vrcholom organizačných schopností klubu bola reaalizovaná súťaž "MISS Považia".

Na rozhraní storočí sa však činnosť mládeže v Ladcoch vytráca. Aktívne pracuje ešte v telovýchovnej sfére a v hasičskom zbore.

PIONIERSKA ORGANIZÁCIA

Prvé pionierske oddiely boli v Ladcoch založené na národnej a strednej škole v r. 1949. Ideovou náplňou pionierskej organizácie bolo dobre sa učiť, pestovať lásku k vlasti, chrániť prírodu, organizovať zber odpadových surovín, pomáhať poľnohospodárstvu pri zbere kamenia a čistení pasienkov. Prvou skupinovú vedúcou pionierov v Ladcoch bola Ema **Ninajová**, zotrvala vo funkcii až do r. 1960.

Pionieri pred pomníkom padlých Ladčanov 2. svet. vojne

v súťažiach tvorivosti detí, či už v okrese alebo kraji. V rokoch 1962 a 1963 budú ladčianski pionieri v parku **pioniersky štadión**. Iniciátorom myšlienky je učiteľ ZDŠ Branislav Lipták, ktorý pre zámer našiel veľké pochopenie v škole i na MNV, v cementárni aj v rodičovskom združení. Deti boli pre výstavbu športového areálu zapálené a vo veľkom množstve sa zúčastňovali fyzicky nenáročných brigád. Ich snaha bola denne vyhodnocovaná a morálne odmeňovaná. Vrcholom bolo poriadanie pionierskych olympiád.

Činnosti pionierov slúžili aj priestory Závodného klubu ROH a deti to aj

Pionierska skupina v Ladcoch patrila v päťdesiatych rokoch 20. st. k najkatívnejším v okrese Hava. Mala svoju klubovňu, kde bola organizovaná činnosť v záujmových krúžkoch. Žiaci pomáhali v poľnohospodárstve i v protipožiarnych hliadkach. Po Ninajovej sa stala vedúcou pionierov Frederika Masárová, ktorá deti doviedla

k viacerým úspechom

Hodnotenie mladých budovateľov pionierskeho štadióna v r. 1963

náležitě využívali. Boli v ňom takmer denne prítomné a venovali sa rôznym vedomostným hrám. Ich súťaže, ako "Vatry na horách" a "Slávna história", ktorých autorom bol Branislav Lipták, postupne prevzali aj iné pionierske organizácie, ZDŠ, učilištia v okrese a finále súťaží sa vždy konali v Ladcoch. K činnosti pionierov treba však prirátat' aj súťaže ako "Mladý zdravotník" a "Odznak zdatnosti", taktiež veľmi obľúbené. Až v osemdesiatych rokoch 20. st. sa v práci s pioniermi začal objavovať formalizmus a stereotyp, čo bol signál k myšlienke nového prístupu k mládeži a jej využívania voľného času.

ORGANIZOVANÁ TELOVÝCHOVA

História organizovanej telovýchovy a športu v Ladcoch má korene v začiatku dvadsiatych rokov 20. st. Už 8. mája 1921 bola v obci založená **Robotnícka telovýchovná jednota**. Hneď od začiatku mala 40 členov. Pod vedením Jána Turzu vyvíjali nielen športovú, ale aj kultúrnu činnosť. Skoro však zanikla, pretože už v r. 1925 bola v Ladcoch vytvorená **Federovaná robotnícka telocvičná jednota**. Po schválení stanov v októbri bol za predsedu zvolený Jozef Majbach.

Vznik futbalového klubu

Futbal sa v Ladcoch rekreačne hral už v dvadsiatych rokoch 20. st., venovali sa mu úradníci cementárne a niektorí študenti. Keď bolo v r. 1930 postavené futbalové ihrisko (za podpory cementárne) na voľných priestranstvách pri Váhu, inicioval založenie futbalového klubu Július Bergmann, technický úradník z cementárne a jeho prvý názov znel "Športový klub cementárne Ladce". Prvý futbalový zápas so športovým ilavským klubom sa hral v tom istom roku a v hrajúcej jedenástke stáli Július Bergman, Vojtech Varhaník, František Martiš, ďalej Lacka, Jakubík, Žala a iní. V r. 1932 bolo vybudované nové ihrisko priamo v obci, (na mieste dnešných bytoviek) pri železničnej stanici, pretože staré muselo ustúpiť výstavbe elektrárne. Klub získal pre futbal aj dorast, ktorý trénoval Ján Kováčik. Dospelí hrali s RŠK Trenčín, Záblatím, Svinnou, Nemšovou, s klubmi, ktoré mali v tridsiatych rokoch 20. st. dobré meno. Z tých čias najfrekventovanejšími menami vo futbalovom mužstve sú Varhaník, Martiš, Lačka, Plúcnar, Reseterič, Sére, Jakubík, Ďurana, Plánovský, Jakúbek, Málík Ján, Málík František, Hodúl Jozef, Hodúl Vojtech, Faturík, Kadlečík, Zelík, Hronec, Rebroš, Hanák, Stareček, Új, Gapko a ďalší.

Okrem pravidelnej súťaže hralo mužstvo aj rôzne turnaje. Ten v Trenčianskej Teplej bol pamätný tým, že naň cestovali poprvýkrát aj ladčianski fanúšikovia. Organizačné otázky okolo futbalu mal na starosti vedúci predajne BAŤA z Ladiec, Bohumil Zalaba.

Celkom nové ihrisko vedľa železničnej trate bolo postavené v r. 1938,

Futbal na starom ihrisku

ktoré tréningovým účelom slúži dodnes. Futbal sa v Ladcoch hral aj počas 2. svetovej vojny, ale oživenie nastalo až po jej skončení. V prvom mužstve už začali hrať i bývalí dorastenci.

Koniec päťdesiatych a začiatok šesťdesiatych rokov patrí v Ladcoch futbalistom vojacom, príslušníkom Červenej hviezdy Ladce, ktorí sa prebojovali do vyšších futbalových súťaží. Hrali tu aj slovenské futbalové hviezdy, ako Ladislav Pavlovič (ČH Bratislava, Tatran Prešov), J. Oravec (ČH Bratislava) Š. Pisárik (ČH a Slovan Bratislava), B. Kohler (ČH Brno). Táto skutočnosť nepriaznivo ovplyvnila domácich hráčov, pretože diváci dávali prednosť vojakom. Po ich odvelení začínal futbal v Ladcoch prakticky od začiatku. So striedavými výkonmi sa prebojovali do II. triedy (tréner Jozef Moriš). V sezóne 1973 -1974 vyhrali okresnú súťaž a postúpili do I. triedy. Od r. 1970 bol predsedom telovýchovnej organizácie Jozef Orihel.

Futbalist TJ Tatran Ladce

Niektorí ladčianski futbalisti boli naozaj výbornými hráčmi a stali sa reprezentantmi aj prvoligových mužstiev. F. Petrik hrával za Odevu Trenčín, neskôr za Tatran Prešov a Slovan Bratislava. L. Mackura hral v Dubnici nad Váhom, Milan Vrabec v Slávií Praha, M. Baska v Červenej hviezde Bratislava, B. Koiš v Odevu Trenčín.

Dlhoročnú tradíciu má v Ladcoch Deň cementárov, počas ktorého hrajú mužstvá jednotlivých podnikov futbalový turnaj o cenu riaditeľa cementárne.

Ladčianski futbalisti hrali v r. 1993 -1994 v I.B triede majstrovstiev kraja, kde v konečnom vyhodnotení zaujali 4. miesto. V nasledujúcich rokoch v súťažiach hrajú stabilne dospelí, dorast, starší i mladší žiaci so striedavými úspechmi: muži hrali V. ligu, z ktorej vypadli do I. triedy, dorastenci zasa zostúpili zo IV. do V. ligy. Obe žiacke mužstvá hrajú v I. triede.

Od r. 1996 pracujú vo futbalovom výbore: predseda Miroslav Zajac, tajomník Ing. Anton Máchala, pokladník Marián Holý. Ako vedúci a tréneri mužstiev pôsobili Vladimír Chovanec, Pavol Stratený, Dušan Porubčan, Milan Bajza, Pavol Tichý, Cyril Kulich, Pavol Melicher a Jaroslav Koyš.

V r. 1998 započal futbalový turnaj "Memoriál Pavla Petrika", na počesť bývalého hráča TJ Tatran Ladce, ktorý tragicky zahynul. Zúčastňujú sa ho mužstvá bývalých hráčov z Beluše, Ilavy a Ladiec. Hlavným organizátorom je TJ Tatran a Slovenské železnice. Významným počinom bolo aj vybudovanie moderných šatní v prístavbe

kultúrneho domu. Finančne náročnú adaptáciu podporili obecný úrad, cementáreň, odborné učilište i poľnohospodárske družstvo. Objekt šatní bol slávnostne otvorený 31. mája 2000.

V júli 2001 sa v Ladcoch konal významný aktív funkcionárov futbalových oddielov oblastí, na ktorom bola zhodnotená minulé futbalová súťaž a vyžrebovaná nová.

Mužstvo futbalistov cementárne sezóny 2000-2

Je účastníkom I. triedy

Volejbal, stolný tenis a iné športy

V r. 1951 bol v Sokole cementáreň Ladce založený volejbalový oddiel a hneď si jeho hráči vybudovali aj ihrisko. V tom istom roku vznikol stolnotenisový oddiel, do ktorého sa zapojilo veľa mladých ľudí. Vtedy telovýchovnú jednotu viedli Jozef Hriadeľ, Michal Kadlečík, Ervín Habánek, Ladislav Fatura a ďalší, väčšinou futbaloví hráči.

Keď sa na rok 1955 v Československu pripravovala celoštátna spartakiáda, v Ladcoch sa do nácvikov jednotlivých skladieb zapojili predovšetkým žiaci základnej školy (venoval sa im F. Žitva), učni, dorastenci a osem mužov. Vedúcimi cvičiteľmi boli Habánek, Gach a Prekop. Aktívna účasť cvičencov na I. celoštátnej spartakiáde v Prahe zanechala tak hlboký dojem, že sa potom cvičilo i na okresnú spartakiádu v r. 1958 (30 mužov, 15 žien, 20 dorastencov a žiaci).

Telovýchovná jednotka rozširuje činnosť o šachy, lyžovanie a boli pokusy hrať aj ženskú hádzanú.

Vr. 1980 žili Ladce dvoma významnými športovými podujatiami: Cez obec viedla etapa cyklistických pretekov "Okolo Slovenska" a uskutočnila sa tu aj miestna spartakiáda, ako príprava

Ladčianske hádzanárky

na Celoštátnu spartakiádu v Prahe. V tom čase vedie telovýchovnú organizáciu Anton Haršáni. Vr. 1985 ho vo funkcii vystriedal Ing. Vladimír Turza. Na celoštátnu spartakiádu sa pripravuje osem vekových kategórií. **Miestnej spartakiády v Ladcoch, na novopostavenom ihrisku TJ cementárne, sa zúčastnili aj cvičenci z okolitých obcí.**

W*

Ji

H

Miestna spartakiáda v Ladcoch v r. 1955

Úspešne sa rozvíjali aj iné športy. V r. 1988 bol založený turistický oddiel a rekreačná telovýchova. V spolupráci s organizáciou ZVÄZARM bol v parku obnovený "Beh oslobodenia Ladiec" a "Ladecká päťdesiatka". Predsedom organizácie je Ing. Karol Horký. V r. 1990 ho vo funkcii vystriedal Anton Máchala, podpredsedom sa stal Miroslav Peterka, tajomníkom Pavol Tichý. Napriek finančným ťažkostiam sa podarilo vybudovať oplotený, asfaltový tenisový kurt. Zaujímavosťou je aj to, že na futbalovom ihrisku v Ladcoch zohrali priateľské zápasy s TJ Tatran juhoslovanskí a neskôr aj arabskí futbalisti.

Beh oslobodenia Ladiec. Cenu odovzdáva riaditeľ ZŠ v Ladcoch Dalimír Pružinec

Koncom osemdesiatych a v deväťdesiatych rokoch sa medzi ladčianskymi ženami ujali populárne aerobikové cvičenia. Realizované boli v telocvični ZŠ pod vedením cvičiteľiek Márie Liptákovovej, RNDr. Ivety Liptákovovej, Márie Kalusovej a Zdeny Mosoriakovovej.

Od r. 1999 má telovýchovná organizácia v Ladcoch nový výbor: **Marián Justh**, predseda, Ing. Ferdinand Gach, tajomník, Mgr. Miroslav Sňahničan, hospodár. Členmi sú Vladimír Chovanec, Jozef Chovanec, Dušan Porubčan a Štefan Zábojník. Ich zásluhou, ale aj s podporou pracovníkov odborného učilišťa, bola oživená činnosť volejbalistov. Družstvo mužov i družstvo MIX začali hrať v oblastnej súťaži. Podobne sa mobilizovali aj stolní tenisti, hrajú 5. rekont-ligu a zorganizovali už viac turnajov.

Zásluhu na tom, že šport v obci môže aj naďalej fungovať majú predovšetkým Obecný úrad Ladce, Považská cementáreň a.s. Ladce, ako aj ďalšie ladčianske závo-

dy a inštitúcie. No nemožno zabudnúť najmä na dlhý rad obetavých funkcionárov a športovcov, bez ktorých by telovýchovná činnosť nemohla jestvovať.

Športový klub v Tunežiciach

Bol založený vr. 1951 pod názvom Telovýchovná organizácia Sokol, no už v nasledujúcom roku bol premenovaný na TJ Tatran Tunežice - Kameňolom. Jeho prvým predsedom bol Karol Kvasnica. Vr. 1954 vedenie Kameňolomu Tunežice prevzalo nad TJ patronát, čo prispelo k tomu, že sa tunežickí športovci zaradili medzi najaktívnejšie telovýchovné jednoty v okrese Hava. Dodnes sa spomína na futbalový turnaj v Konrádovciach (okres Krupina), ktorého sa Tunežičania úspešne zúčastnili.

V r. 1966 sa predsedom TJ stal **Bohumil kvasnica**. Opäť sa im darí, napr. hrajú vo futbalovom turnaji kameňolomov v r. 1971 v Terchovej a v r. 1972 takýto turnaj sami poriadajú. V r. 1973 hrajú na futbalovom turnaji SNP v Bohdanovciach.

V r. 1979 má už tunežická TJ 60 dospelých členov a 13 žiakov. Vďaka dobrej klíme, vytvorenej aj Klubom mládeže, je v tomto období v Tunežiciach priaznivá situácia aj pre rozvoj stolného tenisu a turistiky. Úspechom bol najmä postup dvoch stolnotenisových družstiev do okresnej ligy.

Deväťdesiate roky priniesli aj sem finančné problémy, preto ich čiastočne riešia otvorením hostinca a predajom autobusa. Takto, vďaka aj sponzorom, prekonávajú na prelome storočí najťažšie prekážky. V súčasnosti tunežickí futbalisti hrajú III. A triedu so striedavými úspechmi.

Bohumil Kvasnica

Tunežickú telovýchovnú "galériu" - aj s pohľadom do minulosti a zásluhovosti - tvoria Karol Kvasnica, Jozef Prekop, Pavel Baska, Anton Beniák, Jozef Rožník, neskôr Bohumil Kvasnica, Ján Abrahámovský, František Melicher, Ján Grečný, Milan Letko, Rudolf Kvasnica, Dušan Minárik, Jozef Letko, Pavol Letko a mnohí ďalší. Avšak **Bohumil Kvasnica** sa v tomto zozname vyníma aj preto, že je predsedom TJ Tunežice od r. 1966 až dodnes, teda plných 36 rokov.

Futbalové mužstvo Tunežíc z r. 1971

ŽENSKÉ HNUTIA V LADCOCH

Prvá ženská organizácia vznikla v Ladcoch po 2. svetovej vojne pod názvom Živena - zväz žien. Z viacerých žien boli najaktívnejšie Elena Koyšová a Anna Vlčanská. Po r. 1950, keď sa československé ženské organizácie zjednocovali, vznikol Československý zväz žien a práve v Ladcoch tento zväz zohral rozhodujúcu úlohu pri založení JRD. V r. 1952 oslavuje ladčianska ženská organizácia po prvýkrát ôsmy marec, Medzinárodný deň žien.

Výbory žien sa v obciach organizovali ako pomocné orgány Miestnych národných výborov. V Ladcoch zvolili 17-členný výbor žien v roku 1954. Predsedníčkou sa stala Helena Cibičková, podpredsedníčkou Jolana Králová a tajomníčkou Edita Mirtová. Ich hlavnou úlohou bola osvetová práca medzi ženami, pomáhali pri kontrole predajní, stravovacích zariadení a organizovali pomoc JRD. Rovnaký výbor vznikol aj pri MNV v Tunežiciach, kde sa predsedníčkou stala Anna Hrdinová. Po voľbách v roku 1957 bola v Ladcoch predsedníčkou Mária Šteffeková a v roku 1960 Margita Žitvová. V týchto rokoch sú ženy aktívne pri pomoci JRD, ale i v poriadaní kurzov pre ženy, besied a nacvičovaní divadla. Pomáhajú Aktívu pre občianske záležitosti pri občianskych obradoch i pri návštevách prestárlych a chorých, od roku 1964 je predsedníčkou Ida Zabudla.

Vr. 1967 boli Výbory žien zrušené a menia sa na dobrovoľný Československý zväz žien. Činnosť sa však nezmenila, naopak, ženy začali spolupracovať so Závodným klubom cementárne. Vrástol počet praktických kurzov, výstav ručných prác. V r. 1969, po vyhlásení federácie, sa Československý zväz žien preformoval na Slovenský zväz žien. Jeho predsedníčkou bola Margita Žitvová, podpredsedníčkou Rozália Vráblová a tajomníčkou Mária Liptáková, ktorá, po odchode Žitvovej vr. 1971 zaujala jej funkciu. Z iniciatívy ženskej organizácie bola 20. novembra 1972 otvorená "Pamätná izba" v priestoroch bývalej robotníckej kolónie, do ktorej boli nainštalované predmety a nástroje dennej potreby našich predkov, ako kroje, kolísky, krosna, kuchynské náradie atď.

Ženy dobre spolupracovali aj s inými organizáciami, napr. vr. 1975 zorganizovali spoločnú výstavu s ladčianskymi záhradkármi. Umiestnili na nej ovocie, zeleninu, výsledky z kurzu šitia, výšivky atď. Poriadanie zájazdov ženami z Ladiec na pamätné miesta slovenskej histórie sa stalo tradíciou. K činnosti patrila aj práca s deťmi. Podobne tomu bolo aj v **Tunežiciach**, kde bola predsedníčkou Emília Kvasnicová. V sedemdesiatych rokoch 20. st. pripravili ženy viac podujatí: Krása života, Všetko pre človeka, okresnú súťaž v aranžovaní kvetov, besedy s herečkami slovenských divadiel a moderátorkami slovenskej televízie.

Vr. 1980 sa zväz žien rozdelil na viac častí: "dedina" (preds. Jozefína Grulichová), "bytovky" (Alžbeta Bušíková), "Horné Ladce" (Sidónia Záhradníková), Tunežice (Emília Kvasnicová). Predsedníčkou celej organizácie sa stala Mária Liptáková. V r. 1984 je predsedníčkou Alžbeta Bušíková a v Tunežiciach Emília Mikušková. Vr. 1990 bol SZŽ premenovaný na Demokratickú úniu žien. No bývalá aktivita sa vytratila, torzo činnosti tvorilo upratovanie a čistenie cintorína, oslava MDŽ a udržal sa spevácky krúžok. V súčasnosti už táto ženská organizácia - v minulosti v obci azda najaktívnejšia - nejestvuje, definitívne sa rozpadla.

ORGANIZÁCIA ZÁHRADKÁROV

Začiatky ovocinárskej osvetu zaznamenávame už koncom 19. st. a ožívajú v dvadsiatych rokoch 20. st. Aj v Ladcoch v tom období organizovali prednášky o pestovaní ovocia, štepárske kurzy a za budovu obecného úradu zriadili ovocnú škôlku. Táto činnosť pokračovala aj počas 2. svetovej vojny a po nej. Riadna organizácia však vznikla v obci až 10. decembra 1962 s názvom **Miestna organizácia Česloslovenského ovocinárskeho a záhradkárskoho zväzu**. V deň založenia mala iba 15 členov, ktorí si zvolili do výboru predsedu Jozefa Koyša a členov výboru Jozefa Lašša, Rudolfa Fedora, Rudolfa Zajaca, Valentína Bednárika a Eduarda Habánka. Vr. 1963 táto organizácia prevzala do užívania záhradu v parku, ktorá sa stala základným fondom ich hospodárenia. Počet záhradkárov stúpol. Vr. 1964 ich je už 43 a dokázali si zakúpiť aj vlastný traktor. Zmenil sa i názov ich organizácie na **Československý ovocinársky a záhradkársky zväz**. Začali v ňom fungovať krúžky pre deti a osvetová činnosť, čoho priekopníkmi boli najmä Jozef Koyš a Jozef Laššo.

*Ján Čičkan odovzdáva vyznamenanie
Jozefovi Martinákovi*

V druhej polovici šesťdesiatych rokov si zriadili ovocnú škôlku, z ktorej mohli odpredávať mladé ovocné stromky, ríbezle, egreše nielen svojim členom, ale aj iným záujemcom. Potom sa objavila nová forma osvetovej práce, vyhlásenie súťaže o najkrajšiu záhradku, čo pozitívne ovplyvnilo vzhľad obce. Vr. 1966 bola v ZKusporiadaná výstava kvetov, zeleniny, ovocia i včelárstva. Veľký úspech tohto podujatia zaväzoval členov zväzu aj do budúcnosti. No v tom istom roku prevzala záhradu v parku Osobitná učňovská škola Ladce, čo v radoch záhradkárov vyvolalo veľké sklamanie. Veď do "svojej" záhrady vynaložili veľa práce, materiálu i finančných prostriedkov. Kompenzačné im bola v r. 1967 ponúknutá 1,5 ha plocha. Láska k záhradkárstvu bola u členov zväzu tak veľká, že sa pustili do diela odznova. Pridelený terén upravili, oplotili a vysadili mladými ovocnými stromkami.

V r. 1968 zvolili za predsedu svojho zväzu Ondreja Koyša, žiaľ, zakrátko zomrel. Jeho nástupcom sa stal Emil Fatura. Ústrednou snahou bolo zveľaďovať mladý sad a zakladať plantáž s jahodami. V r. 1969 bolo už v ohradenej ploche vysadené 600 stromkov. Zmenil sa i názov organizácie na **Slovenský ovocinársky a záhradkársky zväz**. V novom výbore pracovali predseda Ján Čičkan, podpredseda Valentín Král, tajomník Jozef Martinák, hospodár Ferdinand Košťalik.

Aj v sedemdesiatych rokoch zväz dbá o zveľaďovanie sadu, ako aj ostatných činností. V r. 1977 má 85 členov. Ekonomický efekt sa objavil už v r. 1978, keď ladčianski záhradkári a ovocinári utŕžili za úrodu 26.000 korún. To už bol predsedom Ján Málik. Zmenil sa i názov organizácie na **Slovenský zväz záhradkárov**. Jeho členovia sa popri práci v teréne venujú aj prednáškam, besedám, výstavám, zájazdom. V základnej škole zriadili ovocinársky krúžok.

Vr. 1982 sa stal predsedom zväzu **Jozef Martinák**, ktorý pri každej príležitosti deklaroval myšlienku pomoci členom i občanom v rozvoji ovocinárstva a záhradkárstva.

Martinák však zomrel už v r. 2000. Najmä jeho zásluhou začala byť táto organizácia mnohostrannejšou a v pestovaní pestrejšou. Na jeho miesto bol zvolený Emil Martinák, dovtedy podpredseda zväzu.

SLOVENSKÝ ZVÄZ CHOVATEĽOV

Záujemcovia o túto činnosť sa hlásil k slovu už v r. 1956, preto patria k najstarším organizáciám tohto druhu v okrese, pod názvom **Slovenský zväz drobnochovateľov**.

Prvý predseda ladčianskych

drobnochovateľov Teofil Haršáni

Pri jeho vzniku stál predovšetkým Teofil Haršáni, preto ho zvolili i za prvého predsedu. Spolu s ním treba však spomenúť aj Pavla Janešíka, Jozefa Petrika, Antona Gacha a ďalších. Krédom prvých ladčianskych chovateľov bolo starať sa o zveľadenie vysokoužitkového chovu hydiny, králikov, holubov a exotov. Okrem poradenskej služby o výbere vhodných plemien, zabezpečovali svojim členom aj krmivo.

V osemdesiatych rokoch 20. st. bola už ladčianska chovateľská organizácia dobre fungujúca inštitúcia. V r. 1988 mala už 48 dospelých členov, ktorí úspešne chovali sliepky, vodnú hydinu, holuby, exoty a králiky. Jej predsedom bol

Ing. Ján Mihálik, tajomníkom Vladimír Kacina, hospodárom Viktor Lihocký.

Žiaľ tento sľubný rozlet narušil už v tom istom roku králičí mor, ktorý mal pre väčšinu členov zväzu neblahé následky - opakoval sa i v ďalších rokoch.

V r. 1990 výbor drobnochovateľov abdikoval a na čelo nového bol zvolený Pavol Kalus. Podpredsedom sa stal Milan Jung a tajomníkom Viktor Lihocký. V súčasnom období vlastnia ladčianski členovia SZCH "Dom chovateľov" s príslušným zariadením, ku ktorému patria aj priestory pre nakúpenú hydinu, kancelária a klubovňa. V r. 1992 bol zvolený nový výbor: predseda Milan Jung, podpredseda Viktor Lihocký, tajomník Anton Haršáni. Darí sa im zabezpečovať jatočnú i chovnú hydinu pre Ladčanov i záujemcov z okolia. V dňoch 10. a 11. septembra 1994 usporiadali v Ladcoch výstavu králikov, hrabavej i vodnej hydiny a holubov. Konala sa v areáli TJ Tatran Ladce a staral sa o ňu predseda prípravného výboru Ladislav Černota.

V súčasnom období riadia činnosť zväzu predseda Milan Jung, tajomník Anton Haršáni a hospodár Ladislav Nagy.

ČERVENÝ KRÍŽ LADCE • TUNEŽICE

O začiatkoch tejto humanitnej organizácie v Ladcoch nemáme spoľahlivých správ. Vieme, že fungovala už v dvadsiatych rokoch 20. st. a zúčastňovala sa na akciách v prospech chudobných detí. Spolu s kláštorom a cementárňou organizovali pre ne tzv. mliečne a stravovacie dni. Pri škole bol v r. 1927 založený, dobre fungujúci dorast Červeného kríža (ďalej len ČK). Po vzniku usporiadali "Mierové slávnosti", z ktorých čistý zisk venovali ČK. V r. 1929 dostali za charitatívnu činnosť Čestný diplom Divízie ČK v Turčianskom svätom Martine. Škola a Vzdelávaci zväz v Ladcoch poriadali po celý rok zdravotnícke prednášky spojené s filmami, čo bola vtedy na strednom Považí úplná novinka.

Počas 2. svetovej vojny sa organizácia ČK stala súčasťou civilnej protileteckej obrany (CPO). Poriadala školenia prvej pomoci občanom, stavala hliadky a pod. V päťdesiatych rokoch bola najväčšou záujmovou organizáciou v obci. K funkcionárom vtedy patrili Ladislav Fatura, Albína Galanská, Emília Turzová, Jozef Juríček a ďalší. Keď v r. 1967 postihlo zemetrasenie Banju Luku v Juhoslávii, vyzvali Ladčania všetky okresné organizácie ČK na pomoc jej obyvateľom. Podobne iniciovali aj príspevok na dedinku SOS v Zlatovciach. Dominantnou činnosťou však zostáva darcovstvo krvi, organizované v Ladcoch každý rok. Vzhľadom k týmto aktivitám bol ČK Ladce vyhlásený v r. 1970 za najlepšie v okrese. Zvlášť úspešné boli akcie "Človek hľadá človeka", zber liečivých rastlín, vzdelávacie zájazdy. V tomto období vedie organizáciu Oľga Viszusová.

Záslužnou činnosťou ČK bola aj výchova dorastu v zdravotníckych krúžkoch pri ZŠ. Dosahovali sa v nich obdivuhodné výsledky, ku ktorým patria i prvé miesta v okresných a krajských súťažiach. Krúžky viedla učiteľka ZŠ Anna Zelenková.

V r. 1990 odišlo z Červeného kríža veľa členov (väčšinou neaktívnych). Od polovice osemdesiatych rokov až do r. 1996 vedie organizáciu Ján Abrahámovský, ktorý ju pre nemoc musel zanechať. Predsedníčkou sa stala Anna Ištvaníková, podpredsedníčkou Mgr. Gabriela Košťaliková, pokladníčkou Eva Tichá, ktoré ho vedú dodnes. ČK zmenil i názov, v r. 1994 na **Miestny spolok Slovenského červeného kríža** a v r. 1996 na **Územný spolok Slovenského červeného kríža**. Získal titul "Vzorná organizácia".

ZDRUŽENIE TECHNICKÝCH A ŠPORTOVÝCH ČINNOSTÍ

Táto organizácia sa pôvodne nazývala **Zväz pre spoluprácu s armádou**, ktorej vznik v Ladcoch sa datuje do r. 1952. Ako Okresná organizácia vznikla rok predtým v Háve. V zachovaných dokumentoch sa našli mená jej zakladateľov, a to Jozef Zajac a Bohuslav Peterka. Pôvodne išlo o založenie streleckého krúžku a vtedy o veľmi populárne branno-športové preteky. Na konci päťdesiatych rokov už spolupracovali s ľudčianskou vojenskou posádkou. Ladčania si dodnes pripomínajú vynikajúci Deň armády v r. 1957 so zoskokom výsadkárov, motocyklovými pretekmi a ďalšími brannými športami.

V r. 1974 bolo v Ladcoch zriadené stredisko výchovy a výcviku brancov. Viedol ho Ing. Miloslav Barica, predseda celej organizácie Zväzarmu v obci. Vr. 1977 vybudoval Zväzarm provizórnu dielňu pre motorizmus za cementárňou a v tom istom roku boli usporiadané motocyklové preteky, ktorých sa zúčastnili aj zahraniční pretekári. Motocyklisti súperili o Pohár oslobodenia Ladiec, v cieľovej jazde do Kunerádu a v motokrose Pod Kalištom. Z iných aktivít treba spomenúť aj leteckých modelárov, strelcov (účastníkov okresnej streleckej ligy) a turistov. Vr. 1987 má Zväzarm Ladce už 140 aktívnych členov v štyroch kluboch a štyroch krúžkoch. Že bol životaschopný dosvedčuje aj skutočnosť, že im zverili usporiadanie Krajského majstrovstva v motokrose v ten istý rok. Úspešná činnosť pokračuje aj pod vedením Ing. Jozefa Remu, podpredsedu Ing. Miloslava Baricu a tajomníka Miloša Košinu.

Po r. 1990 prešla organizácia veľkými organizačnými i obsahovými zmenami. Predovšetkým prijala nový názov. Dôležité je, že pracuje aj v nových zmenených podmienkach. V r. 1996 má 60 členov a môže sa pochváliť pestrú činnosťou: preteky v motokrose na Šatamovici, Rally cross - Veľká cena Považia v tunežickom kameňolome. Každoročne usporiadajú zájazd s výstupmi na významné horstvá Slovenska, ako Kriváň, Ďumbier, Rysy a iné. V tomto období výbor ZTŠČ pod vedením Ing. Jozefa Remu organizuje najmä turistiku a v rámci finančných možností motokrosový šport.

RYBÁRSTVO V LADCOCH

Podľa starého uhorského práva (máme ho doložené z r. 1888) patrilo rybárske právo tomu, kto bol majiteľom brehov riek a potokov. Prakticky po celé dve storočia v Ladcoch teda patrilo Motešickým a po nich ho získali barón Schenk, gróf Degenfeld, Jozef Schomberg a spol., Dr. Richard Neumann. Spor nastal až po rozpredaní panstva, a tak sa k rybárčeniu dostali aj niektorí Ladčania, podľa ústneho podania sa ním dokonca živil, pretože v rieke Váh a v ladčianskych potokoch bolo rýb nadostač.

Novodobá rybárska organizácia, na Slovensku založená v r. 1927, si predšavzala ryby nielen loviť, ale ich aj chovať a chrániť ich životné prostredie. Preto sa už od začiatku cieľavedome venovala výchove mladých rybárov s myšlienkou chápať rybárstvo ako záľubu a šport. To bol diametrálny rozdiel v chápaní moderného rybárstva. Ladčianski rybári sa združili do Obvodnej organizácie Slovenského rybárskeho zväzu v Ilave. V tejto organizácii zastávali zodpovedné funkcie aj Ladčania, a to Ján Sloboda (predseda), Ján Málik, Libor Kvasnica, Jozef Fatura a Bohuslav Ištvánik.

Na pretekoch v Tunežických rybníkoch odovzdáva cenu víťazovi Michalovi Košťalikovi predseda SRZ Ján Sloboda

takmer o všetky ryby, ktoré boli nasadené. Vypustenie kanála ich však vyprovokovalo k dávnomu zámeru, vybudovať hrádzu a tak vytvoriť nový rybník.

Pri pohľade na uplynulé obdobie rybárskej činnosti Ladčanov sa nám naskytuje pestrý obraz ich činnosti. Veľký počet občanov každoročne navštevoval preteky v love rýb udicou, čo zvyšovalo športovú akciu aj na spoločenskú. Príkladná bola aj práca rybárov s mládežou, ktorú koordinoval najmä Ing. Jozef Šedík a vždy mladý úspešne priviedol ku skúške z rybárstva, na ktorej obdržali chlapci i dievčatá príslušné doklady a s nimi i oprávnenie na výkon rybárskeho práva. Ladčianski rybári si príkladne počínali aj v oblasti verejnosti prospešných prác, čistili potoky, rybníky aj ich okolie. V tejto činnosti ich podporovala cementáreň i Obecný úrad.

Priemerný ročný úlovok člena organizácie bol 40 kg rýb. Bolo to atraktívne, a preto počet rybárov neustále stúpa. V r. 2000 majú rybári v Obvodnej organizácii Hava už 308 členov.

Na konci osemdesiatych a začiatkom deväťdesiatych rokov 20. st. bol vypracovaný a aj realizovaný projekt úpravy starých rybníkov v Tunežiciach, kde sa mali dochovávať matečné ryby a násady. V r. 1991 bolo do rybníka č. 3, vypustené 7000 ks rýchleného kapra. Žiaľ, v r. 1992 bol vypustený kanál vodnej elektrárne, čo spôsobilo aj vyschnutie odstavného ramena kanála a tým i rybníka. Rybári prišli

ORGANIZÁCIA POĽOVNÍKOV

I poľovné právo sa riadilo starými predpismi z 19. st. Mohli ho získať len tí, čo si ho vládali vylicitovať, odkúpiť od obce alebo od obecného urbariátu. Právo sa predávalo na obdobie troch až šiestich rokov. Napr. v r. 1931 poľovné právo v Ladcoch

získal Alfréd Gold so spolovníkmi za 2030 korún. Na obdobie 1937 - 1943 si poľovné právo vylicitovala za 1400 korún skupina poľovníkov Cahel, Neumann, Findel, Bergmann, Moravec, Gavlík a Gold. Tento stav trval až do skončenia 2. svetovej vojny.

Po jej skončení bol pri cementárni založený Podnikový poľovnícky klub, ktorý bol v šesťdesiatych rokoch 20. st. premenovaný na **Poľovnícke združenie Bukovina**. V sedemdesiatych rokoch 20. st., po zlúčení pozemkov Košeca, Tunežíc, Nozdrovíc a Ladiec, boli ladčianski poľovníci delimitovaní do novovytvoreného revíru,

Starí členovia PZ Bukovina Ladce

vzniklo Poľovnícke združenie Kyjovník Košeca. V r. 1993 sa však rozdelilo a Ladčania sa "vrátili" do Poľovníckeho združenia Bukovina Ladce s revírom v katastroch Ladiec, Tunežíc, Hlože a Podhoria s výmerou 2047 ha (965 ha lesa, 1065 ha poľí, 17 ha vodných plôch). Pod staronovým názvom funguje poľovnícke združenie v Ladcoch dodnes.

Počas takmer polstoročného obdobia sa históriou poľovníctva v Ladcoch prelína starostlivosť o zver s osvetou, ochranou prírody, spoločenskou činnosťou, prácou s mládežou (vychýrené boli najmä katarínske zábavy). Prioritou je zabezpečovanie krmiva na zimné obdobie a selektívny výrad zveri. V r. 1999 má ladčiansky poľovný revír 32 krmidiel a krmovínových zásobníkov, 39 slanísk a jednu krmnú linku pre muflóny. Stav zveri v tomto roku bol: 28 ks jelenej, 42 srnčej, 32 diviacej a 56 ks muflónnej zveri.

Výbor združenia tvorili predseda Ján Prekop, podpredseda Jozef Orihel, poľovnícky hospodár Vladimír Česko, tajomník Ján Bednárik, finančný hospodár Ľuboš Lachký, kynológ Alojz Slávik a strelecký referent Ján Kukuliaš.

ZVÁZ PROTIFAŠISTICKÝCH BOJOVNÍKOV

Protifašistický zameraných organizácií vzniklo hneď po skončení 2. svetovej vojny v r. 1945 v Ladcoch viac. "SLUB - Zväz ľudových bojovníkov proti fašizmu", "Zväz partizánov", "Zväz politických väzňov" a "Zväz vojakov povstania". Predsedom SLUB-u bol až do r. 1951 Pavel Kalus a predsedom Zväzu slovenských partizánov František Černota. V novembri 1951 však všetky zastrelila nová organizácia, **Slovenský zväz protifašistických bojovníkov**. Funkciu predsedu zastával Ladislav Kučera, po ňom Valentín Bednárik, Ondrej Janík a Karol Kuman. Organizácia SZPB sa počas nasledujúcich rokov podieľala na všetkej činnosti obce, najviac však v oblasti osvety. Poriadané boli rôzne besedy, tematické zájazdy, organizovanie osláv SNP v Ladcoch. Charakteristickým znakom zväzu bolo, že jeho členovia starli a ich počet sa znižoval. V r. 2000 tvorí ladčiansky SZPB už len 16 členov, ktorým predsedom je Ing. Karol Horký.

MATICA SLOVENSKÁ

V dvadsiatych rokoch 20. st. boli Ladce kolektívnym členom Matice slovenskej s ročným finančným príspevkom. Z toho titulu boli Ladcom dvakrát darované knižky do miestnej knižnice. 30. decembra 1993 vznikla v obci riadna organizácia Matice slovenskej a jej prvou predsedníčkou bola Alžbeta Bušíková. Zameriavala sa na vlastivedné zájazdy, literárne rozhlasové relácie, pomoc pri organizovaní Večerov poézie Pavla Koyša atď. Od 16. decembra 1999 je predsedníčkou organizácie Mgr. Mária Letková a pod jej vedením sa vyvíja podobná činnosť, ako v predchádzajúcom období.

ZVÄZ ZDRAVOTNE POSTIHNUTÝCH

Slovenský zväz zdravotne postihnutých v Ladcoch venoval pozornosť invalidným občanom predovšetkým v poradenskej a sociálnej sfére, no dbal aj o ich kultúrno-spoločenský život, prekonávanie problémov a zdravotných ťažkostí. Organizácia Zväzu invalidov vznikla v Ladcoch vr. 1975 a pri jej založení boli Jozef Hriadel', Ladislav Chobot, Štefan Saksa a ďalší. V r. 1976 mali 24 členov. V r. 1977 sa stal predsedom zväzu Ján Ďuriš.

Intenzívnejšiu činnosť organizácie vidno v osemdesiatych rokoch, keď sa jej predsedom stal Milan Rafaj a po ňom vr. 1990 zasa Ján Ďuriš. V r. 1994 mala organizácia už 40 členov a predsedom bol Štefan Kováčik. V r. 1996 je to už 45 členov s výborom: predseda Štefan Kováčik, podpredseda Milan Rafaj, tajomníčka

Členovia SZZF Ladce na zájazde

Mária Sláviková. V tomto období sa vyvíja pestrá

činnosť, najmä však zájazdy a kultúrno-spoločenské podujatia. V rokoch 1995 až 2001 sa táto činnosť rozširuje o stretnutia s invalidmi z Domaniže, Sverepca, Púchova a ďalších obcí. Majú charakter najmä výmeny skúseností a priateľskej i morálnej podpory. V r. 2000 eviduje organizácia už 62 členov. Významnej pocty sa zväz invalidov dočkal 16. mája 2002 keď sa v Ladcoch konali oblastné športové hry zdravotne postihnutých.

INÉ ORGANIZÁCIE A SPOLKY

V tejto podkapitolke hodláme spomenúť Kresťanské roľnícke združenie, založené v r. 1927 (predseda Juraj Málik), Skauting, ktorý v tridsiatych rokoch 20. st. splynul s Hlinkovou mládežou. Po 2. svetovej vojne vznikol Jednotný zväz slovenských roľníkov, ktorý fungoval až do vzniku JRD v r. 1950 (predseda Adam Vrabel). Po vojne vznikol aj Zväz Československo - sovietskeho priateľstva, ktorý zanikol vr. 1990. Spotrebné družstvo JEDNOTA vzniklo v Ladcoch i v Tunežiciach v päťdesiatych rokoch 20. st. ako nástupná organizácia podobných organizácií pred vojnou, založených na princípoch slovenského družstevníctva (v Ladcoch Budúcnosť). Jednota SD bolo aktívne najmä v Tunežiciach, kde sa pod vedením dlhoročného predsedu Karola Minárika venovalo deťom, ženám i starším občanom.

NÁRODNÝ FRONT

V politickom procese zjednocovania zohrávala táto inštitúcia úlohu koordinátora spoločenských a záujmových organizácií. V Ladcoch mala dôležité poslanie. Boli v nej zastúpené všetky zväzy i združenia. Popri všetkých už doteraz vyslovených výhradách voči Národnému frontu treba však objektívne vidieť i to, že rozumne vedený a dobre fungujúci výbor prinášal aj úžitok. Veď práve on vládal riešiť a koordinovať väčšie spoločne organizované akcie, ako oslavy, týždne pracovnej aktivity, národné smeny. Naopak, problémy občanov vedel práve NF najlepšie adresovať a presúvať na jednotlivé organizácie v obci. Na to slúžili verejné schôdze Ladcanov, ktoré počas štyridsaťročného obdobia 20. st. prešli kvantitatívnym i kvalitatívnym vývojom. Národný front vedel vždy najlepšie a najpružnejšie sprostredkovať kontakty a posunúť riešenie problémov vpred. Väčšina organizácií dobre fungovala najmä jeho zásluhou. Žiaľ, v súčasnej hektike politických a ekonomických hľadání, pozerá sa na inštitúciu NF cez prizmu nevyzretých vzťahov, determinovaných radikálnymi zmenami, nazvime ich "osudovými", na rozhraní, druhého a tretieho tisícročia.

POSLEDNÝCH 10 ROKOV 2. TISÍCROČIA

Politické udalosti vrcholiace v novembri 1989 našli v Ladcoch konkrétnejšiu odzvu 9. decembra 1989. Zástupcovia občianskej iniciatívy **Verejnosť' proti násiliu** (VPN) zvolali do kultúrneho domu verejné zhromaždenie. Za účasti 200 prítomných obyvateľov Ladiec rozoberali aktuálnu politickú situáciu a jej dopad na život v Ladcoch. Rok 1990 je rokom, keď si záujmové a spoločenské organizácie začali hľadať svoju novú tvár. Ktoré nevedeli vlastný "modus vivendi" nájsť, stáli na pokraji zániku alebo celkom zanikli. Okrem VPN, KDH (Kresťansko demokratické hnutie) a KSS nevznikli v Ladcoch nijaké iné politické strany.

Obdobie ostatnej dekády rokov 20. storočia je teda obdobím premien, ktorých fenoménom je predovšetkým radikalizmus, našťastie vstrebávaný zdržanlivo, pretože Ladčania už z minulosti vedia, že všetko je relatívne.

PRVÉ POLITICKÉ ZMENY

Vo februári 1990 bol Miestny národný výbor v Ladcoch rekonštruovaný. Štyria poslanci sa vzdali svojich funkcií a ďalší odstúpili tiež. Do uvoľnených funkcií boli zvolení Ferdinand Bušík, Pavol Fatura a Anna Kvasnicová.

Nasledovali voľby do Federálneho zhromaždenia, Slovenskej národnej rady, uskutočnili sa 8. a 9. júna 1990 a zúčastnilo sa ich 97 % oprávnených voličov. Najviac hlasov dostali VPN, KDH, KSS a SNS (vznikla krátko predtým). 23. a 24. novembra 1990 sa konali voľby starostu a obecného zastupiteľstva Ladiec. Za starostu bol zvolený **Ferdinand Bušík** a 12 ďalších poslancov. Zákon č. 369/1990, ktorý prijala Slovenská národná rada, určoval ustanovenie obecného úradu a v ďalších častiach uvádzal práva a povinnosti starostu i obecného zastupiteľstva. Tento zákon zásadne pozmenil doterajšie spôsoby riadenia obcí.

Prvé, možno povedať že historické, zasadnutie obecného zastupiteľstva sa konalo 14. decembra 1990.

Ferdinand Bušík, starosta obce (1990-1998)

VOLBY - PREJAV DEMOKRACIE

Od r. 1990 sa v Ladcoch uskutočnilo niekoľko volieb a referendum celoštátneho i miestneho významu. Ladčania k nim pristupovali vždy pokojne a kultúrne. Ich prehľad je nasledovný:

- 1992 - Volby do Federálneho zhromaždenia (Snemovňa ľudu a Snemovňa národov), voľby do Slovenskej národnej rady. Najviac hlasov do všetkých troch orgánov získalo HZDS, SDL a SNS.
V referende Tunežic o oddelení od Ladiac bol s odlúčením vyjadrený nesúhlas.
- 1994 - Referenda o preukázaní finančných prostriedkov pri dražbe a privatizácii sa v rámci Slovenska zúčastnilo 19,98%, bolo teda neplatné.
V predčasných parlamentných voľbách získalo v Ladcoch HZDS 890, SNS 106, KDĽ 101 a KSS 90 hlasov.
Vo voľbách do samosprávy obce zvolili občania Ladiac 12 poslancov a starostu **Ferdinanda Bušika**.
- 1997 - Celoslovenského referenda o vstupe do NATO sa v SR i v Ladcoch zúčastnilo veľmi málo obyvateľov. Bolo neplatné.
- 1998 - Podobne referenda o zákaze privatizácie strategických podnikov sa v celom štáte zúčastnilo iba 44 % občanov, hoci v Ladcoch to bolo 65 %. Bolo neplatné.
Voľby do Národnej rady SR mali politické strany v Ladcoch takýto efekt: HZDS 824, SDK 220, SNS 212, KSS 94 a SOP 90 hlasov. Zúčastnilo sa 83 % oprávnených voličov.
Do samosprávy obce, obecného zastupiteľstva, bolo zvolených 12 poslancov a starosta **Ing. arch. Ján Remo**. Účasť voličov bola 58 %.
- 1999 - Volieb prezidenta republiky sa zúčastnilo v Ladcoch 76,53 % voličov. V prvom kole získal Vladimír Mečiar 1030 hlasov a Rudolf Schuster 289 hlasov. V druhom Mečiar 1182 a Schuster 341 hlasov.
- 2000 - Referenda o predčasných voľbách sa v Ladcoch zúčastnilo 41 % a v celom štáte iba 20 % občanov, bolo teda neplatné.
- 2001 - Volieb do samosprávneho kraja Trenčín sa zúčastnilo iba 18 % Ladčanov, ktorí zvolili kandidáta HZDS Ing. Štefana Štefana.
- 2002 - Pri voľbách poslancov NR SR bolo v obci 73 % voličov, najviac hlasov, 550 získalo HZDS, 183 SMER, 174 KSS, 90 P-SNS a 83 SDKÚ.
Pri voľbách do obecného zastupiteľstva bolo zvolených 9 poslancov a starosta **Ing. arch. Ján Remo**.

POLITICKÉ STRANY A HNUTIA

Po roku 1990 si svoju organizáciu zachovala Komunistická strana Slovenska (KSS). Všetky nové, dnes jestvujúce politické subjekty, vznikli v Ladcoch na začiatku deväťdesiatych rokov, kedy sa sformovali do súčasných štruktúr: Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS), Pravá Slovenská národná strana (P-SNS) a Kresťansko-demokratické hnutie (KDĽ). U všetkých badať zvýšenú aktivitu najmä v predvolebných obdobiach. Organizovali aktivity a mítingy za účasti zástupcov strán a kandidátov na posty v NR SR. Azda najaktívnejšie si počínali HZDS a SNS. Pred komunálnymi voľbami boli už tieto aktivity slabšie. Občania sa vo voľbách orientovali predovšetkým podľa osobnosti, menej už podľa príslušnosti k strane. 2. októbra 2001 sa SNS rozdelila na P-SNS a SNS. V Ladcoch sa členovia tejto strany priklonili k prvej alternatíve.

Politické strany pôsobili i na vonok, a to pri organizovaní významných podujatí v obci. HZDS a P-SNS boli iniciatívne pri organizovaní osláv štátnych sviatkov, oso-

bitne Dňa zvrchovanosti, vzniku Slovenskej republiky a pod. Z týchto iniciatív sa zrodila aj iniciatíva vybudovať pamätný dvojkríž na Skalke. SNS sa angažovala aj pri organizovaní Dňa matiek, Vianočného koncertu i ďalších podujatí, niektorých sa zúčastnil i jej poslanec Ing. Rastislav Šepták. Komunistická strana bola zasa pri organizovaní osláv oslobodenia Ladiec a výročí SNP. KDH vystupovala pri podujatiach náboženského charakteru, napr. stretnutie s prof. Antonom Hlinkom a zaslúžila sa o obnovu slávnosti Dňa matiek.

Zo všetkých politických strán má v Ladcoch jednoznačne najviac sympatizantov HZDS, čo je napokon vidieť zo všetkých doterajších volebných výsledkov.

OBECNÉ ZASTUPITEĽSTVO A OBECNÝ ÚRAD

Orgány riadiace obec prešli koncepčnými zmenami. Po rekonštrukcii MNV vo februári 1990 bolo v tom istom roku priročené k zriadeniu Obecného úradu a jeho zastupiteľstva. Pre starostov to bolo ťažké obdobie. Absentovali potrebné zákony a pokyny, chýbali základné pravidlá. Čo bolo najhoršie, chýbali finančné prostriedky. Obecnému úradu dlho otravovali život aj zlý bankový režim pri vybavovaní pôžičiek a vysoké úroky. Je potrebné s vďakou kvitovať ústretovosť Považskej cementárne a. s. najskôr pri prideľovaní akcií a neskôr aj pri ich odkúpení. Významné zlepšenie obecných financií znamená vrátenie prostriedkov, vynaložených na plynofikáciu po privatizácii Slovenského plynárenského podniku. No aj tak sú pre obec veľkou záťažou pôžičky, ktorých splácanie dostáva Obecný úrad dosť často až do stresových situácií.

V zložitom procese rozhodovania má zodpovednú úlohu **obecné zastupiteľstvo**. Z prehliadky zápisníc z jeho zasadnutí vidno, že má snahu konať a rozhodovať v prospech Ladčanov. V r. 1990 boli zvolení títo poslanci: Milan Gábel, Ladislav Kalus, Stanislav Klvaňa, Ivan Kobza, Ondrej Košťalik, Bohumil Kvasnica, František Letko, Milan Letko, MUDr. Jarmila Martináková, Oľga Melicherová, Ing. Vojtech Mikloší a Jozef Suchár. Za starostu obce bol zvolený **Ferdinand Bušík**.

Zákon o obecnom zriadení stanovoval hlavné zásady riadenia obce, ktorý museli novozvolení funkcionári študovať a hneď aj "za pochodu" aplikovať. Počas desiatich rokov sa však viaceré zo zásad menili. Funkcionárov čakalo i sťahovanie, obecný úrad bol umiestnený v dvoch budovách patriacich obci (bývalých obytných domoch predstaviteľov cementárne). Vyžadovalo si to však rekonštrukcie a zlepšenie technických vybavení i celkovú modernizáciu objektov.

Obecný úrad rieši niektoré problémy vo vlastnej kompetencii, no využíva aj **systém komisií** Obecného zastupiteľstva, z ktorých už vzišlo viacero podnetných návrhov. Fungujú tieto: *Sociálno-zdravotná a bytová, Obchod, doprava, služby a agroturistika, Stavebná, životné prostredie a územné plánovanie, Technická údržba obce, Kultúra, školstvo, vzdelávanie a šport, Ochrana verejného poriadku, Komisia pre miestnu časť Tunežice*.

Ďalšou metódou riadiacej práce obecného zastupiteľstva bolo vydanie **Všeobecne záväzných nariadení** pre občanov: *Zásady hospodárenia s majetkom obce (1992), Prevádzkový poriadok riadenej skládky komunálneho odpadu (1995), Prevzatie majetku z Považskej cementárne do správy obce (1995), O bezúročnom splácaní ceny bytu a poplatku (1995), O postupe pri úmrtí a pohrebníctve (1996), O podnikateľskej a obchodnej činnosti v obci (1996), Zriadenie štábu civilnej obrany (1997), Vyriešenie odpredaja a firme Berger Holding (1998), O miestnych poplatkoch (2000), O trhových miestach a podmienkach predaja v obci (2001), O komunálnych odpadoch na základe nového zákona (2001)*.

Dôležitým úsekom práce z hľadiska príjmov obce sú **dane z nehnuteľností**. V r. 2001 mali takéto relácie: Daň z pozemkov (pôdy) bola vyrubená na 12 miliónov m² v sume 534.473 Sk. Daň zo stavieb (bytové domy, chaty, garáže poľnohospodárske stavby, priemyselné stavby, celkom 957 stavieb, dosiahla 1,029.762 Sk. Daň z bytov sa týkala 171 bytov, čo predstavovalo 10.000 Sk. Celkový predpis dane bol na 1,5 milióna korún, nedoplatky boli minimálne.

Bytostne sa obecného úradu dotýkali zákony o **presune kompetencií** z vyšších orgánov na nižšie. Od 1. januára 2002 sa presunul na obec matričný úrad. Na OÚ možno overovať aj úradné listiny a podpisy. Od 1. apríla 2002 boli presunuté do kompetencie obce i Základná škola a Materská škola. Odborné učilište v Ladcoch prešlo do kompetencie Samosprávneho kraja Trenčín.

Administratíva Obecného úradu sa po r. 1990 stále viac približuje občanovi a jeho záležitostiam (najmä neskôr, po presune kompetencií z vyšších orgánov na nižšie). Zásľuhu má aj na úspechoch obce vo výstavbe, ale aj iných oblastiach života v ostatných desiatich rokoch. Aj toto knižné dielo má byť vyjadrením vďaka terajším zástupcom Obecného úradu i tým, ktorí už odišli, ale zanechali po sebe výraznú a pozitívnu stopu.

Obsadenie referátov OÚ Ladce v r. 2002: Ľubomíra Porubčanová (sekretariát, podateľňa, matrika), Alena Černotová (oddelenie finančné a mzdové), Alena Suchárová (správa poplatkov a dane z nehnuteľností), Margita Miklošiová (bytové hospodárstvo), Anna Kacinová (evidencia obyvateľstva, sociálne otázky, evidencia vojakov v zálohe), Ľubica Sedíková (správa cintorínov, ochrana životného prostredia, civilná ochrana obyvateľstva, archív).

DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

Tak ako nebol priaznivý v celom štáte za ostatných desať rokov, nebol priaznivý ani v Ladcoch. Počet narodených detí je nevyrovnaný a klesá. Počet úmrtí je len nepatrne nižší, zato priemerný vek sa zvýšil u zomretých i žijúcich občanov. V tomto smere priniesli informáciu dve sčítania obyvateľstva v rokoch 1991 a 2001.

V r. 2001 žilo v Ladcoch 2604 osôb, z toho v Tunežiciach 468, v Horných Ladcoch 272. Z celkového počtu bolo 1266 mužov, z toho 167 starších ako 60 rokov. Žien bolo 1338, z toho narodených v r. 1945 a neskôr bolo 322. Ekonomicky aktívnych bolo 1284 osôb (686 mužov a 598 žien). V obci bolo nezamestnaných 150 ľudí (95 mužov a 55 žien), čo je 11,6 % z celkového počtu ekonomicky činných. Pri sčítaní sa ďalej zistilo, že v Ladcoch je 634 domov, z toho v Tunežiciach 176, v Horných Ladcoch 83 a v časti Ladce 375. 121 domov je neobývaných. V Ladcoch je celkom 969 bytov, z toho trvalé obývané 839.

VÝSTAVBA OBCE

Oproti predchádzajúcim desaťročiam sa podstatne znížila výstavba bytov, ba dá sa hovoriť o jej stagnácii. Rozmach však nastal v budovaní ciest, chodníkov, garáží, v skrášľovaní ulíc a zavádzaní rôznych technických vymožeností. Plynifikácia Ladiec započala v r. 1988, ale v nasledujúcich troch rokoch sa dostala do útlmu najmä z dôvodov kapacitných a finančných. To isté možno konštatovať aj o výstavbe celooobecného vodovodu.

Prehľad o budovaní obce v 90. rokoch 20. storočia:

- 1992 - Rekonštrukcia budovy LAHOZ a parčíku pri ňom, plynovod na vtedajšej Štúrovej, dnes Koyšovej ulici.
- 1993 - Dokončenie vodovodu v Horných Ladcoch a jeho pretlačenie popod železničnú trať. Dom služieb bol rekonštruovaný na bytový dom. Oplotený bol areál pri pomníku padlých.
- 1994 - Plynifikovala sa časť Hviezdoslavovej ulice, vyasfaltované boli cesty pri poľnohospodárskom družstve a ulica J. Kollára.
- 1995 - Plynifikovali sa ulice L. Štúra a Cementárska.
- 1996 - Plynifikácia postúpila smerom do Tunežíc doteraz 3552 m. Vodovod bol privedený na sídlisko v Záhradnej ulici. Modernizovala sa telefónna sieť.
- 1997 - Postavená bola zvonica na Skálke.
- 1999 - Dokončila sa plynifikácia Základnej školy, Horných Ladiec a opravené boli lesné cesty na Záhorí.
- 2000 - Plynifikované boli Tunežice, rekonštruované energokanály v Záhradnej ulici, vystavilo sa 50 garáží, pamätník slovenskej štátnosti a plynifikovaná bola kotoľňa v kultúrnom dome.
- 2001 - Zriadená bola nová požiarna zbrojnica, upravené železničné priecestie, vyasfaltovali sa cesty okolo cintorína, rekonštruovaná bola kaplnka v Tunežiciach a tiež tam bola dokončená aj plynifikácia.

Veľa sa urobilo aj pri rekonštrukcii verejného osvetlenia, miestneho rozhlasu, autobusových zastávok. V r. 2002 boli vydláždené chodníky v cintoríne a realizovalo sa i jeho oplotenie, rekonštruovaná bola kaplnka - zvonica v Ladcoch, upravená modlitebňa v Tunežiciach, asfaltovaná Cementárska cesta až po železničnú stanicu a stred obce bol upravený na malé námestie.

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Trvalým problémom Ladiec bol až do konca deväťdesiatych rokov 20. st. domový odpad, jeho likvidácia robila už MNV a neskôr aj OÚ nemálo starostí. Spočiatku ho likvidovali drobné prevádzky MNV, no po ich zrušení to mala na starosti firma LAHOZ. Po zlepšení prístupu ku skládke pri Váhu, vyasfaltovaní cesty, bol na túto úlohu prijatý do zamestnania jeden pracovník. V r. 1996 sa skládka pri Váhu uzavrela a odpad sa začal voziť na skládku Luštek v Dubnici n. Váhom. Vybudovanie dobrej skládky v Ladcoch si však vyžadovalo nemalé finančné prostriedky. Organizovaný bol separovaný zber odpadu v spolupráci s Recyklačným strediskom v Dubnici n. Váhom. Firmy, ktoré odvoz uskutočňovali, neustále zvyšovali finančné požiadavky.

V r. 2001 prijalo Obecné zastupiteľstvo v Ladcoch Všeobecné záväzné nariadenie o nakladaní s komunálnymi i stavebnými odpadmi, v ňom je podrobné usmernenie ako likvidovať tieto odpady.

Už od vekov je vážnym problémom v Ladcoch aj čistota ovzdušia. V deväťdesiatych rokoch 20. st. sa znečisťovanie podarilo čiastočne znížiť tak, že cementáreň obmedzila úlet pevných látok z 247 ton (r. 1999) na 62,5 tony (r. 2001). Podobne to bolo aj s prehusenou dopravou na štátnej ceste, vedúcej stredom dediny, neustále hrozilo nebezpečenie úrazov a prašnosť ovplyvňovala čistotu ovzdušia. Našťastie sa realizoval projekt výstavby diaľnice, čím sa prejazd vozidiel cez Ladce znížil na minimum.

Osobitný problém bol s potokmi Lúčkovský a Slatinský, z ktorých sa do obce nášalo bahno, preto museli byť čistené každý rok a od r. 1988 až trikrát za rok. Po úprave týchto tokov sa i tu problém významne riešil. Pozornosť bola venovaná aj zeleni, v ostatných desiatich rokoch sa situácia zlepšila v parčíkoch i alejách.

OBCHOD A SLUŽBY

Najväčší pohyb zaznamenali obchody a služby v r. 1990 počas tzv. malej privatizácie. Dostávali sa do súkromných rúk, ale niektoré zanikli a niekoľko ich vzniklo celkom nových. V r. 2001 je v Ladcoch už 6 predajní s potravinami a jedna družstevná (Jednota) v Tunežiciach, 7 hostincov. Z ďalších obchodov je to drogéria, AGROBON (záhradnícke potreby), LUX - predajňa textilu, predajňa galantérie, kvetinarstvo, novinový stánok. Zo služieb funguje autodoprava, 3 autoopravovne, kaderníctvo-holičstvo, kozmetika DENA, 2 podniky drevovýroby, kamenosochárstvo, kovovýroba RETUX, obchod s palivami PALIVEX, veľkoobchod s textilom TEMPO-MÓDA, mrziareň zeleniny, firma JAPEX a nočný klub. Nákup zeleniny zabezpečovali predajcovia na tržnici a predaj textilu a obuvi fungoval v priestoroch kultúrneho domu.

DIAĽNICA

Diaľničný program vlády SR sa v r. 1997 začal výsostne dotýkať aj Ladiec. Bolo to neobvyklé nasadenie techniky a rozvoja stavebného ruchu. Niečo podobné občania Ladiec zažili v rokoch 1932 - 1936 počas výstavby hydrocentrály a v rokoch 1962 - 1969 pri výstavbovej rekonštrukcii cementárne. Hlavnými dodávateľmi výstavby diaľnice boli firmy Doprastav a Hydrostav z Bratislavy, no spolupracovali aj viacerí subdodávatelia. Na úseku Nemšová - Ladce, dlhom 16,6 km, pokročili práce už v r. 1997. Na celý úsek bolo spotrebované 1 milión 200 tisíc kubíkov zemin, štrkov a iných materiálov. Najväčším dodávateľom kameňa bol kameňolom v Tunežiciach, ktorý po päťročnej stagnácii opäť začal prevádzku. Slovenská správa ciest zaradila do zoznamu "zemníkov" aj lom Butkov a Klárovu baňu. Významnou pomocnou stavbou diaľnice bola betonárka, postavená priamo v areáli cementárne, odkiaľ namiešaný betón vozili na celý úsek Nemšová - Ladce.

V čase letnej povodne zabránilo už takmer hotové cestné teleso prieniku vody do areálu pľnohospodárskeho družstva i do budov stavbárov. Výstavba diaľnice vytvorila nové spoločensko sociálne prostredie, obec bola zrazu plná nových a neznámych ľudí z Bratislavy, Komárna, Nitry, Dunajskej Stredy, zo Záhoria ale i z iných regiónov Slovenska. Stovky robotníkov boli ubytované v Ladcoch i v okolí a žili v zhode s občanmi. Žiaľ, výstavba diaľnice si v r. 1997 a 1998 vyžiadala aj životy troch robotníkov.

Dňa 10. septembra 1998 sa na úseku diaľnice pri Ilave, za účasti 3000 ľudí, konalo slávnostné otvorenie jedného jazdného pruhu. K najvýznamnejším hosťom patrili predseda vlády Vladimír Mečiar a niektorí ministri. Kilometer stavby stál 230 miliónov korún. No najdôležitejšie pre Ladčanov bolo, že si už na druhý deň po slávnostnom otvorení diaľničného úseku mohli vydýchnuť a súčasne vychutnať pokojnú premávku vozidiel cez obec. Diaľničný úsek Hava - Ladce v dĺžke 8,4 km bol v oboch smeroch uvedený do prevádzky **9. novembra 2000**. Za účasti ministra dopravy, zástupcov firiem a odborníkov konštatovali, že diaľnica je postavená vo vynikajúcej kvalite. Celý úsek z Bratislavy do Ladiec má 141 km.

Diaľnica, označená ako D1, má pre Ladce aj ekonomický a spoločenský význam. Cementáreň a kameňolom v Tunežiciach jej "vďačia" aj za ekonomický prínos. Podobne to bolo i s ďalšími obchodnými aktivitami (potraviny, pohostinstvo) a službami, kde stúpili tržby. Viacerí z Ladčanov našli na diaľnici zamestnanie, nadviazali priateľstvá a nové kontakty.

VIEDLI NAŠU OBEC

V nasledujúcom zozname sú mená richtárov, starostov a predsedov MNV, ktoré sme získali z rôznych prameňov v Štátnom okresnom archíve v Považskej Bystrici. Letopočet pred menom znamená čas, kedy bol zvolený.

Ladce

1856	-	Jozef Král st.	1945	•	Valentín Bednárík
1872	-	Jozef Kelo	1946	•	Jozef Šulek
1878	-	Jozef Koyš	1949	•	Pavel Faturík
1880	-	Jozef Král ml.	1953	-	Jozef Petrík
1883	-	Jozef Kováčik	1954	•	Ján Turza
1886	-	Ondrej Košťalik	1955	•	Vincent Hulc
1888	-	Pavel Záhradník	1960	-	Ján Volek
1910	-	Ondrej Košťal	1963	•	Milan Majerík
1919	-	Jozef Vlasatý	1969	•	Ing. Emil Záhradník
1921	-	Andrej Martinák	1976	•	František Zelík
1928	-	Štefan Istvánik	1986	•	Rudolf Galanský
1935	-	Ján Zajac	1990	•	Ferdinand Bušík
1938	-	Ludovít Stach	1998	•	Ing. arch. Ján Remo
			2002	•	Ing. arch. Ján Remo

Tunežice

1872	-	Štefan Gajdošík
1883	-	Ján Česko
1913	-	Jozef Kvasnica
1919	-	Pavel Baska
1923	-	Jozef Letko
1928	-	Mikuláš Raček
1938	-	Vincent Košťál
1939	-	Augustín Letko
1945	-	Juraj Kvasnica
1946	-	Jozef Baska
1949	-	Jozef Mihálik
1960	-	Ladislav Kvasnica
1964	-	Jozef Rožník (do roku 1976, kedy sa Tunežice pripojili k Ladcom)

SLÁVNI RODÁCI

Pavel KOYŠ

Slovenský básnik narodený 8. januára 1932 v Ladcoch, zomrel v roku 1993 v Bratislave.

Pôsobil ako mládežnícky funkcionár, novinár, šéfredaktor literárneho časopisu Mladá tvorba, riaditeľ vydavateľstva Smena. Pracoval vo Zväze slovenských spisovateľov, bol riaditeľom Slovenského filmu, námestníkom ministra kultúry SR a napokon ministrom kultúry Slovenskej republiky.

Už vo svojej prvotine Hviezdy na zemi (1959) sa predstavil mladý básnik ako osobnosť. Od krásnych básní o domove, vlasti, rodine a láske sa dostáva aj k rozsiahlej publicistike. I keď tematických okruhov básní Pavla Koyša bolo veľa, doménou zostáva ľúbostná poézia, ktorá uchvátila najmä mládež. V ďalších rokoch vychádzajú zbierky veršov Čakám ťa, láska moja (1963), Srdce (1965), Rozmrazovanie srdca (1967), Ukrutná vernosť (1968), Koľko krokov je k úsmevu (1970). Za mimoriadne úspešnú zbierku sa pokladajú Ľúbostné variácie (1972), Vyznanie lásky (1975). Nasleduje celý rad úspešných zbierok, ktoré vychádzajú takmer každý rok. Z posledných je výber Chcem tvoje leto (1986) a v roku 1987 dve zbierky Riava a Rozmýšľanie.

Po smrti básnika sa každoročne v Ladcoch poriadajú Večery poézie Pavla Koyša spojené so súťažou v prednese ľúbostnej poézie.

Ročník 1995 bol umocnený "krstom" novej básnickej zbierky vydanej posmrtné "Miloval vás básnik"

Na kultúrnom dome v Ladcoch je pamätná busta, ktorej autorom je akademický sochár Tibor Bártfay.

Prof. RNDr. Jozef KVASNICA, Dr.Sc.

Narodil sa v Tunežiciach dňa 17. marca 1930, zomrel v Prahe dňa 23. novembra 1992.

Bol absolventom trenčianskeho gymnázia. Po ukončení štúdia na Karlovej univerzite v Prahe pracoval takmer štyri roky v Moskve u akademika Leva Davidoviča Landaua, ktorý bol laureátom Nobelovej ceny za fyziku. Tam sa stretával aj s akademikom J. Kapicom, tiež nositeľom Nobelovej ceny.

RNDr. Jozef Kvasnica sa neskôr stal profesorom Karlovej univerzity, vedúcim katedry matematickej fyziky a šéfredaktorom medzinárodného časopisu "Czechoslovak Journal of Physics". Jeho vedecké práce spadajú do odboru termodynamiky, štatistickej fyziky, jadrovej fyziky, kvantovej teórie poľa a teórie termonukleárnej plazmy. Publikoval nie menej, ako 16 vynikajúcich kníh - učebníc.

Jeho hlavným poľom činnosti bolo učenie, prednášky na vysokej škole, inštitúciách a vedeckých konferenciách. Bol mimoriadne obľúbený u študentov. Ako hovoria pamätníci, jeho prednášky počúvali preplnené posluchárne.

Prejavom jeho vedeckej i ľudskej veľkosti bola nominácia na Nobelovu cenu za fyziku v roku 1993. Toho sa však, ako vieme, profesor Jozef Kvasnica nedožil.

Narodil sa 29. novembra 1928 v Tunežiciach, zomrel 19. júna 1987 v Bratislave.

Stredoškolské štúdium skončil na Gymnáziu v Trenčíne, potom študoval na Filozofickej fakulte Univerzity J.E. Purkyně v Brne.

V rokoch 1967, 1968, 1971 a 1976 absolvoval postgraduálne kurzy v Moskve. Pôsobil ako docent pre odbor ruského jazyka na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Od roku 1976 bol vedúcim katedry a od roku 1985 dekanom Prírodovedeckej fakulty.

Vedecky pracoval najmä v oblasti ruskej odbornej terminológie. V pedagogickej praxi sa zameriaval na hľadanie nových metodických postupov a na tvorbu vysokoškolských skript z jazyka ruského pre poslucháčov prírodovedeckých odborov. Bol autorom 18 takýchto textov.

Pracoval aj ako publicista v rôznych časopisoch a spolupôsobil ako organizátor súťaží v prednese ruskej poézie a prózy.

Patril medzi našich najlepších a najvýznamnejších rusistov.

ROKY A UDALOSTI

Prehľad dôležitých udalostí v histórii obce Ladce a Tunežice

- 1397 Najstaršia známa písomná zmienka o obci Tunežice (Tuniuk)
- 1472 Najstaršia písomná zmienka o Ladcoch
- 1663 Turci vypálili Ladce a Tunežice
- 1698 Najstaršia pečať obce Ladce
- 1747 Stavba barokového kaštieľa v Ladcoch
- 1760 Posviacka kostolíka pri kaštieli v Ladcoch
- 1813 Najväčšia povodeň, ktorá postihla obec
- 1831 Veľká epidémia cholery
- 1840 Veľký požiar v Ladcoch, pri ktorom zhorel aj pivovar
- 1856 Prvý známy richtár v Ladcoch - Jozef Král
- 1872 Nariadenie o zriadení obcí v notariátoch
- 1876 Zriadenie obecnej školy v Ladcoch
- 1882 Najväčší požiar v obci v 19. storočí
- 1883 Poštátnenie ladčianskej školy. Prvá učiteľka Oľga Janecová
- 1883 Prešiel prvý vlak na trati Trenčín - Žilina
- 1883 V Ladcoch založili hasičský zbor
- 1888 Uzákonenie rybárskych práv majiteľovi riečiska (Schenk)
- 1889 Výstavba cementárne (barón Adolf Schenk)
- 1890 9. februára vyrobili prvý cement na Slovensku modernou technológiou
- 1890 Vznik poštového úradu v Ladcoch
- 1893 Stavba prvej školy v obci
- 1890 Stavba robotníckych kolónií a kantíny
- 1900 Prvé valné zhromaždenie urbárskej obce
- 1909 Zdvoj koľaj nenie železničnej trate

- 1910 Stavba vtedy najväčšej vápenky na Považí v Ladcoch
(grófká Putkamerová)
- 1911 V Ladcoch postavili tzv. urbársky dom
- 1912 Na Váhu zaznamenali najväčšiu preplavbu plŕí -11 376
- 1912 Zriadenie ŕelezničnej stanice v Ladcoch
- 1913 V Tunežiciach postavili novú školu
- 1914 Gróf Degenfeld dal postaviť modernú 4 - gátrovú pŕílu
- 1918 V Kragujevaci zastrelili občana Ladiec Štefana Eustacha Bednárika
- 1918 Maďarskŕí vojaci zastrelili v Ladcoch Floriána Minárika a Annu Aninovú
- 1919 Do Ladiec na školu prišli prvŕí slovenskŕí učitelia Emil Pauer s manželkou
- 1919 V Ladcoch založili oficiálnu sociálne-demokratickú stranu
- 1920 Ustanovili četnícku stanicu v Ladcoch
- 1921 Vznik Komunistickej strany Československa v Ladcoch
- 1921 Dr. Neumann rozpredal bývalý panský majetok v Ladcoch a Tunežiciach
- 1921 Začala činnosť Robotnícka telocvičná jednota
- 1921 Založili prvú dychovú hudbu v Ladcoch
- 1922 Oficiálny vznik Slovenskej ľudovej strany v obci
- 1922 Kolaudovali úzkokolejnú ŕelezničku od Váhu po pŕílu
- 1922 Elektrifikácia obce Ladce
- 1922 Založenie Vzdelávacieho spolku
- 1922 Prvé premietanie nemých filmov v kine Vzdelávacieho spolku
- 1924** Vznik Komunistického zväzu mládeže
- 1924 Najväčší mzdový štrajk v cementárni
- 1925 Založenie Federovanej telocvičnej jednoty
- 1925 Obecný úrad dal postaviť chudobínsky dom
- 1925 19. júla posvätil nitriansky biskup kláštor Rádu Milosrdných sestier sv. Vincenta z Pauly
- 1925 V Ladcoch zriadili prvú "dažďomernú stanicu" v okrese Hava
- 1925 V obci zaviedli verejné osvetlenie
- 1926 Založili obecnú knižnicu
- 1926 V Ladcoch vznikla skupina Červeného kríža
- 1926 Vzniklo Kresťanské roľnícke združenie
- 1928 Hasičský zbor kúpil prvú motorovú striekačku
- 1928 (a ďalšie roky) pôsobil v cementárni jeden z najväčších európskych odborníkov na ŕachtové pece prof. Anton Koch
- 1928 V Tunežiciach sa narodil Ladislav Mikuška rusista a dekan Prŕírodovedeckej fakulty UK v Bratislave
- 1929 Nadstavba školy v Ladcoch
- 1929 Postavili obecný dom v Ladcoch
- 1930 V Tunežiciach sa narodil významný vedec-fyzik prof. RNDr. Jozef Kvasnica, DrSc.
- 1930 Založili futbalový klub v Ladcoch
- 1930 V Štátnej ľudovej škole založili prvé rodičovské združenie
- 1930 Regulovali Lúčkovský potok
- 1931 V Ladcoch vzniklo Úverové družstvo
- 1931** Za obecným domom v Ladcoch založili prvú ovocnú škôlku
- 1932 V Ladcoch sa narodil významný slovenský básnik a publicista Pavel Koyš
- 1932 V obci postavili futbalové ihrisko
- 1932 Začali stavať prvú veľkú vodnú elektrárňu na Slovensku - v Ladcoch (dokončili v roku 1936)

- 1933 Začiatok výroby hlinitanového cementu v tzv. bauxitke
- 1936 Zaviedli prvú telefónnu účastnícku stanicu súkromníkovi (Alexander Lippe)
- 1936 Udelili prvú koncesiu na automobilovú dopravu v Ladcoch (Ondrej Vrábek)
- 1938 Elektrifikácia Tunežíc
- 1938 V Ladcoch osadili prvé dopravné značky
- 1938 V škole zaviedli rozhlas, prvý školský rozhlas v okrese Hava
- 1939 V tomto roku prvýkrát asfaltovali cestu cez Ladce
- 1940 Vysadili lipové stromoradie okolo Lúčkovského potoka
- 1942 Výstavba 15 rodinných domkov v Ladcoch
- 1943 Betónovanie cesty v dedine od Lippeho po Slatinský potok
- 1944 Neznámi páchatelia zastrelili v ladčianskych horách 7 židovských občanov
- 1945 Nemci vypálili v Horných Ladcoch 34 domov
- 1945 (16. apríla) Nemecká špeciálna jednotka zastrelila na nádvorí cementárne 19 občanov
- 1945 (30. apríl) Oslobodenie Ladiec sovietskymi a rumunskými vojenskými jednotkami
- 1945 Zvolili prvý Miestny národný výbor v Ladcoch
- 1945 Vznik Slovenského zväzu mládeže v Ladcoch
- 1945 V obci zriadili Štátnu meštiansku školu
- 1946 Odhalenie pomníka padlým v druhej svetovej vojne
- 1946 Založili dychovú hudbu z iniciatívy kláštora
- 1946 Prvé voľby do parlamentu a národných výborov po oslobodení
- 1947 Elektrifikácia Horných Ladiec
- 1947 V Ladcoch zaviedli miestny rozhlas
- 1948 Vznik dočasnej miestnej správnej komisie
- 1949 Vznik dychovej hudby pod patronáciou cementárne
- 1950 Zrušenie kláštora v Ladcoch
- 1950 Založenie Jednotného roľníckeho družstva v Ladcoch
- 1950 Vznik Československého zväzu žien (predtým Živena - Zväz žien)
- 1951 Založenie Zväzu protifašistických bojovníkov
- 1951 V Ladcoch začali činnosť Detské jasle a Materská škola
- 1952** Vznik organizácie pre spoluprácu s armádou
- 1953 Otvorili nový kultúrny dom v Ladcoch
- 1953 Pri MNV ustanovili Zbor pre občianske záležitosti
- 1954 Vznikol Výbor žien pri MNV
- 1954 Spojili obe dychovky v jeden dychový orchester
- 1956 Vznikla organizácia chovateľov
- 1958 Založenie JRD v Tunežiciach
- 1958 V Ladcoch vzniklo celoobecné JRD
- 1962 Založenie organizácie záhradkárov
- 1963 V Závodnom klube začali vydávať prvé miestne noviny v Ladcoch
- 1965 V ZDŠ dosiahli rekordný počet žiakov - 534
- 1966 Osobitná učňovská škola internátna - začiatok pôsobenia v Ladcoch
- 1967 Založenie sadu Slovenského zväzu záhradkárov
- 1967 Vznik klubu mládeže v Ladcoch
- 1969 Začiatok výroby v novom - rekonštruovanom závode cementárne
- 1969 Znovuotvorenie kostolíka pri kaštieli
- 1969 Prvýkrát po oslobodení sa oslavy 1. mája konali v Ladcoch

- 1969 Vznik Slovenského zväzu žien
- 1969 Založenie mládežníckej dychovej hudby
- 1971 Slávnostné otvorenie novej Materskej školy
- 1971 Založenie veľkého dychového orchestra
- 1972 V Ladcoch vzniká spevácka skupina žien
- 1973 Adaptácia bývalej budovy Materskej školy na úrad Miestneho národného výboru
- 1973 Začalo sa vyučovanie v novej budove ZŠ
- 1974 Vznik detského dychového orchestra
- 1976 Zlúčenie obcí Ladce a Tunežice
- 1976 Cementáreň dala postaviť čističku vôd pri ústí Lúckovského potoka
- 1978 K Ladeckej cementárni pripojili ako závod Cementáreň Lietavská Lúčka
- 1978 Veľký dychový orchester sa zúčastnil na festivale vo Francúzsku
- 1979 V Tunežiciach otvorili mládežnícky klub ALFA
- 1985 Začiatok výstavby celoobecného vodovodu
- 1985 Začali výstavbu nových pavilónov Odborného učilišťa v Ladcoch
- 1988 Po elektrifikovanej železničnej trati prešiel prvý vlak
- 1988 Začiatok plynofikácie obce. Zapojili prvý dom.
- 1989 Dali do užívania prístavbu kultúrneho domu pri príležitosti storočnice cementárne
- 1989 Vznik Verejnosti proti násiliu v obci
- 1990 Uskutočnili rekonštrukciu obsadenia Miestneho národného výboru
- 1990 Prvé voľby do obecného zastupiteľstva a starostu obce
- 1991 Ustanovujúca schôdza Združenia urbárikov a Lesného družstva v Ladcoch
- 1991 V rámci "malej privatizácie" prešli obchody a služby do súkromných rúk
- 1992 V Považskej cementárni vypracovali projekt modernizácie závodu
- 1992 Vyhlásenie zvrchovanosti Slovenska a zánik ČSFR
- 1993 Vznik Slovenskej republiky
- 1993 V Ladcoch založili Maticu slovenskú
- 1994 Považská cementáreň sa stáva akciovou spoločnosťou
- 1994 Uskutočnili sa voľby do obecnej samosprávy a starostu obce
- 1995 Postupná privatizácia podniku Považská cementáreň
- 1996 Začiatok prác na diaľnici D1 (Nemšová - Ladce)
- 1996 Odhalenie busty básnikovi Pavlovi Koyšovi na kultúrnom dome v Ladcoch
- 1996 Trasa vedenia plynu v obci mala už 3 552 metrov
- 1996 Modernizovali telefónnu sieť a ústredňu v Ladcoch
- 1998 Voľby do obecného zastupiteľstva a starostu obce
- 1998 Otvorenie jedného pruhu diaľnice na úseku Nemšová - Ladce
- 2000 Nad obcou Ladce - na Skalke postavili a slávnostne odhalili veľký dvojkríž, symbol Slovenska
- 2000 Otvorili oba pruhy diaľnice Nemšová - Ladce
- 2001 Začala sa veľká rekonštrukcia a výstavba Považskej cementárne, a.s.
- 2002 Uskutočnili sa voľby do NR SR, obecného zastupiteľstva a starostu obce

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

OBRAZOVÁ PRÍLOHA
ZO SÚČASNÝCH LADIEC

Poslanci Obecného zastupiteľstva v Ladcoch (1998 - 2002).

Insignie obce Ladce.

*Budovy Obecného úradu v Ladcoch
(postavené v roku 1925).*

Časť parku s kaštieľom (Odborným učilišťom) a nová výstavba.

Ladce, letecký pohľad na starú časť a novovybudované ulice. V popredí je Základná škola.

Nová bytová výstavba zo "šesťdesiatych, sedemdesiatych a osemdesiatych rokov"

Ladce - časť Tunežice.

*Základná škola
v Ladcoch.*

Materská škola.

Železničná stanica.

Dom kultúry v Ladcoch. Hlavná budova a prístavba s kinom a knižnicou.

Časť pamätnej siene obce Ladce v kultúrnom dome.

Hasičská striekačka z roku 1928 (umiestnená v Dome kultúry).

Hasičská zástava z tridsiatych rokov (umiestnená v pamätnej sieni obce Ladce).

Aleja pred kaštieľom.

*Pohľady na kaštieľ
v Ladcoch posta-
vený v roku 1747
(súčasný stav).*

*Nadjazd nad
železničnou traťou
v Timežiciach.*

*Diaľnica D1
pri Ladcoch.*

Najstaršia veľká vodná elektrárňa na Slovensku v Ladcoch postavená v rokoch 1932-1936.

Individuálna výstavba rodinných domov v Ladcoch a časti Tunežice.

1H i--^'

^iiF-

ion

*Panelové bytové
domy.*

Križovatka - námestie v Ladcoch.

*Pohostinstvo
„Kopyto“.*

*Hostinec „Pod
gaštanmi“, pô-
vodne kantína
postavená
v roku 1895.*

Symbol Slovenska - dvojkríž umiestnený na Skalke pri kaplnke a zvonici v Horných Ladcoch.

Kostol v Ladcoch zasvätený svätému Valentínovi.

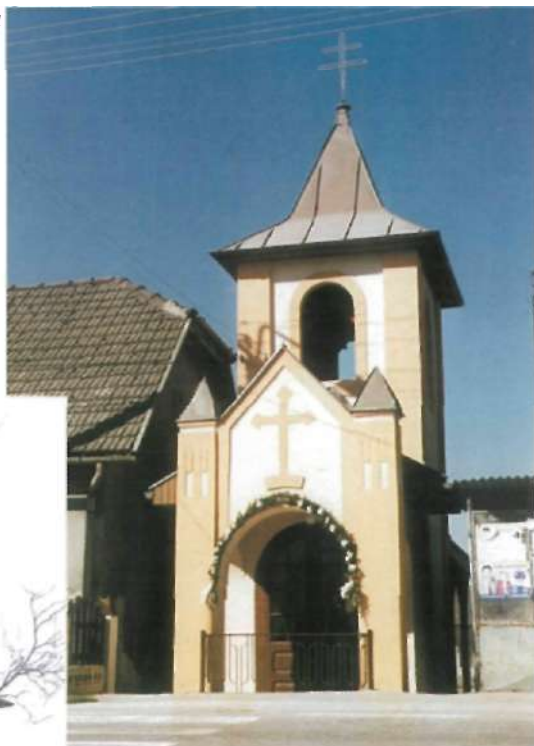
Oltár kostola v Ladcoch.

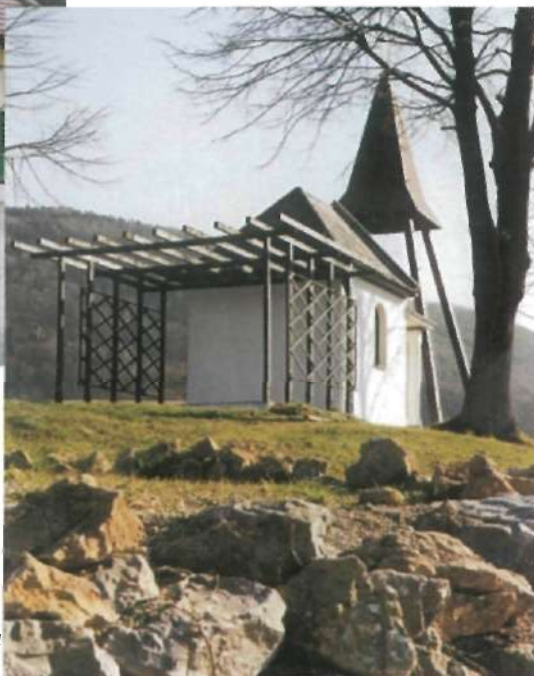
Chorus s unikátnou rezbárskou výzdobou.

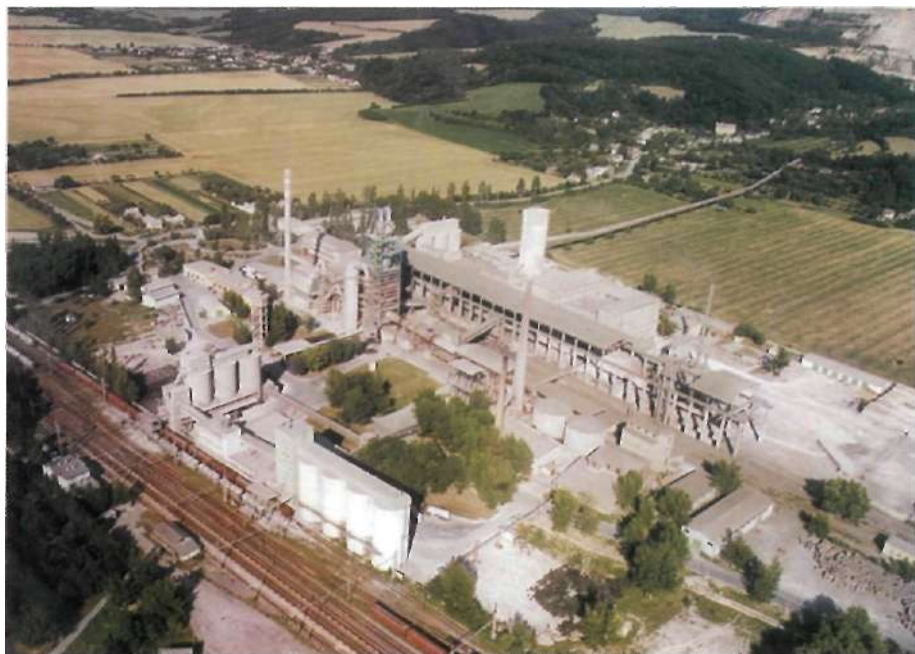
Kaplnka v Tunežiciach (postavená v roku 1922, renovovaná v roku 2002).

Kaplnka so zvonickou v Ladkoch (renovovaná v roku 2002).

Kaplnka v Horných Ladkoch s originálnou štýlovou zvonickou.

Považská cementárň, a.s. v Ladceh.

Časť výrobných zariadení v cementárni.

*Modernizácia zariadení
v rokoch 2000 - 2002.*

:N

★

⌢, t Ess:

•'-4fc_''

Celkový pohľad na cementáreň v roku 2001. V pozadí lom Butkov, vedľa vrch Kalište.

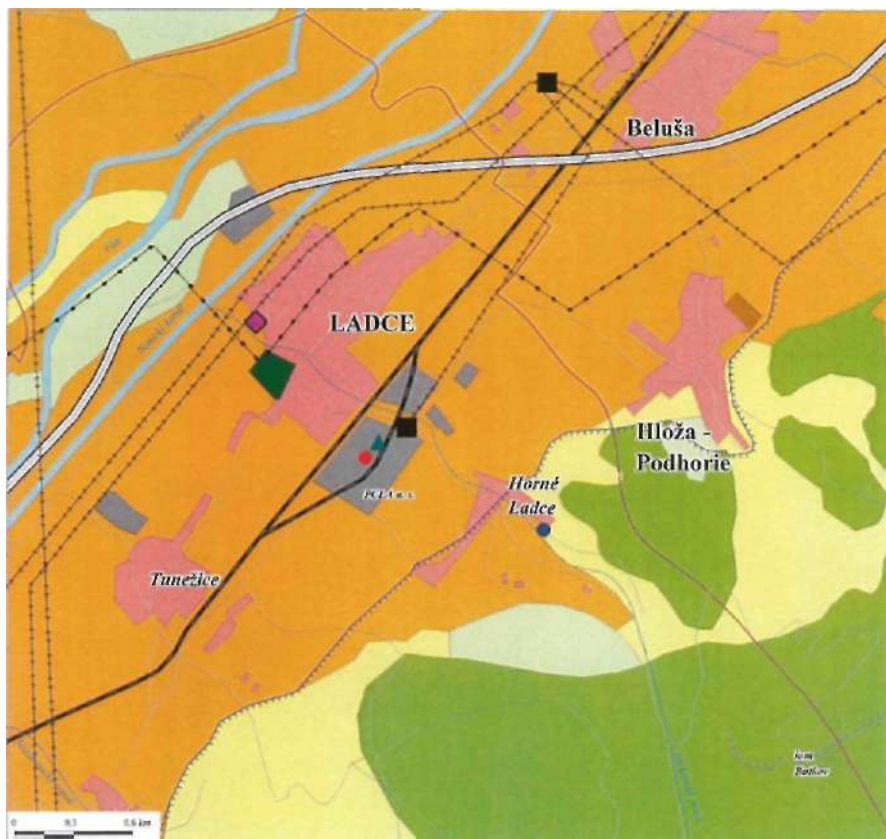

Kameňolom v Tunežliciach, celkový pohľad.

Vchod do kameňolomu v Tunežliciach.

Súčasná krajinná štruktúra

Legenda:

●	sidlo	A	zdroj znečistenia ovzdušia
●	priemyselný areál	ffi	vodný zdroj
● i	poľnohospodársky areál	O	čistiareň odpadových vôd
● i	orná pôda	OE	transformačná stanica
● i	lesné spoločenstvo	a	elektrické vedenie
n	nelesná drevinná vegetácia	B	VTL plynovod
n	trvalo trávnatý porast	e	železničná trať
●	historický park	B	cesty
B	vodné toky	is>	diaľnica
f-H	lom	—	hranica okresu
T-r-r	hranica chránenej vodohospodárskej oblasti		

POZNÁMKA VYDAVATEĽA

Knižné publikovanie obecných kroník má dnes, ako sa vraví, zelenú. Je viac dôvodov, prečo sa tieto diela vydávajú práve na rozhraní vekov. Tým najdôležitejším je príležitosť zažiť na "vlastnej koži" striedanie storočí, ba v našej ére dokonca tisícročí, ktorú malo doteraz iba relatívne málo ľudí. To nemožno nechať iba tak "odplávať". Darma vybudujeme monumentálne stavby, keď ich o sto rokov po nás odploví povodeň alebo zničí vojenský konflikt. Kronika však, vydaná knižne a tým aj ochránená väčším počtom výtlačkov, zostane!

Po vydaní monografického diela Ladiec sme siahli veľmi ochotne, vedomí si skutočnosti, že táto považská obec zohrávala v histórii Slovenska významnú úlohu. Už od vekov vzala na seba, vďaka ideálnej geografickej polohe, úlohu hospodárskej a sociálnej sondy viacerých spoločenských zriadení. Iste to nieje náhoda. Cez prizmu historického exkurzu si nemožno nevšimnúť črtu, ktorú povahe a osobitosti Ladčanov vtlačila skúsenosť. Skúsenosť dobrá i zlá.

Rukopis autora a zostavovateľa tejto knižky je obdivuhodný v tom, že prináša informácie nielen pre Ladce, ale aj pre široké okolie. Niektoré historické záznamy poslúžia až učebnicovo. Dôverne, i keď textovo a graficky stručne, zoznamujú veľkú korónu čitateľov a bádateľov s údajmi, ktoré nemožno len tak ľahko nájsť. Škoda, že veľpieseň histórie nemôžeme rozvinúť do takej nádhery, akú si zaslúži, pretože ekonomické nároky sú k nám v súčasnosti také nekompromisné.

Uspokojme sa však aj s tým, čo v súčasnej dobe vládeme vydať a v podobe malej monografie aj zanechať našim potomstvám. Nádejame sa, že to ocenia! Keď len toľko, že sme im zanechali morálne povzbudenie, ideovú motiváciu a pamiatku na nás.

Milan Húževka

PRAMENE, LITERATÚRA

Kronika obce Ladce

Štátny okresný archív Považská Bystrica

Štátny archív Bytča

Podmaniczky cs. oklevéltara I.

Kronika Štátnej ľudovej školy v Ladcoch

Kronika Dobrovoľného hasičského zboru v Ladcoch

Kronika železničnej stanice v Ladcoch

Päťdesiat rokov Vodného diela v Ladcoch (1986)

Marián Vojtek: Dejiny farnosti Košeca do roku 1890

Jozef Kočíš: Od Čachtíc po Strečno

Nagy István: Magyarországh családai csimekel Pest 1863

Zámer o posudzovaní vplyvu na životné prostredie (Považská cementáreň, a.s. 2001)

Marsina, Čičaj, Kováč, Lipták: Slovenské dejiny

Letopis Matice slovenskej (1867)

Archeologický ústav Bratislava

B. Lipták, Š. Lipták: 80 rokov cementárne v Ladcoch (1969)

Ladecké zvesti, informačný spravodajca Obecného úradu

K zostaveniu monografie Ladiec ďalej poslúžili archívne dokumenty v majetku Urbariátu Ladce, prehľad činnosti dychovej hudby v Ladcoch, podklady z rím. - kat. a ev.a.v. fary v Košeci, publikácie o kláštore v Ladcoch a najmä občania, ktorí poskytli fotografie zo svojich súkromných zbierok.

OBSAH

ÚVOD	5
CHARAKTERISTIKA OBCE	6
Pôda a pôdne typy. Vegetácia. Vodné toky. Podzemné vody. Ovzdušie. Krajinná štruktúra. Sídlná štruktúra. Rekreačné a hospodárske zázemie. Doprava. Obyvateľstvo. Základné symboly obce.	
OBDOBIE PRAVEKU A VČASNÉHO STREDOVEKU	13
Najstaršie nálezy. Lužické hroby v Ladcoch. Poklad mincí z Nozdrovíc. Hradište v Nozdroviciach	
NAJSTARŠIE PÍSMÉ ZMIENKY	24
Ladce. Tunežice. Okolie Ladiec.	
LADCE A TUNEŽICE AKO SÚČASŤ MAJETKU KOŠECKEHO HRADU	26
Prvé písomné zmienky.	
ROD MAJTHEŇYI - MOTEŠICKÝ	28
Významní členovia rodiny Motešických. Motešický v Ladcoch. Posledný Motešický. Erb rodiny Majtehényi - Motešický.	
ŽIVOT V 18. a 19. STOROČÍ	32
Tereziánsky urbár. Spôsob života. Pohromy.	
OBEC V 2. POLOVICI 19. STOROČIA	34
Obecné zastupiteľstvá a richtári. Na prahu 20. storočia. Notársky systém. Cintoríny v Ladcoch. Kameňolomy. Obchody a remeslá. Pálenie.	
ODVIATE ČASOM	38
Oblek a obuv. Bývanie.	
V NOVOM STOROČÍ	40
Kruhová vápenka. Parná píla. Rozpredaj majetku panstva. Prvá svetová vojna. Obete vojny. Udalosti po skončení vojny.	
V ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKE	42
Obecné zastupiteľstvo a starostovia. Výstavba obce.	
ODVIATE ČASOM	47
Kto si to ešte pamätá.	
OBDOBIE SLOVENSKEHO ŠTÁTU	47
Obecný úrad a jeho problémy. Zložené hospodárstvo obce. Obec a ľudia v nej. Poľnohospodárstvo počas vojny. Elektrifikácia. Príkazy a zákazy. Prekvapujúci stavebný ruch. Rasizmus v praxi. Prominenti v Ladcoch.	
VOJNA A JEJ NÁSLEDKY	52
Slovenské národné povstanie. Život v obci -jar 1945. Ladčianska tragédia. Oslobodenie obce.	
NÁRODNÉ VÝBORY A ROKY OBNOVY	55
Prvý Miestny národný výbor. Neľahké úlohy. Voľby v máji 1946. Napriek ťažkostiam. Akčné výbory. Opäť národné výbory. Päťdesiate roky. Znova zmeny. Impozantná výstavba. Územná reorganizácia.	
OBDOBIE ROKOV 1961 AŽ 1990	58
Miestne národné výbory. Predsedovia MNV. Výstavba obcí Ladce a Tunežice.	
CEMENTÁREŇ - NEODMYSLITEĽNÁ SÚČASŤ OBCE	62
Vznik cementárne. Technológia výroby. Pracovné pomery. Po prvej svetovej vojne. Významné medzníky. Šesťdesiate roky. Hlavné udalosti vo výstavbe. Privatizácia. Nové výrobné aktivity. Predaj a export. Modernizácia. Vplyv na ovzdušie.	

ŽELEZNICA A POŠTA V LADCOCH	70
Železničná stanica. Prevratné zmeny. Dopravná intenzita. Pošta v Ladcoch.	
NAJSTARŠIE VODNÉ DIELO A ELEKTRÁREŇ	72
Parametre. Píľová komora. Stavitelia. Uvedenie do prevádzky.	
Zničené a obnovené vodné dielo. Ďalšie roky.	
ODVIATE ČASOM	75
Koniec idyly na Váhu. Bludár Váh.	
POĽNOHOSPODÁRSTVO	76
Jednotné roľnícke družstvo v Ladcoch.	
Jednotné roľnícke družstvo v Tunežiciach. Zlúčenie JRD.	
ODVIATE ČASOM	80
Rok na dedine. Jar. Leto. Jeseň. Zima.	
LESNÉ DRUŽSTVO, URBÁRSKE SPOLOČENSTVO	81
Samosprávnosť. Valné zhromaždenie v roku 1919. Ohraničenie pozemkov.	
Pravidlá. Ďalšie roky. Po roku 1989. Lesné družstvo v Tunežiciach.	
ŠKOLY V LADCOCH	85
Poštátňenie školy. V novej budove. Po vojne.	
V dvadsiatych rokoch. Aktivita po roku 1930. Povoynové roky.	
Ďalších päťdesiat rokov školstva. Škola v Tunežiciach.	
KULTÚRNY A SPOLOČENSKÝ ŽIVOT	96
Vzdelávací zväz a kino. Ochotnícke divadlo. Založenie dychovej hudby. Obecná knižnica. Kultúra v obci po 2. svetovej vojne.	
Stavba kultúrneho domu. Hudobné premeny. Nová éra knižnice.	
Kino v kultúrnom dome. Ďalšie úseky kultúry. Úcta básnikovi.	
Obecné slávnosti. Obecný časopis. Kronika obce. Kultúrny život Tunežičanov.	
Zbor pre občianske záležitosti.	
ĽUDOVÉ ZVYKY	109
Tri krále. Fašinagy a pochovávanie basy.	
Veľká noc, svätý Juraj, stávanie májov. Predvianočné zvyky.	
ODVIATE ČASOM	111
Ľudová výroba.	
Park v Ladcoch	111
NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT	113
Košecká farnosť. Kostol svätého Valentína v Ladcoch.	
Kňazi rímsko-katolíckej farnosti Košeca. Sakrálné objekty v Ladcoch.	
Ďalšie aktivity veriacich. Kláštor a misijná spoločnosť.	
Z dejín evanjelického a. v. cirkevného zboru.	
SPOĽKY, ORGANIZÁCIE A ZDRUŽENIA	121
Dobrovoľný hasičský zbor, Ladce, Tunežice. Organizácie mládeže.	
Pionierska organizácia. Organizovaná telovýchova. Vznik futbalového klubu.	
Volejbal, stolný tenis a iné športy. Športový klub v Tunežiciach.	
Ženské hnutia v Ladcoch. Organizácia záhradkárov. Slovenský zväz chovateľov.	
Červený kríž Ladce - Tunežice. Združenie technických a športových činností.	
Rybárstvo v Ladcoch. Organizácia poľovníkov.	
Zväz protifašistických bojovníkov. Matica slovenská.	
Zväz zdravotne postihnutých. Iné organizácie a spolky. Národný front.	
POSLEDNÝCH 10 ROKOV 2. TISÍCROČIA	139
Prvé politické zmeny. Voľby - prejav demokracie. Politické strany a hnutia.	
Obecné zastupiteľstvo a obecný úrad. Demografický vývoj. Výstavba obce.	
Životné prostredie. Obchod a služby. Dial'nica.	

VEDLI NAŠU OBEC

145

SLÁVNI RODÁCI

146

Pavel Koyš.

Prof. RNDr. Jozef Kvasnica, Dr. Sc.

Docent PHDr. Ladislav Mikuška, CSc.

ROKY A UDALOSTI

147

Prehľad dôležitých udalostí v histórii obce Ladce a Tunežice

FAREBNÁ PRÍLOHA ZO SÚČASNÝCH LADIEC

151

POZNÁMKA VYDAVATEĽA

169

PRAMENE, LITERATÚRA

170

Branislav Lipták a kolektív: LADCE

Fotografie: Miroslav Remo, Július Šedík, Radovan Záhradník, archív OÚ, Kronika obce Ladce, archív Považskej cementárne, a.s. Ladce.

Zodpovedný redaktor: Milan Húževka

Vydal Obecný úrad v Ladcoch vo vydavateľstve Ametyst v náklade 1000 ks

Tlač: MIDAPRINT Žilina

ISBN 80-89031-10-2

